

RUCH FILOZOFICZNY

Kwartalnik założony przez

Kazimierza Twardowskiego

organ Polskiego Towarzystwa Filozoficznego

wydawany staraniem Toruńskiego Towarzystwa Filozoficznego
z zasiłku Prezydium Rady Ministrów i Ministerstwa Oświaty

Redaktor prof. dr Tadeusz Czeżowski
Sekretarz Redakcji dr Franciszek Indan

Adres Redakcji i Administracji: Toruń, Uniwersytet. Rach. czek. PKO Bydgoszcz VI-1336. Przedstawiciele Redakcji: Dr Tadeusz Witwicki, Warszawa, Uniwersytet, Studium Pedagog., Dr Stefan Ziemiński, Warszawa, Uniwersytet, Seminarium Filozof. II; Prof. Dr Tadeusz Tomaszewski, Lublin, Uniwersytet MCS; Prof. Dr Janina Kamińska-Kotarbińska, Łódź, Uniwersytet; Prof. Dr Roman Ingarden, Kraków, Uniwersytet; Z. Prof. Dr Helena Słoniewska, Wrocław, Uniwersytet; Prof. Dr Czesław Znamierowski, Poznań, Grottgera 14; Dr Józef Reutt, Poznań, Fredry 10. — Cena tomu XVII w prenum. 600 zł. Cena niniejszego zeszytu 450 zł.

Daniela Gromska

Pogląd na świat czy światopogląd?

Zagadnienie terminologiczne sformułowane w nagłówku poruszane było w polskiej literaturze filozoficznej już przeszło pięćdziesiąt lat temu, a od tego czasu jest przedmiotem wciąż odnawiającego się sporu, który z katedr uniwersyteckich i czasopism naukowych zstępuje czasem nawet aż na łamy pism codziennych.

Bodaj czy nie pierwszy wszczął spór ten w piśmiennictwie filozoficznym Henryk Struve w swym Wstępie do filozofii (1895), a do świadomości ogółu inteligencji dotarła sprawa „światopoglądu” dzięki niezmiernie licznie uczęszczanym wykładom Kazimierza Twardowskiego w Uniwersytecie lwowskim. Obaj wymienieni filozofowie zwalczali wyraz „światopogląd” i pragnęli go zastąpić wyrażeniem „pogląd na świat”. Struve uzasadniał to stanowisko twierdzeniem (Wstęp, wyd. 1. s. 95; wyd. 3, s. 102), że wyraz „światopogląd” jest „niezupełnie w duchu naszego języka” (co zresztą nie powstrzymało go od użycia tego wyrazu na s. 563 (604) tegoż Wstępu). Takie samo było stanowisko Twardowskiego, który jednakowoż nigdy nie ogłosił drukiem tej swojej tezy ani nie podał szczegółowego jej uzasadnienia, chociaż sprawom języka filozoficznego poświęcił niemałą ilość rozprawek i artykułów, drukowanych przeważnie w Ruchu Filozoficznym. Przeprowadzał ją natomiast konsekwentnie w swej rozległej działalności wydawniczej, co sprawiło, że „po-

gląd na świat" odniósł zrazu łatwe zwycięstwo nad „światopoglądem" w produkcji filozoficznej szkoły lwowskiej i wywodzących się z niej genetycznie ośrodków filozoficznych: warszawskiego i wileńskiego. Fakt ten oraz potężny autorytet twórcy szkoły lwowskiej, który położył niespożyte zasługi około ustalenia polskiej terminologii filozoficznej, zdawałyby się rozstrzygać bezapelacyjnie losy „światopoglądu" we wspomnianej terminologii.

Sprawa, będąc natury językowej, znalazła też oddźwięk w kołach językoznawców, filologów i miłośników języka polskiego. Na łamach Poradnika Językowego (PJ) i Języka Polskiego (JP) poruszano ją w latach 1900—1933 niejednokrotnie, zarówno w artykułach omawiających różne zagadnienia z dziedziny ortoepii, jak też w pytaniach nadsyłanych przez czytelników tych pism i w odpowiedziach udzielanych przez obie redakcje. Argumenty przytaczane tam przez przeciwników „światopoglądu" sprowadzić można do trzech¹:

1) „Światopogląd" jest — jak „deszczochron" — objawem zbytniego puryzmu językowego, tj. tendencji przesadnego unikania wyrazów obcych (sic! J. Łoś, JP I. s. 290).

2) „Światopogląd" jest formacją odbiegającą od „normalnych typów naszych złożeń z pewnym określonym stosunkiem syntaktycznym między częściami składowymi wyrazu" (tamże). Tym określonym stosunkiem syntaktycznym jest w złozeniach typu, do którego należy „światopogląd" (tj. złozeniach dwu rzeczowników, z których pierwszy kończy się na *o-*), stosunek dopełniacza i — cytując dosłownie:

„właśnie takie złozenia uznajemy jako wzór dla złożeń nowych; dlatego też np. listonosz (nositel listów) może razić tylko tego, kto zna język niemiecki i wie, że jest przekładem niemieckiego Briefträger; deszczochron już należy do typu rzadszego, gdzie część pierwsza ma znaczenie przypadku zależnego z przyimkiem²: chroniciel lub ochrona od deszczu, przed deszczem. Z takim złozeniem godzimy się³ z dwóch powodów: ponieważ mamy takie typy i w starszym języku i ponieważ część pierwsza nie może tu być wzięta w zwykłym jej znaczeniu dopełniacza⁴. Inaczej rzecz ma się z takim np. wyrazem jak często używany „światopogląd", będący tłumaczeniem niemieckiego Weltanschauung, gdyż słysząc ten wyraz mimo woli przystosowujemy jego znaczenie do znaczenia większości podobnych złożeń polskich i tłumaczymy go sobie jako „pogląd świata", a dopiero czy to pouczeni przez innych, czy też przypomniawszy sobie znaczenie odpowiedniego wyrazu niemieckiego, czy też wreszcie skombinowawszy sens całego zdania, dochodzimy do znaczenia „pogląd na świat", w którym go nasi pisarze używają". (J. Łoś, Rodzimość języka a wyrazy złożone, JP. I. s. 101).

Do wspomnianych „typów starszych", w których część pierwsza ma „znaczenie przypadku zależnego z przyimkiem" należy — wedle Łosia — bogomyślność (myślenie o Bogu), kościotrup (trup z kości samych, bez ciała) i złozenia bardzo stare, których część pierwsza nie kończy się na *o-*, np. nocleg (leżenie lub miejsce leżenia na noc). — Za pomocą powyższej argumentacji Łosia stara się utracić „światopogląd" także Rzecz(nicki Jan), PJ. 1933, s. 97.

¹ Pomijam tu twierdzenia głoszone, którym towarzyszą mocne określenia w rodzaju: „aiełopuszczalny", „dziwoląg", „barbaryzm".

² To znaczy: pozostaje w stosunku wyrażonym za pomocą przypadku zależnego itd.

³ Odmienne od stanowiska zajętego wobec „deszczochronu" sub 1).

⁴ Wyróżnienia drukiem pochodzi od piszącej te słowa.

3) „Światopogląd”, jako wyraz złożony, gwałci tendencję języka polskiego do unikania złożeń. Wprowadzenie tego wyrazu jest nadmiernym¹ pomnożeniem ilości wyrazów złożonych, ponieważ można¹ go zastąpić wyrażeniem syntaktycznym „pogląd na świat”, czyli „to samo” może być nazwane dobrze po polsku, a inaczej” (Łoś, JP, I, s. 290).

Pierwszy z przytoczonych argumentów nie wymaga refutacji, jeśli uprzytomnimy sobie, że „światopogląd” ma zastąpić — czy też tylko czasem złuzować — grupę rodzimą, jaką jest „pogląd na świat”, a nie żaden wyraz obcy (w przeciwstawieniu do „deszczochronu”, który jest synonimem włoskiego „parasola”).

Przedmiot sporu o „światopogląd” doznaje w drugim z przytoczonych argumentów dużego zacieśnienia: oto bowiem „światopogląd” zostaje odrzucony niejako z powodu swej dwuznaczności, z powodu tego, że pierwszym znaczeniem, jakie nam sugeruje dzięki analogii do „większości podobnych złożeń”, jest „pogląd świata”. Abstrahując od normalnego zabarwienia całej tej argumentacji („takie złozenia uznajemy”, „z takim złożeniem godzimy się”¹ i od kwestii, czy takie ustosunkowanie się do zjawisk językowych jest uprawnione i trafne, zauważyć należy

po pierwsze, że istnieje szereg innych złożeń tego samego typu, w których część pierwsza nie może „być wzięta w zwykłym swym znaczeniu dopełniacza”, a które mimo to nie są i nigdy nie były kwestionowane przez znawców naszego języka. Należą tu np. „prawdopodobieństwo”, które jest podobieństwem do prawdy, a nie podobieństwem prawdy; „parowóz”, który jest wozem poruszonym przez (produkowaną przez siebie) parę, a nie wozem pary; „piorunochron”, który jest chronicielem lub ochroną przed piorunami, a nie ochroną piorunów; bogomyślność, która jest myśleniem o Bogu (Łoś, cf. wyżej), a nie myśleniem Boga. Nie widzimy racji, dla której „światopogląd” nie miałby powiększyć liczby takich właśnie złożeń i dla której temu właśnie wyrazowi, gdyby się okazał skądinąd potrzebny, miano by odmawiać gościnności w słowniku poprawnej polszczyzny.

Po drugie, pojęcie „pogląd świata” budzi pewne wątpliwości: czy „świat” w ogóle może mieć pogląd? Zdaje się, że jest to możliwe tylko przy pewnym specjalnym, bardzo zacieśnionym i odbiegającym od właściwego, znaczeniu wyrazu „świat” (= ogół ludzi w świecie).

Po trzecie, interpretowanie „światopoglądu” jako „pogląd świata” jest w ogóle możliwe tylko w niektórych wypadkach, a przede wszystkim w odniesieniu do tego wyrazu jako zupełnie izolowanego, pozbawionego wszelkiego związku z kontekstem. Cóż bowiem znaczyłoby np. wyrażenie „światopogląd Leibniza”, gdyby w nim „światopogląd” interpretował ktoś jako „pogląd świata”?

Tak więc i drugi z przytoczonych trzech argumentów mających przemawiać za odrzuceniem „światopoglądu” nie wydaje się nam trafnym.

¹ Wyróżnienie drukiem pochodzi od piszącej te słowa.

Rozważając trzeci z wspomnianych argumentów godzimy się oczywiście na twierdzenie, że język polski na ogół niechętnie używa wyrazów złożonych. Na ogół tak się rzecz ma, ale nie zawsze; nie zawsze nawet wtedy, kiedy mamy do dyspozycji synonim nie będący złożeniem — np. winogrono i winne grono, dobrobyt i dobry byt (Por. Łoś, Gramatyka polska, III, s. 118). Nie trzeba więc w tym względzie — jak to stwierdza też J. Rozwadowski (JP. VI. s. 136) — przesadzać.

Owóż, jeśli idzie o „światopogląd”, rozstrzygająca jest odpowiedź na pytanie: czy istotnie można go za zawsze bez żadnej różnicy dla sensu zastąpić przez „pogląd na świat”? Jesliby bowiem tak było, odpadłaby potrzeba wszelkiego argumentowania: nie ulegałoby żadnej wątpliwości, że skoro można, to i trzeba zastąpić wszędzie „światopogląd” lepiej brzmiącym „poglądem na świat”. Wprowadzenie „światopoglądu” byłoby wówczas nadmiernym pomnażaniem ilości wyrazów złożonych. Otóż sądzę, że na postawione wyżej pytanie odpowiedzieć należy przecząco. Nie wszędzie i nie zawsze można zastąpić „światopogląd” przez „pogląd na świat”. W niektórych wypadkach nie można „równie dobrze” wyrazić pewnej myśli za pomocą obu tych terminów, w niektórych zwarty, jednowyrazowy „światopogląd” góruje nad wyrażeniem luźnym, nad grupą, jaką jest „pogląd na świat”, a góruje nad nią pod trzema względami: A. pod względem jednoznaczności, nb. w związku z innymi wyrazami; B. pod względem płodności słowotwórczej; C. pod względem łatwości w użyciu.

Ad A. Wyrażenie „pogląd na świat” jest wprawdzie jako termin izolowany jednoznaczne, ale użyte w zdaniu, w związku z innymi wyrazami, prowadzi czasem nieuchronnie do dwuznaczności, do rozdzwienku między związkiem gramatycznym a logicznym. Dzieje się to w czterech wypadkach:

1. Często, choć nie zawsze, jeśli „poglądowi na świat” towarzyszy przydawka umieszczona po nim, np. „pogląd na świat filozoficzny” lub „pogląd na świat nowy”. Dla uniknięcia tej to może dwuznaczności pisze Struve „szkic uniwersalnego na świat poglądu” (Synteza dwóch światów, s. 90), „ogólny na świat pogląd” (Wstęp, s. 95, 96, 97, 105, 106, 107, 117, 601; Hist. logiki 156, 397); „filozoficzny na świat pogląd” (Wstęp s. 107, 449, 607, 621); „krytyczny na świat pogląd” (721); „naturalny na świat pogląd” (604, 610, 611) — co chyba nie tylko „niezupełnie jest w duchu”, lecz nawet zupełnie nie jest w duchu języka polskiego.

2. Jeśli „poglądowi na świat” towarzyszy dopełniacz, zwłaszcza złożony z dwu wyrazów — jak np. w wyrażeniu typu „pogląd na świat epoki Odrodzenia”, gdzie nie wiadomo, czy idzie o pogląd nb. na świat epoki Odrodzenia, czy też o pogląd na świat nb. epoki Odrodzenia. Podobnie „Pogląd na świat zdrowego rozsądku” (Struve, Wstęp, wyd. 3, s. 603, 605, 608, 609, 610), a zwłaszcza „Naturalny pogląd na świat zdrowego rozsądku” (tamże 609, 610)¹.

¹ Trudność tę zauważył już Tadeusz Zieliński, analizując wyrażenie „pogląd na świat Goethego”, — Gazeta Polska, Warszawa, V (1933), nr 208. s. 5.

3. Jeśli po wyrażeniu „pogląd na świat” następuje zdanie zaczynające się od zaimka „który” lub zwrot zaczynający się od imiesłowu. Np. „...Pogląd na świat czyniący zadość zarówno potrzebom serca jak rozumu” (Twardowski, Rozprawy i artykuły filozoficzne, s. 249), gdzie gramatycznie „czyniący” odnosi się do „świata”, a w intencji autora do „poglądu na świat”. Podobnie tamże 253. — Tak też „...szemat naturalnego poglądu na świat przyjmujący rozliczny charakter i podlegający różnorodnym zmianom” (Struve, Wstęp, s. 604; podobnie 608). (Tak też „...pogląd na świat, którego niesposób zrozumieć” — Wł. Spasowski, w mającej się wkrótce ukazać Filozofii samokształcenia).

4. Jeśli po wyrażeniu „pogląd na świat” następuje zdanie lub zwrot zaczynający się od spójnika „jako” — np. „I oni mieli pierwotnie na oku pogląd na świat jako ostateczny cel swych badań” (Struve, Wstęp s. 107), gdzie gramatycznie „cel” odnosi się do „świata”, a w intencji autora do „poglądu na świat”.

Wolne od dwuznaczności typu omówionego pod 1 i 3 jest wyrażenie „pogląd na świat i życie”, którego to wyrażenia używa stale Twardowski w swym przemówieniu napisanym na obchód 25-lecia Polskiego Towarzystwa Filozoficznego w Łwowie, a poświęconym stosunkowi poglądu na świat — do nauki. To jednak dłuższe wyrażenie nie unika dwuznaczności omówionej pod 2 i 4, nadając nadto grupie „pogląd na świat” znaczenie ciaśniejsze niż powszechnie przyjęte: wyłącza bowiem — jeśli nie ma być pleonazmem — z pojęcia świata zjawiska życia; a wreszcie — unikając, częściowo przynajmniej, dwuznaczności, narażone jest wyrażenie to tym bardziej na zarzuty nieproduktywności słowotwórczej i trudności w użyciu, o których mowa niżej.

We wszystkich przytoczonych wyżej pod 1—4 przykładach dwuznaczność rodzi się ze złożonego, niezwartego charakteru wyrażenia „pogląd na świat”, które w kontekście traci swoje ostre kontury, traci spójność swych części składowych, rozpada się niejako na poszczególne swe elementy, przy czym składnik ostatni (świat) ma tendencję do łączenia się raczej z tym, co po nim następuje, aniżeli z tym, co go poprzedza. Matematyka radzi sobie w takim wypadku stosując nawiasy, system zaś symbolów, którym jest mowa ludzka, radzi sobie — m. i. ¹ tworząc wy-

¹ Proces pojawiania się „światopoglądu” obok „poglądu na świat” i częściowego wypierania drugiego przez pierwszy jest ilustracją i potwierdzeniem wywodów Jana Rozwadowskiego (O życiu wyrazów, JP. VI. s. 132—139). Nazwa każda jest — wedle R. — pierwotnie dwuczłonowa; w każdej jest, jak w definicji, zarówno *genus proximum* jak *differentia specifica*. Występuje to najwyraźniej w tworach grupowych, jak: nowe pole, góra lodowa, książka do czytania. Tego rodzaju twory dążą, w miarę usamodzielniania się i utrwalania odnośnych przedstawień, do większej lub zupełnej jednolitości i zwracają się, i przechodzą przez szereg (czasem kolejnych) faz lub stadiów, które R. układa (s. 138) w następujący sposób: 1. grupa swobodna, 2. grupa znieruchomiła, czyli zwrot (np. Boże Ciało, Czarnawieś, psu brat), 3. grupa zredukowana (kolej, *scil.* żelazna, pióro *scil.* do pisania), 4. złożenie żywe (samolot, rudowłosa), 5. złożenie skostniałe (ziłodziej, psikus) itd. aż do najwyższego stopnia jednolitości, jaka cechuje twory pierwiastkowe (np. kos, pies). Owóż w naszym wypadku „swobodna grupa”, czyli wyrażenie składniowe „pogląd na świat”, dążąc do jednolitości przeszło w złożenie „światopogląd”. — Wątpliwości budzi tylko twierdzenie

razy złożone. Oto jedna z sytuacji stwarzających potrzebę „światopoglądu” i jego wyrazów pochodnych.

Ale nie jedyna.

Ad B. Wiadomo powszechnie, jaka ilość wyrazów pochodnych daje się nieraz wysnuć z jednego terminu. Płodność słowotwórcza poszczególnych wyrazów, nader pożyteczna w mowie potocznej, jeszcze większą ma wartość w nauce, która musi posługiwać się bogatą i rozgałęzioną aparaturą terminologiczną. Dotyczy to nie tylko terminów obcych — jak np. idea [pochodne jej: ideowość, ideolog, -ia, ideowiec, ideowy, idealista, idealizm, idealizować, idealny (-nie), idealistyczny (-nie), ideologiczny (-nie)] czy teoria — ale także wyrazów rdzennie polskich. Tak np. od wyrazu wartość utworzone są: wartościować, wartościowanie, wartościowy, (-o), a potrzeba dystynkcji myślowych wytworzyła wyraz „wartościowowy” (Ingarden, O budowie obrazu, s. 31, 34 i i.), który pozwala wyraźnie i krótko przeciwstawić to, co dotyczy wartości, temu, co ją posiada, czyli jest wartościowe. Podobnie od wyrazu znak utworzone są pochodne: znaczyć, oznaczać i znakować, znaczenie, znacznik i oznaka, znaczny, znaczeniowy i i. Od „światopoglądu” utworzone są wyrazy: światopoglądowy, światopoglądowo i światopoglądowość. Od „poglądu na świat” natomiast nie można utworzyć ani przymiotnika, ani przysłówka, ani żadnego w ogóle wyrazu pochodnego. Pod względem słowotwórczym jest więc wyrażenie „pogląd na świat” zupełnie nieproduktywne.

Ad C. Ze złożoności, z niezwartości „poglądu na świat” pochodzi też trudność używania go wszędzie tam, gdzie wyrażenie to zależne jest od przyimka „na” — np. zgadzać się na pogląd na świat, wpływać, kłaść nacisk, zwracać uwagę na pogląd na świat, opierać się na poglądzie na świat itp.¹. Zapewne, można uniknąć przykrego dla ucha zbiegu dwóch „na”, zastępując przytoczone zwroty innymi, taka jednak konieczność jest wyrazem tego, co nazwaliśmy wyżej trudnością w używaniu zwrotu „pogląd na świat”.

Z rozważań powyższych wolno wysnuć wniosek, że nie zawsze można i nie zawsze należy zastępować wyraz „światopogląd” wyrażeniem „pogląd na świat”. Wszędzie tam, gdzie „pogląd na świat” prowadzi do dwuznaczności, gdzie okazuje się niezdolnym do wyrażenia myśli, nieelastycznym, lub gdzie jest niewygodny w użyciu, trzeba posługiwać się „światopoglądem”, któremu z punktu widzenia poprawności językowej nic — jak widzieliśmy — zarzucić nie można. Przeciwnie, „światopogląd” w wyższej niż „pogląd na świat” mierze spełnia — jak również widzieliśmy — postulaty metodologiczne stawiane terminologii nauko-

Rozwadowskiego, że silne pobudzenie uczuciowe lub afekt, w przeciwstawieniu do logicznej refleksji i naukowego poznawania, prowadzą do zaniku tworów dwuczłonowych. Słuszniejszym wydaje się w tej mierze stanowisko Stefana Żeromskiego (O czystość i poprawność języka, JP. III, s. 105—111), który stwierdza pasję do złożań właśnie w nowoczesnym słownictwie naukowym i pasję tę tłumaczy koniecznością „ujmowania zjawisk w krótki i zwięzły rzeczownik”.

¹ Cf. T. Zieliński, l. c.

wej, postulatory, które sprowadzić można do trzech: jasność, krótkość, elastyczność (produktywność)¹.

Wobec tego stanu rzeczy bezsilne są zakazy i normy. Wbrew wszelkim zakusom i poczynaniom tego rodzaju — „światopogląd” żyje, a żyje nie dlatego, iż używający go pisarze lekceważą wzgląd na zgodność z duchem języka, lecz dlatego, że jest potrzebny do jasnego wyrażenia myśli. Tą potrzebą języka, a zwłaszcza języka naukowego, tłumaczy się twardy i nieustępliwy żywot „światopoglądu”. Raz po raz zjawia się termin ten lub jego pochodne pod piórem pisarzy filozoficznych nawet ze szkoły lwowskiej, nawet takich, którzy woleliby go raczej unikać. Tak np. w Historii filozofii prof. Wł. Tatarkiewicza, gdzie stale jest mowa o „poglądzie na świat,” a nie o „światopoglądzie”, czytamy mimo to (t. II s. 337 wyd. 3) o „aspiracjach światopoglądowych”. Szczególnie upodobali sobie „światopogląd” przedstawiciele neotomizmu w Polsce, by wymienić tylko nazwiska księży Chojnackiego, Pastuszki, Piwowarczyka, Sawickiego, Stepy. W literaturze pięknej nie gardzą „światopoglądem” Maria Dąbrowska, Zofia Nałkowska, Leon Kruczkowski i i. W zwycięskim swym pochodzie wtargnął „światopogląd” do najważniejszych słowników: figuruje (bez potępiającego wykrzyknika) w Słowniku warszawskim, dopuszczony jest przez Słownik ortopedyczny Szobera oraz przez słowniki ortograficzne opracowane na podstawie uchwał Komitetu ortograficznego PAU z r. 1936 przez K. Nitscha, przez W. Taszyckiego i St. Jodłowskiego (Toruń, 1947) i i.

Nie ulega wątpliwości, że z czasem oswoją się z „światopoglądem” nawet ci, którzy go obecnie potępiają. Wszak *usus linguarum tyrannus*. A jeśli „światopogląd” razi do pewnego stopnia dziś jeszcze ucho nasze, to należy uprzytomnić sobie fakt, iż język polski, chcąc oddać sens niemieckiego „*Weltanschauung*”, znalazł się w sytuacji bez porównania korzystniejszej aniżeli języki angielski i francuski, które po prostu wprowadzają termin niemiecki w cudzysłowie (Anglicy mówią też czasem „filozofia życia”, co jednak jest zwięzieniem terminu oryginalnego)². A wszystkie te trudności rodzą się z faktu, iż brak odpowiedniego wyrazu w języku greckim i w języku łacińskim. Taki termin klasyczny zapobiegłby niewątpliwie bez reszty troskom „światopoglądowym” wszystkich języków.

¹ Tych samych cech pragnął Słowacki w Bieniowskim i dla języka poezji:

*Chodzi mi o to, aby język giętki
Powiedział wszystko, co pomyśli głowa,
A czasem był jak piorun jasny, prędko*

² Łatwiejsza była natomiast sytuacja rosyjskiego, który zgodnie ze swą silną tendencją do tworzenia wyrazów złożonych używa — chyba również jako odpowiedników niemieckiej *Weltanschauung* — terminów: *mirowozzrenije* i *mirosozercanije*.

Sprawozdania

Roman Ingarden. Spór o istnienie świata. T. II. Kraków, Polska Akademia Umiejętności, 1948. Str. V + 848. Cena 2.100 zł.

Przypomnijmy w krótkości zarys i plan dzieła, które mamy przed nami. Chodzi o wielowiekowy spór filozoficzny, który nosi nazwę przeciwieństwa między idealizmem i realizmem. Ale słusznie autor stwierdza, że dokoła tych terminów wyrósł labirynt wieloznaczności, niedomówień, nieporozumień — które trzeba rozwikłać i usunąć, aby należycie sformułować zagadnienie i szukać jego rozwiązania. Takie właśnie jest zadanie rozważań, które autor zamierza prowadzić, posługując się metodą analiz fenomenologicznych, to znaczy dążących do opisu tego, co znajdujemy w bezpośrednim doświadczeniu rzeczywistości. Plan tych rozważań dzieli je na części: ontologiczną, metafizyczną i epistemologiczną; pierwsza ma zająć się ogólnymi pojęciami przedmiotów w ich różnaitości, nie rozstrzygając, czy przedmioty te istnieją; druga stwierdza, którym przedmiotom tych pojęć trzeba przypisać istnienie; trzecia ma za temat zagadnienia poznawcze, ważne dla ujęcia sporu. Po takim dopiero przygotowaniu, które ma dostarczyć wyjściowych przesłanek, nadejdzie kolej na rozwiązanie zagadnienia.

Potężny tom, blisko trzykrotnie większy od tomu I (zob. Ruch Fil. XVI str. 3), przynosi część drugą księgi pierwszej (Ontologiczne zagadnienia sporu o istnienie świata), zatytułowaną: Formalno-ontologiczne zagadnienia sporu o istnienie świata (rozdziały VIII—XVIII). Część pierwsza tejże księgi pierwszej, zawarta w tomie pierwszym, omawiała „egzystencjalno-ontologiczne zagadnienia sporu o idealizm”, w szczególności zawierała analizę formalną istnienia i czasu. Obie części razem z częścią trzecią, która będzie roztrząsać materialno-ontologiczne zagadnienia sporu, wyczerpią rozważania ontologiczne, jednak część trzecia znajdzie się dopiero w następnym tomie.

Tom, który leży przed nami, zawiera ogólną teorię przedmiotów, przy czym termin „przedmiot” jest wzięty w najszerszym zakresie. Punktem wyjścia jest rozróżnienie formy i materii przedmiotu. Terminy te okazują się wieloznaczne, autor rozróżnia więc rozmaite ich znaczenia i redukuje dziewięćoraką tychże wielość do trzech par zasadniczych (str. 47), oznaczonych liczbami rzymskimi I, II, III i nazwanych formalno-ontologicznymi (forma I — to co radykalnie niejakościowe, a w czym „stoi” to, co jakościowe; materia I — to co jakościowe), arystotelesowskimi (forma II — określacz, materia II — co podlega określeniu), relacjonalno-technicznymi (forma III — uporządkowanie części całości, materia III — ogół części całości). Omówienie stosunku między formą a materią daje autorowi sposobność do zastanowienia się nad pojęciem jedności i rozróżnienia czterech jej typów (faktyczna, istotna, funkcjonalna, harmoniczna). Rozważania dotyczące różnych typów przedmiotów rozpoczyna rozdział IX, poświęcony analizie samoistnego przedmiotu indywidualnego i znów przy tej sposobności rozwija się mnogość tematów dodatkowych: podmiot i własności, całość i jej części, zbiór i jego elementy, materiał i to, co z niego powstaje. Osobny paragraf (43) został poświęcony krytyce poglądu, według którego przedmiot indywidualny to „wiązka cech”.

Następny rozdział X (Forma I przedmiotu czysto intencjonalnego) rozpoczyna się od analizy aktów świadomości i bierze za podstawę przeciwstawienie biernego doznawania i aktywności aktów poznawczych. Analiza indywidualnego przedmiotu intencjonalnego (przedstawionego) nasuwa z kolei rozróżnienie pięciu pojęć transcendencji przedmiotu; rozdział XI przeciwstawia przedmioty indywidualne i ogólne (idee) oraz — z drugiej niejaako strony — idee i przedmioty intencjonalne. Następny (XII) mówi o stanach rzeczy, w których „rozwijają” się lub „eksplikują” przedmioty indywidualne, a rozdział XIII o formie stosunku oraz względnych i bezwzględnych cechach przedmiotu indywidualnego, przy czym znów wchodzi w grę różne pojęcia względności. Wreszcie rozdziały XIV i XV są poświęcone ustaleniu pojęć istoty przedmiotu indywidualnego, jego zmienności i tożsamości — to zaś związane jest z trwaniem przedmiotu w czasie, zdarzeniami i procesami, w których on uczestniczy. Z rozdziałem XVI wchodzimy w nowy temat: czym jest dziedzina przedmiotowa, jakie są typy dziedzin i zależności między nimi; jakim warunkom czynić ma zadość dziedzina, aby była światem. Rozdział XVII omawia pojęcia czystej świadomości, strumienia przeżyć, jaźni, osobowości, i związki formalne między świadomością a światem. Końcowy rozdział XVIII zestawia otrzymane wyniki w formie 84 tez (§ 76) oraz ustala na ich tle perspektywy rozwiązania sporu (§ 77).

Ten pobieżny przegląd materiału wskazuje już, jak wielkie jest jego bogactwo. Analizy wnikliwe, wyczerpujące, pomysłowe, następują po sobie, wysnuwane z niewyczerpaną cierpliwością — ale też wymagają one również cierpliwości od czytelnika. Poszczególne rozdziały — to jakby monografie, poświęcone różnym zagadnieniom ontologicznym, — źródło informacji pouczające o treści chyba że setek pojęć; trzeba wyrazić żal, że brak indeksu terminów, który by pozwolił na swobodne ich odszukanie. Całość z tych rozdziałów zbudowana układa się w system formalnej ontologii z wysunięciem na plan pierwszy problemu, jakie są formalne kryteria przedmiotu realnego i świata jako dziedziny przedmiotowej.

Zakres zagadnień zawartych w omawianym tomie jest opracowywany dzisiaj dwiema głównie metodami, fenomenologiczną, którą posługuje się autor, i aksjomatyczną, stosowaną przez te działy współczesnej logiki, które analizują te same pojęcia. Obie metody wiążą się ze sobą w ten sposób, że fenomenologia tam zaczyna, gdzie logika się kończy. Dobór bowiem aksjomatów teorii logicznej, jeżeli nie ma być ona pustą symboliką nie dającą się interpretować w odniesieniu do jakiegokolwiek rzeczywistości, kieruje się według jakiegoś poczucia rzeczywistości — jest intuicyjny, jak się mówi wśród logików; otóż wyanalizowanie tego poczucia może być uzyskane metodą fenomenologiczną, która w takim razie wskazuje, jak dokonać doboru aksjomatów. Ale z drugiej strony, jak się zdaje, potrzeba uzupełniać badania fenomenologiczne w ten sposób, że się ich wyniki konfrontuje z twierdzeniami logicznymi, sprawdzając je niejaako przez ich logiczne konsekwencje. Pomijanie tego związku może narażać na niebezpieczeństwa. Konkretnego przykładu dostarczają rozważania, które autor poświęca pojęciom ogólnym. Czytamy mianowicie (str. 298, por. też str. 287): „Forma idei różni się... od formy przedmiotu

indywidualnego.... tym, że w zawartości jej występują zmienne....". Zwrot „w zawartości idei występują zmienne" można zdaje się przetłumaczyć swobodnie na „idea jest funkcją zmiennych"; trzeba to rozumieć w ten sposób, że np. znaczeniem terminu „kula" jest koniunkcja cech charakterystycznych dla kuli, i jakichś zmiennych, np. „x" — za którą można postawić „drewniana", „żelazna" itp., „y" — której wartościami mogą być np. „czerwona", „żółta", „zielona", itd., itd. Gdyby tak było, to jakiegokolwiek wyrażenie, orzekające daną ideę o jakimś indywiduum, nie mogłoby być zdaniem, lecz byłoby funkcją propozycjonalną zmiennych zawierających się w idei, funkcja ta stawałaby się zdaniem prawdziwym dla jednych, fałszywym dla innych wartości zmiennych, np. wyrażenie „ten przedmiot jest kulą" byłoby funkcją propozycjonalną, która przybierałaby różne wartości, zależnie od wartości zmiennych w zawartości idei „kula"; przypuśćmy, że mamy do czynienia z białą kulą bilardową, przytoczone wyrażenie byłoby zdaniem prawdziwym dla podstawienia „kościany" za x, „biały" zaś za y — zdaniem fałszywym dla innych podstawień. Jednakowoż tak nie jest, przytoczone wyrażenie rozumiemy jako zdanie prawdziwe zawsze i tylko, jeżeli przedmiot, o którym orzekamy, że jest kulą, jest właśnie nią bez względu na jakiegokolwiek inne określenia. Abstrakcja dzieje się bowiem nie przez przekształcanie pewnych określeń w zmienne, lecz przez dodawanie logiczne różnic gatunkowych, tak że pojęcie nadrzędne (genus) jest sumą logiczną pojęć podrzędnych (species) i zdanie „ten przedmiot jest kulą" to tyle co „ten przedmiot jest kulą (czerwoną lub zieloną lub itd.) i (żelazną lub drewnianą lub itd.)" — przy czym sumy logiczne są wyczerpujące.

Także analiza tożsamości, którą autor podaje w rozdziale XV (str. 523 i nast.) nie bierze pod uwagę wyników badań logicznych; jeszcze zaś inną kwestią, którą logika szczegółowo analizuje, a która szczególnie blisko wiąże się z zagadnieniem sporu o istnienie świata, jest kwestia zdań egzystencjalnych. Może stać się ona niebezpieczną w dalszych częściach dzieła, w szczególności gdy będzie mowa o zagadnieniach metafizycznych.

Do powyższych uwag krytycznych jeszcze jedna drobna sprawa terminologiczna. Autor zwraca się (str. 604 w przypisie) przeciwko utartemu u nas tłumaczeniu terminu „genus" przez „rodzaj", a „species" przez „gatunek" i występuje z postulatem, by „genus" oddawać przez „gatunek", a „species" przez „rodzaj", powołuje się zaś na argument etymologiczny, mianowicie polskie „gatunek" pochodzi od niemieckiego „Gattung", które znaczy „genus", podczas gdy „species" tłumaczy się w niemieckim przez „Art". Argument niewątpliwie ważny, lecz język nie zawsze rządzi się konsekwencją i chyba już nie uda się zmienić mocno zakorzenionych znaczeń.

Książka jest pisana językiem jasnym i potoczystym, czyta się ją gładko i z przyjemnością. Przebija w języku i zniewala sobie czytelnika temperament filozoficzny autora, zwłaszcza w rozszaniach tu i ówdzie zwrotach polemicznych — a nawet docinkach, skierowanych głównie przeciwko pozytywizmowi w różnych jego postaciach, którego autor wyraźnie nie lubi. Jako właściwość stylistyczna zaznacza się skłonność do wplatania w tok zdań terminów łacińskich, co może czasem prowadzić do dwa-

znaczności, jeżeli termin uzyskał w potocznym użyciu odmienne znaczenie. Tak np. czytamy (str. 217 w. 10 i podobnie str. 664 w. przedostatni) o „rozsianej dyskretnie mnogości”, „dyskretnie” znaczy tu mniej więcej tyle co „punktowo”, nie zaś „poufnie”. W następnym zdaniu czytamy, że akt mniemania nie jest „punktualny” (cudzysłów autora), nie chodzi tu oczywiście o punktualność pojawienia się w oczekiwanym momencie czasu, lecz o to, że akt ten nie jest punktem czasowym, czyli że trwa w czasie. Gdzie indziej (str. 252 w. 9, 254, 320, 341) jest mowa o projektowaniu, przez co należy rozumieć rzutowanie, a nie czynienie projektów; na stronie 759 u dołu „prymitywny początek” to pierwszy początek, nie zaś początek w stanie prymitywu.

Zewnętrzna forma książki jako wydawnictwa Polskiej Akademii Umiejętności na wysokim poziomie, wyraźny druk, dobry papier; staranna korekta pozostawiła niewielką jedynie liczbę błędów drukarskich, oto ważniejsze: str. 16 w. 27 (wydrukowano „forma” zamiast „materia”), str. 37 w. 16 (ma być odsyłacz „2” zamiast „1”), w. 29 (ma być odsyłacz „3” zamiast „2”), str. 38 w. 2 (ma być odsyłacz „1” zamiast „3”), w. 28 (ma być odsyłacz „2” zamiast „1”), str. 97 w. 11 w przypisie (ma być „haecceitas”), str. 216 w. 32 (skreślić „w”), str. 392 w. 2 w przypisie (ma być „w” zamiast „o”), str. 425 w. 1 w przypisie (ma być „Psychology” zamiast „Psychologie”), str. 426 w. 6 w przypisie (przecinek), str. 428 w. 21 (Bouterwek), str. 441 w. 1 w przypisie (zamiast „Natur des” ma być „Ueber das”), str. 507 w. 37 (ma być „kategorii”), str. 514 w. 37 (brak zgłosek „wego” jako zakończenie ustępu), str. 518 w. 35 (ma być „zwartość”, nie „zawartość”), str. 522 w. 7 (ma być „formalna”), str. 550 w. 13 (skreślić odsyłacz „1”), str. 636 w. 6 (zamiast „z czegoś” ma być „przez coś”), str. 777 w. 31 (zamiast „przedmiotu” ma być „podmiotu”), str. 792 w. 112 (ma być „i sami przed sobą”), str. 831 w. 35 (niejasność: „Podstawowa forma... jest podstawowa”), str. 844 w. 19 (ma być Heisenberga).

Jak już wspomniałem, w książce tak obszernej i pełnej treści bardzo potrzebny byłby indeks rzeczowy a także indeks nazwisk.

Tadeusz Czeżowski (Toruń)

Maria Ossowska. Motywy postępowania — z zagadnień psychologii moralności. Wydawnictwo „Książka i Wiedza”. Warszawa, 1949. Str. 325. Cena 800 zł.

W krótkim czasie po Podstawach Nauki o Moralności zjawiała się nowa książka tej samej autorki. Oba te dzieła są owocem pracy jeszcze przedwojennej, a powstały w okresie okupacyjnym, to znaczy: należą do tych licznych dzieł okresu wojennego, które śmiało zaliczyć można do bohaterskiej akcji oporu, jaki Naród stawiał okupantowi niemieckiemu. „Motywy Postępowania” mają własne dzieje wojenne: ocalił je prof. Lorentz z Powstania Warszawskiego, zapewne zostawiając za sobą niejedną swą rzecz, cenną tylko prywatnie. Do całości dopisała autorka ostatni rozdział już po wojnie, by poinformować czytelnika, co zrobiono w latach ostatnich w zakresie podjętych tu zagadnień.

Ta książka jest tworem pracy równie sumiennej i zabiegliwej, jak poprzednia, i nie ustępuje tamtej, co się tyczy dociekliwej analizy pojęć

i tez. Choć później wydana, zakresem zagadnień raczej poprzedza tamtą, sięga bowiem do tych spraw życia psychicznego, z których powstają postawy i oceny moralne. W każdym razie tworzy z tamtą spójną całość, którą poznać winien każdy, kto chce mieć przewodnika godnego zaufania, myśląc o zawsze natrętnie aktualnych sprawach codziennej praktyki życiowej.

Autorka skrupulatnie zapoznaje czytelnika z dorobkiem myśli wszystkich czasów, umiejętnie, z kunsztem dydaktycznym rozwijając poglądy szeregu pisarzy najwybitniejszych i wykazując u nich wieloznaczności, które obarczyły myśl ludzką wieloma zbędnymi i bezprzedmiotowymi sporami. Jest zasługą autorki, że swą drobiazgową i cierpliwą analizą pojęć oczyszcza zachwaszczony teren i toruje drogę dla pozytywnych już i jasnych konstrukcyj. Nie mniejszą zaś jest już to samo, że książki autorki naprowadzają myśl na tę dziedzinę zagadnień, którą wielu filozofów polskich chciałoby widzieć poza obrębem nauki. Dziwna to zaiste rzecz, lecz jest tak rzeczywiście, iż niektórzy filozofowie tak wielką przypisują wartość walorom logicznym myśli, iż skłonni są uważać, że nie warto czy nawet wręcz nieprzystojnie jest myśleć o czymkolwiek konkretnym i określonym.

W swej nowej książce autorka zajmuje stanowisko ściśle opisowe i chce być psychologiem, który po prostu przedstawia te przeżycia i dyspozycje do przeżyć, jakie interesują filozofa, jeśli chce sobie wyjaśnić to, co nazwać można postawą i praktyką życiową w ogóle, a postawą i praktyką moralną w szczególności. Przy tym, podobnie jak w Podstawach, autorka zapoznaje czytelnika z wieloma odmiennymi poglądami na każdą sprawę, jasno referując koncepcje wielu pisarzy.

Tak omawia gruntownie i bezstronnie różne odmiany hedonizmu i rozważa szczegółowo to, co przemawia za każdą i co przeciw niej. I słusznie czyni, choć na pozór paradoksalnie, że z tą tezą o przyjemności, jako o dominancie życia, wiąże obszerny, dobrze pomyślany rozdział o cierpieniu.

Jasne i przejrzyste są też jej wywody o altruizmie i egoizmie, gdzie doszukuje się podstawowych dążeń natury ludzkiej i z nich chce wywnioskować, czy człowiek jest, czy też nie jest egoistą. I tu znów, jak bezstronny sędzia, zestawia z najlepszą wolą argumenty za i przeciw, wdrażając czytelnika do dyscypliny moralnej w rozważaniu zagadnień, których ładunek emocjonalny tak łatwo i tak często sprowadza na manowce myśl badawczą. I właśnie to, że autorka beznamietnie, spokojnie i chłodno potrafi przesuwać się i poruszać między walczącymi zapalczywie i czasem zaślepionymi nawet walką, daje temu dziełu powagę, budzi dłań szacunek i czyni je doskonałym przewodnikiem oraz wzorem tego, jak należy myśleć chłodno o tym, co się czuje gorąco.

Kto tak umie i lubi wmyślać się lojalnie w cudzy tok myśli i nizać je pracowicie na nic wynikania, ten często umacnia się w przeświadczeniu, że w trudnych sprawach mniej więcej równą siłę dowodową mają poglądy przeciwne. Stąd już jeden krok do rozważnego sceptycyzmu, który powstrzymuje się rozmyślnie od ryzyka własnego sądu, bo zapewne nie miałyby ten sąd również walorów prawdy ostatecznej. Cenny jest ten sceptyczny powściąg i moralnie i dla rozwoju nauki. Mieć w myśli, w po-

gotowiu, wiele naraz koncepcji, to mieć moc jednocześnie nad wieloma narzędziami, z których jedne mogą się przydać tu, a inne gdzie indziej.

Dlatego cenny może być wpływ wychowawczy tej rozważnej i pełnej powściągu książki. Autorka umie prosto i jasno a przekonywująco odejmować żądło złośliwe koncepcjom, z których w oczach pewnych ludzi płyną niebezpieczne czy niepożądane konsekwencje. Tu mam na myśli specjalnie pojęcie natury ludzkiej, które autorka omówiła tak trafnie na wstępie swej książki. Niewątpliwie odjęła temu pojęciu wszystkie te implikacje, które nieufnością napawają techników społecznych, śmiało odbudowujących ustrój życia społecznego.

Konkluzywne i przekonywujące są wywody autorki na przesirzeni całej niemal książki. Pewną wątpliwość budzą tylko te jej stronic, które poświęcone są „homo moralis”. Wydaje mi się, że tu autorka nie przeprowadziła pewnych podstawowych rozróżnień, bez których chwiejne musi pozostać ujęcie spraw moralnych. Analiza koncepcji Hutchesona nie jest szczęśliwą odskocznią dla dyskusji dociekliwej tego kompleksu zagadnień a cyrkularne raczej niby definicje, przytoczone z innych autorów (str. 242), też nie popychają myśli w kierunku właściwym. Terminowi „moralny” trzeba nadać ostre i wyraźne znaczenie, silnie akcentując różnicę między postawą uspołecznioną, a postawą moralną i w ogóle między szeregiem terminów złożonych, w których skład wchodzi z jednej strony przymiotnik „uspołeczniony” czy „społeczny”, a z drugiej strony „moralny”. Pierwsze mają zakres znacznie szerszy, niż drugie. Nie każda norma uspołecznienia jest normą moralną; nie każde poczucie powinności społecznej jest poczuciem moralnym. A tym bardziej nie każda powinność w ogóle jest społeczna, boć przecież i jednostce odosobnionej różne dążenia mogą dyktować swe powinności. Podobnie zdaje mi się, że nie trzeba koniecznie wiązać powinności i poczucia moralnego z pochwałą i naganą. Tych ostrych rozróżnień, przyznaję, nie poddaje nam lektura dzieł z tej dziedziny; ale właśnie dlatego wydaje mi się, że oderwać nam się trzeba od tych dzieł u samego startu własnych rozważań konstrukcyjnych.

To jest dezyderat czytelnika, który mówi tylko o nim, nie zaś o autorze. Autorka „Motywów” postawiła sobie szereg ściśle ze sobą powiązanych zagadnień i omówiła je jasno, prosto, przystępnie, tak że czytelnik z pewnością powracać będzie do tej książki, jak do Podstaw, po informacje, po gotowe rozróżnienia pojęciowe i po inspiracje do dalszych rozważań.

Czesław Znamierowski (Poznań)

Bornstein Benedykt. Teoria absolutu, podtytuł: Metafizyka jako nauka ścisła. Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Wydział I, Nr 2. Łódź 1948. Str. 131.

Trzema głównie nurtami płynie myśl w tym potoku dziwnych idei. Pierwszy nurt przypławia ze sobą treściową interpretację zwykłych symboli i formuł algebry logiki, drugi — wyrzuca na brzeg diagram, przedstawiający odwzorowanie tych symboli i formuł w dziedzinie stosunków geometrycznych na płaszczyźnie (28), trzeci, najrozlewniejszy, buduje spiętrzoną ławicę: zarys jakiejś ogólnej spekulacji o zasadach bytu.

Wszystko to rozciąga się przed oczami czytelnika wedle przejrzystego planu i w zdaniach składnie zbudowanych, przepuszczonych przez filtr korekty nader starannej (kilka tylko rażących lapsusów zostało w streszczeniu francuskim).

W sprawie owego treściowego pojmowania algebry logiki stosunkowo najmniej mamy do powiedzenia. Zmienne figurują tutaj jako symbole różnych treści pojęć. Znak sumy logicznej, łącząc a i b , daje nazwę treści pojęcia, scalonego z treści, oznaczanej przez a i treści oznaczanej przez b . Wypadnie tedy czytać $+$ przez „i”. Natomiast połączenie mnożne logicznie, za pośrednictwem znaku \times lub z jego opuszczeniem, trzeba czytać przy pomocy słówka „albo” co ma odpowiadać roli iloczynu logicznego a b , jako nazwy największego elementu wspólnego (zapewne całkowitego zespołu wspólnego elementów składowych) treści, oznaczanej przez a i treści oznaczanej przez b . Jeżeli a — to „człowiek”, a b — „dobry”, tedy $a + b$ — to „człowiek dobry”, a jeśli a — to „roślina”, zaś b — „zwierzę”, natenczas $a b$ — to „roślina albo zwierzę”, krótko: „organizm” (20). Autentyczne przykłady powyższe brzmią tak, jak gdyby się miało do czynienia nie z nazwami treści pojęć, lecz z nazwami desygnatów zewnętrznych, jako to roślin, zwierząt, ludzi, lecz jasnym jest, że Autorowi chodzi o oznaczanie treści pojęć, czemu daje wyraz przy pomocy cudzysłowów, sugerujących niewątpliwie tak zwaną supozycję formalną. Użytek symbolu zawierania się (\langle) nie nastrocza wyraźnych trudności (treść pojęcia organizm zawiera się w treści pojęcia roślina itp.) (21), podobnie jak rola znaku negacji: jeśli a — to „człowiek”, w takim razie a' — to „nie-człowiek” itp. (20). Zero logiczne, symbol pojęcia najuboższego co do treści, oznacza t. zw. minimum logiczne, a jedynka logiczna, symbol pojęcia najbogatszego co do treści, oznacza t. zw. maksimum logiczne. Maksimum logiczne — to treść zawierająca w sobie treść wszelkiego pojęcia, więc ogół wszystkich cech, zaś minimum logiczne — to treść zawarta w treści wszelkiego pojęcia, więc poprostu treść terminu „coś” (22). Oswoiwszy się z przyjętym w „Teorii absolutu” użytym znaków, przy którym algorytm zwykły algebry logiki zostaje zachowany, lecz zakresowe jego rozumienie zastępuje się treściowym i w związku z tym czyta się symbol sumy logicznej tak, jak się zwykle czyta symbol iloczynu logicznego i vice versa — jesteśmy jako tako przygotowani do wzięcia się w próbę przyporządkowania algorytmu logicznego zespołowi wybranych stosunków planimetrycznych.

Tu jednak zaczynają bruździć trudności nader kłopotliwe. Nasamprzód przyporządkowuje się litery algorytmu punktom płaszczyzny; potem — iloczynowi logicznemu (np. iloczynowi ab) przyporządkowuje się prostą, przechodzącą przez dane dwa punkty (punkt a i punkt b), a sumie logicznej (np. $x + y$) — punkt przecięcia danych prostych (prostej x i prostej y). Ex definitione tedy mogłyby powstawać tylko proste jako iloczyny punktów i tylko punkty jako sumy prostych. Jednak w algebrze logiki obowiązują wzory $aa' = 0$ oraz $a + 0 = a$, które to wzory Autor akceptuje. Jak w obliczu tych wzorów oznaczyć prostopadłą, która przecina w punkcie a prostą, łączącą punkt a i punkt a' ? Prosta łącząca te dwa punkty — to wszak iloczyn aa' , równy zeru, a więc 0 będzie nazwą tej prostej. Poszukiwana prostopadła x daje z nią przecięcie, będące

punktem a , mamy więc $x + 0 = a$, co wobec $a + 0 = a$ zmusza do wywodu, że $x = a$, a to znaczy iż 1) a musi być nazwą zarówno danego punktu jak też pewnej przechodzącej przez ten punkt prostej (co Autor sam otrzymuje z rachunku), 2) pewna prosta okazuje się sumą, a pewien punkt — składnikiem sumy (por. 27). Jedno-jednoznaczność przyporządkowania upada. Notabene zero logiczne ulega przyporządkowaniu kilku różnym elementom geometrycznym, m. in. prostej, łączącej punkty a i a' , oraz z osobna prostej, łączącej punkty b i b' (27). Ba, w pewnych razach bywa ono nazwą punktu (50), kiedy indziej znowu — nazwą układu współrzędnych albo nawet wprost samej niezróżnicowanej przestrzeni (65). Analogicznie rzecz się ma z jedynką, obdarzoną rozmaitymi łącznie interpretacjami. Wreszcie prawdą jest, że ten sam punkt, mianowicie punkt zerowy osi współrzędnych, na mocy pewnych poprawnych rozumowań musi być uznany za odpowiednik zera logicznego, a na mocy innych również poprawnych rozumowań — za odpowiednik jedynki logicznej. Otrzymuje się tedy wzór sprzeczny $0 = 1$ (66). Autor, zaniepokojony tym wynikiem, usiłuje wydobyć się z matni przez rozróżnienie zer i jedynek różnego rodzaju (np. 73), wpadając w coś w rodzaju inflacji pseudologicznej. Przedsięwzięta w „Teorii absolutu” próba odwzorowania algebry logiki w tak zwanej geometrii jakościowej, próba okazania jednakości struktury świata myśli nieprzestrzennej i dziedziny przestrzeni (39) — kończy się więc niepowodzeniem, jakkolwiek Autor ma ją za udaną i obstaje wbrew oczywistości przy rzekomej jedno-jednoznaczności dokonanego przyporządkowania (39, 78).

Metoda pracy w tym dziele uchodzi w oczach Autora za ścisłą (78, 107)), nawet za ścisłą wzorowo. Naszym zdaniem, przeciwnie, jest ona obrazem nieścisłości wprost wyjątkowej. Ujawnia się to z całą plastycznością, gdy Autor przystępuje do głównego tematu. Wszak obraz przestrzenny pewnych wybranych stosunków geometryczno-logicznych służy mu za środek pomocy przy wykrywaniu zasad i przasad budowy wszechistnienia.

„..... linia prosta b — czytamy na str. 83 — będzie obrazem materii fizycznej w najszerszym tego słowa znaczeniu, linia b' — „materii” psychicznej, absolutna oś pozioma $O_{aa'}$, jako linia środkowa między obrazami materii i psychiki będzie obrazowała substrat „życia”, wreszcie czwarta prosta pęku o wierzchołku $I_{b+b'}$, prosta absolutna w nieskończoności, prosta pozaskończona $I_{(a+a')(b+b')}$ będzie obrazem substratu już „ponadmaterialnego”, duchowego.” A dalej: „Te dwa najbardziej podstawowe a względem siebie antytetyczne rodzaje bytu skończonego — fizyczność i psychiczność — wraz z rodzajami granicznymi bytu — życie i duchowość — scalają się w jedność absolutną $I_{b+b'}$, pełnię materii, źródłisko substratów, w jednię już ponadmaterialną”... itd. itd.

Na następnej stronie: „Materie te Są to elementy jeszcze nieokreślone, niezdeterminowane ostatecznie, nieustalone, przy czym minimum determinacji logiczno-ontologicznej, a więc maksimum żywiołowości, wykazuje oczywiście substrat zerowy, maksimum zaś określoności — eschatotetyczny substrat duchowy, będącyjuż materią — formą”. Nie zamierzamy mnożyć wyimków. Mówią one same za siebie głosem tak przejmującym, że chciałoby się zawołać pod adresem Autora: „Czcigodny

Panie Profesorze! Jak można te i tym podobne twierdzenia głosić pod banderą ścisłości matematycznej? Jak można przypisywać tak luźnym, tak dowolnym wywodom charakter doniosłych osiągnięć myśli naukowej? Jak można z rozmieszczenia punktów w różnych ćwiartkach płaszczyzny geometrycznej — brać asumpt do wykrywania rzekomych przasad wszelkiego bytu? Jak można z podziału płaszczyzny na ćwiartki wysnuwać najzupełniej dowolną „teorię absolutu”? Bo ostatecznie ów absolut jest tutaj celem i kresem dociekań, owa pełnia bytu, owa wszystkość, reprezentowana przez którąś z uwielokrotnionych jedynek logicznych, a zarazem przez któryś z punktów w nieskończoności. Dodajmy, że powiedzenia, widniejące na str. 75, 77 i 108, świadczą niedwuznacznie, iż Autor przypisuje temuż absolutowi cechy boskości.

Dość. Odkładamy książkę. Wydanie jej pod egidą Łódzkiego Towarzystwa Naukowego stanowiło akt tolerancji w stosunku do cudzych przeświadczeń i metod myślenia. Cofnięto się — i może nawet słusznie — przed odmówieniem prawa wydrukowania zgłoszonego dzieła komuś, kto zacytowanym życiem zasłużył sobie na pełnię osobistego szacunku, a przez cały czas z największą gorliwością i rzetelnością wewnętrzną dążył do wykrywania prawd najważniejszych. Nie odebrano sobie jednak prawa sprzeciwu przeciwko założeniom, metodom i wynikom dzieła. Podjąłem się uzasadnienia sprzeciwu i przykry ten obowiązek spełniam niniejszym.

Tadeusz Kotarbiński (Łódź)

Marc-Wogau Konrad. Die Theorie der Sinnesdaten. Probleme der neueren Erkenntnistheorie in England. Uppsala Universitets Arskrift. Uppsala 1945. Str. X + 448.

Filozofia szwedzka, która do niedawna szła za przewodem niemieckiej metafizyki idealistycznej, przestawiła się przed 20-tu mniej więcej laty na zupełnie inne tory. Zwrotu tego dokonali założyciele t. zw. szkoły uppsalskiej — Axel Hägerström (zm. 1939) i Adolf Phalén (zm. 1931), w poglądach swych zbliżeni mocno do angielskiego ośrodka filozoficznego w Cambridge (G. E. Moore, B. Russell i inni). Marc-Wogau jest kontynuatorem linii ideologicznej Phaléna. Ten właśnie rodowód sprawił zapewne, że na „Th. d. S. D.” zaciążyły tak silnie wpływy filozofii angielskiej, ujawniające się zarówno w wyborze tematu (p. podtytuł), jak i w naczelnym tendencjach autora. Stanowisko jego odbiega wprawdzie od poglądów, reprezentowanych w angielskiej teorii poznania z ostatnich dziesięcioleci, ale różni się od nich tak tylko, jak jeden dialekt jakiegoś języka różni się od innych pokrewnych dialektów tego samego języka.

Rozważania, składające się na główną treść książki, skupiają się dookoła kompleksu odwiecznych zagadnień, związanych ze sprawą poznawalności i istoty przedmiotów fizycznych, czyli rzeczy. Punkt wyjścia stanowi phalenowska koncepcja „rzeczy zmieniającej się” („die Theorie des veränderlichen Dinges”)¹, przejęta bez zastrzeżeń przez Marca-Wogaua. Problemat jest mianowicie taki: Gdy coś się zmienia, sta-

¹ Tego terminu używa autor zamiennie z terminem „rzecz trwająca” — „das beharrende Ding”. Oprócz rzeczy trwającej wyróżnia „rzecz chwilową” — „das momentane Ding”, będącą poszczególnym wycinkiem rzeczy trwającej z jakiegoś znikomo krótkiego, ale skończonego odcinka czasu.

je się ono pod pewnymi względami inne, niż było przed zmianą; mimo to uważamy, że jest to nadal ten sam przedmiot. Czy nie popadamy w sprzeczność? Czy dwa różne przedmioty — owo coś z chwili wcześniejszej i owo coś z chwili późniejszej — mogą być tym samym przedmiotem? Otóż, zdaniem Phaléna, sprzeczność jest tutaj tylko pozorna. Gdy mówimy o jakimś późniejszym B, że jest tym samym przedmiotem, co pewne wcześniejsze A, nie zakładamy bynajmniej braku jakichkolwiek różnic między A i B, ani nawet braku różnic pod pewnymi określonymi względami (np. co do składu cząsteczkowego, struktury lub cech konstytutywnych, jak to niektórzy przyjmują). Wymagamy natomiast, by A i B spełniały pewne inne warunki. Najważniejszym z nich jest ciągłość więzi czasowo-przestrzennej między A i B.² Sądząc z wyjaśnień autora, więź taka zachodzi między A i B zawsze i tylko wtedy, jeżeli są one członami ciągu (Reihe), uporządkowanego wedle stosunku następstwa czasowego i odznaczającego się nadto tym, że nie ma w nim członów współczesnych i że te spośród jego członów, które bezpośrednio sąsiadują ze sobą w czasie, znajdują się bądź w tym samym miejscu, bądź też w dwu różnych miejscach, ale bezpośrednio sąsiadujących ze sobą w przestrzeni (zmiana miejsca nie może się odbywać skokami).³ Jeżeli ciąg jakiś spełnia przytoczone warunki (ewentualnie wraz z pewnymi innymi, nie dającymi się, zdaniem autora, wyrazić uchwyć), — każdy z jego członów jest tym samym przedmiotem, co i dowolny inny człon, każdy stanowi „rzecz chwilową”, będącą poszczególną fazą jakiejś rzeczy trwającej, tylko z innego przekroju czasowego. A ciąg wszystkich takich członów — to właśnie owa rzecz trwająca, lub może lepiej — rzecz w całym okresie jej trwania.

Tyle Phalén. Z tej jego koncepcji zrodziła się myśl przewodnia doktryny M.-Wogaua. Już w samym postawieniu zagadnienia wyjściowego widoczne są wpływy problematyki phalenowskiej. Podobnie jak i tam, chodzi tu o tożsamość rzeczy chwilowych, tylko że współczesnych, a nie następujących po sobie w czasie. Zdaniem autora, zagadnienie to powstaje zwykle w odniesieniu do przedmiotów, spostrzeganych równocześnie przez kilka osób. Za specjalnie typowe uważa on następujące przykłady: 1) X i Y patrzą z bliska z tej samej odległości, ale z różnych stron na leżącą na stole kostkę. X widzi boki 1, 2, 3, nie widzi natomiast odwróconych od niego boków 4, 5, ani boku 6, na którym kostka leży; Y widzi wyłącznie boki 3, 4, 5. Każdy z nich widzi zatem co innego — to, czego drugi nie widzi. Mimo to mówimy, że obaj widzą tę samą kostkę, tę samą przy tym, która leży na stole i ma bok 6, nie spostrzegany ani przez X-a, ani przez Y-ka. 2) W przykładzie drugim sprawa przedstawia się jeszcze jaskrawiej. X i Y oglądają tę samą wieżę z różnych odległości,

² Warunek ten jest, podług autora, „najważniejszy”, jakkolwiek nie jest ani wystarczający, ani nawet konieczny. Trudno wobec tego zrozumieć, na czym ma polegać owa „najważniejszość”. W dalszym toku wywodów M.-Wogau stawia zresztą sprawę tak, jak gdyby uważał ten warunek nie tylko za konieczny, ale również za wystarczający — co nie jest oczywiście usprawiedliwione.

³ Bezpośredniość następstwa w czasie ma polegać, wedle wyjaśnień M.-Wogaua, na braku członów późniejszych od A i wcześniejszych od B; bezpośredniość sąsiedztwa w przestrzeni — na braku „miejsc pośrednich” między miejscem, zajmowanym przez A, i miejscem, zajmowanym przez B. Trudności, związane z tymi pojęciami, są wśród fachowców powszechnie znane.

ale z tej samej strony. X, który patrzy z bliska, widzi dużą czworokątną wieżę, zaś Y, patrzący z daleka, małą okrągłą wieżę. Jakkolwiek wieża, widziana przez Y-ka, ma cechy niezgodne z tymi, które posiada wieża, widziana przez X-a, uważamy i w tym przypadku, że X i Y widzą tę samą wieżę. — Znowu więc narzuca się pytanie, jak dwa różne przedmioty — przedmiot, spostrzegany przez X-a, i przedmiot, spostrzegany przez Y-ka — mogą być t y m s a m y m przedmiotem? Jak X i Y mogą spostrzegać to samo, skoro każdy z nich spostrzega co innego?

Szukając odpowiedzi na te pytania, angielska teoria danych zmysłowych wprowadza tak znamienne dla niej rozróżnienie spostrzegania bezpośredniego i spostrzegania pośredniego: bezpośrednio spostrzegamy wyłącznie własne dane zmysłowe, pośrednio zaś — bo za pośrednictwem tych danych — różne od nich przedmioty fizyczne. W zastosowaniu do rozważanego zagadnienia otrzymuje się stąd następujący wniosek. Można bez sprzeczności twierdzić, że X i Y spostrzegają różne przedmioty i zarazem ten sam przedmiot, jeśli tylko w pierwszym przypadku ma się na myśli spostrzeganie bezpośrednie, a w drugim — spostrzeganie pośrednie: X i Y spostrzegają bezpośrednio własne dane zmysłowe, dla każdego z nich inne (np. X — dużą czworokątną wieżę, Y — małą okrągłą), pośrednio zaś — ten sam przedmiot fizyczny, ten mianowicie, do którego odnoszą się wspólnie dane zmysłowe zarówno X-a, jak i Y-ka (wieżę, na którą obaj patrzą). Unika się w ten sposób paradoksalnej konsekwencji, że te właśnie przedmioty, które się od siebie różnią, są mimo to tym samym przedmiotem.

To wyjście nie zadowala jednak M.-Wogaua. W imię zdrowego rozsądku sprzeciwia się on założeniu, że przedmioty fizyczne mogą być spostrzegane tylko pośrednio, nigdy zaś bezpośrednio. Jest to chyba najważniejszy punkt niezgody między stanowiskiem autora a angielską teorią danych zmysłowych. Bo trzeba wiedzieć, że główny swój wysiłek kładzie M.-Wogau w uzasadnienie tezy, będącej zaprzeczeniem tego podstawowego założenia teorii danych zmysłowych; usiłuje mianowicie okazać, że przedmioty fizyczne mogą być spostrzegane bezpośrednio i że w pewnych sytuacjach, np. takich jak w przykładzie z kostką (ale nie z wieżą) istotnie bywają w ten sposób spostrzegane. Jakież wyjście zaleca tedy M.-Wogau? Za przykładem Phaléna dopatruje się on źródła trudności w nieporozumieniach, związanych z wieloznacznością terminu „ten sam”. Tożsamość przedmiotów współczesnych (chodzi wciąż o „przedmioty chwilowe”, dokładnie określone przy tym co do czasu i miejsca) rozumie się zwykle jako brak różnic. Otóż zależnie od tego, o jak pojętą różnicę tu chodzi, otrzymuje się takie lub inne znaczenie terminu „ten sam”. Wedle autora można wyróżnić trzy główne interpretacje tego terminu⁴.

1) A jest numerycznie tożsame z B, inaczej: A i B są tym samym numerycznie przedmiotem, jeszcze inaczej: A jest identyczne z B — zawsze i tylko wtedy, jeżeli między A i B nie zachodzi różnica numeryczna, to znaczy jeżeli każda własność, przysługująca A, przysługuje również B, i odwrotnie, każda własność, przysługująca B, przysługuje również A.

⁴ Podane tu sformułowania odbiegają nieco od tych, które znajdujemy w tekście (por. str. 92—102). Zmiany miały na celu uproszczenie i uwyrażnienie słownego wyrazu myśli autora.

Ponieważ A i B różnią się od siebie numerycznie w tych i tylko tych przypadkach, gdy stanowią one dwa przedmioty, a nie jeden — tożsamość numeryczna zachodzić może między A i B tylko wtedy, gdy stanowią one jeden przedmiot, a więc gdy nazwy „A” i „B” mają wspólny desygnat.

2) W znaczeniu drugim tożsamymi nazywa się tylko takie przedmioty, które — jeśli się posłużyć terminologią autora — różnią się od siebie tylko „abstraktywnie”, a nie „jakościowo” (krócej: różnią się „czysto abstraktywnie”), to znaczy takie, które posiadają wprawdzie pewne cechy różne, ale nie posiadają cech niezgodnych. Niezgodnymi nazywa przy tym M.-Wogau cechy, które nie mogą przysługiwać temu samemu w sensie numerycznym przedmiotowi, jak np. czerwień i zieleń, w przeciwieństwie do takich, jak czerwień i twardość (ten sam numerycznie przedmiot nie może być zarazem czerwony i zielony, natomiast może być zarazem czerwony i twardy). — Otóż brak różnic jakościowych między A i B przy zachodzeniu różnicy abstraktywnej (a tym samym i numerycznej) jest, jak już wiemy, koniecznym warunkiem tego, żeby A i B można było uznać za tożsame w omawianym sensie. Jest to warunek konieczny, ale nie wystarczający — bo oprócz niego muszą być spełnione jeszcze dwa inne: A i B muszą być przedmiotami istniejącymi i muszą znajdować się w tym samym miejscu i w tym samym czasie. W całości więc określenie brzmiałoby tak: A i B są tym samym przedmiotem wtedy i tylko wtedy, jeżeli a) posiadają pewne cechy różne, ale nie posiadają cech niezgodnych; b) znajdują się w tym samym czasie w tym samym miejscu przestrzeni, c) są przedmiotami istniejącymi. W tym właśnie znaczeniu kostka, widziana przez X-a, ma być tożsama z kostką, widzianą przez Y-ka: obie znajdują się w tym samym miejscu i czasie, różnią się czysto abstraktywnie i są przedmiotami istniejącymi w sensie najwyższym. — Bliższych wyjaśnień wymaga tu oczywiście termin „przedmiot istniejący”. W odniesieniu do przedmiotów indywidualnych, tj. przedmiotów chwilowych dokładnie określonych co do miejsca i czasu, termin ten bywa używany, wedle M.-Wogaua, co najmniej w trzech różnych znaczeniach. W znaczeniu 1-ym istnieje wszystko, co jest nam bezpośrednio dane w spostrzeżeniach, niezależnie od tego, czy spostrzeżenia te są doznawane w normalnych warunkach na jawie, we śnie, czy w halucynacji. W znaczeniu 2-im przeciwstawia się przedmioty, spostrzegane w warunkach normalnych na jawie jako istniejące, przedmiotom, spostrzeganym w halucynacjach lub we snach, jako nie istniejącym. W znaczeniu 3-cim istnienie przypisuje się pewnym tylko spośród przedmiotów, spostrzeganym lub spostrzegalnym w warunkach normalnych na jawie — takim, jak kostka, widziana przez X-a lub przez Y-ka w pierwszym przykładowie, w przeciwieństwie do takich, jak w drugim przykładzie mała okrągła wieża, widziana przez Y-ka, „nie odtwarzająca wiernie przedmiotu fizycznego” (str. 78). Z tych trzech znaczeń autor obiera 3-cie jako najbardziej właściwe (widocznie z punktu widzenia zwykłych intencji) i deklaruje, że w tym właśnie sensie — najbardziej, dodajmy od siebie, zagadkowym — należy rozumieć słowo „istniejący” w przytoczonym poprzednio określeniu terminu „ten sam”.

3) Ostatnie wreszcie znaczenie — to to, w którym tożsamymi nazywa się przedmioty, różniące się od siebie jakościowo (tj. posiadające

pewne cechy niezgodne) — tylko wtedy jednak, jeżeli spełniają pewne dodatkowe warunki. Do ważniejszych z nich należą: a) pewne podobieństwo (autor nie mówi niestety, pod jakimi względami); b) wspólna przyczyna; c) to samo położenie w czasie i przestrzeni (str. 99 n.)⁵. W tym sensie mają być tożsame duża czworokątna wieża, widziana przez X-a, i mała okrągła wieża, widziana przez Y-ka, jakkolwiek nie są one tożsame ani w sensie z pod 1), ani w sensie z pod 2).

Wyróżniwszy w ten sposób ważniejsze rozumienia terminu „ten sam”, M.-Wogau dochodzi w wyniku tej analizy do następującej odpowiedzi na zagadnienie wyjściowe. Gdy w przykładach z kostką lub z wieżą twierdzimy, że przedmiot, widziany przez X-a, i przedmiot, widziany przez Y-ka, są tym samym przedmiotem, mimo że są to przedmioty różne — mamy na myśli nie tożsamość numeryczną, ale tożsamość w jednym z dwu pozostałych znaczeń, przy których nie tylko nie wyłącza się, ale się wręcz zakłada zachodzenie pewnych różnic między przedmiotami tożsamymi: w przykładzie z wieżą są to mianowicie różnice jakościowe, w przykładzie z kostką — różnice czysto abstraktywne. Podobnie więc jak w przypadkach, rozważanych przez Phaléna, jest tu tylko pozór sprzeczności, mający swe źródło w pomieszaniu różnych znaczeń terminu „ten sam”.

W ten sposób trudność, o którą chodziło, została istotnie rozwiązana — zobaczmy jednak, za jaką cenę. Z wywodów autora wynika wyraźnie, że w obu przykładach wzorcowych przedmiot, spostrzegany przez X-a, i przedmiot, spostrzegany przez Y-ka, są numerycznie różne, a więc że przedmiotów tych jest dwa, a nie jeden. Ta konsekwencja nie raziłaby na gruncie teorii danych zmysłowych — przy założeniu, że chodzi tu o przedmioty, spostrzegane bezpośrednio, a więc nie o przedmioty fizyczne, lecz o dane zmysłowe, co do których przyjmuje się z góry, że jest ich zawsze tyle, ile spostrzeżeń. Wiemy jednak, że M.-Wogau nie akceptuje tego poglądu w całej jego rozciągłości i że broni tezy, w myśl której w pewnych sytuacjach spostrzeżeniowych, takich chociażby jak w przykładzie z kostką, jedynymi przedmiotami spostrzeganymi są przedmioty fizyczne. Czyżby sądził, że są tu dwa przedmioty fizyczne, dwie kostki, znajdujące się przy tym w tym samym miejscu i czasie? I że w ogóle wielość spostrzegaczy pociąga za sobą wielość przedmiotów fizycznych?

Określenie przedmiotu fizycznego⁶, które znajdujemy w tekście i które jest wyrazem jednej z najbardziej podstawowych myśli autora, zdaje się rozpraszać resztę wątpliwości w tej sprawie. Zakłada ono bowiem, na wzór znanej nam już definicji rzeczy trwającej, że przedmiotem fizycznym jest k a ż d y z członów ciągu, odznaczającego się tym, że wszystkie jego człony są ze sobą tożsame w drugim z wyróżnionych poprzednio znaczeń⁷. Stąd wniosek jasny. W przypadkach takich, jak

⁵ W tym punkcie autor nie jest zresztą konsekwentny, bo na str. 98-ej pisze wyraźnie: „Zwei qualitativ differente Gegenstände können nicht in genau derselben Lage zu genau derselben Zeit existieren”. Chyba, że „być w tym samym miejscu i czasie” to nie to samo, wedle autora. ☉ „istnieć w tym samym miejscu i czasie” — na co istotnie wygląda.

⁶ Dokładniej „rzeczy chwilowej”. Trudne się zorientować, czy „przedmiot fizyczny” to, wedle autora, tyle co „rzecz chwilowa”, czy też tyle co „rzecz chwilowa lub rzecz trwająca”.

⁷ P. wyżej, str. 19. Swobodnie mówiąc, chodzi tu o ciąg różnych aspektów jakiegoś przedmiotu z tej samej chwili, takich jak kostka, widziana przez X-a, i kostka, widziana przez Y-ka.

z kostką, jest co najmniej tyle przedmiotów fizycznych, ile jest osób spostrzegających; każdy przedmiot fizyczny może być przy tym dowolnie uwielokrotniony przez sam fakt jednoczesnego spostrzeżenia go przez odpowiednią liczbę osób. Trudno chyba o jaskrawszy dysonans ze zwykłym zdroworozsądkowym poglądem na świat⁸. Uderza on tym bardziej, że przecież cała doktryna M.-Wogaua wyrosła z chęci przeciwstawienia się teorii danych zmysłowych w tych właśnie punktach, w których M.-Wogau dopatrywał się niezgodności z poglądem potocznym. Dlaczego więc rezultat końcowy odbiega tak bardzo od początkowych zamierzeń? Czemu nie było przyjąć po prostu, tak jak to dyktuje zdrowy rozsądek, że X i Y spostrzegają jeden przedmiot, ten sam w sensie numerycznym, tylko że X spostrzega go inaczej i Y inaczej?

Wydaje się, że wyjaśnienia należy szukać w pewnych tkwiących u podstawy założeniach, które można wyczytać w sposób mniej lub bardziej wyraźny.

W ślad za angielską teorią danych zmysłowych autor przyjmuje jako rzecz oczywistą, że sądy spostrzeżeniowe, będące opisem tego, co jest nam bezpośrednio dane w doświadczeniu, nie mogą być fałszywe (str. 30 n.). Wynika stąd, że jeżeli np. X stwierdza w sądzie spostrzeżeniowym, że wieża, na którą patrzy, jest duża i czworokątna — wieża ta jest duża i czworokątna; podobnie jeżeli Y stwierdza w sądzie spostrzeżeniowym, że wieża, na którą patrzy, jest mała i okrągła — wieża ta jest mała i okrągła. Rzecz jasna, że na gruncie tego poglądu nie można uznać, nie narażając się na sprzeczność, że X i Y spostrzegają bezpośrednio tę samą w sensie numerycznym wieżę, a więc jeden, a nie dwa przedmioty. Z tej właśnie racji M.-Wogau sądzi, że przynajmniej jedna z osób spostrzegających spostrzega tu bezpośrednio nie przedmiot fizyczny, lecz różne od niego dane zmysłowe. — Tak jest w przypadku spostrzeżeń niezgodnych. Ale dlaczego odrzuca on także numeryczną tożsamość przedmiotów spostrzeżeń zgodnych — mimo, że sprzeczność tutaj nie grozi i mimo, że przedmioty tych spostrzeżeń zalicza sam (niekonsekwentnie — dodajmy) do przedmiotów fizycznych⁹? Wydaje się, że składają go do tego pewne milcząco przyjęte założenia.

⁸ Trzeba zresztą powiedzieć, że wniosek ten jest, zdaniem autora, nieuprawniony, ponieważ opiera się na niewłaściwym rozumieniu takich terminów, jak „jeden”, „dwa” i t. d. W znaczeniu właściwym A i B stanowią dwa przedmioty pod tym jedynie warunkiem, że są członami różnych ciągów; jeżeli natomiast należą do tego samego ciągu, jak np. kostka, widziana przez X-a, i kostka, widziana przez Y-ka — tworzą jeden tylko przedmiot. — Czy trzeba również dodać, że przytoczona replika jest sprzeczna z podstawowym założeniem autora, wedle którego przedmioty, będące członami tego samego ciągu, muszą różnić się od siebie numerycznie, a więc nie mogą być jednym i tym samym przedmiotem (między A i B zachodzi różnica numeryczna zawsze i tylko wtedy, jeżeli są to dwa odrębne przedmioty). Zauważmy przy okazji, że każdy z tych aspektów, czyli każdy z przedmiotów fizycznych, jest, podług autora, kompleksem pewnych cech. (p. rozdz. III).

⁹ Konsekwentnie należałoby bądź traktować jednakowo przedmioty spostrzeżeń zgodnych i przedmioty spostrzeżeń niezgodnych — tak jak to robi zarówno idealistyczna teoria danych zmysłowych, zakładając, że w obu przypadkach spostrzega się bezpośrednio dane zmysłowe, jak i przeciwstawiający się jej pogląd realistyczny, wedle którego i tu i tam spostrzegamy bezpośrednio przedmioty fizyczne; bądź też odrzucić założenie numerycznej różności przedmiotów spostrzeżeń zgodnych. Pierwsza ewentualność jest dla M.-Wogaua nie do przyjęcia, ponieważ na tym rozróżnieniu opiera się cała jego doktryna.

W licznych i niewątpliwie bardzo ważnych miejscach tekstu stawia on mianowicie sprawę tak, jak gdyby uważał, że przedmiot, o którym się orzeka, że jest *abc*, i przedmiot, o którym się orzeka, że jest *aei* (w poszczególnym wypadku *abcd*, *abdef* itd. — w każdym razie muszą to być cechy przynajmniej częściowo różne od tamtych) — nie mogą być identyczne, ponieważ jeden z nich posiada takie cechy, których inny nie posiada. Np. jeżeli X twierdzi o śniegu, na który patrzy, że jest biały i lśniący, zaś Y, który nie tylko patrzy, ale i dotyka śniegu — że jest biały, lśniący i chłodny, — przedmiot, o którym mówi X, jest numerycznie różny od przedmiotu, o którym mówi Y. To dziwne założenie ma za podstawę nie mniej dziwną przesłankę, którą niejednokrotnie można wyczytać między wierszami wywodów autora. Zdaje się ona zakładać, że przedmiot sądu, orzekającego o czymś, że posiada takie a takie cechy, posiada tylko te cechy, które się o nim w tym sądzie orzeka. Nie potrzebujemy chyba dodawać, że przesłanka ta jest niezgodna z ontologiczną zasadą wyłączonego środka.

Jest wreszcie jeszcze inny powód, dla którego autor odrzuca wspólność przedmiotu spostrzeganego nawet w przypadku spostrzeżeń zgodnych. Sądzi on mianowicie, że gdyby się tego nie zrobiło, trzeba by przyjąć, że oprócz przedmiotów, spostrzeganych przez poszczególne osoby (np. kostki o bokach 1, 2, 3, spostrzeganej przez X-a, i kostki o bokach 3, 4, 5, spostrzeganej przez Y-ka), jest jeszcze inny przedmiot — przedmiot fizyczny — wyposażony we wszystkie cechy przypisywane mu we wszystkich spostrzeżeniach zgodnych. Miałyby to więc być przedmiot całkowicie określony i wobec tego mający więcej cech, niż którykolwiek z innych przedmiotów, różniących się od niego czysto abstraktywnie, a więc będących członami tego samego ciągu. A to założenie jest, podług M.-Wogaua, nie do przyjęcia: ciąg przedmiotów, różniących się czysto abstraktywnie, nigdy nie jest zamknięty — co do każdego z jego członów istnieje zasadnicza możliwość, że znajdzie się inny człon tego ciągu, posiadający więcej cech niż tamten, ponieważ zawsze można wykryć pewne nowe, nieznanne dotąd cechy (104). Wobec tego przedmiot fizyczny, pojęty jako ów najbogatszy w cechy człon ciągu, nie byłby przedmiotem istniejącym — wbrew zwykłemu intuicjom. Jeśli się więc chce być w zgodzie z tymi intuicjami, trzeba przyjąć, że każdy z członów ciągu, różniących się czysto abstraktywnie, jest przedmiotem fizycznym (105)... — I to niezbyt przekonujące rozumowanie opiera się na znanym już nam założeniu, że przedmiot sądu, orzekającego o czymś, że ma takie a takie cechy, posiada tylko te cechy, które się o nim w tym sądzie orzeka.

Trudno oprzeć się wrażeniu, że cała doktryna M.-Wogaua zbudowana jest na niezmiernie kruchych podstawach. Jest to nieskuteczna próba pogodzenia idealistycznej teorii danych zmysłowych ze zwykłym realistycznym poglądem na świat. Autor zmierza do okazania, że przedmioty fizyczne mogą być spostrzegane bezpośrednio, broni więc tezy, będącej zwykle wyrazem realizmu epistemologicznego; w założeniach wyjściowych — takich np. jak założenie prawdziwości wszystkich sądów spostrzeżeniowych lub założenie wielości przedmiotów spostrzeganych, zależnej od wielości spostrzeżeń — pozostaje wierny koncepcji idealistycznej, która wycisnęła piętno na całej jego doktrynie. W rezultacie

dochodzi do poglądu znacznie bardziej zbliżonego do zwalczanej przez niego teorii danych zmysłowych, niż do stanowiska realistycznego, za którym się z pozoru opowiada.

Najcenniejszą część książki stanowią niewątpliwie dociekania poświęcone przedstawieniu i analizie rozmaitych odmian angielskiej teorii danych zmysłowych. Składają się one na obszerne studium, przewyższające pod względem poziomu i stopnia pogłębienia zwykłą literaturę filozoficzną. Uderza tu zwłaszcza bogactwo materiału informacyjnego, przejrzystość wykładu, subtelność i wnikliwość roztrząsań krytycznych. O tym, jak szeroko zakrojone są ramy tego studium, świadczyć może wykaz najważniejszych zagadnień, poruszanych przez autora. W rozdziale 1-ym znajdujemy analizę szeregu pojęć podstawowych, takich jak pojęcie rzeczy — trwającej i chwilowej, pojęcie tożsamości, różnicy, bezpośrednich danych. W rozdziale 2-im autor rozważa szereg zagadnień, związanych ze sprawą złudzeń: co to jest złudzenie? czy fakt zachodzenia złudzeń zmusza nas do subiektywistycznego ujęcia przedmiotów spostrzeganych? czy w szczególności wynika stąd subiektywny charakter jakości zmysłowych? jak rozumiana jest owa subiektywność? — i t. d. w tym stylu. W rozdziale 3-im na pierwszy plan wysuwa się sprawa przedmiotów ogólnych i indywidualnych. W rozdziale 4-tym chodzi głównie o istotę danych zmysłowych: co to są dane zmysłowe? czy istnieją? czy są przedmiotami psychicznymi? co to jest przedmiot psychiczny? czy dane zmysłowe zależą od przedmiotów psychicznych? czy mogą wydawać się inne niż są naprawdę? i t. d. Rozdział 5-ty poświęcony jest analizie najbardziej reprezentatywnych poglądów na temat stosunku danych zmysłowych do przedmiotów fizycznych. Rozdział 6-ty omawia stosunek danych zmysłowych do „przedmiotów fizykalnych” (takich jak atomy, elektrony itp.). Wreszcie rozdział 7-my zawiera ogólne rozważania na temat zadań analizy filozoficznej i jej zastosowań w odniesieniu do zagadnienia danych zmysłowych.

Trudno było wyczerpać w ramach i tak już zbyt długiej recenzji całą zawartość tej niezmiernie bogatej w treść książki. Trudno też było zmieścić wszystkie wątpliwości i wszystkie refleksje krytyczne, które się w związku z nią nasuwają. Kończąc, chcemy doradzić Czytelnikowi, który interesuje się problematyką współczesnej teorii poznania, żeby nie pożałował trudu i zawarł bezpośrednią znajomość z „Die Theorie der Sinnesdaten”. Warto złożyć w tę lekturę czas i wysiłek — z pewnością przyniesie ona rzetelną korzyść.

Janina Kotarbińska (Łódź)

Norberto Bobbio. The Philosophy of Decadentism. A Study in Existentialism. Translated by David Moore, Oxford, B. Blackwell, 1948 (VIII+60), 5 sh.

Autor, profesor filozofii prawa i redaktor „Rivista di Filosofia”, zainteresował się egzystencjalizmem jeszcze przed wojną jako możliwą przeciwwagą względem idealizmu G. Gentilego, oficjalnej filozofii faszystwu. Przekonał się jednak, że egzystencjalizm zawiera mało pierwiastków konstruktywnych, lecz jest raczej objawem pewnej schyłkowości i degeneracji.

Książeczka zajmuje się tym kierunkiem głównie w związku z Heideggerem i Jaspersem; „dodatek” jest poświęcony Sartre’owi (J. P. Sartre) jako „doskonałemu wcieleniu intelektualisty — dekadenta”. Egzystencjalizm stał się modny w czasach kryzysowych, sam zaś jest wyrazem kryzysu w filozofii (r. I.). Słabość jakiegoś typu cywilizacji przejawiać się może nie tylko przez to, co autor nazywa dekadencją, lecz przejawia się również w retorycznej pustce haseł, w które nikt nie wierzy. Prof. Bobbio widzi tę pustkę zarówno w „akademickiej” filozofii Włoch Mussoliniego, jak w dziełach Jaspersa (r. II). Następnie przeprowadza odróżnienie pomiędzy sceptycyzmem a dekadentyzmem, podnosząc oddalenie się od świata i niezdolność do czynu schyłkowców. Wprawdzie człowiek heideggerowski „troszczy się” (Sorge!) o to, by uniknąć „unicestwiającej go nicości”, ale nie ma to nic wspólnego z pracą normalnego człowieka wśród innych ludzi (r. III). Rozdziały IV i V są poświęcone „Cechom schyłkowości w egzystencjalizmie (antynaturalizm, symbolizm, ezoteryzm)” i „Dekadenckiej koncepcji człowieka” — izolowanego, ograniczonego i wystraszonego swą sytuacją bez wyjścia. R. VI charakteryzuje egzystencjalizm Heideggera i Jaspersa jako amoralizm; niechęć do zajęcia jakiegokolwiek postawy moralnej jest także typowym rysem postawy dekadencckiej. Innym znów rysem jest unikanie „pospolitości” i pretensja do tego, żeby być „wyjątkiem” (r. VII); jednak o odrodzeniu personalizmu można mówić jedynie w związku z tą odmianą egzystencjalizmu (spirytualistyczną), jaką reprezentuje G. Marcel lub M. Bierdiajew (r. VIII). Na zakończenie (r. IX) autor porusza sprawę stosunku egzystencjalizmu do zagadnień społecznych. Dla Heideggera człowiek jest samotny; Jaspers uważa za możliwe pewne duchowe porozumienie się ze sobą niektórych ludzi (t. II, r. 3, „Kommunikation”); pomimo tych różnic autor stwierdza zasadniczą antyspołeczność egzystencjalizmu. Dla egzystencjalisty-schyłkowca społeczeństwo — to ciemna, „bezwładna masa, tłum, z którym go nic prawdziwie ludzkiego nie wiąże.

Dziełko prof. Bobbio, napisane treściwie i jasno, może się przyczynić do rozwiania złudzenia, że egzystencjalizm — przynajmniej w takim ujęciu, jak Sartre’a, Heideggera i Jaspersa — jest czymś więcej niż chorośliwym przejawem obecnego kryzysu.¹

Bolesław Gawecki (Wrocław)

René Wellek i Austin Warren. The Theory of Literature. New York 1949. Harcourt, Brace and Company, wyd. 3-e. Str. X, 403.

Książka, opatrzona tak świeżym stemplem „New York 1949”, wyszła spod pióra spółki autorskiej: Czecha (Wellek) i Amerykanina (Warren), młodych profesorów literatury na prowincjonalnych uniwersytetach amerykańskich, którzy już od 1939 roku pracują w tym kierunku. Pomysł tak właśnie dobranej spółki okazał się bardzo szczęśliwy: dzięki temu zapewne bibliografia obfituje zarówno w pozycje czeskie i rosyjskie jak też angielskie, francuskie, niemieckie. Bo od razu warto zaznaczyć, — pomijając na razie merytoryczną stronę książki, że jej wielką i bez-

¹ Ta sama książka była przedmiotem recenzji w czasopiśmie *Philosophy* (nr 89, str. 180) i *Mind* (nr 229, str. 114), gdzie oceniono ją dosyć surowo, zarzucając autorowi m. in., iż posługuje się terminem „dekadentyzm” w nie dość określonym znaczeniu. (Red.)

sprzeczną wartość stanowi bogata dokumentacja. Praca zaopatrzona jest w dział odnośników do poszczególnych rozdziałów (47 stron petitu), w bibliografię — również ułożoną działowo, według poruszanych zagadnień w kolejnych rozdziałach (40 stron petitu) oraz indeks nazwisk. Dodajmy, że wykaz bibliograficzny zawiera wiele pozycji z ostatniego dziesięciolecia (1939—49), a więc rzeczy zupełnie nam nieznane! Obok tego znajdziemy dużo przykładów w tekście — przykładów z różnych literatur świata.

Tyle z zewnętrznego spojrzenia na książkę. Zakres omawianych zagadnień wykracza niewątpliwie poza problemy, które my wiążemy zazwyczaj z typem poetyki czyli teorii literatury. Spotkamy tam sprawy, właściwe raczej naszym metodykom literatury np. ustalanie tekstu i autorstwa, historyczny przegląd stosowanych metod, a także próbę rozgraniczenia pojęć takich jak teoria literatury, krytyka literacka, historia literatury, literatura porównawcza, powszechna, narodowa. Problemy te wchodzi w skład 5 obszernych części: 1) Definicje i rozróżnienia (str. 1—45), 2) czynności wstępne (str. 49—62) i tu opis filologicznego badania tekstu, 3) zewnętrzne zbliżenie do literatury (literatura a biografika, psychologia, socjologia, kierunki filozoficzne, miejsce literatury wśród innych sztuk, str. 65—135), 4) Wewnętrzne badanie literatury (i tu zagadnienia właściwej poetyki, str. 139—282), 5) sytuacja na uniwersytetach (wiedza o literaturze na katedrach amerykańskich i innych, str. 285—298).

Wielka różnorodność zagadnień a także wyraźna ich niewspółmierność tłumaczy się wszechstronnymi ambicjami autorów, którzy chcieli sprecyzować problematykę wiedzy o literaturze na gruncie amerykańskim — jak bowiem wynika z ich częstych aluzji do uniwersytetów amerykańskich, sprawa ta niemal tam leży odłogiem. Oto fragment z przedmowy, charakteryzujący założenia autorów:

„Napisałmy książkę, która — o ile nam wiadomo — nie ma bliskich kuzynek. Nie jest to kompendium, wprowadzające młodzież w elementy oceny literackiej, ani też przegląd metod, stosowanych w badaniach naukowych. Raczej może się ona chyba powołać na tradycję Poetyk i Retoryk od Arystotelesa począwszy, traktatów o rodzajach literackich i stylistyce, lub też na rozprawy, noszące zwykle tytuł Zasady krytyki literackiej. Staraliśmy się połączyć p o e t y k ę (czyli teorię literatury) i k r y t y k ę (ocenę literacką) z b a d a n i a m i (autorzy mają na myśli badania filologiczne) i h i s t o r i ą l i t e r a t u r y (dynamiką literacką w przeciwstawieniu do statyki — teorii i krytyki). Książka ta zbliża się najbardziej do pewnych dzieł niemieckich i rosyjskich (Walzel: *Gehalt und Gestalt*, J. Petersen: *Wissenschaft von der Dichtung*, Tomaszewski: *Teoria literatury*). W przeciwieństwie do Niemców unikaliśmy jednak reprodukcji cudzych poglądów, i jakkolwiek bierzemy pod uwagę inne perspektywy i metody, pisaliśmy książkę z własnego punktu widzenia: w przeciwieństwie do Tomaszewskiego nie usuwamy nikogo nauczyciela np. prozodii”. (s. V.) (W tłumaczeniu opuszczono przykładowo tam podane nazwiska i tytuły metodyk angielskich).

Do wielkiego rozrostu zagadnień a także wspomnianej wyżej niewspółmierności przyczynił się też niewątpliwie polemiczny charakter

pracy, wymierzony przeciw pewnym skostnieniom metodycznym na uniwersytetach amerykańskich. Te akcenty polemiczne wydają się nam nie-raz zupełnie nieaktualne a nawet zabawne, gdy autorzy przewyżają dawno przewyżone tezy (np. o zastosowalności metod przyrodniczych do rzeczywistości humanistycznej czy też o nienaukowości badań literackich).

Zasady metodyczne, stosowane w pracy, dałyby się sprowadzić do kilku założeń: 1. Autorom chodzi przede wszystkim o właściwe postawienie zagadnienia, nie o apodyktyczne rozstrzygnięcie. Stąd bogato rozbudowana problematyka każdej omawianej sprawy i liczne znaki zapytania, na które nawet nie ma odpowiedzi. 2. W poszukiwaniu rozwiązania za punkt wyjścia przyjmują autorzy zazwyczaj dwie (lub więcej) tezy ekstremistyczne i dopiero wówczas ustalają właściwy dystans do obu stanowisk poprzez liczne zastrzeżenia i własne retusze. 3. Autorzy nie uchylają się zresztą od własnych rozwiązań, które przychodzą jednak dopiero na końcu i to opatrzone jeszcze licznymi restrykcjami. 4. Precyzując zasadnicze pojęcia, starają się raczej ściśle ustalić ich zakres niż dać definicję, którą trzeba zazwyczaj dopiero rekonstruować samodzielnie z kilku omówień. 5. Jako materiałem przykładowym posługują się arcydziełami literatury światowej — nie tylko angielskiej, przez co książka staje się dostępna także europejskiemu czytelnikowi. (Wiemy, jak utrudnia lekturę Teorii Literatury Tomaszewskiego fakt jednostronnej egzemplifikacji — tylko z literatury rosyjskiej).

Nie sposób oczywiście referować wszystkich zagadnień, omawianych w książce — zresztą niektóre z nich dotyczą zagadnień dość specjalnych (metrum, metafora). Na tym miejscu ograniczymy się do problematyki, związanej z ontologią i epistemologią dzieła literackiego z przydatkiem kilku jeszcze innych zagadnień jak np. wartościowanie. Sprawy te omawiane są w rozdziałach: „Istota literatury”, „Analiza dzieła literackiego”, „Funkcja literatury”, „Wartościowanie”.

Ustalając — zgodnie ze swoimi założeniami metodycznymi — raczej zakres niż definicję literatury, autorzy dochodzą do wniosku, że jej differentialia specifica nie da się wykryć na jednej płaszczyźnie. Trzeba jej szukać w różnych warstwach utworu: 1. Językowej, gdyż literatura jest sztuką słowa — i tu przychodzi obszerna analiza różnych „uses” języka — literackiego, naukowego i potocznego, analiza, zakończona sceptycznym wnioskiem, że każdy z tych „języków” spełnia wielostronne i podobne funkcje. 2. Istotniejsza jest przynależność literatury do świata fikcji, gdzie wszystkie elementy i motywy ulegają przekształceniom, podlegającym prawom konstrukcji, zarówno w wierszu lirycznym jak i powieści naturalistycznej. Autorzy zastrzegają się równocześnie przeciw zbyt ciasnej koncepcji, wyłączającej literaturę dydaktyczną, propagandową czy choćby formy przejściowe takie jak esesej, biografia, reportaż.

Czym jest jednak dzieło literackie? Gdzie szukać jego istoty? Spotkamy tu cały szereg alternatyw, z których każda kolejno — po szczegółowej analizie — zostaje odrzucona. Utwór nie jest więc a) ani artefaktem, wytworem ściśle materialnym, podległym zniszczeniu b) ani tylko ustrojem dźwiękowym, gdyż ma warstwę znaczeniową c) ani przeżyciem czytelnika — obiektywnie nie istniałby wówczas

wcale! d) ani przeżyciem autora — byłby zupełnie niepoznawalny!

Psychologiczna koncepcja utworu zostaje stanowczo odrzucona: utwór w ogóle nie jest samym doznaniem, nawet doznaniem kolektywnym, lecz potencjalną przyczyną doznań. Dzieło musi być pojęte jako struktura norm, tylko częściowo zrealizowana w aktualnym doznaniu czytelnika. I tu przychodzi zaraz retusz: jest to raczej system norm, system wielowarstwowy. Zbliżyliśmy się do koncepcji Ingardena — i zaraz pada nazwisko „polskiego filozofa, Romana Ingardena, który w swojej rewelacyjnej, bardzo metodycznej analizie dzieła literackiego ...doszedł do rozróżnienia warstw” (s. 152). (Uwagi te odnoszą się naturalnie do rozprawy „Das literarische Kunstwerk”).

Przyjmując zasadniczą koncepcję Ingardena, autorzy zgłaszają pewne poprawki, proponując redukcję ilości warstw (warstwa „uschematyzowanych wyglądów” i „przedmiotów przedstawionych” stanowi jedną całość). Kwestionują też warstwę „wartości metafizycznych” (nie ma już jej w polskiej wersji: „O poznawaniu dzieła literackiego”). Największe zastrzeżenia dotyczą jednak sprawy wartościowania: oceny nie można wyeliminować z analizy dzieła, jak to twierdzi Ingarden — zapoznanie tej konieczności psuje — zdaniem autorów — jego „ingenious work”.

W ujmowaniu dzieła literackiego — podkreślają dalej autorzy — należy unikać skrajnego platonizmu i skrajnego nominalizmu. Dzieło literackie nie ma tego ontologicznego bytu co „idea trójkąta” ani też nie jest tylko terminem umownym (przy koncepcji nominalistycznej dzieło nie istniałoby wcale).

„Dzieło literackie jako przedmiot poznania sui generis ma swój specyficzny status ontologiczny. Nie jest ani realne (jak posąg) ani psychiczne (jak doznanie światła czy bólu) ani idealne (jak trójkąt). Jest to system norm, pojęć idealnych, które jednak są intersubiektywne. Istnieją w świadomości zbiorowej, zmieniają się wraz z nią, dostępne są jedynie poprzez indywidualne doznanie psychiczne, oparte na dźwiękowej strukturze zdań”. (s. 157)

Problem wartościowania, oceny literackiej, poprzedza formuła, stwierdzająca, że „musimy oceniać rzeczy według tego, czym są i co mogą zdziałać”. Wypadnie więc najpierw podjąć z autorami pytanie: jaka jest właściwa funkcja literatury? W ramach tego pytania następuje polemika z różnymi ekstremistycznymi stanowiskami, zwłaszcza z wulgarnym utylitaryzmem; czy bardziej sublimowaną formą utylitaryzmu — teorią katartyczną. Owszem, poezja jest propagandą, (gdyż poeta pragnie narzucić swoją postawę moralną czy choćby swoje doznanie), ale winna być — według słów T. S. Eliota — „odpowiedzialną propagandą”.

Warto też zatrzymać się chwilę nad po z n a w c z ą f u n k c j ą literatury. Problem ten pojawia się w rozdziale pt. „Funkcja literatury” i potraktowany jest zresztą dość ogólnikowo. Po popularnej dyskusji nad „prawdą w literaturze” następuje wyjaśnienie semantycznych różnic w pojęciu prawdy i stwierdzenie wielomodalności — a przynajmniej bi-modalności — poznania (przy użyciu tego samego systemu znaków):
1. poznanie „dyskursywne” właściwe nauce i 2. poznanie „przedstawie-

niowe", właściwe sztuce. Otóż w tym drugim sensie literatura poznaje i objawia prawdę, jakkolwiek jest „przymiotnikowo prawdziwa, a rzeczownikowo piękna”. Zresztą i to zagadnienie — jak wiele innych w książce — jest raczej postawione niż rozwiązane.

Na jakich więc kryteriach ma się oprzeć ostatecznie ocena literacka? Problem jest bardzo złożony i nie spodziewajmy się szybkiej odpowiedzi. Zasadnicze założenie znamy już od początku: że literaturę winniśmy oceniać w kategoriach wartości literackich. Zaraz jednak przychodzą zastrzeżenia przeciw eklektycznym teoriom „poezji czystej” jako struktury tylko dźwiękowej i obrazowej a także przeciw kryteriom, proponowanym przez rosyjskich formalistów. Jest to może najsilniejszy atak na ten kierunek, doskonale autorom znany — jak wynika z licznych cytatów i bibliografii. Kryterium „nowości” (odpowszednienia, udziwnienia — terminy Szklowskiego), jakkolwiek historycznie przydatne, jest przecież w ostatecznej instancji bardzo względne — co też znajduje historyczne potwierdzenie np. w fakcie, że następne pokolenie wraca znów do utworów, poprzednio uznanych za spowszedniałe.

I tu pomocna okazuje się koncepcja wielowarstwowości dzieła. Wiecznie młode i świeże arcydzieła to utwory złożone (complex) na wszystkich stopniach swej struktury, także w wyższych warstwach znaczeniowych. W ten sposób rozwiązuje się pozorna antynomia wartości „formalnych” i „ideowych”, które powszechna intuicja pragnie widzieć w wielkim dziele sztuki. Autorzy nie wahają się także wprowadzić obcości: *t r u d n a i ł a t w a* poezja zależnie od jakości „*materiae poeticae*”, wprowadzonej przez poetę. Intelktualistyczna poezja Norwida z „*Vade-Mecum*” byłaby napewno dobrym przykładem trudnej poezji...

Powraca też jeszcze raz pytanie: gdzie zlokalizować te wartości? Czy są one w samym dziele? Przeżyciu czytelnika? Czy w ich związku tj. czytelnika z dziełem? Odpowiedź pozostaje w wyraźnej relacji z koncepcją dzieła literackiego: wartości te tkwią potencjalnie w strukturach literackich, lecz aktualizują się dopiero z nawiązaniem kontaktu czytelnika z utworem. Pod znakiem zapytania pozostaje jeszcze sprawa obiektywizmu i nieuchronnego subiektywizmu, a także relatywizmu w ocenie, relatywizmu, znów historycznie koniecznego. Zresztą wszystkie zagadnienia, traktowane w tych najbardziej zasadniczych partiach książki, kończy otwarcie perspektyw na nowe, jeszcze niedojrzałe rozwiązania.

To pobieżne zresztą wprowadzenie w jeden tylko typ problematyki wyolbrzymia *eo ipso* tylko część poruszanych w książce zagadnień, przesłaniając inne, równie istotne np. ustawienie literatury w procesach historycznych, socjologicznych lub teorię rodzajów literackich. Książka — trochę wbrew zapowiedziom sformułowanym w przedmowie — nie rozwija właściwie jakiegoś nowego, jednolitego systemu teoretycznego, jakkolwiek rozwiązania idą konsekwentnie w wyraźnym i jednoznacznym kierunku. Przypomina raczej i ocenia dorobek literaturoznawstwa europejskiego w omawianej dziedzinie, zapoznaje z nowszymi publikacjami, przede wszystkim jednak stawia zagadnienia i zarysowuje różne możliwe odpowiedzi. I w tym sensie jest niewątpliwie pożyteczna i zapładniająca, nawet wówczas, gdy proponowane przez autorów rozwiązania merytorycznie budzą sprzeciw. Powstający w nas sprzeciw nie jest

zresztą nigdy bardzo silny, ponieważ autorzy unikają apodyktycznego tonu w swoich stwierdzeniach, a hipotezy formułują w należnym im trybie, a także — jak zaznaczyliśmy wyżej — sami wysuwają przeciwko swoim tezom różne restrykcje. — Recenzja niniejsza nie podejmuje zresztą merytorycznej polemiki: ogranicza się do scharakteryzowania książki i podkreślenia jej niewątpliwych walorów w zakresie bogatej dokumentacji i problematyki. Książka tak żywo związana i całym swym charakterem i zwłaszcza ostatnim rozdziałem ze studiami akademickimi, stała się już z pewnością podręcznikiem uniwersyteckim — przemawia za tym także fakt jej trzeciego wydania (od 1942 r.). Na gruncie polskim taki typ dzieła, wprowadzającego wszechstronnie w problematykę wiedzy o literaturze, jeszcze nie istnieje.

Irena Sławińska (Toruń)

Polemika

Odpowiedź na recenzję dr Tadeusza Witwickiego. (Ruch Fil. XVI. str. 114—115).

Wywody recenzenta Dr T. Witwickiego na temat mej rozprawy pt.: „O poznawaniu cudzych stanów psychicznych” nasuwają następujące uwagi:

Zarzuty Recenzenta płyną z niedokładnego i częściowo niewiernego przedstawienia stanowiska autora. Przeoczenie pewnych szczegółów rozprawy i stałe podstawianie przez Recenzenta w ł a s n y c h pojęć na miejsce określonych w rozprawie prowadzi do zwalczania twierdzeń, których w niej nie ma.

1. Autor rozróżnia terminologicznie i rzeczowo: (a) stany — lub ogólniej — fakty psychiczne i (b) przeżycia świadome (krócej: przeżycia). Przy wypowiedzaniu własnych poglądów na poznawanie cudzych stanów psychicznych posługuje się terminem (a), zaś przy referowaniu i krytykowaniu cudzych poglądów posługuje się obu terminami, gdyż tak czynią krytykowany autorowie. (Por. n. p. str. 21—22: „Nie twierdzą wcale, że w s z y s t k o, co należy do psychiki drugiego człowieka, jest lub może być dostępne rozważanemu doświadczeniu. Dostępne jest tylko to, co zostaje w y r a ż o n e w naocznym fenomenie, pojawiającym się na podłożu czynników wyrażających. Czasem jest to jednoznacznie jakościowo określony s t a n psychiczny, czasem tylko pewien f a k t, że ktoś jakieś przeżycie posiada, czasem wreszcie i pewne p r e ż y c i e ś w i a d o m e”). Rozróżnienie to jest ważne, gdyż — jak się zdaje — nie tak samo przedstawia się sprawa poznawania cudzych stanów psychicznych jak cudzych przeżyć świadomych. Tymczasem Recenzent mówi tylko o „przeżyciach psychicznych” lub o „przeżyciach”, zniekształcając tym tezy autora. Utożsamiać stany psychiczne i przeżycia świadome może tylko ktoś, kto pomija rozwój psychologii i psychopatologii ostatnich lat 50. Nie czyni tego autor.

2. Autor zaznacza od razu w pierwszym zdaniu rozprawy, że zagadnienie poznawania cudzych stanów psychicznych należy do teorii poznania, i zgodnie z tym prowadzi swe rozważania. Recenzent natomiast oświadcza, że „nie wiadomo, czy autor rozważa zagadnienie z teorii poznania, czy z psychologii poznania”. Recenzent nie wyjaśnia różnicy

między tymi dwoma naukami i — o ile mi wiadomo — nigdy się tą sprawą nie zajmował, trudno więc wiedzieć, o co dokładnie mu chodzi. Sprawą tą natomiast zajmował się właśnie autor, a jakkolwiek całości swych rozważań nie mógł dotychczas ze względów niezależnych od siebie drukiem ogłosić, to jednak już z drobnego fragmentu pt. „Psycho-fizjologiczna teoria poznania i jej krytyka” (1930), który zapewne nie jest Recenzentowi nieznany, mógł on przypuszczać, że autor tych dwu sposobów traktowania zagadnienia nie pomiesza. — Nie wiadomo też dla Recenzenta, czy autor „zwierza się tylko ze swych przeżyć”, czy też „pragnie coś twierdzić o przeżyciach wszystkich ludzi”. Ale znów autor bardzo wyraźnie na wielu miejscach rozprawy zaznacza, że inną jest sprawa ogólnej struktury poznawania cudzych stanów psychicznych, a inną, czy i w jakich warunkach dochodzi do realizacji tego poznawania w poszczególnych wypadkach. Osobno też (zob. str. 24 i nast.) omawia wypadki, w których pewni ludzie nie uzyskują tego poznawania.

3. Pojęcia „rzeczywistej” i „pozornej” obecności przedmiotu pochodzą od Recenzenta. Autor posługuje się znanym od 40 lat pojęciem „samooobecności” przedmiotu doświadczenia w sensie fenomenu odróżniającego dane spostrzeżenia od danych wyobrażenia, zaznaczając wyraźnie, że nie zapewnia on spostrzeżeniu obiektywności („choćby percepcja ta była niekiedy całkowicie fałszywa”, str. 14), ale też nie musi być „pozorem”.

4. Recenzent gani autora za rzekomą innowację w pojmowaniu słowa „wyraz”, który wedle niego ma służyć u autora na oznaczenie tego, co „wyrażone”. Otóż autor nie używa słowa „wyraz” na to, co „wyrażone” (jak mu to przypisuje Recenzent): „wyrażony” bowiem jest stan psychiczny¹ a ujawnia i uobecnia go „wyraz” czyli konkretny fenomen jakości tego stanu, występujący na podłożu gestu lub miny danego człowieka (czyli na podłożu „czynnika wyrażającego”). Trójczłonowa aparatura pojęciowa autora została zastąpiona przez Recenzenta aparaturą dwuczłonową. Termin „wyraz” w znaczeniu stosowanym przez autora jest używany bardzo często w życiu potocznym, choć prawdą jest, że niektórzy psychologowie i teoretycy (a nie „powszechny zwyczaj”!) używają go w wielu innych znaczeniach. Sytuacja zachodząca przy wyrażaniu jest bardzo złożona i trudna. Nie należy też trudności, które następuje, przesuwając na płaszczyznę kwestii językowych. Autor godzi się jednak, że w ramach odczytu nie było możliwe dokładniej wyanalizować proces wyrażania w jego szczególnej trójczłonowej strukturze i stąd możliwe jest błędne zrozumienie jego wywodów na ten temat.

5. Autor określa bezpośrednio poznawanie jako doświadczenie w przeciwstawieniu do sądów resp. do symbolicznego myślenia, a charakteryzuje je: a) naocznością, b) tym, że dany w nim jest sam przedmiot, a nie jakiś jego reprezentant, c) że dokonuje się ono z pełnym przeświadczeniem o rzeczywistości tego, co dane. Recenzent wprawdzie przytacza w skrócie określenie podane przez autora, ale potem całkiem się z nim nie liczy i zastępuje je s w o i m pojęciem, nie precyzując go zresztą. Można się tylko domyślić, że wedle Recenzenta „poznawanie bezpośrednie” to

¹ Zob. podany wyżej tekst ze str. 21—22.

takie, które nie posługuje się „pośrednictwem” niczego (np. ciała, wyglądu itp.). W następstwie tego Recenzent imputuje autorowi, iż przyjmuje on poznawanie cudzych stanów psychicznych „bez pośrednictwa zjawisk fizycznych”. Tego autor nigdy nie zrobił, a przeciwnie poświęcił osobne rozważania roli „zjawisk fizycznych” (czyli m. i. min i gestów) przy poznawaniu cudzego stanu psychicznego i ich szczególnie ścisłego związku z jego fenomenem (por. str. 8. w. 14—21 g., str. 14. w. 14—12 d., str. 20, str. 21—22, wyżej cytowane, str. 22—23 i w. i.). To też wszystkie wywody Recenzenta na temat bezpośredniości poznawania nie dotyczą stanowiska autora. *Nota bene*, sprawa stosunku wyglądów („widoków” w języku Recenzenta) do przedmiotu spostrzeżenia znana była autorowi z literatury fenomenologicznej w czasach około r. 1912—16 i z własnych dociekań, publikowanych wielokrotnie od r. 1921, a w wykładach uniwersyteckich od r. 1925. Wyniki tych wszystkich analiz każą właśnie przyjąć tezę autora o bezpośredniości dania przedmiotu spostrzeżenia. Za nią świadczą zresztą nawet zdanie Recenzenta: „...a widoki znów przeżywamy w codziennych doświadczeniach nie zdając sobie sprawy z ich istnienia, interesując się tylko przedmiotami a nie widokami przedmiotów”². Zdanie to stoi w wyraźnej niezgodności z poprzedzającym je oświadczeniem Recenzenta, — rzekomo wynikającym ze stanowiska autora, które Recenzent zmienił, podstawiając niepostrzeżenie swoje rozumienie terminów — jakoby „nie było rzeczy, którebyśmy poznawali bezpośrednio”.

6. Autor nie twierdził, jakoby ludzie porozumiewali się bez pośrednictwa „zjawisk fizycznych”, tym bardziej nie twierdził, jakoby porozumienie się „za pośrednictwem zjawisk fizycznych” przeszkadzało ich serdecznemu współżyciu. Twierdził tylko, że brak doświadczenia cudzych stanów psychicznych co najmniej utrudnia wzajemne zrozumienie, a do czego prowadzi brak zrozumienia — wiadomo.

Roman Ingarden (Kraków).

Uwagi w związku z recenzją dr Tadeusza Witwickiego o pracy p. t. „Przedstawienie celu a postępowanie”. (Ruch Fil. XVI, str. 116—119).

Zarzuty Recenzenta podzielić by można na dwie grupy. Jedne z nich dotyczą metody zastosowanej w pracy, a drugie — niektórych wniosków. Poddany więc jest krytyce zastosowany w pracy test Downey. Recenzent pisze: „Pośpieszną, lekkomyślną autocharakterystykę chciałoby się uważać raczej za dowód bezmyślności, niż szybkości decyzji we wszelkich sprawach”. W dalszym ciągu brak jakichkolwiek argumentów dla uzasadnienia tej opinii. A wydawałoby się, że nawet z potocznej obserwacji znane są takie procesy lub dyspozycje psychiczne, jak szybka i lotna orientacja, umiejętność prędkiego skupienia się, albo też, jak to być mogło w omawianej pracy u ludzi nauki pracujących nad sobą — dobra i dokładna znajomość samych siebie. Być może, wśród takich właśnie ludzi, niektórzy nie potrzebują już długiego namysłu i zastano-

² O „treściach prezentujących” mówił Husserl jeszcze w r. 1900, właśnie w wypadkach, gdy coś jest dane „samoobecnie”, a ani on, ani nikt z fenomenologów nie twierdził, żeby do bezpośredniego dania przedmiotu dochodziło bez wszelkiego „pośrednictwa” m. i. właśnie treści prezentujących; ale żeby one miały być „reprezentantami” rzeczy, z tego wcale nie wynika.

wienia, aby podać własną charakterystykę. Własne cechy psychiczne są im równie dobrze znane, jak własny wzrost, waga czy też siła mięśniowa.

Jeżeli znów spojrzeć na tę sprawę z punktu widzenia procesów intelektualnych, uzasadnionym byłoby nazywanie decyzji szybkich lekkomyślnymi i pośpiesznymi, gdyby istotną cechą procesów intelektualnych miała być powolność połączona z namysłem i rozważaniem. Tak jednak nie jest, ponieważ procesy intelektualne mogą przebiegać z najrozmaitszą szybkością, niekiedy nawet błyskawicznie. Niejednokrotnie u podstaw tej możliwości bardzo prędkiego ich przebiegu leży właśnie dokładna znajomość sprawy, której mają dotyczyć. Nie jest to zresztą jedyny warunek. T. zw. szybkość decyzji może posiadać bardzo rozmaite podłoża. I dlatego ryzykownym wydaje się wysuwanie nie popartego uzasadnieniem twierdzenia, że szybkość autocharakterystyki warunkuje się „bezmyślnością”.

Recenzent poddaje również krytyce testy szybkiego i powolnego pisania Downey. Zarzuty przeciwko nim nie są nowe i zna je dobrze literatura psychologiczna. Z brakami ich liczyłem się podczas pisania pracy, o czym świadczyć by powinien następujący urywek ze str. 71: „Testy, na których opiera się w pewnej mierze ocena osób zbadanych, spotkały się z krytyką w literaturze psychologicznej i mogłyby okazać się niewystarczające do charakterystyki woli osób zbadanych. Toteż wynik tych testów rozumiany jest jako ogólna charakterystyka, ograniczona do prostych czynności woli, występujących w czasie wykonywania testu. Charakterystyka ta może być zbliżona pod pewnym względem do stanu faktycznego. Dlatego też to określenie woli osób badanych, które było wynikiem wykonania testu, może być pojmowane jedynie jako wyraz dyspozycji do pewnych cech woli”.

Niezależnie od tych zastrzeżeń wypada być może podnieść, że chociaż są i tacy ludzie, którzy zajęcia swoje i prace wykonują w sposób „lekkomyślny”, czy „bezmyślny”, są i inni, wkładający w mało nawet ważne czynności wiele starania, dokładności i uwagi. Ten stosunek do własnej pracy zależny jest w dużej mierze nie tylko od tego, jaką wykonuje się czynność, ale od tego, kto tę czynność wykonuje. Ktoś może pisać niedbale i wolno, ktoś inny prędko i niedbale, a jeszcze inny prędko i starannie. Dlatego też można jednak sądzić, że sposób wykonania zależny jest w dużej mierze od wykonującego i tym samym mówi nam coś o tym wykonującym. Wyrazem zresztą pragnienia, aby podnieść wartość wyników zastosowanych testów, a zatem i wyników badania, był sam dobór osób badanych. Sprawa ta została zresztą podkreślona na str. 71: „Okolicznością jednak, poważnie podnoszącą wartość badania, wydaje się być poziom badanych — ludzi nauki”.

Recenzent pisze: „Przeżycie „chcę” wcale nie dowodzi świadomości wolności woli, bo i determinista używa tego wyrażenia”. Zdanie to wymaga pewnego sprostowania. W pracy nie ma mowy o świadomości wolności woli, jak to podaje Recenzent, lecz tylko i wyłącznie o świadomości wolności działania. Działanie zaś może być przejawem najrozmaitszych faktów psychicznych, które mogą nie mieć nawet nic wspólnego z wolą. Można doznawać świadomości wolności działania

zarówno wtedy, gdy działanie to jest wynikiem postanowienia, jak i wtedy, gdy wypływa ono z jakiegoś pragnienia, popędu, skłonności czy tp. Dlatego też uwaga Recenzenta, że i „determinista używa tego wyrażenia” wkracza w dziedzinę, która w pracy nie była poruszona.

W dalszym ciągu Recenzent pisze: „Które z pięciu określeń (chcę, powinienem, należy, trzeba, muszę) najlepiej odpowiadało osobom badanym, zależało to zapewne również od tego, czy i o ile łatwe i interesujące wydawało im się dotyczące polecenie”. Sprawa zależności wymienionych wyżej pięciu określeń przeżyć od tego, czy zadania eksperymentu okazywały się łatwe i interesujące — nie była zadaniem pracy. Chodziło bowiem jedynie o to, by się dowiedzieć, jakich przeżyć doznawały osoby badane (świadomość wolności — „chcę”, musu — „muszę”, czy też coś pośredniego „powinienem”, „należy”, „trzeba” — str. 74) po wykonaniu zadań 2, 3, 4, 5 i 6.

I dalej Recenzent: „w każdym razie określenia te (chcę, powinienem, należy, trzeba, muszę) są bardzo wieloznaczne, niejasne i zbliżone znaczeniem”. A w innym znów miejscu: „Odpowiedzi osób badanych wprawiały autora niekiedy w pewien kłopot. Mówiły one czasem: „chcę, bo powinienem, albo chcę i powinienem itp.”. Zdawałem sobie sprawę z wieloznaczności wyrazów „chcę” i zwłaszcza „powinienem”. Uświadomiłem ją sobie szczególnie mocno właśnie podczas przeprowadzania badań, które stały się podstawą tej pracy. I dlatego zacytowane przez Recenzenta odpowiedzi osób badanych nie wprawiały mnie w zakłopotanie, ponieważ pozwalały właśnie na stwierdzenie owego faktu wieloznaczności. Było to jednak zagadnienie nowe, którego nie miałem możliwości wtedy właśnie opracować i rozwiązać. Dlatego też ograniczyłem się do „zasygnalizowania” swoich uwag, pisząc na str. 81: „Zagadnienie oceny tych przeżyć („chcę” i „powinienem”) z punktu widzenia wolności działania, jak również dokładna analiza przeżycia „chcę” wydaje się mieć znaczenie dla badań woli i zasługiwać na opracowanie specjalne. Przeżycie „chcę” nie wydaje się być przeżyciem określonym jednoznacznie. Niejednokrotnie może ono być wyrazem chęci przeciwnych lub nawet sprzecznych z wolą. Przeżycie „powinienem” również wymagałoby dokładniejszej analizy i sprecyzowania, chociażby ze względu na to, że niektóre osoby łączą je z pojęciem musu, z czego wynika, że i przeżycie „muszę” może być rozmaicie odczuwane i rozumiane”. Z zestawienia tych zdań z przytoczonym wyżej zarzutem Recenzenta zdaje się wynikać, że myśl, wyrażoną już w pracy, Recenzent podaje jak gdyby od siebie i równocześnie czyni zarzut pracy, że tego w niej nie znalazł. A jeśli, jak to podaje Recenzent, oceniałem za przykładem Dybowskiego przeżycie „chcę” stopniem najwyższym 10, „powinienem” stopniem 8, „należy” stopniem 6, „trzeba” stopniem 4 i „muszę” najgorszym stopniem 2, to jednak na str. 81 pisałem: „Być może, że szczególne zbadanie przeżyć, określających stopień wolności działania, mogłoby pociągnąć za sobą również zmiany w kolejności ich uszeregowania. Zakres jednak i warunki badań nie pozwoliły na zbadanie tych przeżyć wydobytych przez eksperyment lub kwestionariusz”. I jeszcze jedno: pewne przesunięcie w uszeregowaniu rang nie wywarłoby istotnego wpływu na wnioski pracy, które głównie dotyczyły wpływu przedstawienia celu na postępowanie.

Do zarzutów natury metodycznej należy też krytyka sposobu oceny wykonania eksperymentu. Sposób ten Recenzent nazywa „niesłuchanie dowolnym”. Zdaje się, że każdy sposób oceniania jest właściwie czymś umownym, a więc względnym. Ocenia się ze względu na coś i stopniuje oceny przez jakieś porównywanie. W pracy umówiłem się niejako z czytelnikiem, że pewne fakty będą w pewien sposób oceniał. I chyba wolno to uczynić autorowi, jeżeli się zastrzega, że ocena jego dotyczyć ma tylko i wyłącznie pewnych ściśle określonych faktów oraz, że poza ich ramy nie wykracza. Słowa wyjęte z 85 strony zdają się świadczyć o tym, że ta „umowa” została dotrzymana: „Grupa I (...) wykonała zadania eksperymentu z wynikiem najwyższym i dlatego w tej pracy i pod tym jedynie względem może być uważana za grupę najsilniejszą w tych badaniach. Grupa II (...) na tej samej zasadzie może być określona jako grupa silna. Podobnie grupę III można nazwać grupą słabą... W dalszym ciągu tej pracy, dla zwięzłości jedynie, grupę I nazywać się będzie najsilniejszą, grupę II — silną, grupę III — słabą i IV — najsłabszą, nie dodając za każdym razem, jak wymagałaby tego ścisłość, określenia „pod względem wykonania eksperymentu w tych badaniach”.

W zestawieniu z przytoczonym tekstem trudno zrozumieć, dlaczego Recenzent pisze: „Po urangowaniu osób badanych podzielił je na cztery typy, wyróżniając osoby najsilniejsze, silne, słabe i najsłabsze pod względem woli”. A przecież w pracy na str. 144 w odsyłaczu raz jeszcze powtórzono: „Określenie osób jako najsłabszych, słabych, silnych i najsilniejszych, rozumieć należy w znaczeniu podanym na str. 85.” Co więcej, na końcu tej samej strony 85 są jeszcze i takie zdania: „Wydaje się, że w ogóle trudnym byłoby stosowanie określeń „silny” i „słaby” do poszczególnych jednostek w sposób właściwy i odpowiedni. Może być bowiem, że owe jednostki cechy te posiadają jedynie pod pewnymi względami. Sądzić by można, że takie określenia jak silny lub słaby są same przez się określeniami skrótowymi, w szerszym zaś znaczeniu używane być mogą jedynie w mowie potocznej”.

Jeszcze jeden zarzut, odnoszący się do spraw metodycznych ujął Recenzent w zdaniu: „Autor sugerował osobom badanym, że bezpośrednio przed wykonaniem polecenia eksperymentatora przeżywały postanowienie wykonania dotyczącej czynności”. Takiej sugestii podczas badań nie było. Każdy, kto by nie przeżył decyzji przy zadaniach 2, 3, 4, 5 i 6, mógł o tym powiedzieć. I skoro by decyzji nie przeżywał, nie mógł też przeżywać żadnych uczuć, wahań, żalu i chęci cofnięcia się z tą decyzją związanych. Skoro jednak podobnych odpowiedzi nie było, widocznie pośród badanych w tym wypadku wszyscy decyzje przeżyli, wobec czego nieuzasadnionym wydaje się przypuszczenie Recenzenta, iż osoby badane „już z góry prawdopodobnie postanowiły stosować się do poleceń eksperymentatora i wykonały je bez żadnych świeżych postanowień i motywów”. Decyzja na wzięcie udziału w badaniach psychologicznych nie jest równoznaczna z powzięciem decyzji na wykonanie wszystkich poleceń eksperymentatora. Można tedy, jak się zdaje, przypuszczać, że na każdą ze zwróconych do nich próśb, badani reagowali osobną decyzją, bez uprzednich sugestyj, na które zresztą ludzie nauki nie są zbyt podatni.

Przeciwnie nawet — stosunek ich do badań w ogóle, a do badań psychologicznych w szczególności jest pełen zazwyczaj rozmaitych zastrzeżeń i wątpliwości.

Zarzutem przeciwko wnioskowi pracy są następujące zdania: „(autor z odpowiedzi wnioskował, że czas trwania w świadomości przedstawienia celu najdłuższy jest u silnych osób, najkrótszy u najsłabszych. Autorowi nie przyszło do głowy, że 1. naukowy cel badań był celem autora, a nie wszystkich osób badanych, które przyszły może po to, aby wyświadczyć autorowi uprzejmość i to drugie było ich celem właściwym, 2. żadna z osób nie była w stanie zatrzymać przedstawienia celu przez cały ciąg badań, ale zapewniać o tym autora musiały osoby najbardziej lekko-myślne, które, jak wiemy, miały największe szanse dostania się do typu silnego”. W instrukcji (str. 72) było m. in. zdanie: „...„cel tych badań jest naukowy, dlatego też proszę jasno i wyraźnie cel ten sobie przedstawiać w czasie trwania eksperymentu”. Po przerobieniu zaś wszystkich zadań pytałem badanych: „Czy i jak długo miał Pan w swojej świadomości przedstawienie celu tych badań i tego eksperymentu”. (str. 75). Zawarte tedy w instrukcji polecenie, jak też i pytanie, skierowane do badanych po skończonych zadaniach, dotyczyły tylko i wyłącznie celu badań i eksperymentu, nie zaś celów autora pracy, które niekoniecznie musiały być rzeczywiście naukowymi.

Trudno znaleźć uzasadnienie dla podanego przez Recenzenta w formie zarzutu następnego zdania: „Żadna z osób nie była w stanie zatrzymać przedstawienia celu przez cały ciąg badań”, skoro w pracy nie było mowy o tym, aby którakolwiek z osób badanych była w stanie to uczynić. Na podstawie bowiem wypowiedzi osób badanych można było tyle tylko stwierdzić, że „osoby najsilniejsze miały n i e m a l stałą i ciągłą świadomość celu eksperymentu i całości badań w czasie ich trwania” (str. 96) oraz, że „osoby najsilniejsze zachowały n i e m a l stałą i nieprzerwaną świadomość zarówno celu badań jak eksperymentu” (str. 97).

Ostatni zarzut przeciwko wnioskowi pracy dotyczy tego, że „autor nie zadawał sobie trudu sprawdzić jakoś obiektywnie odpowiedzi...” (na niektóre pytania kwestionariusza).

Przystępując do pisania pracy zdawałem sobie sprawę, że zagadnienia celów życiowych nie można było badać eksperymentalnie. Pisałem więc na str. 70: „Cele życiowe wiążą się ... z działaniem całego życia jednostki, a tego nie można ująć w eksperymencie obejmującym działanie jedynie krótkiego okresu czasu”. W warunkach, w których prowadzone były badania, nie można też było zastosować eksperymentu naturalnego. „Jeżeli bowiem — jak pisałem na tejże str. 70 — warunkiem przeprowadzenia każdego eksperymentu, a więc i eksperymentu naturalnego również, ma być możliwość powtarzania go w celu kontroli, to ta możliwość zdaje się nie istnieć w obecnych badaniach. Dotyczy to tak samo utrzymania eksperymentu naturalnego w granicach czynności naturalnej, odbywającej się w życiu codziennym”. Dostępna pozostała więc tylko metoda kwestionariusza, możliwa do zastosowania w stosunku do ludzi nauki, którzy są „z natury swej pracy i uzdolnień najlepiej przygotowani do podjęcia wnikliwej obserwacji własnych przeżyć wewnętrznych” (str. 71).

Metodę tę Recenzent określił jako mającą „krucho podstawy”. Me-

todę badania zwykło się dostosowywać do jego przedmiotu i do warunków, w których się badanie przeprowadza. Jeżeli metoda, którą się jest zmuszonym obrać, posiada braki, usiłuje się ją podnieść, czy też inaczej „wzmocnić” w jakiś dodatkowy sposób. W mojej pracy starałem się podnieść wartość wyników, stosując selekcję osób badanych. Celem tej selekcji poza samym wysokim poziomem badanych było też i umożliwienie sobie pewnego rodzaju obserwacji zewnętrznej, a zatem obiektywnej tych, którzy w badaniu wzięli udział. Chodziło przecież o cele życiowe, których obiektywnym sprawdzianem może być w dużym stopniu realizacja tych celów. Ludzie nauki stanowią pod tym względem dobry materiał obserwacyjny. To, czego dokonali na polu wiedzy, ich ogłoszone prace, ich uczniowie — są owym obiektywnym sprawdzianem realizacji celów naukowych. Sprawdzenie drogą zupełnie obiektywną faktycznego stopnia realizacji innych, nie naukowych celów nie wydawało mi się możliwe w moich warunkach badania. Ale też dlatego zwróciłem się w badaniach do ludzi, którzy znają wagę słowa i cenę prawdy. Tyle można by powiedzieć w związku ze słowami Recenzenta, że: „Na te i inne nader trudne pytania osoby badane odpowiadały mniej lub więcej wzniośle, a autor nie zadawał sobie trudu, sprawdzić jakoś obiektywnie te odpowiedzi”.

Na str. 90 pisałem: „Określenia czasu podawane przez osoby badane trudno było sprowadzić do dokładnie i jednoznacznie wyrażonych okreśsów czasowych. Zadowolili się należy określeniami dość ogólnymi, jak: bardzo rzadko, rzadko, dość często, stosunkowo często, bardzo często, stale. Osoby badane bowiem, oprócz kilku nie mogły oznaczyć dokładniej tych określeń czasowych....” i jeszcze na str. 91 — „Dla uchwycenia nie zawsze łatwych do ujęcia odcieni w różnicach określeń częstości uświadamiania celów” trzeba było analizować odpowiedzi całych grup. A Recenzent w formie zarzutu: „....osoby typu silnego przeżywały przedstawienie celu życia przeważnie często a słabe rzadko, choć żadna z osób badanych nie umiała podać nawet w przybliżeniu, jak często to było i jak rzadko”. W badaniach można stwierdzać jedynie to, co z tych badań wynika, bez względu na fakt, czy wynik ten dogadza, czy nie dogadza.

Do spraw natury metodycznej należałoby właściwie włączyć zarzut Recenzenta, że prace Wł. Witwickiego „Analiza objawów woli” lub chociażby „Psychologia do użytku słuchaczy wyższych zakł. nauk.” są mi „zgoła obce”. Istotnie, nie wspominałem o nich, ponieważ Wł. Witwicki nie zajmuje się tam zagadnieniem, które było tematem mojej pracy. W pracy p. t. „Analiza psychologiczna objawów woli” Lwów, 1904, na str. 74—75 Wł. Witwicki omawia jedynie poglądy Ehrenfelsa i Schwarza na rolę przedstawienia celu w aktach woli. W podręczniku natomiast „Psychologia dla użytku słuchaczy wyższych zakładów naukowych” nie porusza ani zagadnienia przedstawienia celu, ani też zagadnienia celów życiowych.

I wreszcie ostatni, nie pozbawiony akcentów uczuciowych zarzut Recenzenta, że na pracy mojej „wykształcenie filozoficzne nie pozostawiło większych śladów” — można, jak się zdaje, bez ujmy dla omawianej sprawy, zostawić bez odpowiedzi.

Józef Reutt (Poznań)

Odpowiedź na uwagi Prof. Romana Ingardena.

Uwagi Prof. Romana Ingardena wnoszą wiele cennego światła do trudnego zagadnienia poznawania cudzych stanów psychicznych. Mimo to niech mi będzie wolno zapytać jeszcze o pewne szczegóły. A mianowicie:

Ad 1. Kto używa terminu „przeżycie świadome“, dopuszcza możliwość istnienia przeżyć nieświadomych, razem można je objąć wspólną nazwą przeżyć, a więc czy to przeżyć elementarnych, czy to stanów czy procesów psychicznych. Autor zaznacza, że jego teoria bezpośredniego poznawania odnosi się i do świadomych przeżyć i do stanów psychicznych. Jeśli więc referując ją mówiłem tylko o przeżyciach a nie o stanach, może nie dopuściłem się wielkiego zniekształcenia.

Ad 2. W dalszym ciągu nie wiem, czy punkt ciężkości wywodów Autora leży w opisywaniu tego, co pewni lub wszyscy ludzie czują i co ich obchodzi, po co się wysilają i jakie żywią przeświadczenia co do natury przedmiotów niektórych spostrzeżeń, czy o to, w jakich warunkach przeświadczenia te są prawdziwe i czy w ich zakresie możliwe jest faktyczne poznanie, a nie tylko poznanie iluzoryczne.

Ad 3. Jeśli „samoobecność“ przedmiotu spostrzeżenia wcale nie zapewnia jego obiektywności, to i bezpośrednio poznanie cudzych stanów psychicznych gotowe być jakimś rodzajem złudzenia.

Ad 4. Trójczłonowa aparatura pojęciowa niewątpliwie jest dla pewnych celów niezbędna. Ale czyby Autor nie zgodził się „konkretny fenomen jakości stanu psychicznego występujący na podłożu gestu lub miny danego człowieka“ nazywać czynnikiem wyrażającym, — natomiast termin „wyraz“ zachować dla pewnych zjawisk fizycznych, które coś wyrażają?

Ad 5. Jeśli Autor zgadza się, że widoki przeżywamy w codziennym doświadczeniu nie zdając sobie sprawy z ich istnienia, to zapewne przyzna, że nie poznajemy ich bezpośrednio, gdyż wedle Autora bezpośrednio poznawanie dokonuje się zawsze z pełnym przeświadczeniem o rzeczywistości tego, co dane.

Ad 6. Wydawało mi się, że zagadnienie bezpośredniego poznawania cudzych stanów psychicznych i to za pośrednictwem zjawisk fizycznych — bo tak Autor sprawę ujmuje — nie ma wielkiego związku z tym, czy się czujemy samotnikami, czy nie. Może jednak Autorowi chodzi o to, — z góry przepraszam za zbytnią symplifikację — że ludzie nieraz mają wyraźne poczucie tego, co drudzy czują i myślą, jakkolwiek nie umieją powiedzieć, skąd to wiedzą i dlaczego tak im się zdaje. I że u ludzi obdarzonych t. zw. intuicją psychologiczną takie poczucia nieraz bywają prawdziwe, a bez pewnej psychologicznej intuicji trudno z ludźmi żyć blisko i z nimi się porozumiewać. Wtedy trzeba z Autorem zgodzić się bez zastrzeżeń.

Tadeusz Witwicki (Warszawa).

Odpowiedź na uwagi dra Józefa Reutta.

Przestudiowałem uważnie uwagi Autora pracy p. t. „Przedstawienie celu a postępowanie“ bojąc się, czy nie dotknąłem nieopatrznie sympatycznego psychologa, który tyle rzetelnego wysiłku włożył w zestawienie wyników swych badań. Zdaję sobie sprawę, że moje zarzuty tyczą się

w równej mierze tych psychologów, których śladami Autor kroczy, jakkolwiek sam widzi ich braki.

Otóż odniosłem wrażenie, że uwagi dra Reutta nie tylko nie podważają żadnego z cytowanych twierdzeń, ale jak gdyby mijają się z ich intencją. Mnie chodziło o to, że myślący człowiek nie łatwo wybierze dla siebie czterdzieści określeń z pośród czterdziestu par określeń mętnych i wieloznacznych i że pośpiech w takim wypadku świadczy raczej o bezznaczności, niż o szybkości decyzji we wszelkich wypadkach. Jakkolwiek ocena woli uzyskana na tej podstawie wydaje mi się dowolna i problematyczna. Jeszcze bardziej dowolna musi być, mojem zdaniem, ocena woli uzyskana przez zesumowanie ocen wykonania dziewięciu takich problematycznych testów. Niestety nie bardzo orientuję się, jak Autor pojmuje świadomość wolności działania. Trudno też mi uwierzyć, jakoby niekoniecznie było prawdą, że naukowy cel badań był celem Autora i jakoby „osoby najsilniejsze miały rzeczywiście niemal stałą i ciągłą świadomość celu eksperymentu i całości badań w czasie ich trwania”. Tu kryje się jakieś nieporozumienie.

Jeśli odpowiedzi niektórych osób badanych wprawiały Autora w zakłopotanie, bo zdawał sobie sprawę z ich wieloznaczności, uważam, że świadczy to bardzo pochlebnie o jego zmyśle krytycznym. Już mniej podoba mi się, że stawiał stopnie za odpowiedzi bez względu na ich wieloznaczność po to, aby je brać później za podstawę do żmudnych obliczeń statystycznych.

Uważam, że psycholog nie powinien osobom badanym, które ceni i szanuje, zadawać świadomie niejasnych pytań. Psycholog nie ma prawa zasłaniać się autorytetem i uczonością ludzi, którzy nie są specjalistami w dziedzinie psychologii. Raczej osoby badane mają prawo wierzyć w autorytet psychologa, skoro już poddały się badaniom z jego strony. Nic też nie byłoby dziwnego, gdyby osoby badane przez Autora uległy sugestii, że przeżyły przed chwilą jakąś decyzję, skoro Autor wypytywał się szczegółowo o właściwości tej decyzji i podsuwał im różne odpowiedzi do wyboru.

Zdarzało się jednak, że osoby badane nie mogły podać dokładnie, co znaczy w ich ustach takie określenie, jak „bardzo często”, „stosunkowo często”, „dość często”, „rzadko”, „bardzo rzadko”—autor pracy zaś zestawiał bez różnicy te określenia i wysnuwał wnioski, że osoby typu silnego przeżywały przedstawienie celu życia często a słabe osoby rzadko itp. Autor zastrzega się, że jego wnioski mają znaczenie tylko w obrębie stosowanych przez niego pojęć — i w obrębie faktów, że osoby badane tak a nie inaczej wykonały stosowane przez niego testy i odpowiedziały na jego pytania. Ale czyż takie zastrzeżenie nie umniejsza wartości stosowanych metod?

Główną korzyścią, jaką może dać psychologowi studium filozofii i kilku różnych podręczników we własnej dziedzinie, wydaje mi się właśnie to, że stara się on nie zadawać osobom badanym pytań niejasnych i wieloznacznych, a jeśli już to czyni dla pewnych celów, to nie bierze treści wieloznacznych wypowiedzi za podstawę do wysnuwania uogólnień.

Tadeusz Witwicki (Warszawa).

Redakcja uważa polemikę za wyczerpaną przez powyższe wyjaśnienia.

Autoreferaty z odczytów i wykładów

Narczyz Łubnicki. O likwidowaniu zagadnień metafizycznych przez zastosowanie metody postulatów. Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne, dnia 2. VI. 1949 r.).

Nie zdziwienie, jak sądził Platon (Theaitet, XI), lecz wątplenie, jak poucza Arystoteles (Metafizyka, ks. I, rozdz. 2), jest początkiem filozofii. Zdziwienie jest stanem emocjonalnym, alogicznym, przedfilozoficznym: stanem zaskoczenia wobec zdarzenia nieoczekiwanego. Stan ten jest wspólny wielu zwierzętom. Wątplenie jest stanem umysłu, nie pozwalającym (w pewnych warunkach) przyjąć za prawdę tego, co za prawdę uchodzi. Jest to więc akt logiczny, a nawet dialektyczny¹, charakteryzuje go a) przynajmniej próba negacji prawdziwości rozważanego sądu — i b) dążenie do zniesienia negacji (upewnienia się) drogą zbudowania jakiejś teorii pozytywnej (wyjaśniającej, uzasadniającej).

Na pierwszym etapie tego procesu dialektycznego, na etapie wyłączonej negacji zatrzymał się klasyczny sceptycyzm Pyrrhona, stwierdzający zasadniczą izostenię wszystkich sądów i konsekwentnie zalecający epochę, apatię, ataraksję, słowem bezwzględny kwietyzm.

Ta postawa praktyczna nie odpowiada człowiekowi czynu. Nie sprzeniewierzając się sceptycyzmowi, chce on usprawiedliwić teoretycznie potrzebę i wartość działania praktycznego. Taką postawę zajmują starożytni teoretycy probabilizmu, Arkesilaos i Karneades. Ich sceptycyzm nie jest destrukcyjny, jak pyrrhoński, lecz konstruktywny: jeżeli nie można wydawać sądów bezwzględnie prawdziwych, pozostaje jeszcze możliwość odróżnienia od sądów mniej prawdopodobnych sądów bardziej prawdopodobnych, sprzyjających skutecznemu działaniu. Kryteriami większego prawdopodobieństwa są: niesprzeczność wobec dotychczasowego doświadczenia i stałe sprawdzanie się. Stanowisko probabilistów wobec prawdziwości poznania można nazwać krytycyzmem. Krytycyzm bowiem, w odróżnieniu od dogmatyzmu, nie przyjmuje na wiarę (tj. bez badania uzasadnienia) żadnego sądu; a w odróżnieniu od sceptycyzmu destrukcyjnego nie poprzestaje na negowaniu możliwości ostatecznego uzasadnienia jakiegokolwiek sądu, lecz stara się ustalić stopień jego prawdopodobieństwa ze względu na wartość takiego poznania dla człowieka działającego.

Sceptycyzm o tendencji konstruktywnej jako metodę wysunął po raz pierwszy Descartes. Poddaje on radykalnemu wątpleniu wszystko, poszukując jednocześnie całkowicie pewnego punktu wyjścia dla budowy teorii filozoficznej. Metodę Kartezjusza należy uznać za na wskroś krytyczną, ale zastosowanie jej jest bezkrytyczne: w przesłance „cogito”, służącej mu za podstawę do wniosku „ergo sum”, Descartes już przemycza sąd o istnieniu jaźni substancjalnej, rozciągłej w czasie, nie danej mu w bezpośrednim (więc pewnym) doświadczeniu. Nic też dziwnego, że na tym nieuzasadnionym w doświad-

¹ Jak wiadomo, Engels uważał nie myślenie logiczne, lecz dialektyczne za właściwe jedynie człowiekowi („Dialektika przyrody”, Moskwa 1941, str. 178).

czeniu sędzie wyrasta na mocy coraz to fantastyczniejszych operacji myślowych wybujała metafizyka Kartezjusza (nauka o Bogu, o dwusubstancjalnym świecie itd...).

Zasadnicze własności sądu metafizycznego są następujące: (1) Jest on zasadniczo niesprawdzalny w doświadczeniu, ponieważ: a) bądź nie jest dostatecznie określony operatywnie (nie wiadomo, jakie działanie należy wykonać, by go zweryfikować lub sfalsyfikować²); b) bądź z góry podany jest jako nie wymagający sprawdzenia, gdyż: c) ma dotyczyć „świata pozadoświadczalnego” i d) ma być wytworem absolutnie niemyślnej władzy poznawczej (intuicji intelektualnej lub emocjonalnej lub tp.). Z tych ostatnich założeń c) i d) wynika najbardziej charakterystyczna własność sądu metafizycznego: (2) jego ontologizm i absolutyzm. Przedmiotem sądu metafizycznego jest rzekomy byt w sobie poza wszelkim możliwym doświadczeniem, a sam sąd metafizyczny podawany jest za prawdę bezwzględną.

Ta druga (2) własność sądu metafizycznego różni go zasadniczo od sądu naukowego, który może posiadać własność (1). Istotnie, ściśle rzecz biorąc, nie są sprawdzalne ani ogólne prawa empiryczne, ani sądy o „istnieniu” przedmiotów, nie ujmowanych w bezpośrednim doświadczeniu, lecz wynioskowanych na podstawie bezpośredniego doświadczenia, ani sądy z zakresu psychologii nie wyłącznie-introspekcyjnej, — a jednak żadnemu z nich nie odmówimy charakteru naukowego. Wiemy bowiem, że nauka żadnemu ze swych orzeczeń nie nadaje charakteru „prawdy bezwzględnej” i że wszystkie swe sądy „egzystencjalne” odnosi (często tylko w postaci „konstrukcyj pomocniczych”) do świata doświadczalnego a nie do „bytu w sobie”. Często się sądzi, że konsekwentny sceptycyzm prowadzi do solipsyzmu jako najbardziej krańcowego stanowiska gnoseologicznego. Ale Hume pokazał, że tak nie jest. Solipsyzm, zakładający istnienie substancji duchowej (jaźni), okazał się w krytyce Hume'a jeszcze stanowiskiem metafizycznym. Całkowicie pewny jest tylko ogół faktów bezpośredniego doświadczenia w chwili doświadczenia (skrajny pozytywizm) i nic poza tym³.

Ten ostateczny wynik teoretycznej krytyki poznania prowadzi sceptycznego badacza w impas nie do przewyciężenia na drodze teoretycznej. Jeżeli jedynie pewne jest bezpośrednio doświadczenie chwili bieżącej, to nie ma możliwości uznać za pewne (a nawet za prawdopodobne) sądów wybiegających poza bezpośredniość chwili bieżącej, więc sądów, uchodzących za naukowe, a orzekających coś o przeszłości (sąd historyczny), o przyszłości (prawo przyrodnicze), o przedmiotach nie bezpośrednio danych w doświadczeniu (teorie fizykalne, psychologiczne...) itp.

Z drugiej strony działalność człowieka przeczy na każdym kroku rozpaczliwemu wynikowi jego sceptycznego badania. — Wstając z łóżka, nikt się na ogół nie obawia, że podłoga usunie mu się spod stóp. Inżynier

² Neopozytywiści mówią w takich przypadkach, że sąd jest bezsensowny. — Należałoby raczej mówić o jego „innosensowności”, gdyż sąd metafizyczny, choć nie posiada sensu w obrębie rozważanej teorii naukowej, posiada niewątpliwie sens psychologiczny w świadomości metafizyka i może posiadać sens emocjonalny w dziedzinie metafizyki, religii lub poezji.

³ Można zatem stwierdzić poczucie jaźni jako fakt empiryczny, ale nie jako substancję, mającą stanowić „trwałe podłoże” przeżyć.

nie obawia się puścić pociągu na wybudowany przez siebie most, o ile obliczył jego wytrzymałość. Uczeń rozbudowują nauki, nie troszcząc się o to, że pewność praw logicznych i cudzych obserwacji, na których się opierają, narażona jest na nielitościwy atak skrajnych sceptyków teoretycznych. Wreszcie sami ultra-sceptycy, podający wszystko w wątpliwość poza własnym bezpośrednim doświadczeniem chwili bieżącej, głoszą tę teorię wobec audytorium, które chcą przekonać, które zatem uważają za zbiór realnych osób o własnych doświadczeniach i refleksjach...

Ta sprzeczność między negatywną teorią, a pozytywną praktyką wymaga zasadniczo wyjaśnienia. Co więcej, wymaga wyjaśnienia istotny charakter tych zasad poznawczych, na których opiera się cała działalność człowieka, a w szczególności działalność naukowa. Wyjaśnienie to dał Kant w niedocenionej przez ogół teorii postulatów. W systemie Kanta w dziwny sposób łączą się ze sobą nad wyraz cenne poglądy krytyczne i irytujące nieraz swoją zawiłą abstrakcyjnością i scholastycznością poglądy dogmatyczne, metafizyczne. Do tych ostatnich należy cała jego absolutystyczna metafizyka aprioryzmu wraz z pedantycznie zadekretowaną architektoniką zmysłowości, rozsądku i innych „władz” poznawczych. Niezwykle cenna natomiast jest jego krytyka tradycyjnej metafizyki ontologicznej (trafiająca w jego własny system absolutnych „bytów apriorycznych”) i — interesująca nas tu najwięcej — teoria (i metoda) postulatów praktycznych. Metodę postulatów stosuje Kant, jak wiadomo, do klasycznych zagadnień metafizycznych: istnienia Boga, nieśmiertelności duszy i wolnej woli. Jeżeli nie można — rozumuje on — dowieść teoretycznie tych „prawd”, to musimy je praktycznie założyć, by można było działać i żyć. Metoda Kanta jest, jak zobaczymy, jedyną drogą krytyczno-filozoficzną, wyprowadzającą nas z impasu, do którego doprowadził konsekwentny i bezlitosny sceptycyzm. Ale (przypomnijmy sobie Kartezjusza!) znaleźć genialną metodę — nie znaczy: umieć ją poprawnie zastosować. Można bowiem mieć wątpliwości, czy istotnie trzeba założyć istnienie Boga i nieśmiertelność duszy, by działać i żyć. Przecież istnieją na świecie ateści, materialści i pozytywiści, którzy odrzucają te założenia, a mimo to rozwijają nieraz bardzo intensywną, bogatą działalność — już chociażby dlatego, że nie wierząc w „tamten świat”, szczególnie cenią „ten”, jedyny.

Wartość metody postulatów Kanta ujawnia się jednak przy rozważaniu trzeciego zagadnienia. Istotnie, bez założenia wolności człowieka najistotniejsze partie działalności ludzkiej okazałyby się niemożliwe. Mowa o stosunkach codziennych między ludźmi, o założeniach działalności sądowniczej, oddziaływania wychowawczego, moralnego itp. Pojęcia czci lub pogardy, odpowiedzialności lub niepoczytalności, szlachetności lub podłości straciłyby swój sens przy założeniu, że człowiek jest kółkiem, nie mającym wyboru działania, bezwolnie poruszonym przez tryby jakiegoś olbrzymiego mechanizmu przyrody.

Z drugiej strony jednak analizując inne dziedziny działania ludzkiego, musielibyśmy przyjmując wobec nich postulat determinizmu¹:

¹ Nie ma tu sprzeczności w ogólnym układzie teorii, ponieważ te postulaty odnoszą się do różnych dziedzin działania.

mowa przede wszystkim o dziedzinie badania naukowego, które straciłoby wszelki sens, gdyby nie było oparte na założeniu, że istnieją stałe przyczyny i skutki badanych zjawisk (dotyczy to również badania działania ludzkiego).

Zasadnicze postulaty typowego działania ludzkiego (włączając w to i uprawianie nauki) wykrywamy przez „steoretyzowanie” działania, tj. przez ustalenie jego celów i założenie osiągalności tych celów. W ten sposób wykrywamy postulaty realności, poznawalności i racjonalności świata. Bez przyjęcia tych założeń nie miałyby teoretycznego usprawiedliwienia („nie miałyby sensu”) faktyczne zachowanie się człowieka wobec otoczenia i budowanie przez niego nauki. Chcąc zbudować poprawnie naukę i wyrugować z niej sądy metafizyczne, musimy dalej przyjąć postulaty ważności praw logicznych i krytycyzmu (oceny stopnia pewności sądu). Chcąc, by cel, do którego dążymy w działaniu, był realizowany jak najprostszy, najdogodniejszymi środkami, musimy przyjąć postulat ekonomii. Podstawowych postulatów jest tyle, ile naczelných celów działania. Układają się one hierarchicznie, jak cele, i wiążą ze sobą niejednokrotnie stosunkiem implikacji (są „wcześniejsze” lub „późniejsze” logicznie). Tak na przykład postulat „odmetafizycznienia” filozofii wynika z postulatów krytycyzmu, niesprzeczności, ekonomii itd...

Przyjęcie teoretyczne jakiegoś postulatu obowiązuje tylko ze względu na dany cel działania. Kto nie chce celu, może nie przyjmując postulatu, zakładającego osiągalność danego celu działania. Jeżeli np. ktoś nie chce wiedzy uzasadnionej empirycznie (z konieczności tylko prawdopodobnej), a chce błogostanu, wynikającego z wiary w jakieś absolutne dogmaty, może odrzucić postulat krytycyzmu. Ale wtedy nie może pretendować do uprawiania nauki (która wymaga działania w najściślejszej zgodzie z tym postulatem); może natomiast bujnie uprawiać religię, metafizykę, poezję i inne dziedziny przyjemnych urożeń. Podstawowe zasady filozoficzne nie są zatem „prawdami ontologicznymi”, orzekającymi coś o absolutnym „bycie w sobie”. Nie są one sądami metafizycznymi, gdyż nie stwierdzają, „jak jest w rzeczywistości”, lecz wymagają (postulują), by doświadczenie je sprawdzało, jeżeli działanie ma być skuteczne.

Postulaty, przyjmowane w teorii poznania i działania, są relatywne (uzależnione od celu), ale nie dowolne, jak konwencje poincaré'owskie lub fikcje vaihingerowskie. Potrzeba przyjęcia tych, a nie innych własności świata i wiedzy wynika nieuchronnie z analizy założeń realnego wartościowego działania ludzkiego. Prymat praktyki — oto niezmiernie cenne hasło rzucone przez Kanta, choć nieraz zaciemniane spekulacjami metafizycznymi. Praktykę, jako jedyny teren, na którym da się obalić solipsyzm i ultrasceptycyzm, wskazali także współtwórcy materializmu dialektycznego: Engels (w „Feuerbachu”) i Lenin (w „Materializmie i empiriokrytycyzmie”). Jedynie oparcie teorii o praktykę pozwala na uniknięcie beznadziejnych teoretycznie klęsk logicznych w rodzaju regressus ad infinitum w dziedzinie określania wyjaśniania i dowodzenia. Jedynie pierwszeństwo praktyki wobec teorii tłumaczy ten zasadniczy fakt kultury ludzkiej, że człowiek potrafi sku-

tecznie działać, choć często nie zna dokładnie struktury przedmiotów przez siebie kształtowanych. „Mniej wie, niż umie”, jak zwięźle scharakteryzował ten stan rzeczy niedawno zmarły Władysław Witwicki. Zastosowanie metody postulatów do tzw. problemów metafizycznych przekształca je w pozytywne zagadnienia praktyczne, znajdujące swoje rozwiązanie w ścisłej konfrontacji z celami faktycznego wartościowego działania.

Przyjrzyjmy się kilku takim zagadnieniom:

1) Realizm czy idealizm? — Zamiast pytać: czy istnieje „rzecz w sobie”? (pytanie metafizyczne, w teorii empirycznej bezsensowne) — pytamy: czy w życiu, w nauce itd. zachowujemy się jako realiści? Poprzednio przeprowadzona analiza działania przekonała nas chyba niezbicie o konieczności przyjęcia postulatu realizmu. Postulat idealizmu gnoseologicznego przyjąć praktycznie mogą chyba tylko schizofrenicy...

2) Determinizm czy indeterminizm? — Zamiast pytać: czy istnieje „wolna wola”? (pytanie metafizyczne) — pytamy: czy (ew. kiedy) zachowujemy się jako determiniści, względnie jako indeterminiści? — Widzieliśmy, że w sferze praktycznego działania człowieka musimy przyjąć postulat wolności wyboru przez niego dróg, prowadzących do celu; a w świecie, będącym przedmiotem jego badań, przyjąć musimy determinizm, obejmujący nawet sferę działań ludzkich.

3) Problem psychofizyczny: Zamiast pytać: jaki jest stosunek duszy do ciała? (pytanie metafizyczne o stosunek dwóch substancji) — pytamy: jak traktujemy w życiu i nauce stosunek między empirycznie danymi zjawiskami psychicznymi a fizycznymi? — Bliższe badanie okazuje konieczność przyjęcia w jednych dziedzinach postulatu interakcjonizmu (w życiu codziennym, w leczeniu itp.), a w drugim — postulatu paralelizmu (np. w fizyce lub bihewiorystyce, gdzie nie wolno przerywać fizycznego łańcucha przyczynowego, wprowadzając do niego ogniwa psychiczne, pod groźbą naruszenia fundamentalnej zasady zachowania energii i masy).

Przyjrzyjmy się jeszcze dla orientacji problemom szczególnym:

4) Mechanizm czy witalizm w biologii? — Zamiast pytać: czy „życie” jest jakąś siłą poza-fizykochemiczną? (pytanie metafizyczne, bo operatywnie nieokreślone i ontologizujące) — pytamy: czy biologowie posługują się w swych badaniach innymi środkami niż fizykochemiczne? — Bliższe badanie okazuje konieczność przyjęcia w biologii postulatu wrogiego tendencji spirytualistyczno-witalistycznej: postulatu naturalizmu, zakazującego (na podstawie sprzężonego z nim postulatu ekonomii) wprowadzenia do nauki „dominant”, „entelechi”, „psychoidów” itp.⁵

5) Fatalizm genetyczny czy epigenetyzm? — Stanowisko postulatystyczne (obok realistycznego) zajmuje w tej kwestii m. in. materializm dialektyczny. Musimy wymagać, by organizm (psycho)fizyczny roślin i zwierząt (z niedojrzałym człowiekiem

⁵ Por. moją rozprawę „Witalizm a mechanizm”, *Myśl Współczesna* 12 (19), Łódź, 1947.

włącznie) dawał się kształtować stosownie do życzeń hodowcy lub wychowawcy: inaczej hodowla i wychowanie nie miałyby sensu. Musimy nawet wymagać dziedziczenia się wartościowych cech, „zaszczepionych” na drodze fizycznej lub psychicznej „wychowankowi” (roślinnemu, zwierzęcemu lub ludzkiemu), bo w przeciwnym razie byłyby nieuzasadnione nie tylko powszechne praktyki hodowli, lecz i optymistyczny aktywizm wobec świata, zwłaszcza aktywizm wychowawczy wobec człowieka, i demokratyzm w skali ogólnoludzkiej. Bez tych założeń straciłaby wszelki sens walka o doskonalszą ludzkość w doskonalszych warunkach bytu i walka o równość wszystkich ludzi bez względu na różnice rasowe czy plemienne.

Teoria postulatów dąży, jak widzimy, do rozstrzygnięcia wszelkich sensownych zagadnień podstawowych bez wprowadzania momentów metafizycznych: wyłącznie na terenie doświadczenia i w ścisłym oparciu o praktykę.

Henryk Elzenberg. Stoicyzm historyczny i „stoicyzm” w rozumieniu potocznym. (Polskie Towarzystwo Filologiczne, Koło Toruńskie, dnia 11 lutego 1949 w Toruniu, jeden z cyklu odczytów poświęconych kulturze świata antycznego).

W użyciu potocznym wyraz stoicyzm oznacza dziś przede wszystkim mężne i wytrwałe znoszenie bólu, cierpień moralnych i wszystkich ciosów, które człowiekowi los może zadać. W stosunku do stoicyzmu historycznego obraz taki nie jest fałszywy: stoicy takie „bierne bohaterstwo” istotnie i cenili i wszelkimi siłami starali się wypracować je w sobie. Jest to jednak obraz zarówno niepełny — bo postawa stoicka nie do tego się ogranicza — jak, nawet w swoim wąskim zakresie, schematyczny i ogólnikowy, bo nie uwzględniający żadnego z rysów, które ją, jako specyficznie stoicką, odróżniają od innych pokrewnych. Z tą to schematycznością i niepełnością wiążą się, wybrane wśród wielu, dwa pytania stanowiące temat uwag poniższych. Pierwsze: jakie są rysy swoiste, które hart stoicki (tym chyba słowem najwięźlejsz określiśmy to, o czym mowa) wyodrębniają od innych, nie stoickich odmian tej cnoty? Drugie, może mniej zasadnicze, ale nie bez interesujących zahaczeń o szerokie sprawy dziejowe: jak to mianowicie się stało, że ten właśnie rys formacji duchowej tak złożonej i o tylu obliczach uderzył wyobraźnię ludzką tak jednostronnie i stał się, z biegiem czasu, jedyną powszechnie znaną treścią pojęcia, pierwotnie tak w treść bogatego?

Co do punktu pierwszego, to wiemy, że hart może mieć źródła dość różne. Może się do niego przyczynić i krzepkość ciała i czysto fizyczna zaprawa i ćwiczenie i przyzwyczajenie i liczne czynniki psychiczne albo psychiczno-społeczne, jak ambicja lub wzgląd na opinię. Kto jednak dzięki jednej lub drugiej z tych pomocy dzielnie znosi cierpienie, nie znosi go „po stoicku” w sensie właściwym. Hart stoicki tym się wyróżnia, że podstawę ma myślową, przekonaniową, że rodzi się na tle pewnych przeświadczeń o naturze świata i ludzkiej. To byłaby jego odrębność fundamentalna. Ale to jeszcze nie wszystko: przekonania takie mogą być czystą, irracjonalną wiarą; tak było — i późni stoicy na to patrzyli — chociażby z męczennikami chrześcijańskimi. I to znowuż nie jest stoickie.

Marek Aureliusz z niechęcią mówi o bohaterstwie chrześcijan, któremu jako źródło główne chciałby przypisać „zaciekłość stronnictwa”, czy raczej — tak by się najchętniej oddało użyty przez niego wyraz¹ — „fanatyzm”. Stoicy wymagali przekonań wyrozumowanych, sądu własnego: to dopiero męstwem w ich oczach nadawało pełnię powagi.

Rysy te można uzupełnić dalszymi. Racjonalny — lub do racjonalności roszczeniowy — wywód stoicki o harcie jako obowiązku człowieka występuje w dwóch co najmniej odmianach. Przy odmianie skromniejszej, którą by można nazwać „czysto ziemską”, stwierdza się w nim po prostu niezależność od naszej woli wszystkich rzeczy i zdarzeń zewnętrznych, wyprowadzając stąd nakaz wyzbycia się wszelkich przywiązań, pożądań, pragnień i obaw: wszystkie one narażają nas tylko na niepotrzebne cierpienia. Jest to znana zasada niewzruszoności, a poszczególnym już tylko tej niewzruszoności wypadkiem (punkt dla charakterystyki bardzo istotny) jest hart i wytrzymałość w chwilach najcięższych. W odmianie drugiej, ambitnej, o perspektywach kosmicznych, podkreśla się, że świat jako całość przeniknięty jest przez nieomylny, doskonały rozum uniwersalny, który nim zawsze i wszędzie kieruje ku jego dobru. Świat ten jest przytem całością organiczną, „żywą istotą”, której żadna część poszczególna nie ma interesów odrębnych ani zła czy dobra innego poza złem albo dobrem całości. Wszystko więc, co się w świecie zdarza, winno być przez jednostkę nie tylko z poddaniem i spokojem znoszone, ale, jako dobre dla świata, przyjęte z aprobatą i potwierdzone. I to byłby rys ostatni: wbrew pewnym, później wytworzonym sugestiom, które w słowie *stoicyzm* tkwią dla nas dzisiaj, hart stoicki w swej właściwej postaci ma odcień optymistyczny, prawie radosny.

Przechodząc do pytania drugiego, wypadnie stwierdzić na wstępie, że wzoru „stoika” w naszym obiegowym, dzisiejszym znaczeniu nie stworzyły i stworzyć nie mogły pierwsze pokolenia uczniów Zenona, ludzi na ogół książkowych i żyjących we względnie zaciszu. Poważni, godni, surowi, nie mieli jednak ci ludzie sposobności by, jako grupa, wykazać się jakimś aż bohaterstwem. Wstępne po temu warunki nastąpiły dopiero wraz z przenikaniem filozofii stoickiej do Rzymu, około połowy II w. przed Chr., w okresie wchłaniania przez Imperium Rzymskie świata greckiego. Wtedy to zaczynają się coraz częstsze pobyty młodych Rzymian w szkołach stoickich a mistrzów stoickich w Italii, i wyniki szybko dają się odczuć. Dwie okoliczności temu sprzyjały: 1. pokrewieństwo, w szeregu punktów, dwóch ideałów etycznych, stoickiego i starożytnego (przy czym ważnym takim punktem jest właśnie interesująca nas tu cnota hartu); 2. niechęć stoików do państwowego rozproszkowania ludzkości, do państwerek-partykularzy z ich partykularnymi interesami, sympatia zaś dla organizacji światowej, która by była ziemskim odbiciem kosmicznego „państwa bogów i ludzi” i której realizacji oczekiwali od Rzymu, łądząc się, że ma on do tego jakieś wyższe tytuły moralne. Żłudzenie to prysło niebawem: w Rzymie właśnie wtedy wzmaga się owo rozprężenie ogólne i ów upadek cnót politycznych, który wyraz swój między innymi znajduje w znanej serii zażartych a o mętnym podłożu

* *Parataxis.*

wojen domowych. W dziejach jednak stoicyzmu te wojny mają także swoje pozytywne znaczenie. Proces, który tu omawiamy, wchodzi dzięki nim w pewną fazę pośrednią: w walce ostatecznej o zachowanie republiki lub jej zastąpienie przez system jedynowładczy stoicyzm staje się tą filozofią, w której myślowego oparcia szukają najchętniej republikanie. Mniej ściśle ale dosadniej można to wyrazić w formie: stoicyzm rzymski, na ogół, znalazł się w obozie republikańskim.

Faza trzecia: republika pada, zwycięża cezaryzm, — i tu dopiero zjawia się typ stoika, który odtąd ma wejść do tradycji jako klasyczny. Nie jest co prawda tak, by za Cezarów szkoła trwała w jakiejś niezłomnej opozycji republikańskiej i by za to znosiła prześladowania. Jak przez ogół Rzymian tak i przez większość ówczesnych stoików rzymskich powrót do ustroju dawnego został rychło uznany za nierealny. Wobec jednak tak zwanych Cezarów „złych“ (dobrych nawet czasem rządców Imperium, ale skąd inąd zbrodniarzy) staje się stoicyzm ośrodkiem dyskretnej, tym nie mniej dla reżimu dotkliwej opozycji moralnej. I to wywołuje reakcję. Jednocześnie, w miarę trwania terroru i podczas kiedy w głównej swej masie starają się zagrożeni odwrócić niebezpieczeństwo przez płaszczenie się i służalstwo, najlepsi szukają oparcia w filozofii, i to właśnie stoickiej; rzecz prosta zaś, że tych to najlepszych jest wśród ofiar ostatecznie najwięcej. Tak więc na dwa różne sposoby dochodzi do tego, że wśród przykładów mężnie znoszonego prześladowania i śmierci, którą ono zwykle się kończy, lwia część, to przykłady stoickie. I teraz to dopiero męstwo stoickie, ujawnione na arenie publicznej i z napięciem śledzone przez ogół, przenika do świadomości tego ogółu, by, stopniowo, stać się treścią legendy.

Najsławniejsze są tu, jak wiadomo, śmierć Seneki i śmierć Trajansa. Relacja o tych śmierciach w postaci, w jakiej znajdujemy ją u Tacyta, skłania do zastanowienia się dodatkowo nad jednym jeszcze, przez wielu podkreślanym rysem stoickim, tym razem raczej ujemnym: dającą się wyczuć w ich męstwie domieszką pychy moralnej i niezdrowej teatralności. O ile by się trzymać tekstu Tacyta, to istotnie obaj wielcy skazańcy może by od tego grzechu wolni nie byli. Ten lub ów jednak obliczony na efekt i istotnie jaskrawy gest albo słowo tłumaczyłby się, w dużym stopniu, tym, że chcieli oni po sobie pozostawić, z jednej strony, wzór wychowawczy, z drugiej, pewne jakby wyraziste symbole, poprzez które przeszedłby na potomnych wytworzony w chwili wielkiej i wzniosłej ładunek uczuć zbiorowych, cennych jako źródło siły na wiele dłużej, niż miało trwać panowanie Cezarów.

Mieczysław Wallis. Koncepcje biologiczne w humanistyce ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji pokolenia. (Toruńskie Towarzystwo Filozoficzne, dnia 31 maja 1949 r.).

W świecie otaczającym człowieka zawsze ze szczególną siłą narzucały mu się fakty z dziedziny życia organicznego — istoty żywe i procesy biotyczne (autor rozróżnia terminy „biotyczny“ i „biologiczny“, czyniąc między nimi taką różnicę, jaką zwykle robi się między terminami „psychiczny“ i „psychologiczny“ lub „społeczny“ i „socjologiczny“). Język nasz obfituje w przenośnie zaczerpnięte ze sfery biotycznej. Kon-

cepcje biologiczne rozpoznajemy w wielu mitach i w różnych działach filozofii. Od czasów najdawniejszych spotykamy również koncepcje biologiczne w humanistyce. Koncepcje te można, jak się zdaje, podzielić na dwie wielkie grupy.

Do pierwszej grupy należą poglądy, pojmujące twory ludzkie na podobieństwo istot żywych lub procesy kulturowe na podobieństwo procesów biotycznych, poglądy posługujące się „modelami”, zaczerpniętymi z biologii. Modelami takimi są np. modele ciała ludzkiego, organizmu, rozwoju organicznego (rozwoju przebiegającego przez fazy kolejne dzieciństwa, młodości, wieku dojrzałego i starości lub przez fazy kolejne pąku, kwiatu i kwiatu przekwitającego). Modele te wprowadzono do humanistyki opierając się na powierzchniowych analogiach. Nic one nie tłumaczą i nie pomagają znajdować nowych faktów, niekiedy zaś poddają niewłaściwe oceny.

Do drugiej grupy koncepcyj biologicznych na terenie humanistyki należą poglądy, przypisujące w jakiejś dziedzinie świata ludzkiego rolę przemożną czynnikiem biotycznym — dziedziczności, krzyżowaniu, selekcji, rasie, płci, okresowi życia itp.

Autor omówił bliżej jedną z tych koncepcyj, mianowicie biologiczną teorię pokolenia, wyłożoną w roku 1926 przez niemieckiego historyka sztuk plastycznych Wilhelma Pindera w książce p. t. „Zagadnienie pokolenia w dziejach sztuki europejskiej”. Według tej teorii jednostki należące do tej samej grupy rówieśniczej stanowią jakby odrębną odmianę biotyczną i tworzą z konieczności podobną sztukę. W związku z tą teorią autor dotknął zagadnienia pokolenia. Rozróżnił cztery znaczenia terminu pokolenie — genealogiczne, paragenealogiczne, chronologiczne i kulturowe, scharakteryzował zjawisko „konfliktu pokoleniowego” i wspominał o różnych próbach ujęcia dziejów politycznych, literackich, muzycznych i t. d. według pokoleń. Pindera biologiczna teoria pokolenia nie wytrzymuje, zdaniem autora, krytyki. Na proces tworzenia się, w odpowiednich warunkach i w określonym środowisku społecznym, z pokolenia w znaczeniu chronologicznym pokolenia w znaczeniu kulturowym rzucają natomiast światło prace W. Dilthey'a (pojmowanie pokolenia jako grupy jednostek, ulegających podobnym oddziaływaniom w okresie ich największej wrażliwości), K. Mannheima (pojęcia „położenia pokoleniowego”, „związku pokoleniowego” i „jedności pokoleniowej”) i J. Petersena (wyszczególnienie czynników pokoleniotwórczych, zwłaszcza „przeżycia pokoleniowego”).

Nie tylko Pindera biologiczna teoria pokolenia, ale wszelkie teorie, przypisujące w jakiejś dziedzinie świata ludzkiego rolę przemożną czynnikiem biotycznym, przeceniają bez miary doniosłość tych czynników, nie doceniają zaś doniosłości czynników kulturowych. Niedorzecznością byłoby wprowadzić zaprzeczając całkowicie roli podłoża biotycznego i czynników biotycznych w świecie ludzkim. Człowiek jest częścią świata organicznego. Jest zwierzęciem i pochodzi od innych zwierząt. Jako takie podlega prawom biologii. Humanistyka nie może tego nie brać pod uwagę. Ale spora część tego, co się w świecie ludzkim przypisuje nieraz czynnikiem biotycznym, jest wytworem czynników kulturowych — przeobrażeń społecznych, politycznych, gospodarczych, technicznych, twórczości

artystycznej i naukowej, wreszcie wychowania i samowychowania. Chodzi więc o sprowadzenie do właściwych rozmiarów roli czynników biotycznych w świecie ludzkim, o właściwe ujęcie, na pewnym doniosłym odcinku, stosunku świata ludzkiego do przyrody, kultury do natury.

Maria Rzeuska. Kluczowe kryterium oceny utworu literackiego. (Toruńskie Towarzystwo Filozoficzne, 14. VI. 1949).

Kryterium to nazywam kluczowym, ponieważ spełnienie go przez utwór literacki wartościowy jest warunkiem koniecznym. Koniecznym, aczkolwiek nie wystarczającym, bo istnieje jeszcze pewna ilość kryteriów innych i dopiero spełnienie wszystkich daje w ostatecznym rezultacie rzecz doskonałą. Dotyczy ono wszystkich rodzajów, typów i odmian literatury, zarówno tych, które już istnieją, jak i wszelkich przyszłych. Łatwo stąd wywnioskować, że jestem nastawiona obiektywnie, że u podstawy moich przekonań leży przeświadczenie o bezwzględności ocen, o możliwości wskazania na ich fałszywość lub prawdziwość, chociaż na innej drodze niż tylko logiczne rozumowanie. Wywiedziona z tego kryterium norma nie ma dla autora znaczenia praktycznego, jest czymś całkowicie innym niż np. klasyczny przepis: zachowaj trzy jedności, napiszesz dobry dramat.

Każde wartościowe dzieło jest rezultatem twórczości, nie zaś tylko opanowania techniki, rzemiosła. Twórczość polega na tym, że autor powołuje do istnienia nowy, od wszystkich dotychczasowych odmienny świat. Odrębność nie w tym tkwi, że mamy do czynienia z nowym tematem, fabułą, postaciami, opisami, wylewami lirycznymi, językiem i stylem, lecz że opiera się on na nowej, odrębnej, poetyckiej koncepcji.

Literacka, poetycka koncepcja jest to punkt wyjścia, najczęściej zespół powiązanych ze sobą punktów wyjścia, w perspektywie których twórca kształtuje każdy element i całość swego dzieła. Nie są to tylko bynajmniej przekonania czy poglądy autora, składają się bowiem na nią również przedstawienia i uczucia. Tak np. porównajmy Slimaka z „Placówki” z Maciejem Boryną z „Chłopów”. Obaj mają reprezentować typ i charakter chłopca polskiego. Rozumie się, że zachodzące między nimi różnice po pierwsze są takie, jak te, które w życiu realnym wyodrębniają pana X od pana Y. Po drugie wywodzą się z różnic fabuły i tematyki — Slimaka nie ukazał Prus wcale od strony tak wstrząsających konfliktów miłosnych i rodzinnych, jak Reymont Borynę. Ale jest trzecia między tymi bohaterami sfera różnic, określona już tylko dwoma rodzajami koncepcji poetyckiej, innej u Prusa, jeszcze innej u Reymonta. Slimak to postać szara, skromna, człowiek nieoświecony, bezwolny, przeciętny, godny chwilami politowania. Jego rzeczywiste bohaterstwo w tej szarości się jednak dokonuje. Boryna to uosobienie wyniosłej, królewskiej godności Piastów, syn i kapłan ziemi, żywioł przyrody, piękno ludowej kolorowości, blasku wiejskiego obyczaju. Rozumie się, że żaden z nich nie jest obrazem prawdziwego realnego polskiego chłopca, nie jego reprezentują, lecz tylko dwa sposoby ujmowania tego chłopca, dwa sposoby interpretacji rzeczywistości, ściślej — dwa sposoby poetyckiego kształtowania. Wyjeliśmy z dwu utworów po jednym tylko elemencie. Zainte-

resował nas bohater, jednakże swoiście skromny, szary, przeciętny jest każdy element inny i wszystkie wzięte razem w Placówce, także jej styl i język, gdy kolorowy, barwny, nastrojowy, ekspresyjny jest świat „Chłopów” Reymonta, ich styl i język. Bo punkty wyjścia były w każdym dziele inne, inna była ich koncepcja poetycka. Ona to, przenikając wszystko, nadaje każdemu odrębny, jednolity charakter, czyni z każdego organiczną całość.

W historii literatury spotykamy się nieraz z dziwnym na pozór zjawiskiem. Utwór skąd inąd poprawny, nieraz bezbłędny, okazuje się mało wartościowy lub wręcz bez wartości, gdy utwór inny skłonni jesteśmy ocenić najwyżej, mimo że posiada skazy i wady, jak np. niejedno dzieło Balzaca. Są utwory młodzieńcze, pełne niedociągnięć, a przecież porywające — dlaczego? Oto dlatego, że istnieje w nich zrealizowana całkowicie lub choćby częściowo pewna swoista poetycka koncepcja, przeświecająca poprzez wszystkie błędy i braki. Dzieła poprawne a słabe są jej zazwyczaj pozbawione, stąd szarość dosłownego sensu, brak jednolitości, skupienia, barwy i plastyki.

Koncepcję poetycką możemy porównać z teorią naukową w dziedzinie twórczości poznawczej. Teoria naukowa każdy fakt podporządkowuje jakiemuś jednemu twierdzeniu lub ich niewielkiej ilości, poetycka koncepcja każdy element dzieła również sobie podporządkowuje, gdyż determinuje ich literacki wygląd. Ta jest jednak podstawowa różnica, że teoria fakty tłumaczy, poetycka koncepcja elementy jakby ewokuje, kształtuje.

Jest zatem poetycka koncepcja związanym silnie wewnątrz systemem artystycznych przeświadczeń autora, czyniących z utworu rodzaj poetyckiego systemu. System nie jest tu dobrym określeniem, zawiera bowiem zbyt dużo pierwiastka intelektualistycznego, dlatego posługujemy się nazwą „poetycka koncepcja”.

Trzeba silnie podkreślić, że nie chodzi wcale o żywione przez autora poglądy, lecz o ich wcielenie w kształt poetycki. Istota tkwi tu w realizacji, w dostrzeżeniu przydatności pewnych mniemań, uczuć, przedstawień lub faktów dla utworzenia w ich perspektywie dzieła sztuki. Prof. Wacław Borowy w książce o wpływach i zależnościach w literaturze bardzo słusznie zwraca uwagę, że Anglicy dawno znali mgłę, ale stosunkowo późno zaczęli ją malować. Lud polski od dawna ubierał się kolorowo, ale dopiero w ostatniej ćwierci XIX stulecia literatura nasza wykorzystywała to dla utworzenia takiej koncepcji polskiego chłopca, jaką spotykamy u Wyspiańskiego, Reymonta i innych.

Powstanie nowej koncepcji, utworzonej przez jednego autora (Dośtojewski, Sienkiewicz) lub przez całą epokę — romantyzm, pozytywizm, jest największym osiągnięciem twórczym i taką cechą, która definitywnie odróżnia rzeczy wartościowe od niewartościowych. W okresach jałowości poetyckiej poszukuje się jej na drodze technicznych przekształceń, powstaje wówczas t. zw. twórczość eksperymentalna. Łamanie struktur językowych, kompozycyjnych i innych ma tu odnowić, odświeżyć literaturę, tymczasem jest to droga nie prowadząca do celu, bo odwrotna. Nowa koncepcja daje nowy temat, nowe motywy, nową kompozycję i styl, a zresztą bez ich odnowienia może również literaturę odradzać.

Zdarza się, choć bardzo rzadko, że poszczególny, genialny pisarz w momencie najwyższej dojrzałości (nie koniecznie wieku) stwarza taką koncepcję poetycką, którą sam tylko reprezentuje, lecz najczęściej tworzą ją w trudzie i wysiłku całe epoki. Moment zasługi w wypadku drugim ogranicza się do zrealizowania jakby jednego tylko odcinka w skomplikowanej całości koncepcji. Wygląd, zespół cech koncepcji całej epoki, prądu, nazywamy stylem. Wyczerpuje się ona wtedy, gdy na wszystkich obszarach zostanie zrealizowana, epigoni zaś powtarzają to tylko, co już raz zostało ukształtowane i drogą czysto technicznych przeniesień ulega zwielokrotnieniu. Nawiązywanie do dawnych koncepcyj, nawiązywanie twórcze, jest odkrywaniem nowych w niej obszarów przez nowych twórców, w wypadkach najszcześniejszych, wypełnianiem ich treścią nowych koncepcyj.

O wartości utworu literackiego decyduje w wysokim stopniu już samo istnienie koncepcji poetyckiej. Stąd właśnie bierze się ów zdumiewający wielce fakt, że dzieła proste w sobie, napisane stylem „niedostrzegalnym”, „zwykłym” wstrząsają nieraz nami i pozostają w literaturze na zawsze. Najistotniejszą przeciwieństwem cechą sztuki jest ciągła konieczność odnowy, więc powstanie nowej koncepcji jest zazwyczaj powoływaniem do życia nowych światów, opartych na nowych prawach. Stwarzanie nowych praw jest najwyższą działalnością również w zakresie poezji.

Wacław Heinrich. Realizm w sztukach plastycznych i jego społeczne podłoże. (Wrocławskie Towarzystwo Filozoficzne im. K. Twardowskiego, 26 lutego 1949 r.)

Referat składał się z dwu części; teoretycznej i historycznej. W części pierwszej podano ogólną charakterystykę podstawowych kierunków w sztukach plastycznych — w szczególności kierunku realistycznego. Wszelkie one czerpią zasadniczo materiał z rzeczywistości (naturalnej i społecznej), różnią się natomiast w tym, jakie elementy z rzeczywistości przejmują do swych dzieł, oraz jak ustosunkowują ew. modyfikują przejęte elementy. Poszczególne okresy w rozwoju historycznym ludzkości różnią się również odmiennym ustosunkowaniem i wartościowaniem otaczającej rzeczywistości społecznej i naturalnej — co znajduje wyraz w ideologii danego społeczeństwa, a czego korzenie tkwią w jego ekonomice. Pomiędzy pewnymi postawami społecznymi i światopoglądowymi a pewnymi postawami artystycznymi istnieje rzeczowe i genetyczne pokrewieństwo. Typ sztuki tworzonej i rozwijanej przez lub dla pewnych grup społecznych uwarunkowany jest w sposób bardzo wyraźny ich sytuacją ekonomiczno-polityczną. Realizm dążący teoretycznie do odtworzenia całej bez wyjątku rzeczywistości, faktycznie zaś wykazujący wyraźną skłonność do wydobywania i podkreślania tych jej elementów, które z powodu swej niepozorności, nieefektywności i pospolitości były lekceważone lub pomijane przez sztukę bardziej elitarną — jest kierunkiem demokratycznym i ludowym. Sztuka realistyczna jest wyrazem ideologii społecznej warstw ludowych, które wyszły już z ograniczeń prymitywu, a równocześnie nie uległy sugestywnej przewadze sztuki i ideologii klas uprzywilejowanych, bądź też z niej się wy-

zwolili. Taka jest historyczna rola sztuki realistycznej, która została na konkretnym materiale przedstawiona w drugiej historycznej części referatu.

Maria Kokoszyńska-Lutman. O doświadczeniu jako podstawie wiedzy. (Wrocławskie Towarzystwo Filozoficzne im. K. Twardowskiego, 23 kwietnia 1949 r.).

Wiedza nasza składa się z twierdzeń uzasadnionych, które — o ile nie mają charakteru definicyjnego — w ostatecznej instancji opierają się na doświadczeniu. Przez „doświadczenie” rozumie się często pewien faktyczny stan przedmiotów. Te przedmioty człowiekowi są jednak dane w wyobrażeniach spostrzegawczych. Wobec tego używa się terminu, „doświadczenie” także w drugim sensie, rozumiejąc przezeń ogół wyobrażeń spostrzegawczych. W referacie tym chodzi o doświadczenie w tym drugim sensie.

Próbując sformułować reguły używania naszego języka, wiążące uznawanie pewnych wypowiedzi ze stanami psychicznymi wywoływanymi w człowieku przez otaczającą go rzeczywistość, trzeba uwzględnić dwa typy tych reguł. Jedne każą wobec określonych przeżyć uznawać tylko istnienie tych przeżyć oraz ich cech, drugie natomiast upoważniają do uznawania wobec pewnych przeżyć istnienia przedmiotów świata obiektywnego danych w tych przeżyciach. Twierdzenia uznawane według pierwszych reguł mają charakter nieodwołalny, nie stwierdzają bowiem niczego poza tym, co jest w przeżyciu zawarte. Twierdzenia uznawane według reguł drugiego rodzaju odznaczają się natomiast charakterem odwoływalnym, wychodzą bowiem poza treści przeżyć (przedmioty świata obiektywnego nie sprowadzają się nigdy do sumy przeżyć).

Wiedza oparta na wyobrażeniach spostrzegawczych zawiera wobec tego dwa rodzaje twierdzeń: nieodwoływalne (np. „tu oto niebiesko”) i odwoływalne („tu stoi stół”). Pierwsze — to twierdzenia o treściach świadomości, drugie — o przedmiotach realnych. Jak z tego widać, nie mają racji ani ci, którzy wszystkie sądy oparte bezpośrednio na doświadczeniu uważają za bezwzględnie pewne (wyznawcy „nagich faktów”), ani ci, którzy wszystkim takim sądom tej pewności odmawiają (Neurath, Popper i Carnap z okresu fizykalistycznego).

Bolesław Gawecki. O przedmiocie poznania. (Wrocławskie Tow. Filozoficzne im. K. Twardowskiego, 31 kwietnia 1949 r.).

1. Prelegent zajmuje w gnoseologii stanowisko „realizmu ewolucyjnego”, od innych postaci realizmu krytycznego różniące się głównie wprowadzeniem tezy, że znany z życia codziennego jakościowy „wygląd” (rozumiany nie tylko wizualnie) rzeczywistości wytworzył się stopniowo na drodze przystosowania się podmiotu poznającego (pojmowanego jako psychosomatyczny ośrodek energii czyli zdolności działania) do niezależnych od jakichkolwiek podmiotów poznających — rzeczy bezjakościowych. Rzeczy te należy traktować również jako pewne ośrodki energii. — 2. Poznawanie ma pierwotnie cel i zadanie wyłącznie biologiczne. Układ nerwowy czuciowo-ruchowy i organy zmysłowe człowieka wykształciły się powolnie w walce o utrzymanie gatunku przy życiu.

Konsekwentnie trzeba przyjąć, że „wygląd” rzeczywistości, jako zależny nie tylko od bezjakościowej rzeczywistości, lecz również od psychofizycznej organizacji poznającego podmiotu, zmienia się odpowiednio do stopnia przystosowania poznającego gatunku. — 3. Bezpośrednim przedmiotem poznania jest pewien „wygląd” rzeczywistości, niezależnej od poznającego podmiotu. Wygląd rzeczywistości opisujemy w jakimś języku, potocznym lub naukowym. Opisy takie ulegają przemianom o wiele szybszym niż sam wygląd, zmieniający się tak powolnie, że mamy złudzenie jego stałości. Naukowe opisy wyglądnów rzeczywistości zbliżają się coraz bardziej do opisu idealnego, który — po wyeliminowaniu przyczynków podmiotowych — mielibyśmy prawo uważać za opis samej rzeczywistości. W tym sensie przedmiotem (pośrednim) poznania jest rzeczywistość sama.

Piotr Chojnacki. Ontologia egzystencjalna jako filozofia kultury. (Wrocławskie Towarzystwo Filozoficzne, dnia 14 maja 1949 r.)

Filozofia egzystencjalna sięga swymi początkami do Kierkegaarda (1813—1855) i Jaspersa. Obaj ci myśliciele nie mają ambicji stworzenia teorii filozoficznej, poprzestając na refleksjach etycznych zmierzających do praktycznego udoskonalenia i umoralnienia człowieka. Marcin Heidegger próbuje stworzyć teorię filozoficzną, kładąc nacisk na ontologię istnienia.

Według programu filozofia egzystencjalna miałaby zająć się analizą indywidualnego człowieka i jego istnienia indywidualnego, co wykluczałoby uogólnianie i tworzenie teorii. Heidegger odbiega od programowego egzystencjalizmu indywidualizującego i psychologizującego, gdy zamierza podać teorię ontologiczną. Jego teoria ontologiczna tworzy się przy pomocy metody fenomenologicznej Husserla i metody hermeneutycznej Diltheya. Fenomenologia, służąca pierwotnie do wyanalizowania tego, co istotne, posłuży do analizy egzystencji konkretnej ludzkiej. Hermeneutyka zaś — do zrozumienia, do wczucia się w życie człowieka, ale nie wprost, tylko w jego wytworach, za jakie Dilthey uważał zjawiska kultury i sztuki. Z wytworów jego, a nie z przeżyć subiektywnych, jakimi zajmuje się psychologia introspekcyjna, poznajemy życie człowieka. W ten sposób ontologia egzystencjalna Heideggera jest fenomenologiczną i wychodzi z hermeneutyki i analityki egzystencji ludzkiej. Przez analizę w typie fenomenologii i rozumienie w stylu hermeneutyki Diltheya zastosowane do konkretnej świadomości ludzkiej czyli egzystencji dochodzi Heidegger do utworzenia ontologii, mającej dać zrozumienie wszelkiego bytu. Ontologia egzystencjalna ma charakter antropocentryczny. Heidegger tłumaczy to tym, że wszelkie rozważania naukowe są wytworami człowieka, jego świadomości. W czynności naukowej i wytworach nauki przejawia się jeden ze sposobów bytowania człowieka, który nie może być uważany za najgłówniejszy, a tym mniej za jedyny. Zagadnienie, dotyczące jednego ze sposobów bytowania ludzkiego przejawiającego się w nauce, musi zatem być podporządkowane zagadnieniu bytowania ludzkiego w ogóle, czyli zagadnieniu świadomej egzystencji (Dasein). Człowiek poznaje się z reguły poprzez nawarstwienia, poprzez świat. Samopoznanie podmiotu autentycznego znajduje przeszkody w opiniach przywarłych do rzeczy i do człowieka.

Analiza fenomenologiczna i hermeneutyka musi docierać do świadomości konkretnej samej w sobie, do jej wykrycia i zrozumienia w jej oryginalności i pierwotności. Pierwotna i podstawowa własność naszej świadomości polega na relacji do świata; nie mielibyśmy świadomości samych siebie, gdybyśmy nie byli świadomi czego innego niż my sami. Nie ma świadomości, o ile nie ma świadomości w świecie. Egzystencja ludzka świadoma i świat są sprzęgnięte, stanowią bowiem dwa oblicza jednej nierozdzielnej egzystencji, nazwanej „In-der-Welt-sein”. Inaczej: poznajemy świat, o ile nas obchodzi, o ile nas interesuje. Poznajemy nasz „świat”. Poznając świat, człowiek odnajduje w nim swe możliwości, odnajduje siebie; poznaje tyle ze świata, ile zeń potrafi i może skorzystać. Byt surowy, mówiąc po kantowsku rzecz sama w sobie, jest nam niedostępny. Byt surowy jest chaosem, bezsensem, gdyż każde nasze poznanie wnosi dopiero sens, nadaje znaczenie, tworzy nasz świat ludzki, w którym myśli, dążenia, uczucia i działania są obiektywizowane. Nasz świat jest światem wytworów ludzkich potencjalnych i aktualnych. Jeśli tworzymy teorię dotyczącą bytu, t. zn. świata, jego sensu, czyli ontologię, to właściwie tworzymy teorię interpretacji, czyli hermeneutykę analizującą, jakie możliwości egzystencjalne narzucamy niby siatkę na surową bezsensowną rzeczywistość.

Ontologia egzystencjalna analizuje nie tyle byt surowy, ile byt wytwarzany przez aktualizowanie ciągle możliwości egzystencji ludzkiej. Jest to „uniwersalna ontologia fenomenologiczna bytu wytworzonego przez człowieka i związanego z nim wewnątrznie”. Jeżeli taki byt nazwiemy humanistycznym, światem kultury, ze względu na związek jego konieczny ze świadomością ludzką konkretną, rozszerzymy jego zakres poza przedmioty materialne, użytkowe, uwzględnione przez Heideggera i dołączymy wszelkie wytwory ludzkie, a więc wytwory artystyczne, społeczne i indywidualne jak wykształcenie, charakter, to filozofia egzystencjalna przedstawi się jako ontologia fenomenologiczna świata kultury ludzkiej. Teza Heideggera i jego ucznia Sartre'a, że byt surowy nie posiada sensu, jest równoznaczna z powiedzeniem, że żadna struktura ideowa, zwana istotą, nie wyprzedza istnienia. Istnienie nie jest wyznaczone przez istotę, a zatem człowiek konkretny istniejący realizuje nie istotę, lecz możliwości. Idea wzorcza nie determinuje istnienia, które się staje, dzieje się w sposób wolny, przygodny, autonomiczny. Chodzi o stawanie się człowieka jako bytu kulturowego a nie surowego. Ontologia zajmie się analizą egzystencji ludzkiej, jej stawania się, jej dziejów. Do niej należy odkrywanie i opisywanie podstawowych sposobów aktualizowania możliwości ludzkich w dziejach wytwarzania świata ludzkiego, kulturowego, humanistycznego. Jej zadaniem będzie ujawnienie, jak struktura egzystencjalna ludzka wrasta w strukturę świata wytworów ludzkich czyli świata kulturowego i odsłonięcie struktury procesu odbywającego się samorzutnie i ginącego niedostrzeżenie w atmosferze codzienności. Przez odsłonięcie struktury konkretnej człowieka, z istoty swej dziejowej, i ujawnienie jej egzystencjalno - czasowych możliwości Heidegger mniema, iż zdobył ontologiczne zrozumienie historyczności, cechującej kulturę. Historia rozumiana jako nauka o egzystencji ludzkiej i jej możliwościach, o ile wyrażają się w wytworach techniki i w kulturze w ogóle, stanowi zatem przedmiot materialny filozofii, jako analizy egzy-

stencjonalnej, czyli jako ontologii fenomenologicznej. Pod tym względem filozofia egzystencjalna utrzymuje się w ramach nakreślonych przez Diltheya, który filozofię uważał za hermeneutykę sztuki i kultury. Ontologia fenomenologiczna podkreśla dobitniej relatywizm dziejowy, cechujący zarówno twórczość kulturową, w której jawi się egzystencja, jak i interpretację filozoficzną egzystencji. Pogląd taki nazwać można uogólnioną teorią względności na terenie filozofii.

Stanisław Jaśkowski. Jak rozumieć „wartość logiczną”? (Wrocławskie Towarzystwo Filozoficzne im. K. Twardowskiego, dnia 28. V. 1949 r.).

Ze względu na własności formalne macierz logiczna stanowi algebrę abstrakcyjną. W języku algebraicznym można krótko określić funkcję wartościującą (Tarskiego „Wertfunktion”), która przyporządkowuje wartości macierzy wyrażeniom sensownym systemu, jako homomorfizm odwzorowujący zbiór wyrażeń sensownych na całej macierzy lub jej części. W tym ujęciu elementy macierzy czyli wartości logiczne są terminami zupełnie nowego rodzaju, nie zdefiniowanymi przy pomocy innych terminów metasytemu np. terminów strukturalnych, opisujących kształty wyrażeń. Celem odczytu jest wykazać, że przez zastosowanie znanej zasady abstrakcji można sformułować teorię macierzy przy pomocy terminów strukturalnych metasytemu.

Niech S będzie zbiorem wszystkich wyrażeń sensownych rachunku zdań o funktorach $F_1 \dots F_n$. Nazywamy podziałem według wartości każdy taki podział wyrażeń zbioru S na klasy rozłączne, nie puste, w ilości skończonej lub nieskończonej, że dla każdego funktora F_i klasa, do której należy wyrażenie $F_i(W_1, \dots, W_k)$, zależy jedynie od tego, do jakich klas podziału należą wyrażenia W_1, \dots, W_k . Wówczas dla wszelkich klas podziału K_1, \dots, K_k jest określona funkcja F_i^* taka, że $F_i^*(K_1, \dots, K_k)$ jest klasą podziału, do której należy $F_i(W_1, \dots, W_k)$ wówczas, gdy wyrażenia W_1, \dots, W_k należą odpowiednio do klas K_1, \dots, K_k . Macierz logiczna jest układem warunków, które spełniają niektóre podziały według wartości. Przyjmujemy, że określające macierz znaki, które według zwykłego sposobu mówienia oznaczają elementy czy też „wartości” macierzy, są zmiennymi reprezentującymi klasy wyrażeń sensownych $K_1, K_2 \dots$ itd., a funktory macierzy są to funktory F_1^*, \dots, F_n^* . Warunki wchodzące w skład macierzy M dzielą się na dwa rodzaje: 1) jedne określają funkcje F_1^*, \dots, F_n^* , tzn. mają postać

$$F_i^*(a_1, \dots, a_k) = a_{k+1}$$

2) inne określają klasę A wyrażeń wyróżnionych:

$$a_i \subset A, \quad a_j \cdot A = O$$

Powiemy, że podział wyrażeń sensownych jest podziałem według wartości macierzy M wtedy, gdy zarazem a) podział jest podziałem według wartości i b) istnieje takie podstawienie klas podziału K_1, K_2, \dots za zmienne a_1, a_2, \dots , że b1) każda klasa podziału jest podstawiona za pewną zmienną i b2) różne klasy podziału są podstawione za różne zmienne i b3) spełnione są wszystkie te warunki rodzaju 1) macierzy M , w których za argumenty a_1, \dots, a_k funkcji F_i^* podstawiono klasy podziału. Wyrażenie W spełnia macierz M wtedy, gdy przy wszelkich podziałach wyrażeń sensownych według wartości macierzy M wyrażenie W należy do klasy A .

Niezależnie od powyższej ogólnej metody eliminacji pojęcia wartości logicznej w pewnych przypadkach można nadać wartościom logicznym sens określony na gruncie logiki dwuwartościowej. A więc w systemie oznaczonym przez Lewisa jako *S5* można przyjąć, że wartościami logicznymi są predykaty o argumencie x , a funktor „jest konieczne, że ...” interpretować jako kwantyfikator „przy wszelkim x ”, funktor „jest możliwe, że ...” jako „przy pewnym x ”.

Jerzy Słupecki. O pewnikach logicznych. (Wrocławskie Towarzystwo Filozoficzne im. K. Twardowskiego, 11 czerwca 1949 r.).

Treścią referatu były pewniki logiki tradycyjnej, przede wszystkim zasady sprzeczności i wyłączonego środka, celem — wyjaśnienie pewnych nieporozumień wynikających z niedostatecznie dokładnego różniczenia niektórych sformułowań tych zasad, jak też wykazanie ich niezależności. Prócz postaci, jakie tym prawom nadaje rachunek zdań, zostały omówione w referacie zasada dwuwartościowości logiki oraz postuлаты niesprzeczności i zupełności systemów dedukcyjnych.

System sprzeczny określany bywa dwojako. W myśl jednej definicji system jest sprzeczny, gdy występują w nim jako tezy dwa zdania sprzeczne. Druga definicja mówi, że system jest sprzeczny, gdy każde zdanie sformułowane w terminach systemu jest jego tezą. Utarte jest wśród logicznych zdanie, że dla systemów dedukcyjnych, opartych na niefragmentarycznym, dwuwartościowym rachunku zdań, obie te definicje są równoważne. Wbrew temu w referacie został podany system dwuwartościowego rachunku zdań taki, że istnieją systemy dedukcyjne na nim oparte sprzeczne w pierwszym znaczeniu tego terminu, niesprzeczne jednak w znaczeniu drugim. Zagadnienie zbudowania systemu rachunku zdań o takich własnościach zostało postawione przez prof. J. Łukasiewicza.

Drugim systemem rachunku zdań omówionym w referacie był system nieskończenie wielowartościowy, w którym, prócz terminów zwykle występujących w rachunku zdań, występuje też termin równego prawdopodobieństwa. Tezami tego systemu są wszystkie prawa dwuwartościowego rachunku zdań, a więc też zasady sprzeczności i wyłączonego środka. System ten jest w dużej mierze zgodny z intuicją. Stąd wynika teza referatu, że ze wszystkich sformułowań pewników logicznych zasada dwuwartościowości logiki jest najmniej uzasadniona i naj słabiej poparta przez intuicję.

Przegląd czasopism

I

Kwartalnik Filozoficzny XVII, (1948) 3—4. KROKIEWICZ A. — O logice stoików, 173—197. SUSZKO R. — W sprawie logiki bez aksjomatów, 199—205. MEHLBERG H. — Idealizm i realizm na tle współczesnej fizyki, cz. II, 207—239. LANDE J. — O ocenach. Uwagi dyskusyjne, 241—315. Résumé, 316—320. Spis rzeczy tomu XVII, 321.

II

Kwartalnik Psychologiczny XIV, (1948) 3—4. BANDURA L. — Marzenia senne jeńców wojennych, 1—42. MIELCZARSKA W. — Charakterystyka dziecka na podstawie jego twórczości, 43—67. DYBOWSKI M. — O formowaniu woli na podstawie wyników badań eksperymentalnych, 68—74. KLESZCZYCKA L. — O wyborze pracy i jej wykonaniu, 75—165. JABŁOŃSKA M. — Próba analizy psychologicznej pierwszej miłości, 166—195. Résumé 196—219.

III

Myśl Współczesna* 1948, Nr 10 (29). BARCIKOWSKI W. — Podstawy psychologii biologiczno-społecznej według dr. Romana Markuszewicza, 211—254. STERN B. J. — Engels o rodzinie, 255—275. LISSA Z. — Czy muzyka jest sztuką asematyczną?, 276—289.

Myśl Współczesna 1949, Nr 1—2 (32—33) KOTARBIŃSKI T. — O lekceważeniu ewolucyjnego punktu widzenia w metodologii humanistyki, 3—10. CHAŁASIŃSKI J. — Socjologia polska w latach międzywojennych a prądy społeczne i umysłowe, 11—40. SCHAFF A. — Przedmiot filozofii w świetle marksizmu, 41—63. N Z. (tłum. z ros.) — Zadania estetyki radzieckiej, 100—121. BIERIESTNIEW W. F., TROFIMOW P S. (tłum. z ros.) — Projekt programu kursu: „Podstawy marksistowsko-leninowskiej estetyki”, 122—139.

Myśl Współczesna 1949 Nr 3 (34). CORNFORTH M. — O pragmatyzmie, 168—205. KRAJEWSKI Wł. — Dialektyka fizyki współczesnej, 206—228.

Myśl Współczesna 1949 Nr 4 (35). DEMBOWSKI J. — O nowej genetyce, 3—40. PRENANT M. — Genetyka Miczurinowska (tłum. A. Czartkowski), 68—72. HALDANE J. B. S. — Biologia a marksizm (tłum. A. Zbrożyna), 73—81. LEVY J. — Łysenko i ewolucja genetyki

*) Tylko artykuły treści filozoficznej i pokrewnej.

(tłum. A. Czartkowski), 84—102. FRIEDMAN B. — Rewolucja w genetyce (tłum. J. P.), 103—109.

IV

Przegląd Filozoficzny XLIV, (1948), 4. Artykuły: Zjazd filozoficzny w Amsterdamie, 307—314. ZAWIRSKI Z. — Uwagi o metodzie nauk przyrodniczych, 315—318. MEHLBERG H. — O niesprawdzalnych założeniach nauki, 319—335. AJDUKIEWICZ K. — Epistemologia i semiotyka, 336—347. GRZEGORCZYK A. — Próba ugruntowania semantyki języka opisowego, 348—371. KOKOSZYŃSKA M. — O pewnym warunku semantycznej teorii wiedzy, 372—381. WALLIS M. — O przypadkach, w których badanie zmienia przedmiot badany, 382—388. BOCHEŃSKI I. — Stan i potrzeby historii logiki formalnej, 389—394. SIWEK P. — Celowość w filozofii Spinozy, 395—401. ŁUBNICKI N. — Indywidualizm a demokracja, 402—417. MINKOWSKI E. — Przyroda, zwierzęcość, człowieczeństwo, bestializm, 418—421. ELZENBERG H. — Osobowość twórcza artysty, 422—424. OSSOWSKA M. — Co to jest ocena? 425—427. Wspomnienia o zmarłych filozofach: USOWICZ A. — Ks. Konstanty Michalski, 428—435. GAWECKI B. — Zygmunt Zawirski, 436—443. WĄSIK W. — Benedykt Bornstein, 444—451. Książki nadesłane, 452.

Przegląd Filozoficzny XLV, (1949), 1—2. Artykuły: CHOJNOWSKI M. — Elementy teorii zjawisk artystycznych, 3—22. WITWICKI Wł. — List o estetyce, 23—25. PAWEŁOW T. — Zagadnienia estetyki naukowej, 26—48. AIKEN H. D. — Estetyka i filozofia sztuki w Stanach Zjednoczonych (tłum. R. Michalska), 49—64. INGARDEN R. — Ze studiów nad zagadnieniem formy i treści dzieła sztuki, 65—86. TATARKIEWICZ Wł. — Dwa pojęcia formy, 87—101. SKWARCZYŃSKA S. — Zagadnienie dramatu, 102—126. SZUMAN S. — Pojęcie dawki estetycznej, 127—157. WALLIS M. — Odkrycie filmu, 158—173. GRALEWSKI J. — Sztuka prymitywna, jej pozycja w rozwoju sztuki, 174—203. ZWOLIŃSKA K. — W jakim sensie można w plastyce mówić o prawdzie artystycznej, 204—224. POPIEL J. — Przedmiot estetyczny w przeżyciu krajobrazu, 225—239. MORAWSKI S. — Teoria estetyczna E. Burke'a, 240—261. Wspomnienie pośmiertne: DAMBSKA I. — Władysław Witwicki, 262—268. Sprawozdania: WIRTH A. — Estetyka na Kongresie Filozoficznym w Amsterdamie, 269—273. HIŻ H. — Zjazd estetyków amerykańskich, 273—274. Nowy program estetyki w ZSRR, 274—275. WAL-

LIS M. — Nowa historia estetyki (K. E. Gilbert i H. Kuhn: A History of Aesthetics), 275—279. POPIEL J. — Nowe pismo estetyczne (Revue d'Esthétique), 279—281. Nowa organizacja estetyków, 281. Angielskie streszczenie rozpraw: 282—297.

V

Psychologia wychowawcza XIII, (1948), 1—2. ŻEBROWSKA M. — Sprawozdanie z obrad SEPEG'u w maju 1948 r. w Otwocku, 1—4. Rezolucja SEPEG'u, 4—5. BALEY S. — Psychiczne wpływy drugiej wojny światowej, 6—24. BATAWIA St. — Wpływ ostatniej wojny na przestępczość nieletnich, 25—33. ŻEBROWSKA M. — Nieletni przestępcy w Warszawie po wojnie, 34—54. HAN-ILGIEWICZ N. — Dzieci moralnie zaniedbane przed wojną a obecnie, 55—62. CHMIELEŃSKA I. — Kierunek reformy wychowania w domach dziecka, 63—83. SZEMIŃSKA A. — Kandydaci do domów dziecka, 84—100. Sprawozdania z książek, 101—106. Notatki bibliograficzne, 107—108. Streszczenie artykułów, 109—112.

Psychologia wychowawcza XIII, (1948), 3—4. BALEY S., WITWICKI T. i współpracownicy — Barwa, kształt i wielkość w spostrzeżeniu dzieci, 1—23. GRZEGORZEWSKA M. — Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, 24—28. BALEY S. — Henryk Ryll, wspomnienie pośmiertne, 29—31. HULEK A. — Badanie dzieci o niskim i normalnym poziomie inteligencji metodą wznawianych reprodukcji, 32—50. BARDECKI A. — Inteligencja: dziedziczna czy nabyta?, 51—57. DEMBOWSKI J. — Uwagi do artykułu A. Bardeckiego „Inteligencja: dziedziczna czy nabyta?“, 58. BETTELHEIM B. — Przypadek Harry'ego (tłum. J. Rosmańska), 59—89. Głosy dyskusyjne i sprawozdawcze, 90—99. Sprawozdania z książek, 100—110. Notatki bibliograficzne, 111. Streszczenie artykułów, 112—116.

VI

The Journal of Aesthetics & Art Criticism Vol. VII no 2 (December 1948). WILFRED T. — Composing in the Art of Lumia, 79—93. HUNGERLAND H. — Consistency as a Criterion in Art Criticism, 93—112. MULLER-FREIENFELS R. — On Visual Representation: The Meaning of Pictures and Symbols, 112—121. PEARCE R. H. — „Pure“ Criticism and the History of Ideas, 122—132. STAGEBERG N. C. — The Aesthetic of the Petrarchan Sonnet, 132—137. CHAUDHURY P. J. — Psychical Distance in Indian Aesthetics, 138—140. AIKEN H. D. — Criteria for an Adequate Aesthetics, 141—148. BOAS G., DUCASSE C. J., GILBERT K., PEPPER S. C. — Aiken's „Criteria for an Adequate Aesthetics“; a Symposium, 148—158. Re-

views, 158 — 173. **International News and Correspondence**, 174—175. **Notes and News**, 176—178. **Contributors**, 178—179.

The Journal of Aesthetics & Art Criticism Vol. VII no 3 (March 1949). HODIN J. P. — The Painter's Handwriting in Modern French Art, 181—199. HERRING F. W. — Touch — The Neglected Sense, 199—215. BLAKE E. M. — A Method for the Creation of Geometric Designs, 216—234. PORTNOY J. — Similarities of Musical Concepts in Ancient and Mediaeval Philosophy, 235—243. LAPORTE P. M. — Cubism and Science, 243—256. **Reviews**, 256—267. **International News and Correspondence**, 267—271. **Letters Pro and Con**, 272—273. **Contributors**, 273.

The Journal of Aesthetics & Art Criticism Vol. VII no 4 (June 1949). Special Issue on Aesthetics in France. LALO Ch. — The Aesthetic Analysis of a Work of Art: an Essay on the Structure and Superstructure of Poetry, 275—293. SOURIAU E. — Time in the Plastic Arts, 294—307. BAYER R. — Method in Aesthetics, 308—324. RUDRAUF L. — The Annunciation: Study of a Plastic Theme and its Variations in Painting and Sculpture, 325—348. ARNOLD P. — From the Dream in Aeschylus to the Surrealist Theater, 349—354. VEINSTEIN A. — Charles Lalo Lectures: From Superstition to Science in Aesthetics, 355—364. **Reviews**, 364—371. **International News and Correspondence**, 371—377. **Notes and News**, 377—379. **Some Personalities in Present French Aesthetics**, 379—387. **Other Contributors to this Issue**, 388. **Selective Current Bibliography**, 388—399. **Index of Volume VII**, 401—404.

VII

The Journal of Philosophy XLV (1948), 23. LEONTIF W. — Note on the Pluralistic Interpretation of History and the Problem of Interdisciplinary Cooperation, 617—624. **Book Review**, 624—628. **Book Notes**, 629—636. SCHNEIDER H. W. — International Congresses and the International Federation of Philosophical Societies, 636—643. **Notes and News**, 643—644.

The Journal of Philosophy XLV, 24. WILLIAMS G. — Individual, Social and Universal Ethics, 645—655. RIESER M. — A Methodological Investigation into the General Law of Causality, 655—662. **Book Notes**, 662—668. **Other New Books and Journals**, 668—671. **Notes and News**, 671—672.

The Journal of Philosophy XLV, 25. BOAS G. — The Rôle of Protophilosophies in Intel-

lectual History, 673—684. NAHM M. C. — Structure and the Judgement of Art, 684—694. Book Notes, 695—698. Other New Books and Journals, 698—700.

The Journal of Philosophy XLV, 26. McCREARY J. K. — The „Self“ in Current Philosophy, 701—711. SING-NAN FEN. — A Transactional Conception of Experience as Art, 712—718. Book Notes, 718—720. Current Journals, 720—722. Notes and News, 722—724. Index to Volume XLV, 725—728.

The Journal of Philosophy XLVI (1949), 1. ISENBERG A. — The Aesthetic Function of Language, 5—20. LANGFORD C. — A Proof that Synthetic A Priori Propositions Exist, 20—24. Book Notes, 24—26. Current Journals, 26—28. Notes and News, 28.

The Journal of Philosophy XLVI, 2. CARMICHAEL P. A. — The Logical Ground of Deontology, 29—41. FEIBLEMAN J. K. — A Defense of Ontology, 41—51. Book Notes, 51—54. Journals and New Books, 54—56. Notes and News, 56.

The Journal of Philosophy XLVI, 3. WINTHROP H. — Phenomenological Method from the Standpoint of the Empiricistic Bias, 57—74. SPENCER T. — Poems. „The Platonist“, „The Aristotelian“, 74. Book Review, 75—79. Book Notes, 80—82. Journals and New Books, 82—84. Notes and News, 84.

The Journal of Philosophy XLVI, 4. KING H. R. — Whitehead's Doctrine of Causal Efficacy, 85—100. SCHIPPER E. W. — Independence: Epistemological and Physical, 101—105. Book Review, 105—108. Journals and New Books, 108—111. Notes and News, 111—112.

The Journal of Philosophy XLVI, 5. CANNA-BRAVA E. — Present Tendencies in Latin American Philosophy, 113—119. LADD J. — Value Judgements, Emotive Meaning, and Attitudes, 119—128. Comments and Criticism (MILLARD R. M. — Types of Value and Value Terms. LEDDEN J. E. — Concerning the Positivist View in Value Theory), 129—137. Book Notes, 137—140.

The Journal of Philosophy XLVI, 6. LAFFERTY T. T. — Empiricism and Objective Relativism in Value Theory, 141—155. EDWARDS P. — Necessary Propositions and the Future, 155—157. Book Notes, 158—164. Journals and New Books, 164—166. Notes and News, 167—168.

The Journal of Philosophy XLVI, 7. GARVIN L. — Relativism in Professor Lewis's Theory of Esthetic Value, 169—176. HINSHAW V. G. — Basic Propositions in Lewis's Analysis of Knowledge, 176—184. Book Reviews, 185—220. Book Notes, 220—226. New Books, 226—227. Notes and News, 227—228.

The Journal of Philosophy XLVI, 8. KADISH M. R. — A Note on the Grounds of Evidence, 229—243. COPI I. M. — Modern Logic and the Synthetic A Priori, 243—245. Book Review, 246—252. Journals and New Books, 252—254. Notes and News, 254—256.

The Journal of Philosophy XLVI, 9. HOFSTADTER A. — Causality and Necessity, 257—270. BALLARD E. G. — A Note for the Philosophy of History, 270—275. Book Review, 275—278. Book Notes, 278—281. Journals and New Books, 282—284.

The Journal of Philosophy XLVI, 10. PRICE K. B. — Is There Artistic Truth? 285—291. BERALL N. — To Be Is To Be Formulated, 291—293. Book Review, 293—303. Book Notes, 303—310. Journals and New Books, 310—312.

The Journal of Philosophy XLVI, 11. BALZ A. G. A., DEWEY J. — A Letter to Mr. Dewey concerning John Dewey's Doctrine of Possibility, published together with his Reply, 313—342. Communication: WOLMAN B. — The Theory of History: A Coöperative International Project, 342—351. Book Reviews, 351—363. Book Notes, 363—368. New Books, 368—371. Notes and News, 372.

The Journal of Philosophy XLVI, 12. RYNIN D. — Meaning and Formation Rules, 373—386. MEYER J. — Language as a Biological Phenomenon, 386—393. Book Notes 394—399. Journals and New Books, 399—400. Notes and News, 400.

The Journal of Philosophy XLVI, 13. LEE D. — Being and Value in a Primitive Culture, 401—415. Comments and Criticism: FONTAINE W. T. — The Paradox of Counterfactual Terminating Judgements, 416—421. Book Notes, 421—424. Journals and New Books, 424—426. Notes and News, 427—428.

VIII

Mind LVIII, 229 (January 1949). PRIOR A. N. — Determinables, Determinates and Determinants (I), 1—20. HARE R. M. — Imperative Sentences, 21—39. JONES J. R. — The Self in Sensory Cognition, 40—61. Discussions,

62—83. *Critical Notices*, 84—100. *New Books*, 101—129. *Notes*, 130—131. *Mind Association*. *List of Officers and Members*, 132—140.

Mind LVIII, 230 (April 1949). EDWARDS P. — Russell's Doubts about Induction, 141—163. TOULMIN S. — A Defence of „Synthetic Necessary Truth“ 164—177. PRIOR A. N. — Determinables, Determinates and Determinants (II), 178—194. LITTLE I. M. D. — Economic Behavior and Welfare, 195—209. *Discussions*, 210—227. *Critical Notices*, 228—245. *New Books*, 246—275. *Note*, 276.

Mind LVIII, 231 (July 1949). ANSCHUTZ R. P. — The Logic of J. S. Mill, 277—305. SELLARS W. — On the Logic of Complex Particulars, 306—338. WHITELEY C. H. — On Understanding, 339—351. *Discussions*, 352—368. *Critical Notices*, 369—389. *New Books*, 390—410. *Notes*, 411—412.

IX

Philosophisches Jahrbuch 56 (1946). *Widmung*. SIEGMUND G. — Selbstbesinnung der Philosophie, 3—9. GRABMANN M. — Heinrich Denifle O. P. und Kardinal Franz Ehrle S. J., 9—26. SZYKARSKI Wł. — Adolf Dyroff, 26—47. SIEGMUND G. — Grenzerweiterung der Philosophie: *Medicina perennis*, 48—105. ROTTER F. — Neue Nietzschebücher, 105—108. *Nachtrag des Herausgebers*. 108—109. *Neuerscheinungen*, 110—118.

Philosophisches Jahrbuch 57 (1947), 1. GRABMANN M. — Maurice De Wulf, 1—11. SIEGMUND G. — Hans Driesch, 12—18. DRIESCH K. — Hans Driesch als Mensch, 19—21. SIEGMUND G. — Auf der Spur des Lebensgeheimnisses, 2—69. BARTH T. — Erbsünde und Gotteserkenntnis, 70—103. *Neuerscheinungen*, 104—120.

Philosophisches Jahrbuch 57 (1947), 2. SIEGMUND G. — Edith Stein, 121—122. GELBER L. — Dr. Edith Stein, 122—124. ERMECKE G. — Der Philosophie Ende oder Wende, 125—144. KIRCHNER A. — Ist das Dasein Gottes ein theologisches Rätsel? 145—170. SIEGMUND G. — Auf der Spur des Lebensgeheimnisses, 171—241. WILMSEN A. — Zur Kritik der phänomenologischen „Seins“-Philosophie, 242—255. KESELING P. — Aristoteles bei Tertulian, 256—257. *Neuerscheinungen*, 258—263.

Philosophisches Jahrbuch 57 (1947), 3. SIEGMUND G. — Bernhard Bawink, 265—266. BERGENTHAL F. — Der Gott, die Seele und der Tod, 267—291. WAGNER H. — Apriorität und Idealität, 292—361. NINK K. — Der Strebe-

charakter des menschlichen Geistes, 362—380. LIERTZ R. — Der Gemeinsinn und das Gewissen bei Albert dem Grossen, 381—387. SIEGMUND G. — Nietzsche der „Sündenbock“?, 388—398. *Neuerscheinungen*, 399—406.

Philosophisches Jahrbuch 57 (1947), 4. MAILLARD P. — Henri Bergson, 409—412. BLUMENBERG H. — Das Recht des Scheins in den menschlichen Ordnungen bei Pascal, 413—430. WAGNER H. — Apriorität und Idealität (Fortsetzung), 431—496. BREITENSTEIN D. — Der Marxismus jung und alt, 497—506. *Neuerscheinungen*, 507—517.

Philosophisches Jahrbuch 58 (1948), 1. SIEGMUND G. — Freiheit als Seinsprinzip, 1—13. HENGSTENBERG H. E. — Das Nicht und der Nihilismus in der modernen Philosophie, 14—27. LAUER C. — Wert und Sein, 28—54. BÜCHEL W. — Der Materiebegriff der modernen Physik, 55—64. PFEIFFER-BELLI W. — Schelling und seine „Weltalter“, 65—68. HIRSCHBERGER J. — Der Philosophenkongress von Garmisch-Partenkirchen 1947, 69—73. *Neuerscheinungen*, 74—86.

Philosophisches Jahrbuch 58 (1948), 2. ECKKARDT A. — Der Gottesbegriff bei Laotse, 89—99. BLECHMANN W. — Aspekte der Existenzphilosophie in Frankreich, 100—105. WITTMANN W. — Albert Stöckl als Ethiker in seiner geschichtlichen Stellung, 106—120. LAUER C. — Wert und Sein (Fortsetzung), 121—145. THIEME K. — Melchior Palagys Lebenswerk als Anlass für Thomistische Bemühung um das Freiheitsproblem, 146—153. BARTH F. — Existenzialismus. Bericht über eine Tagung, 154—160. *Neuerscheinungen*, 161—175.

Philosophisches Jahrbuch 58 (1948), 3. Alfred North Whitehead †, 177—178. MARITAIN J. — Bergsons Metaphysik und Moral, 179—210. ECKKARDT A. — Zum Gottesgegriff bei Laotse, 211—218. SIEGMUND G. — Der Traum, 219—276. PFEIFFER-BELLI W. — Schopenhauer und die deutsche Frühromantik, 277—281. BOCHEŃSKI J. M. — Jean Paul Sartre, 282—283. KESELING P. — Die vier Kardinaltugenden, 283—288. SCHOLZ H. — Zur Erhellung der spätmittelalterlichen Logik (Bericht), 288—289. *Neuerscheinungen*, 290—303. *Mitteilung*, 304.

Philosophisches Jahrbuch 58 (1948), 4. SIEGMUND G. — Sechzig Jahre „Philosophisches Jahrbuch“. RINTELEN F. J. von — Joseph Geyser zum Gedächtnis, 307—311. BALTHASAR U. von — Wahrheit als Geheimnis, 312—314. KUHN H. — Die Anfänge des Denkens in der Frühzeit, 315—323. BARION J. — Naturwissenschaften und Geisteswissenschaften, 324—332. SIEGMUND G. — Der Traum, 333—388. MUSCHALEK H. — Zur Kritik der Abstam-

mungslehre, 389—395. RUSCHKAMP F. — Zum artgeschichtlichen Wandel der Menschengestalt, 395—404. KOTOWSKI A. — Naturwissenschaft — Religion — Weltanschauung. Bericht über eine Tagung, 405—418. Neuerscheinungen, 419—428.

Philosophisches Jahrbuch 59 (1948), 1 WILPERT P. — Platons Altersvorlesung über das Gute, 1—13. HENGSTENBERG H. E. — Zur Revision des Seinsbegriffes, 14—34. SCHUWERACK W. — Erich Bechers Wissenschaftsbegriff und die Erziehungswissenschaft, 35—50. THIEME K. — Erste, zweite und dritte Person, 51—58. BOCHEŃSKI I. M. — Gabriel Marcel, 59—64. SIEGMUND G. — Tier und Mensch, 65—104. DIEMER A. — Der Philosophenkongress in Mainz, 105—111. LERCH P. — Neuorientierung der Seelenkunde, 112—114. Neuerscheinungen, 115—122.

X.

Philosophy, the Journal of the Royal Institute of Philosophy XXIII, (1948), 84. LEWIS H. D. — Collective Responsibility, 3—18. COPLESTON F. C. — Existentialism, 19—59. Discussion. SAMUEL V., AYER A. J., DINGLE H. — Philosophy without Science, 60—71. FOSTER M. B. — A Study of History, 72—79. Philosophical Surveys: Philosophy in Italy, 80—82. *New Books*, 83—94. *Institute Notes*, 95. *Miscellaneous*, 96.

Philosophy, the Journal of the Royal Institute of Philosophy XXIII, (1948), 85. MACBEATH A. — Duty, 99—115. WEDIA A. R. — Buddha as a Revolutionary Force in Indian Culture, 116—139. HOOPER S. E. — Whitehead's Philosophy: The World as Process 140—160. *New Books* 161—190. *Institute Notes*, 191—192.

Philosophy, the Journal of the Royal Institute of Philosophy XXIII, (1948), 86. MABBOTT J. D. — Conflict of Ideologies, 196—207. EMMET D. M. — The Choice of a World Outlook, 208—226. SPROTT W. J. H. — Psychology and the Moral Problems of our Time, 227—238. PRICE H. H. — „Thinking and Meaning“ (Professor Ayer's Inaugural Lecture), 239—255. WHITROW G. J., — On the Foundations and Application of Finite Classical Arithmetic, 256—261. *Philosophical Survey*: Philosophy in Italy, 262—263. *New Books*, 264—286. *Obituary Notice*, 287. *Institute Notes*, 288.

Philosophy, the Journal of the Royal Institute of Philosophy XXIII (1948), 87. FORSYTH T. M. — Spinoza's Doctrine of God in Relation to his Conception of Causality, 291—301.

CLARKE C. — Nature's Education of Man (Some Remarks on the Philosophy of Wordsworth), 302—316. McPHERSON T. H. — The Development of Bishop Butler's Ethics (I.), 317—331. HAMPSHIRE S. — Logical Necessity, 332—345. PHILLIPS B. — Logical Positivism and the Function of Reason, 346—360. *Philosophical Survey*: German Philosophy, 361—363. *New Books*, 364—382. *Correspondence*, 383. *Institute Notes*, 384.

Philosophy, the Journal of the Royal Institute of Philosophy XXIV (1949), 88. McPHERSON T. H. — The Development of Bishop Butler's Ethics (II.) 3—22. STRAWSON P. F. — Ethical Intuitionism, 23—33. LEWIS H. D. — Morality and Religion, 34—55. SCHILPP P. A. — A Challenge to Philosophers in the Atomic Age, 56—68. Discussion: RYLE G. — Meaning and Necessity, 69—76. *Philosophical Survey*: Philosophy in France, 77—81. *New Books*, 82—94. *Correspondence*, 95. *Institute Notes*, 96.

Philosophy, the Journal of the Royal Institute of Philosophy XXIV (1949), 89. LEWIS A. — Philosophy and Psychiatry, 99—117. STEA G. C. — Intuition in Christian Philosophy, 118—132. CRANSTON M. — Freedom, Discipline and Bondage, 133—142. STAPLEDON O. — Personality and Liberty, 144—156. *Philosophical Survey*: Philosophy in Italy, 157—158. *New Books*, 159—190. *Correspondence and Notices*, 191. *Institute Notes*, 192.

Philosophy, the Journal of the Royal Institute of Philosophy XXIV (1949), 90. STACE W. T. — The Parmenidean Dogma, 195—204. MURRE G. R. G. — The Organic State, 205—218. RAPHAEL D. D. — Bishop Butler's view of Conscience, 219—238. GREGORY J. C. — The Aesthetic and Science, 239—247. ABRAHAM G. — The Verb „to cause“, 248—252. Discussion: RUSSELL I. J. — „Human Knowledge — its Scope and Limits“, 253—260. *Philosophical Survey*: Philosophy in Germany, 261—265. *New Books*, 266—286. *Correspondence and Notices*, 287. *Institute Notes*, 288.

XI

Philosophy and Phenomenological Research IX. 2 (December 1948). Articles: SCHUETZ A. — Sartre's Theory of the Alter Ego, 181—199. ABBAGNANO N. — Outline of a Philosophy of Existence, 200—211. FINDLAY J. N. — Recommendations Regarding the Language of Introspection, 212—236. McRAE R. — Phenomenalism and J. S. Mill's Theory of Causation, 237—250. LEDDEN J. E. — The

Nature of Philosophical Problems, 251—268. PAP A. — Logical Nonsense, 269—283. Discussions: LOVEJOY A. O. — Comment of Mr. Pegis's Rejoinder, 284—290. PEGIS A. O. C. — Postscript, 291—293. KAUFMANN F. — Rudolf Carnap's Analysis of „Truth”, 294—299. CARNAP R. — Reply to Felix Kaufmann, 300—304. WHITE M. G. — On the Church-Frege Solution of the Paradox of Analysis, 305—308. CREEGAN R. F. — A Phenomenological Critique of Psychology, 309—315. KAHN S. J. — Experience and Existence in Dewey's Naturalistic Metaphysics, 316—321. SMITH J. E. — Professor Weiss, Existence and Hegel, 322—325. Reviews, 326—344.

Philosophy and Phenomenological Research IX, 3 (March 1949). Second Interamerican Congress of Philosophy. — Formal Opening of the Congress. FRONDIZI R. — Is There an Ibero-American Philosophy? 345—355. PERRY R. B. — Is There a North American Philosophy? 356—369. Oriental Philosophy and Religion: FATONE V. — The Extremism of Eastern Philosophy, 370—376. BURIT E A. — Philosophy and Philosophers in the Far East, 377—388. Theory of Knowledge: Reason and Intuition: ARROYAVE J. C. — Introduccion a la filosofia de las Ciencias, 389—399. LLERA P. — Posibilidades epistemológicas de la filosofia existencial, 400—415. HENLE P. — Mysticism and Semantics, 416—422. Philosophy of Religion and Spirit: FINLAYSON C. — The Problem of God, 423—432. ROMERO F. — Sobre el espíritu y la actitud espiritual en las grandes culturas, 433—439. Metaphysics: Existence: KONINCK Ch. de — Concept, Process and Reality, 440—447. REULET A. S. — Being, Value and Existence, 448—457. STANCE W. T. — Metaphysics and Existence, 458—462. Esthetics and Philosophy of Art: VASCONCELOS J. — The Esthetic Development of Creation, 463—468. CANNABRAVA E. — Convention, Nature and Art, 469—479. PEPPER S. C. — The Art of Delight and the Art of Relief, 480—486. Ethics and Philosophy of Law: LHERISSON C. — De la responsabilité des élites, 487—495. MAYNEZ E. G. — Justice and Legal Security, 496—503. BLANSHARD B. — The New Subjectivism in Ethics, 504—511. The Presidential Address: KRUSE C. — What Contribution can Philosophy make to World Understanding?, 512—530. Philosophical Anthropology: NICOL E. — Individuality and Community, 531—537. ZEA L. — The Interpretation of the Ibero-American and North-American Cultures, 538—544. IRVING J. A. — The Comparative Method and the Nature of Human Nature, 545—557. Philosophy of History and Culture: PINEDA R. M. — Conception biológico-historicista de los valores, 558—567. NORTHROP F. S.

C — The Philosophy of Culture and Its Bearing on the Philosophy of History, 568—575. HOOK S. — The Philosophy of Democracy as a Philosophy of History, 576—597. The Philosophical Bearings of Modern Logic: BACCA J. D. G. — E. Husserl and J. Joyce, or Theory and Practice of the Phenomenological Attitude, 588—594. MILLAS J. — El problema del método en la investigación filosófica, 595—608. NELSON E. J. — The Relation of Logic to Metaphysics, 609—619. GOODMAN N. — Some Reflections on the Theory of Systems, 620—626.

XII

Revue Internationale de Philosophie III (1949), 7. J. L. — Avant-propos, 3. LALO Ch. — Méthodes et objet de l'esthétique sociologique, 5—41. CHURCH R. W. — Felt Beauties and their Evaluation, 42—61. BAYER R. — Esthétique et objectivité, 62—87. LEDENT A. — L'Esthétique de Stendhal, 88—107. Variétés: SEGOND J. — L'Antinomie de l'Un et du Pluriel dans la pensée religieuse, 108—116. Notes et Discussions: 117—121. Analyses et comptes rendus, 122—137. Revue des revues, 138—143. La vie philosophique, 144—145. Ouvrages reçus, 146.

Revue Internationale de Philosophie III (1949), 8. CALOGERO G. — In Memoriam Guido De Ruggiero, 150—157. CAVAILLES J. — Mathématiques et formalisme (Inédit présenté par G. Canguilhem), 158—165. BROGLIE L. de — Sur la relation d'incertitude de la seconde quantification, 166—175. NORTHROP F. S. C. — The Implications of Traditional Modern Physics for Modern Philosophy, 176—202. GONSETH T. — De la méthode dans les sciences et en philosophie, 214—226. Notes et discussions, 227—231. Analyses et comptes rendus, 232—238. La vie philosophique, 238. Revue des revues, 239—243. Ouvrages reçus, 244.

XIII

Synthèse V (1946), 1—2. General Part, 3—25. Dutch Section, 26—43. BOERMA N. W. — Empiricism in Ethics, 30—35. British Section, 44—51. Russian Section, 52—62. American Section, 63—70. Section Française, 71. Section: Unity of Science Movement, 77—95. Section: Significs, 96—104.

Synthèse V (1946), 3—4. General Part, 107—115. Section Française, 116—133. POLIN R. — La Sociologie française pendant la guerre, 117—129. British Section, EM-MET D. M. — Philosophy and „the Unity of

Knowledge", 134—137. POLANYI M. — Science and Reality, 137—150. American Section, 151—155. Russian Section, 156—161. KOMOROV V. L. Two hundred and twenty Years of the USSR Academy of Sciences, 161—166. Dutch Section, 174—182. Section: Significs, 183—188.

Synthèse V (1946), 5—6. General Part, 191—212. Section Suisse, MERCIER A. — Lois de la Nature et Constructions de l'Esprit, 213—220. British Section, WAISMANN F. — The Many-Level-Structure of Language, 221—229. American Section, The Institute of General Semantics. Editorial, 230—231. REESINCK J. J. M. — On Korzybski, 231—236. PRITCHARD A. — Everyday Language and the Structure of our Total Response System, 236. The Process of Abstracting, 237. KORZYBSKI A. — An extensional Analysis of the Process of Abstracting, 239—241. Literature, 241—242. Russian Section, 243—253. Dutch Section, 254—270. Section: Unity of Science, MAYER H. — On Definitions in Symbolic Logic, 271—276. Section: International Student's Contact 277—280.

Synthèse V (1946), 7—8. General Part, 283—286. Congrès de Berne, 287. MERCIER A. — Unité et méthode dans la science, 288—295. American Section, MORRIS Ch. W. — Science and Discourse, 296—308. Section Française, 309—315. British Section, EMMET D. M. — Importance, 316—320. Section Suisse, BERNAYS P. — Quelques points de vue concernant le problème de l'évidence, 321—326. Dutch Section, KAZEMIER B. K. — Remarks on Logical Positivism, 327—332. BOERMA N. W. — On the Nature of Moral Judging, 332—338. CLAY J. — Laws and principles, 338—348. New Books, 348—351. Unity of Science Forum, MEYER B. — On definitions in Symbolic Logic II, 353—361.

Synthèse V (1946), 9—10. Congrès de Berne, RAYMOND A. — De l'unité et de la méthode dans les sciences I, 365—378. Section Suisse, GONSETH F. — Sur les buts et la méthode de la philosophie des sciences, 381—389. REIWALD P. — Die Massenpsychologie im Dienste des Wiederaufbaus, 390—394. Russian Section, 397—429. VYCHINSKI P. — Histoire de la philosophie — Critique, 397—410. VAVILOV S. I. — Les principaux problèmes qui seront étudiés par l'Académie des Sciences pendant le quinquennat en cours, 411—421. Dutch Section, HOLSTIJN A. J. W. — Psychoanalysis and totality-psychologies, 433—440. DANTZIG D. van — General Procedures of Empirical Science, 441—455.

Synthèse V (1946), 11—12. General Part, 461—471. Congrès de Berne, RAYMOND A. — De l'unité et de la méthode dans les sciences II, 475—485. CLAY J. — Begriff und Begriffsbildung, 486—498. Russian Section, 501—510. Dutch Section, 513—544. ten HAVE T. T. — Essential's of Heyman's Philosophy 526—541. BETH E. W. Logical and psychological aspects in the consideration of language, 542—544, Index, 547—554.

Synthèse VI (1947), 1—2. General Part, 510. Congrès de Berne, But de Congrès, 11. WAVRE R. — La vie de l'esprit dans les mathématiques, 12—24. KONIG H. — Ueber die Methoden der Physik, 25—43. LEHMANN F. E. — Object und Methode in der Biologie, 44—56. Russian Section, 59—73. Section Française, 77. Dutch Section, STUTTERHEIM C. F. P. — Signifique et linguistique, 81—88. MONNICH C. W. — Some Observations on the Character of the Christian Dogma, 89—98. Synthèse — Series, 101—107.

Synthèse VI (1947), 3—4. General Part, 113—127. Congrès de Berne, PIAGET J. — Du Rapport des Sciences avec la Philosophie, 130—150. Section Suisse, WALTER E. J. — Die Bedeutung der Tiefenpsychologie für die geschichtliche und soziologische Forschung, 152—156. American Section, Unity of Science Forum, 158—169. FRANCK Ph. — The Institute for the Unity of Science, its Background and its Purpose, 160—167. Russian Section, 170—173. British Section, WEST R. — Fixed Laws of the Mind and their Control in the interests of Peace, 176—181. CLAREMONT C. A. — Psychic Conditions of Social Happiness, 182—188. Dutch Section, 190—195. The „Synthese — Series“, 198—200.

Synthèse VI (1947/48), 5—6. Russian Section, 204—212. Dutch Section, 214—241. Section Belge, 244—245. Polish Section, 248—251. Chronicle, 254—256. New Books, 257. Book Reviews, 258—262.

Synthèse VI (1947/48), 7—8. Hundred Years of Symbolic Logic. Retrospect on the occasion of the Boole De Morgan Centenary, 267. BETH E. W. — The Origin and Growth of Symbolic Logic, 268—274. HEYTING A. — Formal Logic and Mathematics, 275—282. FEYS R. — Logique formalisée et philosophie 283—293. Education and Reality, DESTOUCHES J. L. — Logique et Réalité, 300—304. CLAY J. — The Problem of Reality, 305—316. Russian Section, VAVILOV S. — Thirty Years of Soviet Science, 318—329. Section Française, 332—335. Dutch

Section of the International Association for Logic and the Philosophy of Science, MEYER H. — Some Aspects of modern philosophy, 338—355.

Synthèse VI (1947/48), 9—12. General Part, 361—380. American Section, FRANCK Ph. — Science Teaching and the Humanities, 382—410. Swiss Section (Congrès de Berne), FISCHER H. — Einheit und Methode in der Biologie, 412—418. Dutch Section, ESSER P. H. — On Word-Fact Ideals a Psychologic Study, 426—457. Section Significs, WAISMANN F. — Logische und psychologische Aspekte in der Sprachbetrachtung, 460—475. DAAN A. — The Idea of Freedom, 476—486. DENK F. — Sprache, Modell und Exaktheit, 487—494. International Association for Logic and the Philosophy of Science (Dutch Section), RIDDER J. — Logic of Propositions, 496—502. Chronicle, 504—507. Book Reviews, 510—514. New Books, 515. Polish Section, 518. Centre d'Etudes Sociologiques, 519—520. Index of v. VI, 522—526.

Synthèse VII (1948/49), 1—2. Fourth International Significal Summer Conference of International Society for Significs, Programme, Prospectus, 1—9. Official Speeches, 13—24. Exact Sciences (Methodology — Application), DURR K. — Logistik als Forschungsmethode, 27—31. PIAGET J. — L'Analyse psychogénétique et l'Epistemologie des Sciences exactes, 32—49. BRITZELMAYR W. — Interpretation von Kalkülen, 50—57. INHELDER B. Contribution à l'Etude de la Formalisation spontanée chez l'Enfant, 58—62. ESSER P. H. — La Fonction de la Dénomination, 63—65. BERNAYS P. — Über die Ausdehnung des Begriffs der Komplementarität auf die Philosophie, 66—70. GRISS G. F. C. — Sur la Negation (Dans les Mathématiques et la Logique), 71—74. DESTOUCHES J. L. — Le Rôle de l'activité subjective dans l'élaboration des notions de la Physique moderne, 75—78. RAPOPORT A. — Verbal Difficulties in the Application of Newtonian Physics, 79—92. RAVEN Ch. P. — Formalization of the fundamental Concepts in some Fields of Biology, 93—99. HAECHE L. van — Les Aspects psychologique et logique de l'Analyse du Langage, 100—108. Social Sciences and Humanities (Methodology — Application), BRANS A. B. M. — Sur les Travaux de la Section de Presse de la Société Internationale de signifique, 112—114. WALTER E. J. — Anwendung der Logistik und analytischen Sozialpsychologie in der Grundlagenforschung der Sozialwissenschaften, 115—126. BOURGIN G. — La Méthode sociologique des Sondages de l'Opinion publique, 137—139. BARIOUX M. — La Traduction dans les Sondages inter-

nationaux, 130—133. DENK F. — Ueber das Problem der exacten Sozialwissenschaft, 134—141. BOERMA N. W. — Sur les Travaux de la Section ethico-juridique néerlandaise, 142—147. HOUIN R. — Des Rapports de la Regle de Droit avec son Expression linguistique, 148—153. MERCIER A. — Classification des Humanités, 154—160. Discours final, 163—168.

Synthèse VII (1948/49), 3. Fourth International Significal Summer Conference, DESTOUCHES-FEVRIER P. — Contradiction et Complémentarité, 173—182. Communications de l'Institut Français de Sociologie, 183—195. GEMAEHLING P. — De la Sociologie dynamique à la Sociologie comparée, 185—187. Section Française de la Société Internationale de Logique et de Philosophie des Sciences, 197—210. BENGUYVALLEE R. de — La Notion de Composabilité en Logique, 201—205. BETH E. W. — Analyse sémantique des Theories physiques, 206—207. Dutch Section of the International Association for Logic and the Philosophy of Science. OS Ch. H. VAN — What is Reality?, 213—218. Book Reviews, 221—225. Exchange, 229—232. Historical Part, 235—240. Journals with International Circulation, 241—245. Announcements, 247—248.

Synthèse VII (1948/49), 4—5. Polish Section, HOSIASSON-LINDENBAUM J. — Theoretical Aspects of the Advancement of Knowledge, 253—261. KOTARBIŃSKI T. — Sur l'attitude réiste (ou concrétiste), 262—273. LUBNICKI N. — Epistemological Problems of Dialectical Materialism, 274—296. Book Reviews, 297—301. Section: Significs, MANNOURY G. — Polar-psychological Concept Synthesis, 305—317. Fourth International Significal Summer Conference (Discussion). RAVEN Chr. P. — Ueber die Idee einer mehrfachen Komplementarität und ihre Anwendung auf die Wissenschaftslehre, 321—333. Dutch Section of the International Association for Logic and the Philosophy of Science, FREUDENTHAL H. — Sur le besoin d'une logique matérielle, 337—345. HUFFER E. (S. J.) — Die Auffassung der Scholastik über die geometrischen Axiome, 346—364. Book Reviews, 365—367.

XIV

Theoria, a swedish journal of philosophy and psychology. (zob. Ruch. Fil. XVI, str. 152a). XIII (1947), 2—3. KRUSE V. — The Method of Social Sciences. STENIUS E. — Natural Implica-

tion and Material Implication. SZEKELY L. — Zur Psychologie des inneren Verhaltens beim Lernen, Denken und Erfahren. MACLEOD A. H. D. — What is a True assertion?

Theoria XIV (1948), 1. BREHIER E. — La notion du probleme en philosophie. DEVAUX Ph. — Some Aspects of Samuel Alexander's Philosophy. HÄGERSTROM A. — Lectures on so-called Spiritual Religion. SAARNIO U. — Der Begriff des Guten.

Theoria XIV (1948), 3. KINBERG O. — Motive, Choice, Will. RODHE S. E. — Is Existence a univocal or a multivocal Expression? HALLDEN S. — Lewis' system of strict implication.

Theoria XV (1949), 1—3. A Philosophical Miscellany presented to Professor Alf Nyman 12. 3. 1949. AHLBERG A. — Eschatologische Motive des Marxismus. ALMBERG N. — Zu dem Begriff „Breite der Gesundheit“ bei Galien. ASPELIN G. — Locke and Sydenham. BRANDT F. — The great earthquake in Soren Kierkegaard's Life. BROAD C. D. — Leibniz's Predicate-in-notion Principle and some of its alleged consequences. DESTOUCHES J. L. — Notions descriptives et notions construites en physique moderne. DESTOUCHES-FEVRIER P. — Monde sensible et monde atomique. HARTSHORNE Ch. — The synthesis of idealism and realism. HEDENIUS I. — Values and Duties. JORGENSEN J. — Remarks concerning the concept of mind and the problem of other people's minds. KARITZ A. — Das Symbol und der seelische Funktionzusammenhang. Ein Resümee. KATZ D. — Blendungsphänomene und konnektive Hemmung bei Denkprozessen. LEVI A. — Comment peut-on analyser la conscience juridique? LUNDHOLM H. — Commentary on the physicalistic trend in contemporary psychological science with special reference to the United States. LUNDMARK K. — Do planetary systems exist? LONBORG S. — Socrates and Xantippe. MORIN H. — Einige Gesichtspunkte betreffend Natur und Geist in Swedenborgs „De commercio animae et corporis“. PETZALL A. — The individual as the basis of Law. RUIN H. — La psychologie structurale et l'art moderne. SALOMAA J. E. — Die Zeit als Element der Geschichte. SCHULTZER B. — Empiricism as a logical problem. SEGELBERG I. — Some notes on perception. SEGERSTEDT T. T. — A research into the general sense of justice. SIEGVALD H. — Zahlendiagramme bei Erwachsenen. VALEN-SENDSTAD O. — Der Wahrheitsbegriff in der zweiwertigen Logik. WERMLUND S. — William McDougall's theory of primitive sympathy. STARFELT E. — Contribution a l'établissement d'une bibliographie des écrits imprimés de M. le Professeur Alf Nyman de 1899 a 1948.

XV

Woprosy Filozofii. 1948 3 (5). So-dieržanije. Pieriedowaja. Za bolszewistskiju partijnost w filozofii 3—15. F. W. KONSTANTINOW — Razwitije istoričeskogo materijalizma Leninym i Stalinym 16—46. D. I. CZESNOKOW — Lenin i Stalin o gosudarstwennoj formie diktatury proletariata 47—68. C. A. STIEPANIAN — Razwitije Leninym i Stalinym marksistskogo uczenija o dwoch fazach komunizma 69—91. A. P. ŁOGINOW — O pieriechodnoj forme proizvodstwennych odnoszenij 92—104. A. A. MAKSIMOW — Marksistskij filozofskij materializm i sowremennaja fizika 105—124. P. T. BIEŁOW — I. W. Miczurin kak dialektičeskij materialist 125—142. M. E. OMIELJANOWSKIJ — Falsifikatory nauki 143—162. R. J. SZTEJNMAN — O reakcionnoj roli idealizma w fizike 163—173. G. F. ALEKSANDROW — Kosmopolitizm — ideologija imperijalističeskoj buržuaziji 174—192. M. T. JOWCZUK — O samostojatel'nosti russkoj materijalističeskoj filozofii, jejo tradicijach i ich prijemstwen'nosti 193—221. Otdiel diskussij. Diskussija o prirode fizičeskogo znanija. Obsuždienie statji M. A. MARKOWA (okonczanije) A. A. MAKSIMOW 222—227. J. P. TERLECKIJ 228—230. O triedakciji 231—235. Protiw filozofiji buržuaznoj reakciji. Ė. F. DENISOWA — Nowaja liczina niemiečkoj buržuaznoj reakciji 236—251. A. F. SZISZKIN — Marazm anglo-amierikanskoj etiki 252—265. S. M. WAKAR — Kłassowaja suszcznost' gandizma 266—279. M. C. JAROSZEWSKIJ — Buržuaznyje psichologi SSA w borbie za likwidaciju soznaniya 280—293. O. W. TRACHTENBERG — „Sociologija“ atomnoj bomby 294—300. Kritika i bibliografija. E. T. CZERNAKOW — Protiw idealizma i metafiziki w psichologii 301—314. M. I. SIDOROW. — Ob itogach obsuždienija knigi M. A. Leonowa „Czerk dialektičeskogo materijalizma“ 315—322. A. F. KUŽMIN — Idealizm i metafizika w knigie po łogike 323—326. Matierijały k obsuždieniju. O nowym projekte programy po estietike 327—339. Nauczna ja žižn. Naucznyje siessiji, poswiaszczony je pamjati W. I. Lenina. W Institutie Marksa—Engelsa—Lenina 340—343. W Institutie filozofiji AN SSSR 344—347. Sotrudnichestwo filozofow s ekonomistami 348—350. Priernaja tematika dissertacij na soiskanie uczionoj stepieni kandidata filozofskich nauk 351—356. Soobščzenije Instituta filozofiji Akademiji nauk SSSR 357—358. Soobščzenija i publikacii. A. M. BOGOUTDINOW — Wydajuszczijsia pamiatnik filozofskoj mysli tadžikskogo naroda. 358.

Zapiski bibliograficzne

a) prace polskie i przekłady na język polski.

Skróty:

AK = Ateneum Kapiańskie, Włocławek. Ar = Arkona, Bydgoszcz. AUMCS = Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin. Cz = Czytelnik, Kraków. DzJ = Dziś i Jutro, Warszawa. DzL = Dziennik Literacki, Kraków. DzW = Dzieci i Wychowawca, Warszawa. GbW = Gebethner i Wolff, Warszawa. GiA = Głos Anglii, Kraków. HD = Homo Dei, Kraków. Inst. Nauk. = Instytut Naukowy. Inst. Soc. = Instytut Socjologiczny. Inst. Teol. = Instytut Teologiczny. KAK = Księgarnia Akademicka, Poznań. KF = Kwartalnik Filozoficzny, Kraków. KH = Kwartalnik Historyczny, Kraków. Kr. = Kraków. Ks = Wydawnictwo „Książka”, Warszawa. KsA = Książnica Atlas, Wrocław. KsZZ = Księgarnia Ziem Zachodnich, Poznań. Ktw = Katowice. KUL = Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin. Kżn = Kuźnica, Warszawa. LT = Lewy Tor, Warszawa. Ł = Łódź. ŁT = Łódź Teatralna, Łódź. M = Meander, Warszawa. MWS = Myśl Współczesna, Łódź. NDR = Nowe Drogi, Warszawa. NKS = Nasza Księgarnia, Warszawa. NL = Nowiny Literackie, Warszawa. NSz = Nauka i Sztuka, Jelenia Góra-Wrocław. NSzk = Nowa Szkoła, Warszawa. O = Odra, Katowice. Od = Odrodzenie, Warszawa. OśK = Oświata i Kultura, Warszawa. PAU = Polska Akademia Umiejętności, Kraków. PF = Przegląd Filozoficzny, Warszawa. PH = Przegląd Historyczny, Warszawa. PiP = Państwo i Prawo, Warszawa. PL = Przegląd Lekarski, Kraków. Pł = Płomienie, Warszawa. PPow = Przegląd Powszechny, Warszawa. PSoc = Przegląd Socjologiczny, Łódź. Pr = Problemy, Warszawa. Pń = Poznań. PTL = Polski Tygodnik Lekarski, Warszawa. PsW = Psychologia Wychowawcza, Warszawa. PZ = Przegląd Zachodni, Warszawa. PZWS = Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa. RF = Roczniki Filozoficzne, Lublin. RM = Ruch Muzyczny, Kraków. RPd = Ruch Pedagogiczny, Warszawa. Rzc = Rzeczy Ciekawe, Warszawa. SKUL = Sprawozdania z czynności Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin. SŁTN = Sprawozdania Łódzkiego Towarzystwa Naukowego Łódź. Sp. = Spółdzielnia. SPAU = Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków. SPTPN = Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań. StPh = Studia Philosophica, Poznań—Kraków. SGL = Śląska Gazeta Lekarska, Katowice. ŚwW = Księgarnia św. Wojciecha, Poznań. T = Toruń. TEM = Trzaska, Evert i Michalski, Warszawa. TNT = Towarzystwo Naukowe w Toruniu. TNW = Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Warszawa. TP = Tygodnik Powszechny, Kraków. TrR = Trybuna Robotnicza, Warszawa. TUR = Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego, Warszawa. Tw. = Twórczość, Kraków. UMKSzc. = Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Księgarnia Naukowa T. Szczepny i Ska, Toruń. W. = Wydawnictwo „Wiedza”, Warszawa. WP = Wiedza Powszechna. Wr = Wrocław. WTN = Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław. Wwa = Warszawa. Wyd. = Wydawnictwo. WZK = Wiedza, Zawód, Kultura, Kraków. WŻ = Wiedza i Życie, Warszawa. Z = Zdrój, Lublin. ZDP = Zdrowie Psychiczne, Warszawa. ZL = Zagadnienia Literackie, Łódź. Zn. = Znak, Kraków. ZNO = Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław—Warszawa. ZNP = Związek Nauczycielstwa Polskiego. ZWR = Zeszyty Wrocławskie, Wrocław. Żl = Życie Literackie, Łódź. ŻN = Życie nauki, Kraków. ŻSz = Życie Szkoły, Toruń.

1948

Filozofia w ogóle.

Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje.

Beylin S. Światowy kongres intelektualistów we Wrocławiu. WŻ XVII 10, s. 841—852.

Bocheński I. M. X Międzynarodowy Kongres Filozoficzny. Ruch Filoz. T. XVI nr 3—4 s. 77—79.

Choynowski M. Nauka i uczoney w Związku Radzieckim. ŻN VI 31—32, s. 28—53.

Kolman A. Walka o prawdę na X Międzynarodowym Kongresie Filozoficznym w Amsterdamie. Kzn IV nr 47, s. 8.

O centralną instytucję planującą i nadzorującą badania naukowe. ŻN VI 33—34, s. 197—202.

O ciągłość polskiej filozofii. (Artykuł redakcyjny.) Ruch Filoz. T. XVI nr 1—2 s. 1—2.

Uhorczak Fr. Rozwój Polskiej Akademii Umiejętności w wykresach i mapach. Objąsnienie wystawy jubileuszowej PAU. PAU s. 22.

Zjazd filozoficzny w Amsterdamie. PF XLIV, 4. s. 307—314.

Wstępy, podręczniki, nauczanie.

Ajdukiewicz K. Propedeutyka filozofii. Dla liceów ogólnokształcących. Wyd. 4 poprawione, przejrane i uzupełnione. KsA s. 216 zł 240.

Wydania i przekłady dzieł.

Teofrast: Charaktery. XXIII, XXIV. Przeł. M. Brożek. M. III, 9, s. 452—453.

Historia filozofii.

Filozofia starożytna.

Dąbska I. Mity platońskie. — M. III, 9, s. 427—437.

Krokiewicz A. O logice stoików. — KwF XVII, 3—4, s. 173—197.

Duszyńska B. Zasada somatologii stoickiej. Pł PTPN Prace Kom. Filozoficznej. T VII z. 3, s. 64.

Filozofia czasów nowszych.

Dąbska I. Platon w Polsce. SPAU XLIX nr 7 s. 362—364.

Tatarkiewicz Wł. Filozofia analityczna. SPAU XLIX nr 8 s. 409—414.

Współczesne

kierunki filozoficzne

Marksizm.

Kłósak K. Ks. Materializm dialektyczny. Studia Krytyczne. Kr Wydawn. Mariackie s. 106.

Krajewski W. Materializm dialektyczny a współczesna fizyka. Wwa s. 18.

Schaff A. Klasowy charakter filozofii. Kzn IV nr 46, s. 6—7 nr 47 s. 4—5.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących.

Plezia M. Arystoteles truciцеlem Aleksandra Wielkiego. M. III z. 10, s. 492—501.

Wąsik W. Benedykt Bornstein. PF XLIV z 4, s. 444—451.

Szulkin M. Nowe oblicze społeczne Johna Dewey'a. Nowe Tory. Wwa II, nr 1, s. 19—23.

Warkocz A. Ks. Sören Kierkegaard czyli geneza egzystencjalizmu. NSz IV z. 3 s. 25—37.

Uowicz A. Ks. Konstanty Michalski. PF XLIV z 4, s. 428—435.

Pławski St. Montesquieu a prawo karne. PIP III z. 9—10 s. 20—24.

Grzybowski K. Montesquieu — kompromis feudalno-mieszczański. PIP III z. 9—10 s. 3—19.

Baley S. Henryk Ryll. Wspomnienie pośmiertne. PsW XIII nr 3/4 s. 29—31.

Siwek P. Celowość w filozofii Spinozy. PF XLIV z 4 s. 395—401.

Krokowski S. Stanisław Staszic, syn Ziemi Odzyskanych. Pł Nakł. Zarz. Miejsk. Skł. Księg. Z. Gustowski. s. 71.

Rosiak J. Suarez z 1548—1617. PPOw. 226 z. 12 s. 353—367.

Błachowski S. Władysław Witwicki. Ruch Filoz. T. XVI nr 3—4 s. 73—77.

Jeżewska K. Władysław Witwicki, znawca antyku. M III z. 10, s. 457—462.

Galeński W. Zygmunt Zawirski — wspomnienie pośmiertne. ŻN z 31—32 s. 81—84

Gawecki B. Zygmunt Zawirski. PF XLIV z 4, s. 436—443.

Metafizyka.

Czeżowski T. Perspektywy światopoglądowe. Ruch Filoz. T. XVI nr 3—4 s. 138—140.

Popiel J. Z powrotem do przedmiotu. PPOw 226 z 12 s. 401—407.

Sekreta M. Ciało i dusza. Podstawy teorii psychizmu. Ę Kultura Polska s. 146.

Teoria poznania.

Ajdukiewicz K. Epistemologia i semiotyka. PF XLIV z 4, s. 336—447.

Mehlberg H. Idealizm i realizm na tle współczesnej fizyki. cz. II KF XVII z. 3—4 s. 207—239.

Wallis M. O przypadkach, w których badanie zmienia przedmiot badany. PF XLIV z. 4, s. 382—388.

Filozofia nauki.

Zagadnienia ogólne.

Roman St. Nauka i wolność. ŻN VI z. 33—34 s. 202—209.

Historia i bibliografia.

Marczewski E. Rozwój matematyki w Polsce. PAU s. 46.

Logika i metodologia

Historia i zagadnienia ogólne.

Bocheński I. Stan i potrzeby historii logiki formalnej. PF XLIV z 4, s. 389—394.

Bornstein B. Logika dialektyczna a logika matematyczna. *Ruch Filoz.* T. XVI nr 3—4. s. 137.

Śtupecki J. Czym jest logika? *W.* s. 70 zł 120.

Systemy i podręczniki.

Wolter W. Elementy logiki. Wykład dla pracowników na prawach rękopisu. Kr Nakł. Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa Uniwersytetu Jagiell. w Krakowie, s. 143. (Skrypt hektogr.).

Poszczególne zagadnienia i nauki.

Ajdkiewicz K. Metodologia i metanauka. *ŻN VI z. 31—32 s. 4—15.*

Grzegorzczak A. Pojęcie punktu. *Ruch Filoz.* T. XVI nr 1—2 s. 23—24.

Grzegorzczak A. Próba ugruntowania semantyki języka opisowego. *PF XLIV z. 4, s. 348—371.*

Jaśkowski St. O zmiennych zdaniowych zależnych. *Studia Soc. Scientiarum Torunensis, Sec. A. vol. I, nr 2, s. 17—35.*

Kokoszyńska K. O pewnym warunku semantycznej teorii wiedzy. *PF XLIV z. 4, s. 372—381.*

Kotarbiński T. O pojęciu metody. *Ruch Filoz.* T. XVI nr 3—4 s. 135—136.

Mehlberg H. O niesprawdzalnych założeniach nauki. *PF XLIV z. 4 s. 319—335.*

Serotwiński S. Główne zagadnienia teorii bibliografii. *SPAUXLIV nr 6 s. 266—269.*

Śtupecki J. Z badań nad sylogistyką Arystotelesa. *Wr WTN s. 30.*

Suszko R. W sprawie logiki bez aksjomatów. *KF XVII z. 3—4 s. 199—205.*

Zawirski Z. Uwagi o metodzie nauk przyrodniczych. *PF XLIV z. 4 s. 315—318.*

Psychologia.

Systemy i podręczniki. Zagadnienia ogólne.

Baley S. Zarys psychologii w związku z rozwojem psychiki dziecka. Z 87 ryc. w tekście i 1 barwną tablicą. Wyd. 5 nie zmienione. KsA s. 424.

Markinówna E. Psychologia indywidualna Adlera. Wyd. 3. NKs s. 159 zł 300.

Urbanowicz W. Psychologia konstytucjonalna staje się nauką ścisłą. *ŻN T. VI nr 35—36 s. 460—468.*

Woloszynowa L. O przedmiocie, zadaniach i metodach psychologii radzieckiej. *Ruch Filoz.* T. XVI nr 3—4, s. 79—96.

Ruchy, uczucia i wola.

Dybowski M. O formowaniu woli, na podstawie wyników badań eksperymentalnych. *KPs. XIV z. 3—4 s. 68—74.*

Jabłońska M. Próba analizy psychologicznej pierwszej miłości. *KPs XIV z. 3—4 s. 166—195.*

Badania inteligencji.

Bardecki A. Inteligencja dziedziczna czy nabyta? *PsW XIII nr 3—4 s. 51—57.*

Osobliwe stany świadomości.

Bandura L. Marzenia senne jeńców wojennych. *KPs XIV z. 3—4 s. 1—42.*

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.

Baley S. Psychiczne wpływy drugiej wojny światowej. *PsW XIII nr 1/2 s. 6—24.*

Gilewicz Z. Ruchowy wyraz intelektu. *Wychowanie Fizyczne Wwa II nr 12 s. 6—16.*

Kleszczycka L. O wyborze pracy i jej wykonaniu. *KPs XIV z. 3—4 s. 75—165.*

Klimowicz T. Z zagadnień psychologii kobiety. *ZdP III nr 3 (9) s. 35—43.*

Lewicki A. Psychologia propagandy. *WŻ XVII z. 10 s. 875—895.*

Nałkowska Z. Charaktery dawne i ostatnie. *Wwa Państw. Instyt. Wydawn. s. 131.*

Turska E. Upodobanie do barw lub odcieni a pewne cechy osobowości. *ŻN VI z. 31—32 s. 142—143.*

Psychotechnika, poradnictwo zawodowe.

Pieter J. Przez labirynt do poznania zjawisk psychicznych. *Wychowanie Fizyczne Wwa II nr 1 s. 12—18 nr 2 s. 9—14.*

Rozwój psychiczny człowieka.

Baley S. Charakterologia i typologia dzieci i młodzieży. Wyd. 3 NKs s. 70 zł 180.

Baley S. Witwicki T. i współpracownicy. Barwa, kształt i wielkość w spostrzeżeniu dzieci. *PsW XIII nr 3/4 s. 1—23.*

Han-Ilgiewicz N. Dzieci moralnie zaniedbane przed wojną a obecnie. *PsW XIII nr 1/2 s. 55—62.*

Hulek A. Badanie dzieci o niskim i normalnym poziomie inteligencji metodą wznawianych reprodukcji. *PsW XIII* nr 3/4 s. 32—50.

Kreutz M. Rozwój psychiczny młodzieży. *Wyd. 9 KsA* s. 71.

Mielczarska W. Charakterystyka dziecka na podstawie jego twórczości. *KPs XIV* z. 3—4 s. 43—67.

Oborski P. Ks. Z psychologii szkolnego lenistwa. *KUL* s. 117.

Teoria wartości.

Lande J. O ocenach (uwagi dyskusyjne). — *KF XVII* z. 3—4 s. 241—315.

Ossowska M. Co to jest ocena? *PF XLIV* z. 4 s. 425—427.

Etyka i teoria postępowania.

Poszczególne zagadnienia.

Minkowski E. Przyroda, zwierzęcość, człowieczeństwo, bestializm. — *PF XLIV* z. 4 s. 418—421.

Estetyka i teoria sztuki.

Zagadnienia ogólne.

Elzenberg H. Osobowość twórcza artysty. — *PF XLIV* z. 4 s. 422—424.

Kubacki W. Etyka i poetyka. — *Twórczość IV* z. 12 s. 25—39.

Poszczególne zagadnienia i sztuki.

Czerny Z. Zagadnienia periodyzacji w historii literatury *■*ancuskiej. *SPAU XLIV* nr 6 s. 278—283.

Elzenberg H. Dynamiczne pierwiastki artysty-prozy. *Ruch Filoz. T. XVI* nr 1—2 s. 22—23.

Szuman S. O oglądaniu obrazów, z 27 tablicami poza tekstem. *Wwa Inst. Wydawn. „Sztuka”* s. 136 zł 600.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych.

Historia i zagadnienia ogólne.

Babiński L. Historia teorii prawa państwowego. *Szczecin. Wyd. Komitetu Wydawn. Studentów Akad. Handlowej w Szczecinie.* s. 16.

Dudziński B. Uwagi o kulturze radzieckiej. *Kzn IV* nr 46 s. 10—11.

Kętrzyński K. Rzut oka na rozwój myśli katolickiej we Francji. *DzJ IV* nr 45 s. 6—7.

Kornatowski W. Przesłanki nauki o państwie w klasycznej Grecji. *M III* z. 10 s. 463—476.

Kutrzebianka A. Rozwój etnografii i etnologii w Polsce. *PAU* s. 58.

Majewski K. Uwagi o metodologii historii kultury materialnej. *Odb. SWTN 48* nr 3. s. 8.

Poszczególne zagadnienia.

Żubnicki N. Indywidualizm a demokracja. — *PF XLIV* z. 4 s. 402—417.

Rostworowski N. Odpowiedzialność za cywilizację. *DzJ IV* nr 51 s. 1—2.

Sawicki Fr. Socjologia wiedzy. *PPow 226* z. 12 s. 377—387.

Sosnowski J. Teoria propagandy w zarysie. *Wwa Książnica Polska* s. 127, zł 250.

Filozofia prawa i państwa.

Izdebski Z. Encyklopedia prawa w zarysie. *Ktw* s. 186.

Janczewski St. Prawo gospodarcze jako nauka. *PIP III* z. 5—6 s. 35—41.

Łapicki B. O humanistycznym wychowaniu prawnika. *PIP III* z. 5—6 s. 90—97.

Ossowska M. Prawo i moralność. *Ruch Filoz. T. XVI* nr 3—4 s. 136—137.

Peretiatkowicz A. Państwo współczesne. *Wyd. 8. — Pł. Wyd. Księg. Wł. Wilak* s. 135 zł 200.

Rozmaryn St. Istota państwa. *Wwa Odb. Dem. Przegl. Prawn.* nr 10 s. 48.

Szwedowski S. Prawo i podział prawa. *Nowiny Opolskie. Opole* z. 45.

Znamierowski Cz. Wiadomości elementarne o państwie. *Wyd. 3 przejrzane. Pł Księg. W. Wilak.* s. 98.

Filozofia gospodarcza.

Rosiński St. Fundamentalne podstawy myślenia ekonomicznego. *Pł Nakł. Akad. Handl. Z zasiłku Min. Oświaty.* s. 16 zł 100 *Odb. Roczniki Ak. Handl. Poznań.*

Schaff A. Brum L. Pogadanki ekonomiczne. *Wyd. 6 Ks. s. 129.*

Filozofia kultury.

Geneza uprzedzeń rasowych i religijnych *ŻN VI* z. 31—32 s. 140—142.

Rozental M. Zwycięstwo socjalizmu w ZSRR i kształtowanie człowieka radzieckiego. *Przeł. Ż. Kormanowa. NSzk V* nr 4 s. 177—197.

Filozofia wychowania.

Bandura L. O fazach zastoju w procesie uczenia się. *ŻSz* III nr 11, s. 440—457.

Czerniewicz M. Uszyński o wychowaniu i szkole. *NSzk* nr 2—3, s. 126—134.

Gilewicz Z. Znaczenie środowiska w fizjo-edukacji. *Wychowanie Fizyczne*. W-wa II nr 9/10, s. 3—9.

Kozłowski J. O drugim źródle wiedzy pedagogicznej. *ŻSz* III nr 12, s. 485—488.

Kreutz M. Kształcenie charakteru. Wskazówki praktyczne. Wyd. 2. *NKs*, s. 108. zł 150.

Kurdybacha E. Ideał wychowawczy w rozwoju dziejowym. *Cz. WP*, s. 45, (*Z Historii Wychowania*, z. 6.).

Mydlarski J. Uwagi o teorii wychowania fizycznego. *Wychowanie Fizyczne*. W-wa II nr 11, s. 11—21.

Mysłakowski Z. Polska twórczość pedagogiczna w okresie międzywojennego dwudziestolecia. *Nowe Tory*. W-wa II, nr 2, s. 3—5.

Odrzywałski M. Cele wychowania, *Nowe Tory* W-wa II, nr 2, s. 6—10.

Okoń W. O potrzebie badań pedagogicznych. *ŻSz* III, nr 11, s. 434—435.

Preisler. Sport i higiena psychiczna. *Wychowanie Fizyczne*. W-wa II, nr 1, s. 7—11.

Radlińska H. Obywatelstwo i przywileje dziecka. *ŻSz* III, nr 11, s. 436—439.

Suchodolski B. O nowy typ historii wychowania. *NSzk* V, nr 4, s. 197—216.

Suchodolski B. O pedagogice Gonczarowa. *NSzk* V, nr 2—3, s. 97—118.

Suchodolski B. Zagadnienia klasyfikacji prądów pedagogicznych. *SPAU* XLIV, nr 8, s. 415—416.

Szczerba W. O teorii i praktyce w dziedzinie pedagogiki. *ŻSz* III, nr 12, s. 490—492.

Szulkin M. N. K. Krupska jako pedagog. *NSzk* V, nr 2—3, s. 118—126.

Szulkin M. Poglądy pedagogiczne N. G. Czernyszewskiego. *NSzk* V, nr 4, s. 216—222.

Uklejska M. Planowanie o wychowaniu. *DzW* nr 4—6, s. 12—19.

Wachowski M. Czynniki woli u ucznia doświadczonego. *OŚK* IV, nr 9—10, s. 448—454.

Filozofia historii i nauk historycznych.

Baumgart J. Polska bibliografia historyczna. *NKs*, *Nadb. Przegląd Historyczny*. T. 38, s. 237—254.

Chałasiński J. Idea narodu i idea socjalizmu w dziejach Europy nowoczesnej. *Łódź. ŁTN*, *Odczyty* nr 2, s. 37 zł 100.

Gregoire F. Psychologiczne oświetlenie historii filozofii. *Ruch Filoz.* T. XVI nr 3—4, s. 140—141.

Hołubowicz Wł. Przyczynek do znajomości metod badania grodów wczesno-historycznych. *T. TNT*, s. 22.

Hołubowicz W. Ofensywa metodologiczna. *Kzn* IV, nr 46, s. 15.

Sieradzki J. Materializm historyczny i niektóre potrzeby polskiego dziejopisarstwa. *W-wa Ks. Odb. Myśl Współczesna* nr 8—9, s. 16.

Tymieniecki K. Zarys dziejów historiografii polskiej. *PAU*, s. 141.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych.

Bojarski St. Czarnota. O możliwościach zachowania zasady przyczynowości w przyrodoznawstwie i medycynie wobec indeterministycznych prądów nowej fizyki. *Kr*, s. 31. *Odb. Przegląd Lekarski*. Seria 2 nr 13—16.

Skowron S. Znaczenie i zagadnienia współczesnej biologii. *ŻN* T VI nr 35—36, s. 324—336

Świat atomowy i filozofia. (Uwagi z lektury de Broglie'a) *DzJ* IV nr 48, s. 8—9.

Filozofia medycyny.

Szurlo J. Najważniejsze zadania historii medycyny w chwili obecnej. *SPAU* XLIX nr 8, s. 444—445.

Walter F. Humanizm w medycynie. *ŻN* VI z 33—34, s. 174—179.

Przekłady na język polski.

Berthoumieu A. Zasady sztuki filmowej. *Wyd. Instytut Filmowy*. s. 58 zł 300.

Bettelheim B. Przypadek Harryego. *PsW* XIII nr 3/4, s. 59—89.

Boissieu O. Życie wewnętrzne w duszach ludzi czynu. *Wyd. 2. Opole. Nakł. Wydawn. św. Krzyża*, s. 94.

- Carnegie D.** Jak uszczęśliwić innych i samemu być szczęśliwym? Streściła K. Hlakowiczówna. Pł Albertinum. Księg. św. Wojciecha. s. 106.
- Condorcet.** Projekt organizacji wychowania publicznego. Przekł. Cz. Jastrzębiec-Kozłowski. Oprac. B. Suchodolski. W-wa PZWS. s. 71 zł 95.
- Cornu A.** Na drogach wyzwolenia człowieka. Kzn IV nr 48. s. 4—5.
- Diderot.** O uczuciowości. (Z paradoksu o aktorze). Przeł. J. Kott. Listy z teatru. III. nr 27, s. 5—6.
- Diderot.** Z „Salonów”. Kzn IV nr 48, s. 2—4.
- Engels F.** Ludwik Feuerbach i zmierzch klasycznej filozofii niemieckiej. Nakł. 4, Ks. s. 89.
- Engels F.** Pochodzenie rodziny, własności prywatnej i państwa. W związku z badaniami L. H. Morgana. Wyd. 2, Ks. s. 223.
- Engels F.** Zasady Komunistów Ks. s. 48.
- Adrian E. D.** O fizycznym podłożu wrażeń zmysłowych. Przeł. J. Konorski, i A. Szejce-rowsa. Wstępem i przypisami zaopatrzył J. Konorski. Ks. s. 137.
- Kosenko Z.** Sen i marzenia senne. Wyd. 2. W-wa Wyd. Ludowe, s. 30.
- Kosenko Z.** Sen i marzenia senne. Wyd. 3. W-wa, Wyd. Ludowe, s. 27.
- Kozłow G. A.** Początki Kapitalizmu. Produkcja Towarowa. Pieniądz. Ks, s. 163.
- Kropotkin P.** Etyka. Pochodzenie i rozwój moralności. Przekład z oryg. rosyjsk. J. Bornsteinowej. Ł Spółdz. Wydawn. „Sława”. s. 320, zł 675.
- Lenin W.** Dziecięca choroba „Lewicowości” w Komuniźmie. Próba popularnego wykładu marksistowskiej strategii i taktyki. Wyd. 4. Ks. s. 123.
- Lenin W.** Ekonomia i polityka w epoce dyktatury proletariatu oraz inne artykuły z lat 1918—1923. Ks W s. 85.
- Lenin W.** Imperializm jako najwyższe stadium kapitalizmu. Szkic popularny. Ks s. 128.
- Lenin W.** Karol Marks. Nakł. 4 Ks. s. 35.
- Lenin W.** Marksizm a rewizjonizm. Ks. s. 52.
- Locke J.** Wybór pism pedagogicznych. Oprac. H. Pohoska. W-wa PZWS. s. 109, zł 130.
- Makarenko A. S.** Metodyka organizacji procesu wychowania. Cz. I DzW nr 4—6, s. 2—7.
- Marks K.** 18 brumaire’a Ludwika Bonaparte. Ks. s. 153.
- Marks K.** Nędza filozofii. Odpowiedź na „Filozofię nędzy” p. Proudhona. Ks. s. 255.
- Marks K.** Placa, cena i zysk. Wyd. 2 Ks. s. 73.
- Marks K.** Praca najemna i kapitał. Ze wstępem F. Engelsa. Nakł. 4, Ks. s. 51.
- Marks K.** Walki klasowe we Francji. Od r. 1848—1850. Nakł. 4, Ks. s. 182.
- Marks K., Engels F.** O materializmie historycznym. Wyd. 4. Ks. s. 59.
- Montaigne M.** Wybór pism pedagogicznych. Oprac. H. Pohoska. W-wa, PZWS, s. 113, zł 145.
- Newman J. H.** Apologia pro vita sua. Z oryg. ang. przeł. i wstępem opatrzył S. Gąsiorowski. Kr Wyd. Mariackie. s. 318, zł 700.
- Rousseau.** Umowa społeczna. Tł. Peretiakowicz A. Wyd. 3, Ł. M. Ginter, s. 124, zł 400.
- Stalin J.** Marksizm a kwestia narodowo-kolonialna. Zbiór artykułów i przemówień. Ks. s. 391.
- Stalin J.** Międzynarodowy charakter rewolucji październikowej. Na dziesięciolecie października. W-wa, Ks. s. 18.
- Stalin J.** Zagadnienia leninizmu. Wyd. 3. Ks. s. 564.

1949

Filozofia w ogóle.

Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje.

Hiż H. Zjazd estetyków amerykańskich. PF XLV z. 1—2, s. 273—274.

Wstępy, podręczniki, nauczanie.

Chojnacki P. Ks. Wstęp do filozofii i zarys ontologii. Opole, Wyd. św. Krzyża, s. 73+3 nlb, zł 320.

Wydania i przekłady dzieł.

Lucianus. Dialogi wybrane. Przełożył, wstępem i objaśnieniami opatrzył W. Witwicki. KsA. s. 280, zł 760.

Plato. Platona Państwo. Przełożył, wstępem, objaśnieniami i ilustr. opatrzył W. Witwicki. T, 1, 2. W-wa W, s. 391, 350, zł 1400.

Seneka L. A. Ad Lucilium epistularum moralium libri, I 1. 2. przeł. B. Mossakowska. M. IV z. 3, s. 148—150.

Historia filozofii

Całokształt dziejów.

Tatarkiewicz W. Historia filozofii. T. 2. Filozofia nowożytna do r. 1830. Wyd. 4 przejrane i uzupełnione. Cz. s. 354, zł 970.

Filozofia starożytna.

Madyda W. Ostatni estetycy starożytni. SPAU L nr 1, s. 11—12.

Współczesne kierunki
filozoficzne.

Marksizm.

Gutt J. Narodziny marksizmu. W-wa. Prasa Wojkowska, s. 26.

Kołąkowski L. Rewolucja zdrowego rozsądku. Kzn V nr 17, s. 4—5.

Lider J. Pogadanki o dialektyce i materializmie. W-wa, Państw. Inst. Wyd. s. 153.

Łukasiewicz W. Pierwsze echo socjalizmu naukowego w prasie polskiej 1846 roku. Wieś IV nr 27, s. 1—2.

Micewski A. O nazwę socjalizm. DzJ V nr 31 s. 1—2.

Schaff A. Geneza i rozwój filozofii marksistowskiej. Cz. 1: Charakterystyka filozofii marksistowskiej. Cz. 2 — 1, 2: Powstanie i rozwój filozofii marksistowskiej. W-wa, Akad. Nauk Politycznych. Maszynopis powielany. s. 87, II, s. 126, 106.

Schaff A. Leninowski etap w rozwoju filozofii marksistowskiej W-wa, Szkoła Partyjna przy KC PZPR. Na prawach rękopisu s. 20.

Schaff A. Przedmiot filozofii w świetle marksizmu. MWS IV nr 1—2, s. 41—63.

Schaff A. Walka klas w filozofii. W czterdziestolecie „Materializm i empiriokrytycyzm” Lenina Kzn V nr 23, s. 2, 4.

Schaff A. Wstęp do teorii marksizmu. Zarys materializmu dialektycznego i historycznego. Wyd. 4 przejrane i poprawione. W-wa, Ks i W, s. 292, zł 200.

Z. Ł. Rękopisy historyczne Engelsa. Nowa publikacja Instytutu Marksa, Engelsa - Lenina. Kzn V nr 25, s. 7.

Monografie o filozofach

i pisarzach filozofujących

Plezia M. Postać Arystotelesa w historii i w legendzie. SPAU L nr 1. s. 6—7.

Strzeszewski Cz. Aktualność myśli społecznej św. Augustyna. PPOw LXVI, s. 106—114.

Ginter W. Ks. Św. Augustyn czy św. Tomasz? AK t. 50 z. 1. s. 20—31.

Żuromska W. Eksperyment Johna Deweya'a. DzJ V nr 6, s. 5, 8.

Ehrlich St. Georgi Dimitrow — teoretyk marksizmu. PiP IV z 8, s. 3—6.

Białostocki J. U stóp Propylejów. Goethe i plastyka. Twórczość V z. 8. s. 96—116.

Ciechanowska Z. Twórczość Goethego w Polsce. Tw V z. 8, s. 81—95.

Mauersberger A. Krótka wiadomość o Hoenen - Wrońskim. Od VI nr 24, s. 8.

Czajkowski S. Studia nad podstawami filozofii Kartezjusza. SETN III nr 1 (5), s. 40—41.

Schaff A. Ludwik Krzywicki a filozofia marksistowska. MWS IV nr 8—9, s. 3—28.

Werfel R. Wielkość Lenina. Kzn V nr 3, s. 1—2, 4.

Brzeziński T. J. Droga Jakuba Maritain. TP V nr 13, s. 4—5.

Usowicz A. Ks., Kłósak K. Ks. Konstanty Michalski (1879—1947) Kr. Analecta Historica Congregationis Missionis Prov. Polonorum ed. Alphonsus Schletz C. M. III, s. 249, zł 650.

Majchrowski S. Tomasz More — mistrz paradoksu. TP V nr 5. s. 2.

Florkowski E. Ks. Soteriologia Pelagiusza. Studium historyczno-dogmatyczne. Kr. Wydawn. Mariackie. Rozprawy Wydz. Teologicznego Un. Jagiel. T 1 z. 3, s. 154.

Łitwin J. Plechanow wciąż aktualny. Kzn V nr 2, s. 8—9.

Krokiewicz A. Nauka Plotyna. M IV z. 1—2, s. 23—49.

Peretiatkowicz A. Jan Jakub Rousseau filozof demokracji społecznej. Pł. Księg. Z. Gustowski, s. 262.

Peretiatkowicz A. Pojmowanie wolności w doktrynie Jana Jakuba Rousseau. PIP z. 6—7. s. 18—31.

Pełper T. Pytania wokół Sartre'a. Listy z Teatru, nr 29, s. 19—22.

Szulkin M. Władysław Spasowski. ŻSz IV nr 3, s. 135—139.

Sajdak J. Kwintus Septimus Florens Tertulian. Czasy, życie, dzieła. Pń. Księg. Akademicka. s. 553.

Martyniak Cz. Obiektywna podstawa prawa według św. Tomasa z Akwinu. KUL, s. 171.

Dąbska I. Władysław Witwicki (1878—1948). PF XLV z. 1—2, s. 262—268.

Żebrowska M. Władysław Witwicki. PsW T XIV nr 1, s. 1—3.

Metafizyka.

Bornstein B. O realności przedmiotów ogólnych. SŁTN III, nr 1 (5), s. 24—27.

Koniński K. L. Ku pewności. — Znak, 4, z. 1, s. 1—19.

Lejeu P. Wiara i życie. PPOw 227 z. 1, s. 67—72.

Rogalski A. W stronę metafizyki PPOw 227 z. 3, s. 178—186.

Teoria poznania

Gierowski S. Realizm krytyczny i pozytywizm. KwF XVIII z. 1, s. 1—29.

Filozofia nauki.

Dorda J. Ks. Kompetencje naukowego poznania. PPOw. 227 nr 4 s. 233—247.

Kulczyński S. Organizacja nauki procesem dialektycznym. ŻN VI nr 35—36, s. 366—370.

Logika i metodologia

Historia i zagadnienia ogólne

Korcik A. Ks. Teoria sylogizmu zdań asertorycznych u Arystotelesa na tle logiki tradycyjnej. Studium historyczno-krytyczne. KUL, s. 87.

Systemy i podręczniki.

Bornstein B. Teoria logiki dialektycznej. SŁTN III nr 1 (5), s. 39—40.

Czeżowski T. Logika. Podręcznik dla studiujących nauki filozoficzne. W-wa PZWS, s. 273, zł 600.

Poszczególne zagadnienia.

Dobrowolski Z. Zagadnienia klasyfikacji dokumentacji naukowej. Przegląd Biblioteczny. W-wa XVII z. 1—2, s. 21—45.

Hleb-Koszańska H. Kompozycja bibliografii specjalnej. Ż Biuletyn Państw. Instytutu Książki. T. II nr 3, s. 59, zł 120.

Jodłowski S. O przysłówkach, partykułach i im pokrewnych częściach mowy. Język Polski XXIX z. 3, s. 97—106.

Kłósak K. Ks. Konieczność wyjścia poza logikę dwuwartościową. AK t 50 z. 2, s. 105—116.

Kotarbiński T. O lekceważeniu ewolucyjnego punktu widzenia w metodologii humanistyki. MWs IV nr 1—2, s. 3—10.

Łoś J. Podstawy analizy metodologicznej kanonów Milla. Lublin, Annales Universitatis M. Curie-Skłodowskiej. Sectio F, II, 5 (1947) s. 269—301.

Mirowicz A. O swoistej funkcji pozagramatycznej partykuł. Język Polski XXIX z. 3, s. 30—34.

Nitsch K. „Nauka” a „umiejętność”. Język Polski. XXIX z. 3, s. 49—51.

Sierotwiński S. Analiza metody bibliograficznej. WŻ t VII nr 38. s. 187—203.

Sierotwiński S. Teoretyczne podstawy systematyki bibliografii. Przegląd Biblioteczny, W-wa XVII z. 1—2, s. 3—13.

Weryha A. Zasady statystyki. Cz. I: Statystyka ogólna. W-wa. Maszynopis powielany. Akad. Nauk Politycznych, s. 130.

Witwicki W. Co to jest dyskusja i jak ją trzeba prowadzić. Cz. WP, s. 21.

Psychologia.

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne.

Grzywak-Kaczyńska M. Metoda dialektyczna w psychologii. ZdP III nr 4 (10), s. 3—25.

Kłósak K. Ks. Życie psychiczne a synteza białek w neuronach. PPOw. 227. z. 2, s. 115—123.

Systemy i podręczniki.

Dryjski A. Mózg i dusza. Z 58 ilustr. Wyd. 2 TEM, s. 288.

Ruchy, uczucia i wola.

Reutt J. Badania psychologiczne nad wahaniami. Pń PTPN. Prace Komisji Filozoficznej. T. 7 nr 4, s. 166.

Wyobraźnia, myślenie.

Baley S. Co to jest pamięć. Pr V nr 4, s. 224—230.

Rytel M. Psychologiczne odpowiedniki pojęć. Lublin Nakł. Uniw. M. Curie-Skłodowskiej. Annales Univ. M. Curie-Skłodowskiej, Sectio F, vol. II, 6 s. 303—372.

Osobliwe stany świadomości.

Brudz J. Ks. Łaska Boża w psychologicznej analizie aktu wiary. AK t 50 z. 3, s. 209—234.

K. P. Psychoanaliza — wiedza czy mistyfikacja. Od VI nr 2, s. 5.

Psychopatologia.

Huet S. Ks. Psychiatria duszpasterska. AK t 50 z. 2, s. 146—155. z. 4, s. 343—348.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.

Horoszewski P. Chaotyczny intuicjonizm czy wiedza? Przyczynek do zagadnienia badań porównawczych pism. Demokr. Przegląd Prawniczy, W-wa V nr 1, s. 19—27.

Pastuszka J. Ks. Dwa oblicza człowieka. PPow 226 nr 2 s. 81—91.

Witwicki W. Życie twarzy ludzkiej. Fragment pracy „Anatomia plastyczna”. Pr V nr 5, s. 290—294.

Biegeleisen-Żelazowski B. Co to jest psychologia pracy. WZK s. 54.

Psychotechnika, poradnictwo zawodowe.

Bojanowicz K., Niemiec K., Przewłocki D. Najważniejsze zagadnienia bezpieczeństwa i higieny pracy oraz psychotechniki na kolejach. W-wa. Wydawnictwa Komunikacyjne. s. V, s. 7—152.

Rozwój psychiczny człowieka.

Dąbrowski K. Dezintegracja jako pozytywny etap w rozwoju jednostki. ZdP. II nr 4 (10), s. 26—63.

Tomaszewski T. Zagadnienia rozwoju psychicznego w psychologii radzieckiej. PsW T. XIV nr 1, s. 4—7.

Suchodolski B. Krytyka Piaget'a w psychologii radzieckiej. PsW T. XIV nr 1, s. 18—22.

Wyszlińska K. Zachowanie się niemowląt wobec przedmiotów na podstawie. PsW T. XIV nr 1, s. 23—53.

Etyka i teoria postępowania.

Historia i zagadnienia ogólne.

Granat W. Wartość prawdy. Zn 16, s. 99—117.

Piwowarczyk J. Ks. Biologia czy etyka. (Malthus) TP V nr 21. s. 1—2.

Poszczególne zagadnienia.

Bednorz H. Problem czystości u Bernanosa. PPow 228 z. 7—8, s. 94—101.

Epsztejn I. Z zagadnień teorii organizacji pracy. MWs IV nr 5, s. 166—200 nr 8—9, s. 101—133.

Górka J. Pozaświatowy cel życia a stosunek człowieka do rzeczy tej ziemi. PPow 227 nr 5, s. 365—373.

Kroszczyński I. Sztuczni ludzie. Pr V 6, s. 399—402.

Hurwic J. Nauka w sojuszu z praktyką życia codziennego Pr V 6, s. 362—366.

Olejnik S. Ks. Z problematyki odpowiedzialności moralnej. AK t. 50 z. 3, s. 260—268.

Ossowska M. Motywy postępowania. Z zagadnień psychologii moralności. Ks W, s. 325, zł 800.

Rękas M. Ks. Tajemnica cierpienia. Wyd. 2 rozszerzone. Ktw, Wyd. Apostolstwa Chorych. Sk. gł. Księg. św. Jacka, s. 63.

Rosiak J. Cel i środki po raz wtóry. PPow 228 z. 7—8, s. 80—93.

Sawicki Fr. Ks. Fenomenologia wstydlivości. Z problemów moralności seksualnej. Wyd. 2 Kr Wyd. Mariackie, s. 31, zł 50.

Suchodolski B. Dwie osie życia ludzkiego. Zn nr 1 (15) s. 33—57.

Szczeptański J. J. Zapomniana wielkość historyczna. Zn nr 2 (16), s. 156—167.

Sworzeń J. Planowania naukowe i planowania istotne. WŻ XVIII z. 4, s. 372—379.

Estetyka i teoria sztuki.

Zagadnienia ogólne.

Choynowski M. Elementy teorii zjawisk artystycznych. PF XLV z. 1—2, s. 3—22.

Gralewski J. Estetyka prymitywna. PF XLV z. 1—2, s. 174—203.

Ingarden R. Ze studiów nad zagadnieniem formy i treści dzieła sztuki. PF XLV z. 1—2, s. 65—86.

Molè W. Sztuka i jej historia. WŻ XVIII z. 1, s. 20—38.

Morawski S. Teoria estetyczna E. Burke'a. PF XLV t. 1—2, s. 240—261.

Sokorski W. Przeciw kosmopolityzmowi w sztuce. WŻ XVIII z. 8—9, s. 673—678.

Witwicki W. List o estetyce. PF XLV z. 1—2, s. 23—25.

Wasilewski M. O naturalnej hierarchii sztuk. DzJ V nr 6, s. 3—4.

Tatarkiewicz W. Dwa pojęcia formy. PF XLV z. 1—2, s. 87—101.

Zwoliński K. W jakim sensie można mówić o prawdzie artystycznej. PF XLV z. 1—2, s. 204—224.

Poszczególne zagadnienia i sztuki.

Chomiński J. M. O społecznej wartości dzieła muzycznego. RM V z. 2, s. 4—8.

Dobrowolski W. „Etyka” Stanisławskiego. Echo teatralne i muzyczne. Pá II nr 4, s. 40—43.

Lissa Z. Czy muzyka jest sztuką asemantryczną. Kwart. Muzyczny VII nr 25, s. 120—137.

Łobaczewska S. Problem wartościowania i wartości w muzyce. Kwart. Muzyczny VII nr 25, s. 55—119.

Milewski T. Badania stylistyczne w starożytnej Grecji. WŻ XVIII z. 4, s. 347—356.

Olszewski B. Rozmyślenia o natchnieniu. Kw F XVIII z. 1, s. 31—72.

Popiel J. Przedmiot estetyczny w przeżyciu krajobrazu. PF XLV z. 1—2, s. 225—239.

Rogalski A. Literatura i wiara Ppow 227 1, s. 13—23.

Skwarczyńska S. Zagadnienia dramatu. PF z. 1—2, s. 102—126.

Szuman S. Jak patrzeć na obraz? Pr V nr 6, s. 368—376.

Szuman S. Pojęcie dawki estetycznej PF XLV z. 1—2, s. 127—157.

Szumańska E. O tańcu hinduskim. Echo teatralne i muzyczne. Pá II nr 5, s. 22—26.

Wallis M. Odkrycie filmu. PF XLV z. 1—2, s. 158—173.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych.

Historia i zagadnienia ogólne.

Chałasiński J. Historyczne pojęcie Europy. WŻ XVIII z. 4, s. 337—346.

Chałasiński J. Socjologia polska w latach międzywojennych a prądy społeczne i umysłowe. MWS IV nr 1—2, s. 11—40.

Górski K. Społeczna rola katolicyzmu w XVI—XVIII w. TP V nr 24, s. 1—2.

Jak rozwijało się społeczeństwo ludzkie. Przedkapitałistyczne ustroje społeczne. W-wa, Nakł. Wyd. Szkolenia partyjnego KC PZPR, s. 24.

Kornatowski W. Zaczątki myśli teoretycznej o państwie na tle stosunków w Egipcie i Mezopotamii. Toruń, Wydawn. Zakł. Nauki o Państwie i Prawa Państw. Uniw. M. Kopernika, s. 78.

Kornatowski W. Przesłanki nauki o państwie w klasycznej Grecji. M. IV z. 1—2, s. 50—61.

Mogilska H. Wspólna własność ziemi w polskiej publicystyce lat 1835—1860. W-wa Wyd. Ludowe. Biblioteka Szkoły Gł. Handlowej, s. 76.

Moszczeńska W. Nauka a kultura historyczna. WŻ XVIII z. 2, s. 148—157.

Słuszkiewicz E. Państwo i społeczeństwo w dawnych Indiach. W-wa PZWS, s. 127, zł 160.

Poszczególne zagadnienia.

Bączko B. Prawo restrospekcji przewrotowej Kelles-Krauz. MWS IV nr 8—9, s. 58—68.

Borucka M. Badania opinii publicznej. ŻN T VII nr 37, s. 47—57.

Ehrlich S. Demokracja Ludowa. PiP z. 3, s. 3—11.

Kętrzyński W. Czy wolno nam wierzyć w postęp? DzJ V nr 9, s. 1—2.

Kętrzyński W. U źródeł społecznych konfliktów. DzJ V nr 10, s. 1—2.

Kłosowska A. Człowiek poza społeczeństwem. WŻ XVIII z. 2, s. 158—167.

Korabiewicz W. Pruderia i seksualizm. Pr. V 2, s. 96—97.

Kowalski S. Jednostka i jej środowisko społeczne. WŻ XVIII z. 1, s. 52—66.

Kowalski S. Przepięstwo dziecka. WŻ XVIII z 8—9, s. 748—770.

Mazowiecki T. Samoświadomość społeczna inteligenta. DzJ V nr 15—16, s. 5, 7., nr 17, s. 3, 6.

Micewski A. Rozważania ideologiczne. DzJ nr 7, s. 1.

Micewski A. Wońność a rewolucja. DzJ V nr 3, s. 1.

Modrzewska K. Biologiczne konsekwencje przeobrażeń społecznych wsi. WŻ XVIII z. 3 s. 273—278.

Suchodolski B. Próba typologii czasów. Osk V nr 1—2 s. 21—41.

Szczepański J. Zagadnienie psychologii społecznej. WŻ XVIII z 3, s. 252—261.

Szczerba W. Życie społeczne zwierząt. Wwa WP s. 24 Z cyklu „Wychowanie społeczne”. z. 2.

Zajczniewski K. Etap humanizmu chrześcijańskiego. DzJ V nr 7, s. 6—7.

Filozofia prawa i państwa.

Ehrlich S. Podstawowe wiadomości o państwie. Wwa Wyd. Min. Admin. Publ. s. 98.

Górski J. Wstęp do nauki prawa cywilnego. Wyd. 2. Pł KAK s. 69.

Grzybowski K. Nauka o państwie, Cz. 1. Kr Placówka s. 220 z 320.

Kalinowski J. Teoria reguły społecznej i reguły prawnej Leona Duguit. Problem podstaw mocy obowiązującej prawa. Studium Filozoficzno-prawne. L KUL s. VII, 183.

Martyniak Cz. Problem filozofii prawa. Filozofia prawa, jej przedmiot, metoda i podział. L KUL s. VII, 109.

Morawski W. Zagadnienie istoty prawa. Wwa Wyd. Min. Ziem Odzyskanych. s. 28.

Muszkat M. Kosmopolityzm w prawie narodów jako narzędzie imperializmu. MWs IV nr 6—7 s. 361—380.

Perettiakowicz A. Wstęp do nauk prawnych. Wyd. 7. Pł Księg. W. Wilak. s. 87.

Filozofia gospodarcza.

Brus W. Pogadanki z zakresu ekonomii politycznej socjalizmu. W-wa KsW s. 77.

Selen L. Ekonomia polityczna. Szkic wykładu. Wyd. 3. Wwa KsW s. 277.

Skowroński A. Istota i przedmiot nauki o przedsiębiorstwie. Pł Księg. W. Wilak. s. 206

Zawadzki J. Podstawy marksowskiej ekonomii politycznej. Cz. 1. Gliwice „Instytut Wiedzy” Spółdz. Wydawn. Autorów. s. 343 z 650.

Żurawicki S. Imperializm. Wwa Wyd. Szkol. CKSD s. 31.

Żurawicki S. Na bezdrożach burżuazyjnej ekonomii (I) ŻN t VII nr 39 s. 292—310.

Filozofia kultury.

Lutyński J. Kultura — elementy socjologicznej teorii. WŻ XVIII z. 4 s. 380—386.

Plezia M. Kościół średniowieczny spadkobiercą kultury antycznej. L KUL s. 26.

Sokorski W. Planowanie kultury. Pr V z. 1 s. 2—4.

Strzeszewski Cz. Ekonomia i humanizm. Znak 15, s. 67—72.

Filozofia wychowania.

Barycz H. Rozwój historii oświaty, wychowania i kultury w Polsce. Kr PAU s. 79.

Baley S. Zagadnienie czynnika seksualnego w literaturze dla młodzieży. Od VI nr 3, s. 7.

Falski M. Uwagi wstępne do badań wyników nauczania. NSzk V nr 7, s. 5—19.

Gilewicz Z. Jeszcze parę słów o teorii wychowania fizycznego. Wychowanie fizyczne. Wwa III nr 5—6, s. 34—36.

Kunowski S. Aktualności pedagogiki katolickiej. AK t. 50 z. 5 s. 433—462.

Mariański K. Problemy wychowania socjalistycznego. Głos Nauczycielski. Wwa XXVIII nr 5, s. 1—2.

Mariański K. Nowe perspektywy teorii pedagogicznej. RPd XXXII z. 1—2 s. 6—22.

Miller R. Rola technik społecznych w nauczaniu. WŻ XVIII z. 8—9 s. 771—780.

Moroz K. Antoni Makarenko i pedagogika marksistowska. NSzk V nr 8—9.

Mysłakowski Z. Podwójna geneza procesu wychowania. RPd XXXII z. 1—2 s. 23—40.

Pirożyński M. Kształcenie charakteru. Wr Wyd. OO. Redemptorystów. s. 140. z 200.

Sońnicki K. Pedagogika ogólna. II Wyd. Toruń Księg. Nauk. T. Szczęsny. s. 137 z 320.

Spasowski W. Wybór pism pedagogicznych. Oprac. Wacław Wojtyński. Wwa PZWS s. 142 zł 140.

Spasowski W. Wybór pism. Oprac. i przedmową opatrzył W. Ożga. — Słowo wstępne Żanny Kormanowej. Wwa Ks i W s. 148.

Suchodolski W. Budowa programu nauczania w ujęciu pedagogiki radzieckiej. *ŻSz* IV nr 6. s. 276—281.

Suchodolski B. Krytyka pedagogiki naturalnej w ZSRR. *ŻSz* IV nr 1. s. 2—5.

Suchodolski B. Krytyka socjologicznych teorii wychowania w pedagogice ZSRR. *ŻSz* IV nr 2. s. 69—73.

Suchodolski B. Podwójnie narodzony człowiek. Pr V nr 3. s. 159—166.

Szabuniewicz B. O teorii wychowania fizycznego. Wychow. Fizyczne. Wwa III nr 5—6. s. 31—33.

Szulkin M. Poglądy pedagogiczne M. A. Dobrolubowa (1836—1861). *NSzk* V nr 8—9. s. 35—40.

Szymanowski K. Wychowawcza rola kultury muzycznej w społeczeństwie. Z przedm. Zbigniewa Drzewieckiego. Kr. Polskie Wydawnictwo Muzyczne. s. 47.

Wachowski M. Nauczyciel dorosłych. *OsK* V nr 1—2. s. 42—47.

Wołoszynowa L. Opieka psychologiczno-wychowawcza nad dzieckiem w ZSRR. *NSzk* V nr 8—9 s. 19—35.

Zbyszewska Z. Ponowne wychowanie dzieci trudnych. *ZdP* III nr 4 (10) s. 64—97.

Filozofia historii i nauk historycznych.

Hensel W. Możliwość socjologicznej interpretacji niektórych znalezisk wczesnohistorycznych w Wielkopolsce. *SPAU* L nr 1. s. 23—25.

Hensel W. Uwagi o badaniu stanowisk wielowarstwowych. *Pá Odb.* Zeszyty Prehistoryczne. nr 2. s. 66 zł 120.

Korc W. Historia i socjologia. *WŻ* XVIII z. 6—7 s. 575—583.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych.

Błęzyński K. Jak Galileusz udowodnił, że wszystkie ciała spadają z prędkością jednakową. Pr V nr 5. s. 340—341.

Czekanowski J. Antropologia polska w międzywojennym dwudziestoleciu. 1919—1939. Wwa TNW s. 7.

Dembowski J. O nowej genetyce. *MWs* IV nr 4. s. 3—40.

Dembowski J. Teoria Miczurina — Łysenki. Pr V nr 6. s. 412—414.

Ehrlich S. Rzut oka na ewolucję ewolucjonizmu. Postęp wiedzy rolniczej. Wwa z. 1—2 s. 78—101.

Gadomski J. Wojna w Kosmosie. Pr V nr 6. s. 377—380.

Hryniewiecki B. Zarys dziejów botaniki. Wwa PZWS s. 150 zł 170.

Infeld L. Budowa wszechświata. *WŻ* XVIII z. 6—7 s. 545—556.

Infeld L. O związku między geometrią a fizyką. Pr V nr 7. s. 450—454.

Jóźkiewicz S. Poszukiwania pierwszych twórców żywych. *WŻ* XVIII z. 6—7 s. 569—574.

Kłószak K. Ks. Konflikt nowożytnej fizyki teoretycznej z perypatetyczną filozofią przyrody w ujęciu Jakuba Maritaina. *PPow.* 227 z. 1. s. 24—39.

Kłószak K. Ks. Czy upadek ewolucjonizmu antropologicznego. *Zn* nr 4. (18) s. 300—307.

Krajewski W. Dialektyka fizyki współczesnej. *MWs* nr 3. s. 206—228.

Marchlewski T. Z zagadnień darwinizmu. Postęp Wiedzy Rolniczej. Wwa z. 1—2 s. 5—17.

Mergentaler J. Radio a słońce. *WŻ* XVIII z. 2. s. 183—187.

Michajłow W. Nowy kierunek rozwoju biologii współczesnej. Wwa „Nowe Drogi” s. 23 zł 50.

Michajłow W. O ewolucji, ewolucjonizmie i pochodzeniu człowieka. Wwa PZWS s. 55 zł 100.

Misiuro W. Od funkcji protoplazmy do aktywności człowieka. Wychow. Fizyczne. Wwa III nr 5—6 s. 6—21.

Mydlarski J. Zagadnienie rasizmu. *WŻ* XVIII 3. s. 232—239.

M. H. Nowe spojrzenie na fizykę. *Zn* IV z. 1 s. 80—86.

Piekara A. Sensacja w świecie mezonów. Pr V nr 1. s. 6—14.

- Rybczyński W.** Co by było, gdyby nie było wszechświata. Pr. V z. 2 s. 90—95.
- Rybczyński W.** Nauka jako służebnica życia. TP V nr 25 s. 5.
- Rybczyński W.** U progu nowej epoki. TP V nr 20. s. 3—4.
- Rybczyński W.** Renesans stanowiska człowieka we wszechświecie. TP V nr 15—16 s. 12—13.
- Rybczyński W.** Zmierzch bezwzględności determinizmu we współczesnej fizyce. TP V nr 4. s. 9.
- Sławiński W.** Podstawy fitosocjologii. L. Nakł. Uniw. M. C.-Skłodowskiej. s. 169.
- Sobolski K.** Przyrodnicze podstawy typologii ludzkiej w świetle ewolucyjnych koncepcji Miczurina i Łysienki. ŻSz. IV nr 4—5 s. 188—193.
- Ścisłowski W. M.** Mezony. WŻ XVIII z. 1 s. 31—51.
- Ścisłowski W. M.** Teoria względności. WŻ XVIII z 8—9 s. 696—708.
- Wasilewski M. A.** Czy przewrót w genetyce. DzJ. V nr 32. s. 8—9.
- Wilczyński J.** Człowiek jako zwierzę. Wszechświat. Kr z. 3. s. 65—70.
- Zdrój J.** Sprawa pochodzenia człowieka. TP V nr 5. s. 6—7.
- Ziemięcki S.** Słońce, człowiek, atom. Pr V. nr 3. s. 185—188.
- Zonn W.** O wszechświecie. Wwa s. 61.
- Filozofia religii.
- Klawek A. Ks.** Zarys dziejów teologii katolickiej w Polsce. Kr PAU s. 57.
- Pastuszka J. Ks.** Filozofia a religia. Ich psychologiczna geneza i wzajemne oddziaływanie. KUL s. 23.
- Płwarczyk J. Ks.** Religia i nauka. TP V nr 7. s. 3.
- Rostworowski J.** Czy teologia katolicka potrzebuje odnowy. PPOw. 227 z. 2 s. 92—105.
- Rostworowski J.** Początek pierwszego człowieka w świetle objawienia i katolickiego na świat poglądu. PPOw 227 nr 5. s. 309—322.
- Przekłady na język polski.**
- Aiken H. D.** Estetyka i filozofia sztuki w Stanach Zjednoczonych. Tłum. R. Michalska. PF XLV z. 1—2 s. 49—64.
- Aleksandrow G.** Bankructwo socjologii burżuazyjnej. Tł. z rosyjskiego K. W. Wwa Biblioteka Naukowa „Po prostu” z. 5 s. 28, zł 15
- Arżanow M. A.** Eklektyka W. Friedmanna. PiP IV z. 6—7 s. 32—44.
- Asratian E. A.** Nauka J. P. Pawłowa o wyższych czynnościach układu nerwowego. (Tł. z ros. dr. J. P.) Wwa Biblioteka Naukowa „Po prostu” z. 12, s. 12, zł 15.
- Buquet M.** Wpływ sportu i gier ruchowych na właściwości umysłu. Wychowanie Fizyczne Wwa II nr 5—6 s. 37—39.
- Baskin M.** Reakcyjna historiografia niemiecka jako jedno ze źródeł ideologii faszystowskiej. Tł. z ros. W. K. Wwa Cz. Biblioteka Naukowa „Po prostu” z. 15, s. 28, zł 15.
- Bychowski B. E.** Personalizm amerykański w walce przeciw nauce i postępowi społecznemu. Czytelnik. Biblioteka Naukowa „Po prostu” z. 6. s. 31, zł 15.
- Chamfort N.** Charaktery i anegdoty. Przeł. i wstępem zaopatrzył T. Boy-Żeleński. Wwa W i Ks s. 120.
- Cornforth M.** O pragmatyzmie. MWs IV nr 3. s. 168—205.
- Eckermann J. P.** Rozmowy z Goethem. (28. VIII. 1749—22. III. 1832) Tw. V z. 8 s. 5—17.
- Eisler H.** Słuchacz i kompozytor. RM V z. 9 s. 8—12.
- Engels Fr.** Ludwik Feuerbach i zmierzch klasycznej filozofii niemieckiej Nakł. 5 Ks. s. 92.
- Engels F.** Pochodzenie rodziny, własności prywatnej i państwa. W związku z badaniami Lewisa H. Morgana. Ks. s. 223.
- Engels F.** Rozwój socjalizmu od utopii do nauki. KsW s. 83.
- Engels F.** Z „Dialektyki przyrody”. Postęp Wiedzy Przyrodniczej. Wwa z. 1—2 s. 22—24
- Friedman B.** Rewolucja w genetyce. Tł. J. P. MWs IV nr 4. s. 103—109.
- Garaudy R.** Komunizm i moralność. Przeł. P. Hertz. Wyd. 2. Wwa Ks. i W. s. 110.
- Goethe J. W.** Essay Diderota o malarstwie. Tw V z. 8. s. 18—34.
- Haldane J. B. S.** Biologia a marksizm. Tł. A. Zbrożyna. MWs IV nr 4. s. 73—81.
- Judin P. F.** Socjalizm i komunizm. Tłum. J. B. Wwa Sp. Wyd. „Współpraca”. s. 39, zł 35.

Kautsky K. Nauki ekonomiczne Karola Marksa. Wyd. 8. KsW s. 233.

Keczekian S. F. Prawo socjalistyczne i jego źródła. Tł. z rosyjskiego A. G. Wwa Biblioteczka Naukowa. „Po prostu” z. 4 s. 31. zł 15.

Konstantynow F. W. Rola jednostki i mas ludowych w dziejach. Wwa Spół. Wyd. „Współpraca”. s. 38, zł 35.

Konstantynow F. Rola jednostki i mas ludowych w dziejach. Pr V nr 5. s. 327—332.

Konstantynow F. W. Rola jednostki i mas ludowych w dziejach. Wyd. 2 Wwa Spół. Wyd. „Współpraca” s. 37 zł 50.

Lafargue P., Liebknecht W. Wspomnienia o Marksie. Wyd. 2 KsW s. 71.

Leduc V. Czy marksizm stał się przeżytkiem. Tł. Jan Guranowski. KsW s. 120.

Lefebre H. Marks a idea wolności. Przeł. z franc. L. Kołakowski Wwa KsW s. 131.

Lenin W. Dwie taktyki socjaldemokracji w rewolucji demokratycznej. Wyd. 4 KsW. s. 142

Lenin W. Ekonomia i polityka w epoce dyktatury proletariatu oraz inne artykuły z lat 1918—1923. Wwa KsW s. 72.

Lenin W. Imperializm jako najwyższe stadium kapitalizmu. Szkic popularny Ks. s. 124.

Lenin W. O Komunie Paryskiej. KsW s. 85.

Lenin W. Państwo a rewolucja. KsW s. 135.

Lenin W. Rewolucja proletariacka a renegat Kautsky. KsW s. 132.

Lenin W. Trzy źródła i trzy części składowe marksizmu. Kzn V nr 3. s. 3.

Levy J. Łysenko i ewolucja genetyki. Tł. A. Czartkowski. MWS IV nr 4. s. 84—102.

Lukacs G. Faust i Mefistofeles. Tw. V z. 8 s. 63—80.

Łysenko T. Engels i niektóre zagadnienia darwinizmu. Postęp Wiedzy Rolniczej, Wwa z. 1—2 s. 25—39.

Mahaut A. Chrześcijanin człowiekiem czynu. Przekład autoryzowany z franc. Wyd. 2. Kielce Verbum s. 180.

Makarenko A. Wychowanie w rodzinie. Przeł. z rosyjsk. J. Wierzbicki. Wwa NKs s. 109.

Maritaln J. Ideał historyczny nowego chrześcijaństwa. DzJ V nr 18. s. 6—8.

Ma itain J. Religia i kultura. TP V nr 15—16 s. 1—2.

Marks K. Krytyka programu gotajskiego. Wyd. 2 KsW s. 54.

Marks K. 18 brumaire'a Ludwika Bonaparte. Ks s. 175.

Marks K. Płaca, cena, zysk. Ks s. 73.

Marks K. Walki klasowe we Francji, od 1848—1850. Tł. L. Kołakowski i K. Bleszyński, Wwa KsiW s. 134.

Marks K. Wojna domowa we Francji. Ze wstępem Fryderyka Engelsa. Ks s. 83.

Marks K. Przyczynek do krytyki heglowskiej filozofii prawa. PiP IV z. 6—7 s. 3—14.

Marks K., Engels F. O materializmie historycznym. Wyd. 4 Wwa Książka. s. 59.

Marks K., Engels F. Wybrane pisma filozoficzne 1844—1846. Tł. L. Kołakowski i K. Bleszyński. Wwa KsiW s. 134.

Mejlach B. Dyskusja filozoficzna a zagadnienia estetyki. Tł. Melania Kierczyńska Wwa Spół. Wydawn. „Współpraca”. s. 30.

Miejlach B. Dyskusja filozoficzna a zagadnienie estetyki. Kzn IV nr 50. s. 2—3.

Meyenhold K. O melodramacie. Listy z teatru, nr 30. s. 13—15.

Miczurin I. Przyczyny niemożliwości zastosowania prawa Mendla przy krzyżowaniu. Postęp Wiedzy Rolniczej. Wwa z. 1—2 s. 40—45.

Mołodczyk T. Człowiek zmienia przyrodę roślin. Przekł. z ros. Wwa Państw. Instytut Wydawn. Roln. s. 45.

Oparin I. Współczesne poglądy na pochodzenie życia. Przekł. z rosyjskiego. Wwa Państw. Instytut Wydawn. Roln. s. 35.

Ostrowitianow K. Planowanie socjalistyczne i prawo wartości. Tł. z ros. A. G. Wwa Biblioteczka Naukowa „Po prostu” z. 8. s. 31. zł 15.

Ostrowitianow K. W. Wyższość socjalistycznego systemu gospodarczego nad systemem kapitalistycznym. Tł. Jerzy Biernacki. Wwa Sp. Wyd. „Współpraca” s. 31.

Pawłow T. Zagadnienia estetyki naukowej. Tłum. Zofia Wolnik. PF XLV z. 1—2. s. 26—48.

Plechanow J. O materialistycznym pojmowaniu dziejów. Wyd. 3 Wwa KsW s. 47.

Poltzer G. Wykład filozofii. Zasady podstawowe. Przeł. Jerzy Adamski Wwa Państw. Inst. Wydawniczy. s. 248 zł 250.

Prenant M. Genetyka Miczurinowska. Tł. A. Czartkowski. MWs IV nr 4. s. 69—72.

Prenant M. Przyszłość człowieka z punktu widzenia biologii. Pr V nr 2. s. 83—87.

Rousseau J. J. Wybór pism pedagogicznych. Oprac. Hanna Póhoska. Wwa Państw. Zakł. Wyd. Szkoln. s. 163 zł 175.

Sobolew A. J. Leninowska teoria odbicia rzeczywistości w sztuce. Tł. z ros. J. B. Wwa Cz s. 28. Biblioteka Naukowa „Po prostu” z 1, zł 15.

Stalin J. Klasa proletariatu i partia proletariatu. KsW s. 15.

Stalin J. O Leninie. Ks i W s. 49.

Stalin J. Zagadnienia leninizmu. Wyd. 4. Ks s. 564.

Stasiński K. Tajemnica teatru. Echo teatralne : muzyczne Pá II nr 5, s. 21—22.

Stoletow W. N. Podstawy nauki I. W. Miczurina. (Tł. z rękopisu R. Z.) Wwa Bibl. Naukowa „Po prostu” z. 11 s. 30. zł 15.

Stoletow W. N. Podstawowe założenia nauki Miczurina. Tł. Kr. MWs IV nr 4. s. 41—68.

Stoletow W. N. Podstawowe założenia teorii I. W. Miczurina. Postęp Wiedzy Rolniczej. Wwa z. 1—2 s. 46—77.

Whitehead A. N. Wiek geniuszy. Przeł. A. Iwaszkiewiczowa. DzJ V nr 20 s. 4—6.

Wirth A. Estetyka na X Zjeździe Filozoficznym w Amsterdamie. PF XLV z. 1—2 s. 269—273.

Woroncow-Wellaminow B. Czy był początek i czy będzie koniec świata. Tł. A. Ł. Wyd. 3 Wwa Wyd. Ludowe. s. 30 zł 80.

b) Prace w językach obcych

Skróty

Ca. = Cambridge. Cat. UA. = Catholic University of America. Ch. = Chicago. ClP. = Clarendon Press. Col. = Columbia. Cum. = Cumberlege. d. = pence. D. = dollar. Ed. = Editor, Edition. fl. = floren. fr. = franc. frs. = franc suisse. ISP. = Institut Supérieur de Philosophie. L. = London. Lib. = Librairie. Ltd. = limited. l. = lire. Louv. = Louvain. £ = pound sterling. Mac. = Macmillan. NY. = New York. Ox. = Oxford. P. = Paris. PhLib. = Philosophical Library. PUF. = Presses Universitaires. RM. = Reichs Mark. R. = Rome. s. = stron. sh. = shilling. trans = translation. UP. = University Press. Univ. = University. Z. = Zürich.

1946

Filozofia w ogóle.

Wstępy, podręczniki, nauczanie.

Mead H. Types and Problems of Philosophy. NY. Holt & Co, s. 402, D. 3.00.

Wydania i przekłady dzieł.

Kant I. Zum ewigen Frieden. Mit einer Einführung Stegmeyer F.: Zum Problem des historischen Utopismus. Frankfurt/M, Siegel, s. 94.

Historia filozofii

Filozofia czasów nowszych.

Carabellese P. L'idealismo italiano. Roma, Ed. Italiana, s. 306, 1. 480.

Współczesne

kierunki filozoficzne.

Egzystencjalizm.

Bianca G. Essenza ed Esistenza. Catania, Crisafulli, s. 206, 1. 300.

Filozofia katolicka

Riet G. L'Epistemologie thomiste. Recherches sur le problème de la connaissance dans l'école thomiste contemporaine. Louv. s. VIII, 672.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących.

Konvitz M. R. On the Nature of Value: The Philosophy of Samuel Alexander. NY. King's Crown Press, s. VIII, 128, D. 2.00.

Mansion A. Introduction à la Physique Aristotelicienne. Louvain — Paris, s. 357.

Benedictus M. The social Thought of Saint Bonaventura, Washington, Cat. UA, s. XV, 276.

Ross R. G. Scepticism and Dogma. A Study in the Philosophy of F. H. Bradley. NY, s. 159, D. 1,25.

Fano G. La filosofia del Croce. Saggi di critica e lineamenti di un sistema dialettico della spirito, Milano, Instituti Ed. Italia, s. 380, 1. 430.

Wolter A. B. The Transcendentals and their Function in the Methaphysics of Duns Scotus, NY, Franciscan Inst. s. XVI, 204.

Schneider R. E. Positivism in the United States: The Apostleship of Henry Edgar. Argentina, Rosario, s. 308, D. 2,75.

Lombardi F. La filosofia critica vol. I: La formazione del problema Kantiano. vol. II: Commento della critica della Ragione pura. Roma, Lib. dell'Univ. s. 412; 124, l. 324; 300.

Clapp J. G. Locke's Conception of the Mind, NY Journal of Phil. s. 122, D. 1.00.

Mauzey J. V. Montaigne's Philosophy of Human Nature, NY Journal of Phil. s. 98, D. 1.00.

Wolff P. Friedrich Nietzsche und das christliche Ethos. 2 Auflage, Regensburg, Habel, s. 191, RM. 4.00.

Noble E. Panteismo e dualismo nel pensiero di Schelling, Napoli, Pironti, s. 134, l. 125.

Jaspers K. Max Weber, Politiker, Forscher, Philosoph. Bremen, Storm, s. 59.

Metafizyka.

Zagadnienia ogólne.

Steenberghen F. van Ontologie. Louv. s. 224.

Filozofia nauki.

Zagadnienia ogólne.

Tummers J. H. De evolutie der wetenschap (The evolution of science) Utrecht-Nijmegen, s. 58.

Poszczególne zagadnienia i nauki.

Aalto O. Zur Psychologie der Euklidischen Raumschauung, Helsinki Annales Acad. Scient. Fennicae, B. LV, 2, s. 147.

Krikorian J. K. Naturalism and the Human Spirit., NY. Col. UP.

Logika i metodologia.

Systemy i podręczniki.

Maritain J. A. An Introduction to Logic. L. s. XII, 300.

Psychologia.

Systemy i podręczniki.

Teplov B. M. Psychology. (A Textbook for Secondary Schools) Moskwa, s. 223.

Wyobraźnia, myślenie.

Neff A. Über die Psychologie des Schaffens und die produktive Geistestätigkeit, Karlsruhe, Müller, s. V, 31.

Etyka i teoria postępowania.

Historia i zagadnienia ogólne.

Cioffiari V. Fortune and Fate from Democritus to St. Thomas Aquinas NY. s. 129, D. 1,25.

Pelseener J. Morale de Savants, d'Hippocrate à Einstein; Pages Choisies, Bruxelles, Office de Publicité, s. 129.

Poszczególne zagadnienia.

Wieman H. N. The Source of Human Good. Ch. UP. Agent: L. Ca. UP. s. VII, 312, sh. 20.

Wenzl A. Die Technik als philosophisches Problem, München, Pflaum s. 32.

Estetyka i teoria sztuki.

Poszczególne zagadnienia i sztuki.

Attisani A. Cosmicità ed eticità dell'Arte. Milano, Principato, s. 172, l. 200.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych.

Poszczególne zagadnienia.

Cassirer E. Language and Myth (transl. Langer S. K.), NY., L. Harper, s. X, 103.

Filozofia prawa i państwa.

Antologia degli Utopisti. Lo Stato perfetto. vol. I, II, III, Roma, O. E. T. s. 128; 116; 140. („Vetrina minima", n. 36, 37, 38) ciascuno vol. l. 55.

Filozofia kultury.

Felbleman J. The Theory of Human Culture. NY, Duell, Sloan, Pearce, s. XIV, 361.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych.

Morales Gorleri de Tribinio S. E. — La Causalidad y el Determinismo en la Biología, Buenos Aires, „Coni", s. 84.

Filozofia życia.

Litt Th. Von der Sendung der Philosophie. Wiesbaden, Dieterich, s. 51.

Varia.

Bessoir M. Buch der Erinnerung, Stuttgart, Enke, s. 360. RM. 9.00.

Prace autorów polskich w obcych
językach.

Grabski R. L' arte e la cultura nella Polonia odierna, Trieste, Brabski, s. 19, l. 25.

Korab-Brzozowski J. La controverse autour de la valeur morale de l'oeuvre de Dostojewsky. Fribourg, (Thèse) s. 76.

Szyłkarski Wł. Adolf Dyroffs Jugendgeschichte mit einem Ausblick auf die Jahre seiner Reife und Vollendung. Bonn, Universität, s. 238.

Świtalski B. Plotinus and the Ethics of St. Augustine (Neoplatonism and the Ethics of St. Augustine, vol. I.) NY. Polish Inst. of Arts and Sciences in America, s. XXXII, 113.

Tarski A. Introduction to logic and to methodology of deductive sciences. Translated by O. Helmer. 2d ed. revised. New-York, Oxford University Press, 239 p.

Znaniecki F. Sociométrie et Sociologie. Cah. Int. de Soc. I. 1—2.

1947

Filozofia w ogóle.

Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje.

Atti del Congresso Internazionale di Filosofia promosso dall' Instituto di Studi Filosofici. vol. II.: Il Materialismo Storico, Milan, Castellani & Co, Roma, s. LIX, 453.

Zagadnienia ogólne.

Bense M. Philosophie als Forschung I. Köln, Staufen s. 104.

Wstępy, podręczniki.

Holzamer K. Einführung in die Philosophie, Mainz, Kupferberg, s. 45.

Nohl H. Einführung in die Philosophie, Frankfurt/M. Schulte-Bulmke s. 109, RM. 3,50.

Tschierpe R. Ein Weg in die Philosophie, Hamburg, Hoffmann & Campe, s. 487.

Historia filozofii.

Całokształt dziejów.

Avangio-Ruiz V. Storia della filosofia, Firenze, Ed. Univ. s. 160 l. 600.

Filozofia starożytna.

Nahm, Milton C. (Ed.) Selections from Early Greek Philosophy — 3. ed. NY. Crofts & Co, s. XII, 268.

Rüfner V. Grundbegriffe griechischer Wissenschaftslehre, Bamberg, Meisenbach & Co. s. 88.

Filozofia średniowieczna.

Day J. S. Intuitive Cognition. A Key to the Significance of the Later Scholastics, NY Franciscan Inst., s. XLII, 216.

Filozofia czasów nowych.

Garin E. Storia dei generi letterari italiani. La Filosofia. VII. Dall Rinascimento al Risorgimento, Milano, Vallardi, s. VIII, 687, l. 1860.

Filozofia współczesna.

Carbonara C. Materialismo storico e idealismo critico, Napoli, Humus, s. 30, l. 80.

Centineo E. L'idealismo francese e la riforma della dialettica, Agrigenti, Akragas, s. 46, l. 100

Lombardi R. La dottrina marxista (Esposizione e discussione) Roma „La Civiltà Cattolica“, s. 330, l. 425.

Mayer Ch. Materialismo Progressiste. P. Soc. Franc. de Presse, s. 176, fr. 150.

Perucatti A. Saggio di critica scientifica sul materialismo dialettico, Napolo, Pironti, s. 62, l. 100.

Romero F. Filosofía de ayer y de hoy, Buenos Aires, Argos, s. 245.

Rosteutscher J. H. W. Die Wiederkunft des Dionysos. Der Naturmystische Irrationalismus in Deutschland, Bern, Francke, s. 266, frs. 17.80.

Filozofia wschodu.

Takakusu J. The Essentials of Budhist Philosophy, Honolulu, Univ. of Hawaii, Chan & Moore, s. 223.

Współczesne

kierunki filozoficzne.

Egzystencjalizm.

Bataglia T. L'esistenzialismo e il problema morale (Lezioni tenuta all' Università di Bologna), Bologna, Upeb, s. 220, l. 1050.

Paresce E. Esistenzialismo estetico, Roma Se-stante, s. 52, l. 70.

Vedaldi A. Esistenzialismo, Verona, Lecce, s. 172, l. 300.

Monografie o filozofach i pisa-rzach filozofujących.

Ciurnelli D. La filosofia di Anassagora. Padova, Cedam, s. 76, l. 400.

Hemlein J. Die Kritik der Offenbarung bei Franz Brentano, Freiburg i. Br., Mors & Singler, s. 101.

Sgroi C. Benedetto Croce (Svolgimento storico della sua estetica), Messina, D'Anna, s. 284, l. 500.

Szykarski Wl. Adolf Dyroff, Ein Blick auf sein Leben und sein Werk, Bonn, Scheur, s. 56, RM. 3.50.

Bagolini L. Esperienza Giuridica e Politica nel Pensiero di David Hume, Sienna, Circolo Giuridico della Università, s. 260.

Vanni Rovighi S. Husserl, Brescia, La Scuola, s. 176, l. 500.

Social Theories of Jacksonian Democracy. Representative Writings of the Period 1825—1850. Ed. with an introduction by Blau J. L., NY, Hafner Co, s. XXVIII, 383, D. 1.75.

Scaravelli L. Saggio sulla categoria Kantiana della realtà, Florence, Le Monnier, s. 194.

Funke G. Maine de Biran. Philosophisches und politisches Denken zwischen Ancien Regime und Bürgerkönigtum in Frankreich, Bonn, Bouvier & Co, s. VII, 432, RM. 22.00.

Gouhier H. Les Conversions de Maine de Biran, P. Vrin, s. 440.

Della Volpe G. Marx e lo Stato moderno rappresentativo, — con brani di Marx intorno al diritto statale hegeliano, Bologna, Upeb, s. 130, l. 550.

Gregoire F. Aux Sources de la Pensée de Marx, Hegel, Feuerbach Louv, ISP., P. Vrin.

Hoffmann E. Nicolaus von Cues, Heidelberg, Kerle, s. 80, 2 Vorträge.

Guelluy R. Philosophie et Theologie chez Guillaume d'Ockham. (Universitas Catholica Lovaniensis, Series II, Tomus 39) Louvain — Paris, Vrin, s. XXIV, 383.

Goetz M. and D. A Study of Ruskin's Concept of the Imagination, Washington, Cat. UA, s. IX, 155.

Runes D. D. (Ed.). The Selected Writings of Benjamin Rush. NY. PhLib., s. XII, 433, D. 5.00.

Lützer H. Der Philosoph Max Scheler, Bonn, Bouvier & Co, s. 32.

Bertini M. Un asceta e un supernuomo; Schopenhauer e Nietzsche, Pistoia, Tipografia Pistoiese, s. 70.

Combarato C. La teoria del carattere intelligibile in Schopenhauer, Palermo, Cappugi & Mori, s. 34.

Magliano F. Il Diritto nel sistema di B. Spinoza, Milano, Bocca, s. 416, l. 500.

Ross W. D. Alfred Edward, Taylor 1869—1945. From the Proceedings of the British Academy, L. Cum., s. 26, sh. 4.

O'Connor W. R. The Eternal Quest. The Teaching of St. Thomas Aquinas on the Natural Desire for God, NY., L., Toronto: Longmans, Green & Co, s. IX, 290, D. 4.00.

Gide A. Van Meter Ames, Norfolk, Connecticut, New Directions Books, s. 302, D. 2.00.

Amerio F. Introduzione allo studio di G. B. Vico, Torino, Soc. Ed. Int. s. 560, l. 750.

Metafizyka.

Zagadnienia ogólne.

Pieper J. Wahrheit der Dinge, München, Herder, s. 145, RM. 4.80.

Tromp S. W. The religion of the modern scientist, Neo-Materialism, Leiden, Sithoff, s. X, 421, fl. 15.50.

Poszczególne zagadnienia i kierunki.

Riefstahl H. Sein und Existenz, Berlin, Herder, s. 48.

Teoria poznania.

Poszczególne zagadnienia i kierunki.

Jaspers K. Von der Wahrheit, München, Fischer & Co, s. 1103.

Filozofia nauki.

Historia i bibliografia.

Albergamo F. Storia della logica della scienza esatte, Bari, Laterza, s. 359.

Zagadnienia ogólne.

Hannemann G. Zum Problem der Voraussetzungslosigkeit und Objektivität der Wissenschaft, Bonn, Bouvier & Co, s. 35.

Johnson M. Science and the Meaning of Truth, L. Faber & Faber, s. 179, sh. 12 d. 6.

Pos H. J. Filosofie der Wetenschappen, Arnheim, Van Loghum Slaterus.

Poszczególne zagadnienia i nauki.

Haecht L. van — Taalphilosophische beschouwingen, Leuven, Hoger Inst. vor Wijsbegeerte, s. 198.

Keyser C. J. Mathematics as a Culture Clue, and Other Essays, NY. Scripta Mathematica, s. VII, 277.

Logika i metodologia.

Historia i zagadnienia ogólne.

Abbagnano, Buzano, Buzzati, Traverso, Frola, Geymonat, Persico. Fondamenti logici della scienza, Torino, De Silva, s. 168, l. 350.

Boll M., Reinhart J. La conquete de la vérité; recit simplifié des derniers progrès de la logique scientifique. Bruxelles, Paris, s. 288.

Systemy i podręczniki.

Asmus V. P. Logika, Moskwa, Gosudarstvennoe Izdatelstvo Politicheskoi Literaturi, s. 383 +3 rubli 8.

Reichenbach H. Elements of symbolic logic. New-York, Macmillan, s. XIII—444 D. 5.

Poszczególne zagadnienia.

Fausti G. Teorie dell' astrazione, Padova, Cedam, s. 190, l. 500.

Hoenen P. Recherches de la logique formelle. La structure du systeme des syllogismes et des sorites. La logique des notions „Ou moins" et „tout au plus". (Analecta Gregoriana, v. XLIII, Series Facultatis Philosophicae. Sectio A. nr. 4.) Roma, s. VII, 384.

Psychologia.

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne.

Bonfenati A. Introduzione alla psicologia, vol. I.: Problemi e metodi, Urbino, Argalia, s. 160, l. 250.

Systemy i podręczniki.

Kurt E. Musikpsychologie, Bern, Krompholtz.

Pisani D. Elementi di psicologia, Messina, D' Anna, s. 184, l. 700.

Wyobraźnia, myślenie.

Smorto G. Studi sull' eidetismo. Nota II. Il carattere di corporeità delle imagine postume, Palermo, Academia di Scienze, Lettere e Arti, s. 20.

Osobliwe stany świadomości.

Stokvis B. Psychologie der suggestie en auto-suggestie, Lochem, „De Tijdstroom", s. 263.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.

Adler A. Menschenkenntnis, Z. Rascher, s. VII, 236, frs, 13.80.

Aich T. Massenmensch und Massenwahn. Zur Psychologie des Kollektivismus, München, Bay Union, s. 240.

Bandini L. Dalla Massa all'individuo, Firenze, Le Monnier.

Coninck A. L'Unité de la connaissance, Louv. ISP, s. 183.

Tyler L. E. The psychology of Human Differences. NY., L. Appleton — Cent Co. s. VIII, 420.

Testy.

Marzi A. Guida per gli esami psicologici e la valutazione dell' intelligenza infantile. — per gli allievi della Scuola magistrale ortofrenica di Firenze, Firenze, Ed. Universitaria, s. 144, l. 600.

Teoria wartości.

Balthasar H. U. Wahrheit. Ein Versuch. I.: Wahrheit der Welt, Einsiedeln / Zürich, Benziger & Co, s. 312.

Flewelling R. T. The Things that Matter Most, NY. Ronald Press Co, s. 530, D. 3. 75.

Physical Science and Human Values (A Symposium), Princeton UP. D. 3.00.

Pineda M. Axiologia. Teoria de los Valores, Buenos Aires, „La Aurora", s. 109.

Etyka i teoria postępowania.

Systemy i podręczniki.

Nohl H. Die sittlichen Grunderfahrungen. Eine Einführung in die Ethik, Frankfurt/M, Schulte-Bulmke, s. 151.

Poszczególne zagadnienia.

Beauvoir S. Pour une Morale de l'Ambiguïté, P. Gallimard, s. 223, fr. 245.

Bollnow O. F. Einfache Sittlichkeit, kleine philosophische Aufsätze. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, s. 211.

Calogero G. Saggi di Etica e di Teoria del Diritto, Bari, Laterza, s. 262, l. 420.

Rossi M. Lavoratore nell'universo (Saggio di una filosofia del lavoro), Roma, Leonardo, s. 136, l. 300.

Selsam H. *Socialism and Ethics*, L. Lawrence and Wishart, s. 215, sh. 10, d. 6.

Selvaggi F. *Dalla filosofia alla tecnica. La logica del potenziamento.* (Analecta Gregoriana v. XLIV. Sectio B. nr 4) Roma., s. XII, 269.

Estetyka i teoria sztuki.

Zagadnienia ogólne.

Banfi A. *Vita dell'arte.*, Milano, Minuziano, s. 256, l. 320.

Calogero G. *Estetica, semantica, istorica*, Torino, Einaudi, s. IX, 392, l. 1600.

Russi A. *Lezioni di Estetica*, Pisa, Vallerini, s. XL, 128, l. 500.

Souriau E. *La correspondance des Arts: Elements d'esthétique comparée*, P. Flammarion, s. 280.

Poszczególne zagadnienia i sztuki.

Carbonara C. *Sviluppi e problemi dell'estetica crociana*, Napoli, Humus, s. 96, l. 230.

Dorner A. *The Way beyond „Art“ — the Work of Herbert Bayer*, NY. Wittenborn & Schultz, s. 244, D. 5.50.

Edwards T. *The things which are seen. A Philosophy of Beauty*, L. Tiranti, s. XXI, 330, sh. 12, d. 6.

Malraux A. *Psychologie de l'art. I.: Le musée imaginaire, II.: La creation artistique*, Genève, Skira, s. 227.

Rowley G. *Principles of Chinese Painting*, Princeton, UP. s. 111, 48 half-tone plates, 2 color plates.

Seashore C. E. *In Search of Beauty in Music*, NY. Ronald, s. 389, illustrations 40, D. 4.50.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych.

Poszczególne zagadnienia.

Bryson L., Finkestein L., MacIver R. M. (Ed.) *Approaches to Group Understanding. Sixth Symposium of the Conference on Science, Philosophy and Religion in their Relation to the Democratic Way of Life.* NY. Harper & Brothers, s. XXV, 858, D. 5.00.

Feldkeller P. *Psycho-Politik*, Berlin Chronos, s. 48.

Ginsberg M. *Reason and Unreason in Society*, L. NY. Toronto, Longmans, Green & Co, s. VII, 327, sh. 15.

Lachmann K. *The Renaissance of the Individual* L. Skilton, s. XVI, 143, sh. 7 d. 6.

Reinwald P. *Eroberung des Friedens*, Zürich — NY. Europa, s. 218.

Reinwald P. *Die Gesellschaft und ihre Verbrecher*, Z. Pau, s. 320.

Filozofia prawa i państwa.

Beer S. H. *The City of Reason*, Ca., Massachusetts: Harward UP. s. VIII, 227, d. 4.00.

Croce B. *Orientamenti (Brevi saggi di filosofia politica)* Torino Superga, s. 60, l. 100.

Filozofia gospodarstwa.

Churchman C. W., Ackoff R. L., Wax M. (Ed.) *Measurement of Consumer Interest*, Philadelphia, Pennsylvania UP., L. Cum. Ox. UP. s. XI, 214, D. 3.50.

Filozofia kultury.

Gentile M. *Filosofia e Umanesimo*, Brescia, La Scuola, s. 208, l. 480.

Gotshalk D. W. *Art and Social Order*, Ch. UP. s. XV, 253, D. 3.75.

Filozofia wychowania.

Gentile P. E. *Il problema della educazione nella psicologia moderna*, Bari, Macri, s. 306, l. 400.

Filozofia historii i nauk historycznych.

Neff E. *The Poetry of History: The Contribution of Literature and literary Scholarship to the writing of History since Voltaire.* NY. Col. UP. s. IX, 258, D. 3.50.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych.

Bavink B. *Das Weltbild der heutigen Naturwissenschaften und seine Beziehungen zur Philosophie und Religion.* Iserlohn, Silva, s. 150.

Uexküll J. *Der unsterbliche Geist in der Natur*, Hamburg, Wegner, s. 98.

Filozofia życia.

Reidemeister K. *Ueber Freiheit und Wahrheit*, Berlin, Habel, s. 43.

Pump A. *Grundfragen des Lebens. — Einführung in die Philosophie*, München, Regensburg, s. 208.

Wenzl A. *Philosophie der Freiheit*, München-Pasing, Filser, s. 256.

Filozofia religii.

Serouya H. La Kabbale: ses origines, sa psychologie mystique, sa métaphysique. P. Grasset, s. 533, Fr. 600.

Wleman H. N., Murphy A. E., Williams G., Hudson J. W., Otto M. C., Pratt J. B., Sellars R. W. Religions Liberals Reply. Boston, Beacon Press, s. VIII, 177, D. 2.00.

Prace autorów polskich
w obcych językach.

Białobrzęski C. Memorandum concernant la Méthodologie et la Synthèse philosophique des Sciences. P. Archives Internationaux d' Histoire des Sciences, n. 1, s. 157—164.

1948

Filozofia w ogóle.

Bibliografia, słowniki, zjazdy, organizacje.

Bibliographische Einführungen in das Studium der Philosophie. Bern, Francke:

Bocheński I. M., Monteleone P. Allgemeine Philosophische Bibliographie, (nr 1) s. 42, frs. 2,80.

Winn R. B. Amerikanische Philosophie, (nr 2), s. 32, frs. 2,80.

Beth E. W. Symbolische Logik und Grundlegung der exakten Wissenschaften, (nr 3), s. 28, frs. 2,80.

Jolivet R. Kierkegaard, (nr 4), s. 33, frs. 2,80

Gigon O. Antike Philosophie, (nr 5), s. 52, frs. 3,80.

De Menasce P. J. Arabische Philosophie, (nr 6), s. 49, frs. 3,80.

Sciaccia M. F. Italienische Philosophie der Gegenwart, (nr 7), s. 36, frs. 2,80.

Philippe M. D. Aristoteles, (nr 8), s. 48, frs. 3,80.

Jolivet R. Französische Existenzphilosophie, (nr 9), s. 36, frs. 2,80.

Sciaccia M. F. Augustinus, (nr 10), s. 32, frs. 2,80.

Dürr K. Der logische Positivismus, (nr 11), s. 24, frs. 2,80.

Wstępy, podręczniki.

Cohen M. R., Drabheim I. E. A Source Book in Greek Science, NY. Walcott, s. XXI, 579, D. 9,00.

Calogero G. Logica, gnoseologia, ontologia, Torino, Einaudi, s. 280, l. 1200.

Gentile M. Che cos è il sapere? — Introduzione umanistica alla Filosofia, Brescia, La Scuola, s. 104, l. 130.

Gilby T. Barbara Celarent. — A Discussion of Scholastic Dialectic. L. Longmans, Green & Co, s. XIII, 303, sh. 18.

Publikacje zbiorowe.

Les Sciences et le Reel, — Bulletin de l'Academie Internationale de Philosophie de Sciences, P. Hermann, s. 96.

Wydania i przekłady dzieł.

Dewey J. Reconstruction in Philosophy, Enlarged Edition with a new Introduction by the Author, Boston, Beacon Press, s. XLVII, 224, D. 2.50.

Jennings J. G. (Ed.) The Vedantic Buddhism of the Buddha. A Collection of historical texts transl. from the original Pali, L. Cum. NY. Ox. Up. s. CXVII, 679, D. 16.00.

Leibniz G. W. Textes Inédits d'après des manuscrits de la Bibliothèque provinciale de Hanovre, par Grua G., vols. 2. P. PUF. s. VII, 936, fr. 600.

Max Planck in seinen Akademie-Ansprachen, Berlin, Deutsche Akademie der Wissenschaften, s. 204. DM. 8,75.

Historia filozofii.

Całokształt dziejów.

Devaux P. De Thales à Bergson. — Introduction historique à la Philosophie. Liège, Sciences et Lettres, s. 440, fr. belges 325.

Fano G. Lezione di Storia della Filosofia considerata nel suo svolgimento dialettico, — raccolte dall' assistente, Roma, Fauno, s. 208, l. 625.

Filozofia starożytna

Jaeger W. The Theology of the Early Greek Philosophers, (The Gifford Lectures, 1936), NY. Ox. UP., s. VI, 259, D. 5.00.

Raven J. E. Pythagoreans and Eleatics, Ca. UP. s. 196, sh. 12 d. 6.

Rey A. L'Apogée de la science technique grecque. L'essor de la mathématique (La Science dans l'Antiquité, L'Evolution de l'Humanité), P. Michel, s. XIII, 322, fr. 390.

Filozofia czasów nowszych.

Heiss R. Der Gang des Geistes. — Eine Geschichte des neuzeitlichen Denkens (Sammlung Dolp), Bern, Francke, s. 391, frs. 13,80

Filozofia współczesna.

Johnson F. E. (Ed.) Wellsprings of the American Spirit, — A series of Addresses, NY. Institute for Religious and Social Studies, s. IX, 241, D. 2.50

Vletta E. Versuch über die menschliche Existenz in der modernen französischen Philosophie, Hamburg, Hauswedell & Co, s. 52.

Wetter G. A. Il materialismo dialettico, Turin, Einaudi, s. XXIII — 341.

Filozofia wschodu.

Arbauch G., Gould W., Moore R. F. (Ed.) — Oriental Philosophies, NY. Moore Co. D. 3.00

Chatwjrjee S., Datta D. An Introduction to Indian Philosophy, Univ. of Calcutta, s. XVIII, 496.

Fung Yu-Lan A short History of Chinese Philosophy, NY. Mac. s. XX, 368, D. 5.00

Radhakrishnan S. The Bhagavadgita. L. Allen & Unwin, s. 388, sh. 10 d. 6.

Współczesne

kierunki filozoficzne.

Egzystencjalizm.

Castelli E. Existentialisme théologique, P. Hermann, s. 94.

Galimberti A. Ricerche su l'uomo interiore, Genova, Lupa, s. 225, l. 460.

Varvet G. L'Ontologie de Sartre, P. PUF. s. 196, fr. 200.

Filozofia katolicka.

Dumery H. La Philosophie de l'Action, Essai sur l'intellectualisme blondelien, p. Aubier.

Steinbüchel T. Existenzialismus und christliches Ethos, Bonn, Borromäus-Verein, s. 71.

Vancourt R. Maxime et pensée chretienne, P. Bloud et Gay, s. 304.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących.

Heath Th. Mathematics in Aristotle, Ox. CIP. s. XIV, 291.

Gauthier L. Ibn Rochd (Averroes), P. PUF. s. 281, fr. 400.

Dellatre F. Bergson et Proust, P. Michel, s. 220.

Gentile M. T. Il pensiero e l'opera di Luigi Credaro, Mazara del Vallo, Soc. Ed. Siciliana, s. 114, l. 240.

Gramsci A. Il materialismo storico e la filosofia di Benedetto Croce, Torino,

Whittaker E. The Modern Approach to Descartes' Problem (The Herbert Spencer Lectures in the Univ. of Oxford 1948) L. Nelson & Sons, s. 30, sh. 1 d. 6.

Schneider L. The Freudian Psychology and Veblen's Social Theory, NY. King's Crown Press, L. Cum. s. X, 270, sh. 18.

Gandhi M. K. Gandhi's Autobiography. — The Story of my Experiments with Truth. (transl. by Desai M.), Washington, Public Affairs Press, s. XI, 640, D. 5.00.

Corsano A. Grozio. — L'umanista, il teologo, il giurista, Bari, Laterza, s. 290, l. 900.

Pensa M. Le logos hegelien, Lausanne, Lib. de l'Univ. s. 72.

Ogermann H. A. Hegels Gottesbeweise, Romae, Apud Aedes Universitatis Gregorianae, s. XI, 230.

Perry R. B. The Thought and Character of William James, Harvard UP. L. Cum. s. 402, E. 1 sh. 12 d. 6.

Goldman L. La Communauté Humaine et l'Univers chez Kant, P. PUF. s. XXIV, 270, fr. 600.

Oggioni E. Kant empirista (1756—1766), Milan, Trevisini, s. 268, l. 450.

Galli G. Studi sulla filosofia di Leibniz, Padova, Cedam, s. 170, l. 600.

Merz J. T. Leibniz, NY. Hacker, s. 216 D. 2.75

Gouhier H. Maine de Biran et Bergson, P. Michel, s. 180.

Morgan Ch. The Liberty of Thought and the Separation of Powers. A modern problem considered in the context of Montesquieu Ox. CIP. NY. Ox. UP. s. 90, D. 0.75.

Jones M. E. George Sylvester Morris — His Philosophical Career and Theistic Idealism, Philadelphia, McKay Co. s. XVI, 430 D. 3.75.

Weinberg J. R. *Nicolaus of Autrecourt. — A Study in 14th Century Thought*, Princeton UP. s. X, 242, sh. 21.

Schoeck H. *Nietzsches Philosophie des „Menschlich — Allzumenschlichen“*, Tübingen, Mohr (Siebeck), s. XII, 128.

Schilling K. *Platon. Einführung in seine Philosophie*, Wurzach/Württ, Birnbach, s. 348.

XXXII *Schopenhauer — Jahrbuch für die Jahre 1945—1948*, Leipzig, Lutzeyer, s. VIII, 285.

Hannay A. (Ed.) *Philosophical Studies — Essays in Memory of L. Susan Stebbing*, L. Allen & Unwin, s. VIII, 156, ch. 15.

Metafizyka.

Poszczególne zagadnienia i kierunki.

Cysarz H. *Das Seiende Sein*, Wien, Gallus, s. XV, 338.

Wild J. *An Introduction to Realistic Philosophy*, NY, Harper, s. 517, D. 4.50.

Teoria poznania.

Zagadnienia ogólne.

Pouvoir de l'Esprit sur le Réel. Neuchâtel, Griffon, s. 223.

Poszczególne zagadnienia i kierunki.

Raemacker L. de, Mund W., Ladrière J. *La Relativité de notre Connaissance*, Louv. ISP. s. 156.

Filozofia nauki.

Zagadnienia ogólne.

Lovejoy A. O. *Essays in the History of Ideas*, Baltimore, Hopkins, L. Cum. s. XVII, 359, Ł. 1. sh. 7, d. 6.

Poszczególne zagadnienia i nauki.

Allotta A. *Il relativismo, l'idealismo e la teoria di Einstein*, Roma, Perrella, s. 258, l. 700.

Logika i metodologia.

Historia i zagadnienia ogólne.

Capone Braga G. *La vecchia e la nuova Logica*, Padova, Cedam, s. 240, l. 1200.

Küntzler U. *Traditionelle und philosophische Logik*, Hamburg, Oetinger, s. 92.

Systemy i podręczniki.

Churchman West C. *Theory of experimental inference*. NY. L. Mac. s. IX — 292, 21 sh.

Searles H. L. *Logic and Scientific Methods*, NY. Ronald Press Co, s. 326, D. 3.50.

Vollenhoven D. H. Th. *Hoofddlijnen der Logica*, Kampen, Kok, s. 84.

Poszczególne zagadnienia.

Ducasse E. *Principes d'Economie analytique et Structures de transformation*, P. Vrin, s. 80, fr. 180.

Wauchope O. S. *Deviation into Sense: The Nature of Explanation*, L. Faber & Faber, s. 163, sh. 12, d. 6.

Psychologia.

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne.

Andrews T. G. (Ed.) *Methods of Psychology*, NY. Wiley & Sons, L. Chapman & Hall, s. XIV, 716, Ł. 1, sh. 10.

Boring E. G., Langfeld H. S., Weld H. P. (Ed.) *Foundations of Psychology*. NY. Wiley & Sons, L. Chapman & Hall, s. XV, 632, Ł. 1 sh. 4.

Sternegger B. *Geheimnisse der menschlichen Seele*, Augsburg, Mann, s. 206.

Zunini G. *Psicologia*, Brescia, Morcelliana, s. 236, l. 600.

Systemy i podręczniki.

Baudin. C. *Corso di psicologia*, Firenze, Fiorentina, s. 650, l. 1200.

Ewen J. H. *Aids to Psychology*, 3 ed., L. Baillièrè, Tindall & Cox. s. VII, 192, sh. 5.

Govi M. *Lezione di Psicologia*, Pisa, Vallèrini, s. 274, l. 800.

Johnson D. M. *Essentials of Psychology*, (An Introductory Text-Book) L. McGraw-Hill, s. XIII, 491, Ł. 1 sh. 1.

Maffia N. *Lineamenti ed esercitazioni di psicologia applicata Guida psicotecnica per valutare un individuo*, Napoli, Pellerano-Del Gaudio, s. 104, l. 300.

Funkcje systemu nerwowego.

Carmichael L., Deabon W. F. *Reading and Visual Fatigue*, L. Harrap & Co, s. 483.

Ruchy, uczucia i wola.

Dumas G. *La Vie Affective, — Physiologie—Psychologie—Socialisation* P. PUF, s. XVI, 405, fr. 600.

Wyobrażenia, myślenie.

Janson F. La vie affective et l'intelligence, Neuchâtel, Griffon, s. 99, frs. 5.80.

Osobliwe stany świadomości.

Jung C. G. Über psychische Energetik und das Wesen der Träume, Z. Rascher, s. 311, frs. 15.50.

Rhine J. B. The Reach of the Mind, L. Faber & Faber, s. 188, sh. 10 d. 6.

Soal S. G. The Experimental Situation in Psychical Research — (being the 9th Frederick W. H. Meyers Memorial Lectures 1947), L. Society for Psychical Research, s. 63, sh. 2.

Psychoanaliza.

Bychowski G. Dictators and Disciples. From Caesar to Stalin. A Psychoanalytic Interpretation of History, NY, International UP. s. 264, D. 4.25.

Jung C. G. Symbolik des Geistes, Z. Rascher, s. XII, 500, frs. 24.

Lorand S. (Ed.) Psycho-analysis Today, L. Allen & Unwin, s. XVI, 404, £. 1 sh. 5.

Psychologia zwierząt i roślin.

Peters H. H. Grundfragen der Tierpsychologie (Ordnungs- und Gestaltprobleme), Stuttgart, Enke, s. VIII, 119, RM. 17.00.

Psychopatologia.

Frohman B. S. Brief Psychotherapy, L. Kimpton, s. 265, £. 1.

Jung C. G. Die Beziehungen der Psychotherapie zur Seelsorge, Z. Rascher, s. 39, frs. 300

Künzli A. Die Angst als Abendländische Krankheit. Z. Rascher, s. 290, frs. 15.50.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna.

Revers W. J. Persönlichkeit und Vermasung. Eine psychologische und kulturanthropologische Studie, Würzburg, Schöningh, s. 148, RM. 5.00.

Psychotechnika, poradnictwo zawodowe.

Valentine C. W. Psychology and Mental Health, L. Methuen, s. VII, 82, sh. 4.

Testy.

Spreng H. Psychologische Kurzprüfungen, Bern, Huber, s. 82, frs. 6.00.

Zulliger H. Der Z-Test, Bern, Huber, s. 72, frs. 8.00.

Rozwój psychiczny człowieka.

Balint A. La vita interiore del fanciullo, Roma, Astrolabio, s. 142, l. 400.

Fauville A. Eléments de Psychologie de l'Enfant et de l'Adolescent, Louv. Nauwelaerts, s. 172.

Guarniero L. L'età difficile, Torino, Mariette, s. 240, l. 450.

Haffter C. Kinder aus Geschiedenen Ehen, Bern, Medicinischer Verlag Huber, s. 175.

Mendousse P. L'anima dell' adolescente, — con prefazione e note di L. Volpicelli, Roma, s. 412, l. 750.

Piaget J., Inhelder B., Szemińska A. La Géométrie spontanée de l'Enfant, P. PUF. s. 514, fr. 800.

Teoria wartości.

Baker H. The Dignity of Man, Studies in the Persistence of an Idea, Harvard UP. L. Cum. s. 365, D. 5.00.

Hendel Ch. W. Civilisation and Religion, An Argument about Values in Human Life, New Haven, Yale UP. s. VIII, 78, D. 2.00.

Polin R. Du Laid, du Mal, du Faux P. PUF. s. 184, fr. 250.

Ruyer R. Le monde des valeurs (Philosophie de l'Esprit) P. Aubier s. 174.

Etyka i teoria postępowania.

Historia i zagadnienia ogólne.

Bianca G. La filosofia morale nei sistemi immanentistici, Catania Editioni B. s. 222.

Gurvitch G. Morale Théorique et Sciences des Moeurs, P. PUF. s. 204, fr. 180.

Poszczególne zagadnienia.

Attisani A. Preliminari all'etica della Storia, Messina, Sessa, s. 160, l. 600.

Beauvoir S. The Ethics of Ambiguity, NY. Philib. s. 163, D. 3.00.

Holmes S. J. Lite and Moral, NY. Mac. s. XI. 232, D. 3.00.

Schüler A. Verantwortung vom Sein und Ethos der Person, Krailling vor München, Wawel, s. 262.

Estetyka i teoria sztuki.

Zagadnienia ogólne.

Lalo Ch. Notions d'Eshétique (3e ed.) P. PUF. s. 110.

Richards I. A., Ogden C. K., Wood J. The Foundations of Aesthetics 2d ed. NY. Lear, s. 94, D. 2.75.

Segond G. Traité d'Esthétique, P. Aubier, s. 210.

Stefanini L. Metafisica dell' Arte e altri saggi, Padova, Liviana, s. 100, l. 200.

Poszczególne zagadnienia i sztuki.

Basler R. P. Sex, symbolism and psychology in literature, New Brunswick, Rutgers Univ. s. 226.

Berenson B. Aesthetics and History in the visual Arts, NY. Pantheon, s. 260.

Clerx S. Le Baroque et la Musique — Essai d'esthétique musicale. Bruxelles, Lib. Encyclopédique, s. 245.

Ferchault G. Introduction à l'Esthétique de la Melodie: Essai sur les fondaments d'une esthétique musicale, P. Ophrys.

Howes F. Man, Mind and Music, L. Secker & Warburg, s. VIII, 184, sh. 12, d. 6.

Jansen F. J. B. Esthétique de l'Oeuvre d'Art Littéraire, Copenhagen, Munksgaard.

Krestovsky L. Le Problème Spirituel de la Beauté et de la Laideur, P. PUF, s. VIII, 204, fr. 320.

Schillinger J. The Mathematical Basis of the Arts. Part I: Science and Esthetics, Part II: Theory of Regularity and Coordination, Part III: Technology of Art Production, NY. Ph Lib. s. X, 696, D. 12.00.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych.

Historia i zagadnienia ogólne.

Gross F. European Ideologies. — A Survey of 20th Century Political Ideas, NY. PhLib. s. XV, 1075, D. 12.00.

Integration of the Humanities and the Social Sciences. A Symposium, Dallas, UP. Southern Methodist Univ. s. VII, 192, D. 1.50.

Poszczególne zagadnienia.

Astrada C. Sociologia de la Guerra y Filosofia de la Paz, Buenos Aires, „Coni”.

Barua B. M. Philosophy of Progress, Calcutta, Novelty Publishers, s. 84.

Bryson L., Finkelstein L., MacIver R. M. Learning and World Peace. Eight Symposium, New York: Conference on Science, Philosophy and Religion in their Relation to the Democratic Way of Life, s. XIX, 694, D. 6.50.

Carlé Ch. Medicine Man's Mission. From Primitive Clans to United Nations, NY. Psycho-Sociological Press, s. 128, D. 2.50.

Croce B. Due anni di vita politica italiana (1946—1947), Bari, Laterza, s. 204, l. 600.

Dalberg-Acton, Edwards J. E., Acton F. B. Essays on Freedom and Power, Boston, Beacon Press, Glenoe Illinois, Free Press, s. LXVI, 452, d. 5.00.

Ewans O. D. Le Socialisme romantique. Pierre Leroux et ses contemporains. P. Rivière, s. 260, fr. 300.

Hollister W. W. Government and the Arts of Obedience, NY. King's Crown, s. 139, D. 2.00.

Jessop T. E. The Freedom of the Individual in Society, Toronto, Ryerson, s. IX, 80.

Sorokin P. A. The Reconstruction of Humanity. Boston. The Beacon Press 1948. s. XII + 247. 3 dol.

Spirito U. La Filosofia del Comunismo, Firenze, Sansoni, s. 152, l. 400.

Filozofia prawa i państwa.

Haesaert J. Theorie generale du droit, Bruxelles, Bruylant, s. 497.

Filozofia kultury.

Ghurye G. S. Culture and Society, L. Ox. UP. (Indian Branch, Cum.), s. 237, £ 1 sh. 10.

Filozofia wychowania.

Bouchet H. L'Individualisation de l'Enseignement, P. PUF. s. 277, fr. 400.

Filozofia historii i nauk historycznych.

Bataglia F. Il Valore nella Storia, Bologna, Dott. Cesare Zuffi, s. 190, l. 950.

Castelli E. Introduzione ad una Fenomenologia della nostra Epoca, Firenze, Fussi, s. 136, l. 400.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych.

Beth E. W. Naturphilosophie, Gorinchem, Noorduijn, s. 230, fl. 4.75.

Callahan J. F. What is Time? — Four Views of Time in Ancient Philosophy, Harvard UP, D 3.00.

Perrin J. La Science et l'Expérience, P. PUF, s. 214, fr. 360.

Problèmes de Bio-Philosophie, Bulletin de l'Académie Internationale de Philosophie des Sciences, P. Hermann & Cie, s. 64.

Filozofia religii.

Bernhart J. Chaos und Dämonie, Bonn, Borromäus-Verein, s. 43

De Martino E. Il mondo magico. — Prolegomeni a una storia del magismo, Torino, Einaudi, s. 264, l. 1000.

Ehrenfels Ch. Cosmogony, (transl. from the German by M. Focht), NY. Comet Press, s. XII, 223.

Hartshorne Ch. The Divine Relativity. A Social Conception of God, New Haven, Yale UP, s. XVI, 164, D. 2.75.

Major H. D. A. Civilisation and Religions Values (Hibbert Lectures). L. Allen & Unwin, s. 140, sh. 7, d. 6.

Schweitzer A. The Psychiatric Study of Jesus. Exposition and Criticism (trans. Joy C. R.), Boston, Beacon Press, s. 81, D. 2.00.

Filozofia życia.

Lenz J. Vorschule der Weisheit. — Einleitung in eine wissenschaftliche Lebensphilosophie, Würzburg, Augustinus, s. 552.

Li-Fu Ch. Philosophy of Life, NY. Ph Lib, s. 148, D. 3.00.

Rintelen F. J. von. Von Dionysos zu Apollon der Aufstieg im Geiste, Wiesbaden, Metopen, s. XVI, 122.

Varia.

Bense M. Von der Verborgenheit des Geistes, Berlin, Habel, s. 103.

Berteval W. Le Faux Intellectualisme, P. PUF, s. 120, fr. 200.

Chapiro J. Channing Day by Day. Thought for Each day selected from the Writings of William Ellery, Boston, Beacon Press, s. XXII, 446, D. 5.00.

Dunham B. Man against Myth. L. Muller, s. 255, sh. 10 d. 6.

Ferm V. What can we believe? NY. PhLib, s. IX, 211, D. 3.00.

Glansdorff M. Essai sur l'avènement de la raison expérimentale, suivi de réflexions sur la philosophie naturelle de la liberté, Bruxelles, Du Temple, s. 140.

Urquart C. (Ed.) Last Chance. Eleven Questions on Issues determining our Destiny. Answered by 26 Leaders of Thought of 14 Nations. Boston, Beacon Press, s. VIII, 182, D. 2.50.

Recenzje autorów polskich w zagranicz. literaturze period.

Ajdkiewicz K. Metodologia i metanauka, Życie Nauki t. VI. n. 31/32 s. 4—14; résumé Synthese VII. n. 3. s. 244.

Bocheński I. M. Europäische Philosophie der Gegenwart, Sammlung Dolp, Bern, Francke — Rec. Meyer H., Synthese VI, n. 9—12, s. 512—513.

Chwistek L. The Limits of Science, Outline of Logic and the Methodology of the Exact Sciences, — with an Introduction and Appendix by Brodie H. Ch. — L. Kegan & Co, s. LVII, 347, sh. 30. — Rec. Kneale W., Philosophy v. XXIII. No. 86, s. 283—284.

(Koneczny F.) — Hilckman A. Lo sviluppo della civiltà secondo Feliks Koneczny. Humanitas (Brescia), 1948 (3), s. 376—382.

Mostowski A. Logika matematyczna (Mathematical Logic) — Rec. Suszko R., Synthese VII, n. 4—5, s. 299—301.

Tatarkiewicz Wł. O szczęściu (On Happiness). — Rec. Grzegorzczak A., Synthese VII, n. 4—5, s. 297—299.

Prace autorów polskich w obcych językach.

Hosiasson-Lindenbaum J. Theoretical Aspects of the Advancement of Knowledge. Synthese, v. VII, n. 4/5, s. 253—261.

Kotarbiński T. Le réalisme pratique. Revue de l'Université de Bruxelles, Nouv. S. Nr 1, 1948/49, s. 18—23.

Kotarbiński T. Sur l'attitude réaliste (ou concrétiste) Synthese, v. VII, n. 4/5, s. 262—273.

Łubnicki N. Epistemological Problems of Dialectical Materialism. Synthese, v. VII, n. 4/5, s. 274—296.

Malinowski Br. Magic, Science and Religion and other Essays, Glencoe, Illinois, Free Press, s. XII, 323.

Znaniecki F. The Social Role of the Man of Knowledge. NY. Col. UP. s. 212, D. 2.50.

(Zob. też Ruch Fil. XVI, s. 192a — Actes du X-e Congrès International de Philosophie).

1949

Filozofia w ogóle.

Wstępy, podręczniki.

Feigl H., Sellars W. (Ed.) Readings in Philosophical Analysis, NY, Appleton-Century-Crofts, s. 626, D. 5.00.

Wydania i przekłady dzieł.

Knox T. M. (transl.) George Wilhelm Friedrich Hegel's Early Theological Writings, Ch. UP., L. Ca. UP. s. XI, 340, sh. 27 d. 6.

Peirce Ch. S. Chance. Love and Logic — Philosophical Essays ed. with an Introduction by M. R. Cohen and a Supplementary Essay on the Pragmatism of Peirce by J. Dewey, NY, Smith, s. XXXIII, 318, D. 4.50.

Urwick E. J. The Values of Life — ed. with an Introductory Essay on his Social Philosophy by J. A. Irving, Toronto UP., L. Cum. s. LXV, 244, Ł. 1.

Historia filozofii

Filozofia czasów nowszych.

Cassirer E., Kristeller P. O., Randall J. H. Jr. (Ed.) The Renaissance Philosophy of Man, Ch. UP., Ca. UP. s. VIII, 405, Ł. 1 sh. 7 d. 6.

Współczesne

kierunki filozoficzne.

Egzystencjalizm.

Leslie P. The Meaning of Human Existence, L. Faber & Faber, s. 259, sh. 16.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących.

Cleve F. M. The Philosophy of Anaxagoras. An Attempt at Reconstruction, NY, King's Crown Press, Col. UP. s. XIX, 167, D. 3.00.

Schuhl P. M. Bacon, P. Coll. „Pour connaître la pensée”, s. 128, fr. 180.

Luce A. A. The Life of George Berkeley, Bishop of Cloyne, Edinburgh, Nelson & Sons, s. XI, 260, Ł. 1 sh. 5.

West R. F. Alexander Campbell and Natural Religion, Yale UP., L. Cum. s. XI, 248, Ł. 1 sh. 1.

Schlipp P. A. (Ed.) The Philosophy of Ernst Cassirer, Evanston, Lib. of Living Philosophers, s. XVIII, 936, D. 6.00.

Gilson E. Dante — the Philosopher, L. Sheed & Ward, s. XII, 338 sh. 15.

Wimsatt W. K. jr. Philosophic Words. — A Study of Style and Meaning in the Rambler and Dictionary of Samuel Johnson, New Haven, Yale UP., L. Cum. s. XVII, 167, Ł. 1 sh. 1.

Friedrich C. J. Inevitable Peace (Kant o pokoju) Harvard UP., L. Cum. s. XIV, 294, sh. 15.

Paton H. J. The Moral Law or Kant's Groundwork of the Metaphysic of Morals (A New Translation with Analysis and Notes), L. Hutchinson's Univ. Lib., s. 151, sh. 15.

Thomte R. Kierkegaard's Philosophy of Religion, Princeton UP., L. Cum. s. VIII, 228.

Joseph H. W. B. Lectures on the Philosophy of Leibniz, Ox. ClP. (Cum.) s. 190, sh. 15.

Ames R. Citizen Thomas More and his Utopia, Princeton UP. s. VII, 230, D. 3.50.

Price H. H. Harold Arthur Prichard (1871—1947), from the Proceedings of the British Academy vol. XXXIII, L. Cum. s. 20 sh. 1 d. 6.

McKeon C. K. A Study of the „Summa philosophiae” of the Pseudo Grosseteste, NY, Col. UP., L. Cum. s. XII, 226, sh. 18.

Emmet D. Alfred North Whitehead (1861—1947), from the Proceedings of the British Academy, vol. XXXIII, L. Cum. s. 16, sh. 3.

Metafizyka

Zagadnienia ogólne

Landgrebe L. Phänomenologie und Metaphysik, Hamburg, Schröder, s. 207.

Marechal J. (S. J.) Le Point du Depart de la Metaphysique, Bruxelles Ed. Universelle, s. 624, fr. belges 60.

Poszczególne zagadnienia i kierunki

Brunschvicg L. La Philosophie de l'Esprit, P. PUF. s. XVI, 183, fr. 300.

Teoria poznania

Poszczególne zagadnienia i kierunki

Burgh W. G. The Life of Reason, L. Macdonald & Evans, s. XXIII, 219, sh. 15.

Filozofia nauki

Zagadnienia ogólne

Cohen M. R. Studies in Philosophy and Science, NY, Holt & Co, s. 278, D. 4.50.

Saltschick R. Denker und Dichter Z. Rascher, s. 342, frs. 16.00.

Poszczególne zagadnienia i nauki

Darbon A. La Philosophie des Mathématiques, P. PUF. s. XII, 203, fr. 400.

Krauss W. Gesammelte Aufsätze zur Literatur und Sprachwissenschaft, Frankfurt/M. Klostermann, s. 469.

Lamont C. Humanism as a Philosophy, NY. PhLib. s. 368, D. 3.75.

Logika i metodologia

Historia i zagadnienia ogólne

Bachelard G. Le Rationalisme appliqué. Logique et Philosophie des Sciences, P. PUF, s. 216, fr. 360.

Poszczególne zagadnienia

Dorolle M. Le Raisonnement par Analogie, P. PUF. s. VII, 179, fr. 320.

Kneale W. Probability and Induction, Ox. CIP. (Cum.) s. VIII, 264, sh. 15.

Psychologia

Systemy i podręczniki

Pieron H. La Psychologie Différentielle, P. PUF. s. 122, fr. 240.

Woodworth R. S. Psychologie experimentale. T. I.: Mémoire, habitudes, reactions, emotions, esthétique, T. II.: Psychologie, sensations et perception, attention, pensée, P. Bibl. Scientifique Internationale, s. XII, 536; 652, fr. 900; 1100.

Funkcje systemu nerwowego

Marc A. (S. J.) Psychologie Reflexive, 2 vols. Bruxelles L'Édition Universelle S. A. s. 380; 420

Ruchy, uczucia, wola

Dwelshauvers G. L'exercice de la volonté, P. Bibl. Scientifique s. 176, fr. 330.

Foulqué P. La Volonté. P. Collection „Que sais-je?” s. 128, fr. 90.

Stern A. Philosophie du Rire et du Pleurs, P. PUF. s. 256, fr. 320.

Wyobraźnia, myślenie

Filloux J. C. La Mémoire, P. PUF. s. 125.

Tymms R. Doubles in Literary Psychology, Ca. Bowes & Bowes, s. 126 sh. 12 d. 6.

Psychoanaliza

Allendy R. Treason Complex (trans. R. K. Siler), NY. Social Sciences Publishers, s. 208. D. 3.75.

Neumann E. Tiefenpsychologie und Neue Ethik. Z. Rascher, s. 128, frs. 9.00

Psychopatologia

Burrow T. The Neurosis of Man. — An Introduction to a Science of Human Behaviour, L. Routledge & Kegan, s. XXVI, 428, £. 1 sh. 8.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna

Coates J. B. The Crisis of the Human Person, — Some Personalist Interpretations, L. Longmans, Green, & Co, s. 256, sh. 12 d. 6.

Reinwald P. De l'Esprit des masses. Traité de Psychologie collective, Neuchâtel et Paris, Delachaux et Niestlé, s. 378, frs. 9.50.

Smith G. Psychological Studies in Twin Differences, Lund, Gleerup s. 252.

Rozwój psychiczny człowieka

Gesell A., Ilg F. L. L' enfant de 5 a 10 ans, P. Bibl. Scientifique Internationale, s. XII, 492, fr. 900.

Teoria wartości

Romano P. Ontologia del Valore, Studio Storico-Critico sulla Filosofia dei Valori, Padova, Decam, s. 221, l. 950.

Etyka i teoria postępowania

Historia i zagadnienia ogólne

Patterson Ch. H. Moral Standards, NY. Ronald Co. s. 527, D. 4.00.

Systemy i podręczniki

Jankelevitch W. Traité des vertus, P. PUF. s. 800, fr. 2.000.

Poszczególne zagadnienia

Coventry J. (S. J.) Morals and Independence, L. Burns, Oates, Washbourne, s. 109.

Gusdorf G. La Découverte de Soi, P. PUF. s. 510.

Hollingworth H. L. Psychology and Ethics. — A Study of the Sense of Obligation, NY. Ronald Co. s. IX, 247, D. 3.50.

Estetyka i teoria sztuki

Zagadnienia ogólne.

Alain. Propos sur l'Esthétique, P. PUF. s. 118, fr 180.

Poszczególne zagadnienia i sztuki.

Cuveller A. La Musique et l'Homme, P. PUF, s. VII, 286, fr. 600.

Lalo Ch. Esthétique de Rire, P. Flammarion, s. 259, fr. 370.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych

Historia i zagadnienia ogólne

Cairns H. Legal Philosophy from Plato to Hegel, Baltimore, Hopkins, s. XV, 583, D. 7.50.

Mac Iver R. M. The Elements of Social Science, L. Methuen & Co, s. VI, 177, sh. 9 d. 6 (9th ed. revised).

Poszczególne zagadnienia

Bernal J. D., Cornforth M. Science for Peace and Socialism, L. Birch Books, s. 86, sh. 2 d. 6.

Filozofia gospodarcza

Hayek F. A. Individualism and Economic Order, L. Reutledge & Kegan s. VI, 272, sh. 12 d. 6.

Filozofia kultury

Huizinga J. Homo Ludens. — A study of the Play-element in Culture (trans. R. F. C. Hull), L. Routledge & Kegan, s. VII, 220, sh. 18.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych

Bertalanffy L. Das biologische Weltbild. I.: Die Stellung des Lebens in Natur und Wissenschaft, Bern, Francke, s. 202, frs. 11

Bounoure L. L'Autonomie de l'Etre Vivant, P. PUF, s. 222, fr. 400.

Born M. Natural Philosophy of Cause and Effect. — Being the Waynflete Lectures, Ox. CIP. (Cum.), s. VII, 215, sh. 17 d. 6.

Goeje C. H. What is Time? Leiden, Brill, s. 51, guilders 4.

Mattisse G. Le Rameau Vivant du Monde, Philosophie Biologique, P. PUF, s. 274, fr. 600.

Rashevsky N. Mathematical Biophysics, Ch. UP., Great Britain and Ireland Ca. UP. s. XXIII, 669, £. 2 sh. 2.

Whyte L. L. The Unitary Principle in Physics and Biology, L. Cresset Press, s. X, 182, sh. 12 d. 6.

Filozofia religii

Lord Raglan The Origins of Religion. L. Watts & Co, s. VI, 133 sh. 2 d. 6.

Varia

Casserley J. V. L. The Christian in Philosophy, L. Faber & Faber, s. 266, sh. 18.

Grappe J. La Genèse Reciproque, P. PUF, s. XIV, 224, fr. 480.

Maeder A. Selbsterhaltung und Selbstheilung, Z. Rascher, s. 332, frs. 15.00.

Prace autorów polskich w obcych językach.

Maykowska M. Quaestiones Platonicae selectae. Wwa TNW s. 24.

Wiadomości wydawnicze

Publikacje jednostkowe

Platona Państwo, przełożył, wstępem, objaśnieniami i ilustracjami opatrzył Władysław Witwicki, wydano z zasiłku Prezydium Rady Ministrów pod egidą Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego. „Wiedza” Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa, 1948 (druk ukończ. 3. 6. 1949). Tom I, str. 393 (Wstęp i ks. I—V wraz z objaśnieniami), tom II, str. 352 (ks. VI—X i objaśnienia). Cena obu tomów 1400 zł. Przekład opracowywany przez tłumacza w ciągu wielu lat, dokończony w czasie wojny i wydany po jego śmierci w pięknej szacie zewnętrznej, koronuje zbiór przekładów platońskich Witwickiego, jakkolwiek go jeszcze nie zamyka, gdyż jak wiadomo pozostały nadto gotowe do druku przekłady dialogów Eutydemos, Sofista, Polityk, Parmenides, Timaios Kritias, Prawa (Książ 7).

Jan Rutski — Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie (uwagi w sprawie jej interpretacji). Tow. Nauk. w Toruniu, Prace Wyd. Filolog. - Filozof. t. I z. 1. Toruń 1948. str. 56. Autor (który zaginął bez śladu w kampanii 1939 r.) przedstawia doktrynę Hume'a o prawdopodobieństwie, dotychczas nieopracowaną, na tle dzisiejszych poglądów w tej dziedzinie.

Filozofia materialistyczna epoki Wielkiej Rewolucji Francuskiej, z rosyjskiego tłumaczył Witold Wudel, Warszawa 1948, Towarzystwo Uniwersytetu Robotniczego. Str. 159. Jest to, jak brzmi informacja, przekład wycinka (część 3., rozdz. 4. i część 4., rozdz. 5) z II tomu „Historii Filozofii” (filozofia XV—XVIII w.) wydanej w 1941 r. przez Instytut Filozofii Akademii Nauk Związku Radzieckiego pod redakcją G. F. Aleksandrowa, B. E. Bychowskiego, M. B. Mitina, P. F. Judina. Na treść książki składa się słowo wstępne od tłumacza (s. 6—8) oraz rozdziały: 1. Angielski materializm XVIII w. (s. 9—23), 2. Dwa kierunki materializmu francuskiego (s. 23—46), 3. Nauka o przyrodzie (s.

47—71), 4. Teoria poznania (s. 71—85), 5. Ateizm s. 86—100), 6. Etyka (s. 100—118), 7. Poglądy społeczno-polityczne (s. 118—137), 8. Młode pokolenie materialistów francuskich (s. 137—152). Spis książek cytowanych (s. 153—158).

Józef Keller Ks. — **Czyn jako wyraz postawy moralnej Augusta Cieszkowskiego.** Tow. Nauk. Kat. Uniw. Lubelskiego, (Rozpr. Wydz. Teolog.-Kanonistycznego t. 8) Lublin 1948. Str. 288. Sumienna ta rozprawa uzupełnia zawsze jeszcze ubogą literaturę o polskiej filozofii romantycznej, uwzględniając wyczerpująco poprzednie opracowania, w szczególności bezpośrednio przed wojną wydaną książkę W. Kühne, *Graf August Cieszkowski ein Schüler Hegels und des deutschen Geistes*, Lipsk 1938, która przyniosła nieznanne przedtem wiadomości c źródłowe.

Usovicz Al. Ks. i Kłósak K. Ks. — **Konstanty Michalski (1879—1947).** Kraków 1949. *Analecta historica Congr. Miss. Prov. Pol.* nr III. str. 252. Cena 650 zł. Książka składa się z dwóch części: „Życie i dzieła ks. K. Michalskiego” opracował pierwszy z współautorów, z pod pióra drugiego z nich pochodzi „Analiza twórczości naukowej ks. K. Michalskiego”. Opracowanie uwzględnia wyczerpująco materiały drukowane i rękopiśmienne, dając pełny obraz działalności publicznej i naukowej znakomitego krakowskiego historyka filozofii i myśliciela.

Stefan Świeżawski — **Byt (zagadnienia metafizyki tomistycznej).** Tow. Nauk. Kat. Uniw. Lub., Rozpr. Wydz. Histor.-Filol. Sekcja Filozof. T. 1. Lublin 1948. Str. 360. Książka stanowi, jak wyjaśnia autor w przedmowie, zbiór szkiców filozoficznych, omawiających zasadnicze zagadnienia tomistycznej metafizyki; jej zadaniem jest wprowadzenie i pomoc przy studium filozofii arystotelesowsko-tomistycznej. Treść zawiera następujące rozdziały: I. — Kryzys metafizyki. II. Warunki naukowości metafizyki. III. O metodę metafizyki: Analogia. IV. O metodę metafizyki: Abstrakcja i jej stopnie. V. Przedmiot metafizyki i jego intuicja. VI. Powszechne właściwości bytu: Prawdziwość i dobroć. VIII. Zasada tożsamości i racji dostatecznej. IX. Możliwość i akt. X. Istota i istnienie. XI. Materia i forma. XII. Substancja i przypadłość. XIII. Przyczynowość. XIV. Poznanie metafizyczne wobec innych typów poznania.

Georges Politzner — **Wykład Filozofii (I. Zasady podstawowe),** przeł. J. Adamski. Państw. Instytut Wydawniczy, Warszawa 1949. Str. 248. Cena 250 zł. Jest to polski przekład, dokonany na podstawie drugiego poprawionego wydania francuskiego z 1948 r., książki, która powstała ze stenogramu wykładów autora na Uniwersytecie Robotniczym w Paryżu w r.

1935/36. Treść: I. Zagadnienia filozoficzne (Wstęp. Podstawowe zagadnienia filozofii. Idealizm. Materializm. Kto ma rację, idealisci, czy materialisci? Czy istnieje trzeci system filozoficzny? Agnostycyzm). II. Materializm filozoficzny. (Materia i materialisci, Co to znaczy być materialistą? Historia materializmu). III. Studium metafizyki (Na czym polega „metoda metafizyczna”?) IV. Studium dialektyki (Wstęp do studium dialektyki. Prawa dialektyki: Pierwsze prawo — zmiany dialektyczne. Drugie prawo — oddziaływanie wzajemne. Trzecie prawo — sprzeczność. Przemiana ilości w jakość czyli prawo postępu skokami). V. Materializm historyczny. (Siły napędowe historii. Skąd pochodzą klasy społeczne i warunki gospodarcze?) VI. Materializm dialektyczny oraz ideologia (Zastosowanie metody dialektycznej do ideologii). Indeksy.

Tadeusz Czeżowski — **Logika (podręcznik dla studiujących nauki filozoficzne).** Państw. Zakłady Wydawnictw Szkolnych. Warszawa 1949. Str. 274. Cena 600 zł. Książka zawiera następujące części. I. Zasady semantyczne (1. O znakach, 2. O języku). II. Teoria zdań. III. Teoria kwantyfikatorów (1. Teoria funkcji zdaniowych z kwantyfikatorami, 2. Inne teorie funkcji logicznych). IV. Teoria orzeczników (1. Orzeczniki i związki między nimi, 2. Funkcje orzecznikowe z kwantyfikatorami, 3. Logika klasyczna). V. Teoria stosunków (1. Ogólna teoria stosunków, 2. Elementy szczegółowej teorii stosunków) VI. Teoria prawdopodobieństwa (1. Stosunek prawdopodobieństwa, 2. Wnioskowanie prawdopodobieństwowe, 3. Prawdopodobieństwo i logiki wielowartościowe). VII. Zarys rozwoju logiki. — Przypisy. Bibliografia. Indeksy.

Tadeusz Kotarbiński — **Kurs logiki dla prawników,** wydanie II. poprawione i rozszerzone. Łódź 1949 (wyd. I w r. 1947); wydawn. Spółdzielni Akadem. w Łodzi, Biblioteka skryptów t. I. 4°. Str. 6 nlb + 140 (hektografowane). Spis rzeczy obejmuje: 1. Działy logiki. Zarys jej dziejów. Wyjaśnienie terminów semantyki. Kategorie semantyczne. Kategorie ontologiczne. 2. Hipostazy. Ich źródło w nazwach pozornych i nazwach o intencji ogólnej. Ekwiwocacje. Mętne rozumienie słów. 3. Definicje analityczne. 4. Pospolite usterki definicji analitycznych. Wyjaśnienia dotyczące terminu „pojęcie”. Klasyfikacja. 5. Zdanie, jego rodzaje. Postawy względem sensu zdania. Sąd w znaczeniu logicznym. Sąd a zdanie. Znaczenie słowa „prawdziwy”. Spór o t. zw. względność prawdy. 6. Wynikanie. Formuły logiki formalnej. Symbolika rachunku zdań. Tabele wartości logicznych funkcji podstawowych. 7. Wybrane twierdzenia rachunku zdań z jedną lub dwiema zmiennymi. 8. Wybrane twierdzenia rachunku zdań z trzema zmiennymi. 9. Formuły

t. zw. wnioskowania bezpośredniego. 10. Sylogizmy kategorięczne. 11. Uwagi uzupełniające w sprawie form wnioskowania bezpośredniego i w sprawie sylogizmów kategorięcznych. 12. Uwagi dotyczące wypowiedzania i rozpoznawania wniosków sylogistycznych. 13. Rodzaje rozumowania. Rozumowanie dedukcyjne. Metoda dedukcyjna. System dedukcyjny. 14. Metoda indukcyjna. Indukcja przez proste wyliczenie. Indukcja eliminacyjna. 15. Prawdopodobieństwo. Indukcja statystyczna. Sprawdzanie hipotez. Obserwacja i eksperyment. 16. Stosunek przyczynowy i stosunek sprawstwa. 17. Dobra robota. 18. Erystyka. 19. Rozmaitość nauk. 20. Miejsce nauk prawniczych w świecie nauk. Logika a myślenie prawnicze.

Dr Władysław Wolter, prof. prawa karn. U. J. — **Elementy logiki** (wykład dla prawników na prawach rękopisu). Kraków 1948, nakł. Tow. Bibl. Sluch. prawa U. J. 4° str. 144 (hektogr.). Zawiera wykład logiki i metodologii w zakresie dziś zazwyczaj u nas w nauczaniu stosowanym, nadto rozdz. XXV mówi o logicznej wykładni ustawy. Szczególną wartość nadaje wykładowi bogactwo przykładów zaczerpniętych z nauki prawa.

Józef Reutt — **Badania psychologiczne nad wahaniami**. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, Prace Kom. Filozof. t. VII, z. 4. Poznań 1949. Str. 2 nlb + 168. Jest to monograficzna praca eksperymentalna, obejmująca następujące rozdziały: I. Dotychczasowy stan badań nad wahaniami. II. Cel i metoda badania. III. Opracowanie zebranych materiałów. IV. Opis i próba analizy wahaniami. V. Wyniki badania.

Maria Ossowska — **Motywy postępowania (Z zagadnień psychologii moralności)**. Spół. Wydawn. „Książka i Wiedza”, Warszawa, 1949. Str. 325 + 3 nlb. Cena 800 zł. Książka składa się z następujących rozdziałów: I. Spór o „naturę ludzką” i pojęcia pomocnicze w tym sporze. II. Hedonizm. III. Stosunek do własnego cierpienia i przyjemności. IV. Pojęcie egoizmu. V. Altruizm, sympatia, „instynkty społeczne”. VI. Homo moralis. — Streszczenie angielskie. Bibliografia.

K. Kumaniecki, F. Sokołowski, K. Michałow-ski, A. Krokiewicz, L. Winniczuk, S. Lorentz: **Epoka Peryklesa (6 wykładów)**, stron 132. Biblioteka Meandra. Warszawa 1949 PZWS. Książeczka ta zawiera interesującą rozprawę prof. Krokiewicza o Protagorasie i Gorgiaszu, przedstawiającą genezę na tle perspektywy historycznej, rolę dziejową i wartości humanistyczne wielkiej sofistyki greckiej.

Stanisław Ossowski — **Więź społeczna i dziedzictwo krwi**. Spółdz. Wydawn. Książka. Warszawa. 1948. Str. 290. — 500 zł. Jest to przejrzane i uzupełnione drugie wydanie dzie-

ła, którego wydanie poprzednie, z r. 1939 uległo zniszczeniu wojennemu. Treść zawiera rozdziały: I. Dziedziczność i środowisko. II. O zagadnieniach dziedzictwa społecznego. III. Genealogia i genetyka. IV. Społeczna rola mitów etnicznych. V. Więź substancjalna i podobieństwo organiczne. VI. Łączność „predestynowana” i łączność „nierozzerwalna” w grupach społecznych. VII. Wpływ teorii i mitów na rzeczywistość społeczną. VIII. Wnioski i perspektywy.

Stanisław Felber — **Vedomie a podvedomie**. Wyd. Slovenska Akad. vied. a umeni, Bratislava 1948, str. 130, Kcs 160.

Andrzej Slracky — **Kultura a mravnost**, wyd. j. w. Bratislava 1949, str. 182. Kcs. 140.

Pierwsze z obu wymienionych wydawnictw słowackiej akademii ma za przedmiot analizę pojęć świadomości i podświadomości, ujmując zagadnienie od strony zachowania się człowieka, a przeciwstawiając się ujęciu psychoanalizy. Drugie zaś wiąże rozwój moralności z rozwojem kultury i zwalcza apriorystyczne koncepcje etyki. Oba dzieła cytują obszerną bibliografię, wśród której poważną pozycję tworzy literatura marksistowska.

Todor Pawłow, Teorija otrazienija (teoria odbicia) — Osnownyje woprosy teoriji poznania dialektičeskogo materialisma, awtorizowany pieriwod s bołgarskogo prof. F. I. Gieorgiewa i A. I. Rubina, wstupitielnaja statja prof. F. I. Gieorgiewa. 1949. Izdatielstwo Inostrannoj Litteratury, Moskwa. Str. XXXVI, 521. Cena 34Rb (175 zł). Książka ta ogłoszona w pierwszym wydaniu w r. 1936 a w drugim w r. 1945 przez wybitnego przedstawiciela filozofii marksistowskiej, przewodniczącego Bułgarskiej Akademii Nauk, posiada treść następującą: Wstupitielnaja statia: F. I. Gieorgiew — Woprosy marksistsko-leninskogo teoriji otrazienija (s. V — XXXVI). Kn. I. Jedinstwo materii i soznanija: 1. Materija i dwiżenije. Otrazienije kak odna iz form dwiżenija, ili kak swojstwo, prisuszczeje wsiej materii i rodstwiennojno po suszczestwu oszczuszczenijam, no nie tożdiestwiennojno c nimi (s. 1—39). 2. Materija i žizń. Pieriechod ot nieorganičeskich form otrazienija k biologiczeskim; niesoznatielno-reflektornym u rastienij, pohosznatielno-instinktiwnym u žiwotnych (s. 40—86). 3. Materija i soznanije. Pieriechod ot biologiczeskich form otrazienija k czełowieczesko-soznatielnym jego formam. Czełowieczeskaja naucznaja mysl kak wyszaja forma soznanija-otrazienija (s. 87—112). Kn. II. Jedinstwo predmeta i obraza: 1. Objekt i subjekt. Ideja kak subjektiwnyj obraz objektiwnych wieszczej (s. 113—148). 2. O tak nazywajemych pierwicznych i wtornicznych kaczeswach wieszczej (s. 149—179). 3. Kritika „kritiki” uczenija

dialektycznego materialisma o jedinstwie przedmieta i obraza (s. 180—194). Kn. III. Jedinstwo teoriii i praktiki: 1. Praktika kak osnova, cel i kritierij teoriii. Specifika, odnositelnaja samostojatelnost i diestwiennost teoriii (s. 195—244). 2. Jedinstwo logiczeskiego i istoriczeskiego mietodow izloženia i isledowanija (s. 245—262). Kn. IV. Jedinstwo filozofii i specialnych nauk: 1. Filozofija kak najboleje obszczaja teorija razwitija i kak mirowozrenije. Filozofija kak tożdiestwo logiki, gnoseologii i dialektiki (s. 263—286). 2. Filozofija i fizika (s. 287—298). 3. Filozofija i psichologija (s. 299—311). 4. Filozofija i sociologija (s. 312—325). 5. Jeszcze raz o jedinstwie filozofii i specialnych nauk (s. 326—340). Kn. V. Opriedielenije istiny: 1. Istiny i istina. Istina kak wysszaja forma subiektivnogo otrażenija w czietowieczeskom soznanii obiektywnej diestwitielnosti (s. 341—352). 2. Istina imiejiet nie tolko istoriju, no i predistoriju. Dołogiczeskoje myslenie (s. 353—358). 3. Idieologija kak osobyj wid otrażenija obszczestwiennogo bityja w obszczestwiennom soznanii ludiej. Idieologija i nauka (s. 359—377). 4. Stiepeni i tipy soznania woobszcza. Osnownyje formy naucznego myslenia. Nauka i istina. (s. 378—406). 5. Obiektywnost i subiektywnost istiny (s. 407—418). 6. Abstraktnost i konkretnost istiny (s. 419—444). 7. Absolutnost i odnositelnost istiny (s. 445—456). 8. Obszczestwiennost-istoriczeskij i individualnotworczeskij charaktier istiny (s. 457—463). 9. Klassowo-partijnij i obszczetowieczeskij charaktier istiny. (s. 464—494). Primieczanija awtora (s. 495—519).

R. Simeterre — Introduction à l'étude de Platon, dzieło pośmierne zmarłego w r. 1947 profesora Instytutu Katolickiego w Paryżu, ukazało się w wydawnictwie Collection Budé. Wprowadza ono w lekturę sokratycznych dialogów platońskich a zarazem daje rekonstrukcję historyczną doktryny Sokratesa, opartą na ich analizie.

Oeuvres choisies de Sextus Empiricus: Contre les Physiciens, Contre les Moralistes, Hypotyposes Pyrrhoniennes. Traduites par Jean Grenier et Geneviève Goron — ukazały się w wydawnictwie Bibliothèque Philosophique, Paris, Aubier, Editions Montaigne, 1948. Str. 348, cena 390 fr. franc.

A. de Waelhens — Philosophie de Martin Heidegger, książka wydana w ramach publikacji Institut Supérieur de Philosophie de Louvain, ukazała się w trzecim wydaniu w r. 1948.

Eugène Dupréel — Sociologie générale. Travaux de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université Libre de Bruxelles. Paris, les Pres-

ses Universitaires de France. 1948. 8°, 397 str., 480 fr. fr. Książka czołowego filozofa brukselskiego, nagrodzona Prix Pelliot, jest uważana za ważne wydarzenie w rozwoju socjologii. Zawiera ona w systematycznym układzie rezultat wieloletnich badań autora, które grupują się około trzech pojęć zasadniczych: stosunku społecznego, grupy i symbiozy społecznej. Krytyka angielska (Mind 231) zarzuca książce, iż ogranicza się do analizy i systematyki pojęć, brak jej natomiast związku z faktami.

Philosophy for the Future. The Quest of modern Materialism. Książka pod tym tytułem ukazała się jako wydawnictwo zespołowe, którego redaktorami są R. W. Sellars, V. J. McGill i M. Farber (New York, MacMillan 1949, str. 657, dol. 7,50). Treścią książki są próby nowoczesnego sformułowania filozofii materialistycznej. Jest ona uważana za jedną z najbardziej wartościowych nowości wydawniczych w Stanach Zjedn.

Bertrand Russell — Human Knowledge — Its Scope and Limits, London, G. Allen and Unwin 1948, st. 538, cena 18 sh (należy sprostować odmienną informację podaną w R. Fil. XVI str. 185 a oraz 192 a); książka składa się z sześciu części: część pierwsza The World of Science — daje zwięzły przegląd obecnego stanu wiedzy w różnych naukach, druga Language — omawia różne zagadnienia języka nauki, trzecia Science and Perception — zajmuje się podstawą empiryczną nauk, czwarta Scientific Concepts — wskazuje jak dane empiryczne wiążą się z pojęciami i uogólnieniami nauk, piąta Probability — poświęcona jest prawdopodobieństwu, a szósta (Postulates of scientific inference) analizuje postulaty badania naukowego, w szczególności indukcji. Autor zaznacza w przedmowie, że centralnym problemem rozważań jest stosunek między podmiotowym doświadczeniem badacza, a treścią poznania naukowego.

Bertrand Russell, Sceptical Essays. London, G. Allen a. Unwin Ltd, 1948. Str. 251. Cena 8 s. 6 d. Jest to czwarte wydanie zbioru szkiców po raz pierwszy ogłoszonego w r. 1935. Treść składa się z siedemnastu rozdziałów m. i.: On the Value of Scepticism; Dreams and Facts; Is science superstitious? Can Men be Rational? Philosophy in the twentieth century; Machines and the Emotions; Behaviourism and Values; Eastern and Western Ideals of Happiness.

Sir William Cecil Dampier (Whetham) — A History of Science and its Relations with Philosophy and Religion. 4-th edition revised and enlarged. Cambridge, University Press, 1948. Str. XXVIII + 527 (duże 8°). Podstawowe to dzieło, którego pierwsze wydanie ukazało się

w r. 1929, przedstawia historię nauk przyrodniczych aż do najnowszych odkryć i teorii; czasy do końca XVIII w. obejmują 200 stron książki, resztę jej zajmują wieki XIX i XX. Dokładny indeks ułatwia orientację.

Readings in Philosophical Analysis, selected and edited by **Herbert Feigl** and **Wilfrid Sellars** (Department of Philosophy, University of Minnesota). New York, Appleton Century Crofts, Inc. 1949. Str. X, 626, cena Dol. 5. Jest to zbiór wypisów filozoficznych, mających na celu wprowadzenie we współczesne badania filozoficzne, i dobranych z oparciem na wynikach ankiety, jaką wydawcy przeprowadzili wśród blisko 90 specjalistów Ameryki i Anglii. Dobór materiału i ogólna tendencja widoczne są z następującego spisu rzeczy: **Introduction**. **H. Feigl** — Logical Empiricism (s. 3—26). **I. Language, Meaning and Truth**. **W. C. Kneale** — Is Existence a Predicate, (str. 29—43); **W. V. Quine** — Designation and Existence (s. 44—51); **A. Tarski** — The Semantic Conception of Truth (s. 52—84, przedruk z *Philosophy and Phenomenological Research* vol. IV, 1944); **G. Frege** — On Sense and Nomination (s. 85—102, „Über Sinn und Bedeutung“); **B. Russell** — On Denoting (s. 103—115). **II. Meaningfulness and Confirmation**. **R. Carnap** — Truth and Confirmation (s. 119—127); **C. I. Lewis** — Experience and Meaning (s. 128—145); **M. Schlick** — Meaning and Verification (s. 146—170); **V. C. Aldrich** — Messrs Schlick and Ayer on Immortality (s. 171—174); **V. C. Aldrich** — Pictorial Meaning and Picture Thinking (s. 175—181); **K. Ajdukiewicz** — The Scientific World Perspective (s. 182—188, przedr. z *Erkenntnis* 6, 1935). **III. The Nature of Logic and Mathematics**. **E. Nagel** — Logic without Ontology (s. 191—210); **F. Waismann** — The Relevance of Psychology to Logic (s. 211—221); **C. G. Hempel** — On the Nature of Mathematical Truth (s. 222—237); **C. G. Hempel** — Geometry and Empirical Science (s. 238—249); **W. V. Quine** — Truth by Convention (s. 250—274). **IV. Is there Synthetic a Priori Knowledge?** **M. Schlick** — Is there a factual a Priori? (s. 277—285); **C. I. Lewis** — The Pragmatic Conception of the a Priori (s. 286—294); **V. Induction and Probability**. **H. Feigl** — The Logical Character of the Principle of Induction (s. 297—304); **H. Reichenbach** — The Logical Foundations of the Concept of Probability (s. 305—323); **H. Reichenbach** — On the Justification of Induction (s. 324—329); **H. Carnap** — The two Concepts of Probability (s. 330—348). **VI. Data, Reality and the Mind — Body Problem**. **G. E. Moore** — Hume's Philosophy (s. 351—363). **W. T. Stace** — The Refutation of Realism (s. 364—372); **C. G. Hempel** — The Logical Analysis of Psychology (s. 373—384). **C. I. Lewis** — Some Logical Considerations Concerning the Mental

(s. 385—392); **M. Schlick** — On the Relation between Psychological and Physical Concepts (s. 393—407); **R. Carnap** — Logical Foundations of the Unity of Science (s. 408—423); **W. S. Sellars** — Realism and the New Way of Words (s. 424—456). **VII. Problems of Description and Explanation in the Empirical Sciences**. **C. G. Hempel** — The Function of General Laws in History (s. 459—471); **C. D. Broad** — The „Nature“ of a Continuant (s. 472—481); **R. M. Chisholm** — The Contrary-to-Fact Conditional (s. 482—497); **H. Feigl** — Operationism and Scientific Method (s. 498—509); **H. Feigl** — Some Remarks on the Meaning of Scientific Explanation (s. 510—514); **M. Schlick** — Causality in Everyday Life and in Recent Science (s. 515—533); **C. A. Mace** — Mechanical and Teleological Causation (s. 534—540); **C. J. Ducasse** — Explanation, Mechanism and Teleology (s. 541—543); **VIII. Problems of Theoretical Ethics**. **C. D. Broad** — Some of the Main Problems of Ethics (s. 547—563); **C. D. Broad** — Review of Julian S. Huxley's *Evolutionary Ethics* (s. 564—586); **C. L. Stevenson** — The Nature of Ethical Disagreement (s. 587—593); **The University of California Associates** — The Freedom of the Will (s. 594—616); **Suggested Further Readings** : Books (s. 619—621), Articles (s. 621—626).

William Lillie — *An Introduction to Ethics*. London, Methuen, 1948. Str. 354. 12 sh. 6 d. Jest to systematyczny podręcznik, wzorowany na używanej w angielskich uniwersytetach książce **Mc Kenzie** — *Manual of Ethics*. Po rozdziale wstępnym następują trzy rozdziały o psychologii moralności (oparte na McDougall'u) i o epistemologicznych podstawach etyki. Osiem rozdziałów analizuje teorie norm moralnych (relatywizm, intuicjonizm, hedonizm itd.), pięć następnych mówi o stosunku teorii do praktyki, o jednostce i społeczeństwie, o prawach i obowiązkach, o cnocie, o stosunku etyki do religii i metafizyki. W tych rozdziałach autor odwołuje się do etycznych pism Moore'a, Broad'a, Ewinga, Patona, Taylora, Lairda, Rossa, Reida, Bergsona i Bierdiajewa. Osobne wreszcie paragrafy są poświęcone omówieniu klasyków (Butler, Kant, Sidgwick i i.). W zakończeniu podane zostały szczegółowe wskazówki bibliograficzne do lektury.

D. D. Raphael — *The Moral Sense*, Oxford Univ. Press, London, G. Cumberlege 1947. Str. 201: 12 sh. 6 d. Tematem książki są poglądy czterech filozofów z XVIII w., którzy zajmowali się epistemologicznymi podstawami zasad moralnych. Dwaj z nich, Hutcheson i Hume, byli zwolennikami teorii „zmysłu moralnego“, dwaj inni — Price i Reid — reprezentują stanowisko racjonalistyczne. Autor interesuje się nie tylko stroną historyczną tematu; widzi on w owym sporze historycznym podobieństwo

do aktualnej dyskusji w obrębie etyki między stanowiskiem psychologicznym a intuicjonistycznym.

B. Malinowski — Freedom and Civilisation. Allen a. Unwin, London 1947. Str. 338. 16 sh. — Ostatnie dzieło wybitnego polskiego badacza kultur pierwotnych, profesora antropologii Uniwersytetu w Londynie, pisane w czasie wojny, ukazało się już po jego śmierci. Myślą zasadniczą dzieła jest wykazanie, w jaki sposób struktura kultury w danym społeczeństwie i wytworzone przez nią instytucje decydują o wolności indywidualnej.

J. D. Mabbott. The State and the Citizen. Introduction to Political Philosophy. London, Hutchinsons University Library, 1948. Str. 180. 7 sh. 6 d. Angielski recenzent tej książki (Mind nr 231) określa ją jako najważniejszą publikację angielską z dziedziny filozofii państwa od czasu ukazania się dzieła Bosanquet'a — *The Philosophical Theory of the State*, w r. 1899.

Thomas Munro — The Arts and their Interrelations — A Survey of The Arts and an Outline of Comparative Aesthetics, The Liberal Arts Press (153 West 72-nd Street) New York, 1949, s. IX+559, cena 7,50 dol. Autor jest dyrektorem Muzeum Sztuki w Cleveland i redaktorem czasopisma *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*. Treścią książki jest szczegółowe, systematyczne porównanie różnych rodzajów sztuki, oparte na historycznym i krytycznym przeglądzie systemów teorii sztuki; klasyfikacja sztuk (plastyka, muzyka, literatura, teatr, film, taniec) z punktu widzenia materiału, techniki i rodzaju wytworów; estetyka porównawcza i zagadnienia zastosowań praktycznych.

The Reach of the Mind by J. B. Rhine, Professor of Psychology Duke University USA. London, Faber and Faber, 1948. Str. 188. 10 sh. 6 d. Autor jest kierownikiem jednego w świecie laboratorium psychologicznego Uniwersytetu Duke w Półn. Karolinie, które jest poświęcone wyłącznie badaniu zjawisk parapsychicznych. Książka ma za zadanie: po pierwsze dać ogólny przegląd wyników badań prowadzonych od r. 1930 (publikowanych częściowo w *Journal of Parapsychology* i w poprzednim dziele tegoż autora *Extrasensory Perception* — 1940) i ustalić fakty, które można uznać za eksperymentalnie stwierdzone, po drugie — poddać dyskusji doniosłość osiągniętych rezultatów dla filozoficznego poglądu na naturę umysłowości i jej stosunek do świata.

Max Pohlenz — Die Stoa, Geschichte einer geistigen Bewegung, Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht 1949, t. I, str. 476 DM 23, t. II, str. 230, DM 20. Jest to gruntowny oraz intere-

sujący przedstawiony wykład historii stoicyzmu od Zenona do Marka Aureliusza, z podkreśleniem wpływów, jakim doktryna stoicka ulegała ze strony żydowskiej filozofii aleksandryjskiej, neoplatonizmu i teologii chrześcijańskiej; na kilku stronach wymienia autor także reperkusje myśli stoickiej w filozofii nowożytnej aż do Kanta. Tom drugi zawiera teksty, uzasadniające tezy autora, i bibliografię. Całość jest zaopatrzona w obszerne indeksy.

G. M. Manser — Das Wesen des Thomismus, dzieło klasyczne w tym zakresie, ukazało się w trzecim, poprawionym i uzupełnionym wydaniu, (Fribourg, Impr. St.-Paul 1949, Str. XXIV — 728, cena w opr. 33 fr. szwajc.).

Firma Gerold w Wiedniu wydała w r. 1948 dwa tomy pism M. Schlicka: *Gesetz, Kausalität und Wahrscheinlichkeit*, dol. 1,45 (14,50 s.) — jest to zbiór artykułów i wykładów — oraz *Grundriss der Naturphilosophie* (aus dem Nachlass herausgeg. v. W. Hollitscher u. J. Rauscher), dol. 1,45.

Bawink Bernhard und Fierz M. — Ergebnisse und Probleme der Naturwissenschaften, głośna ta książka niedawno zmarłego autora wyszła w 9 wydaniu (pierwsze wydanie w r. 1913) nakładem firmy Hirzel w Zurychu, 1948, str. 813, cena 36 fr. szwajc.

Max Planck in seinen Akademie-Ansprachen. Akademie-Verlag Berlin 1948, str. 212, DM 8,75 — jest to wydanie przez berlińską Akademię Nauk zbiór przemówień zmarłego uczonego wygłoszonych w Akademii, które posiadają duże znaczenie w historii rozwoju nauki ostatnich czasów. Dołączona jest nadto wyczerpująca bibliografia pism Plancka.

H. Scholz, Vorlesungen über die Grundzüge der mathematischen Logik, część I., str. 316, ukazały się nakładem firmy Aschendorff w Münster i. W. jako skrypt hektografowany. Wydany tom zawiera wstęp, rachunek zdań, rachunek orzeczników, teorię identyczności i teorię deskrypcji indywidualnych. Autor jest jednym z najwybitniejszych przedstawicieli logiki współczesnej i wykład jego oparty na wynikach udoskonalonej metalogiki jest ważną pozycją w obrębie ruchu naukowego tej dziedziny badań.

Wśród nowych niemieckich publikacji filozoficznych należy wymienić nadto **H. v. Glasenapp — Die Philosophie der Inder,** Stuttgart 1948 (str. 516); **K. Schilling — Platon,** Birnbach 1948 (str. 348); **R. W. Meyer — Leibniz und die europäische Ordnungskrise,** Hamburg 1948; **A. Wenzl — Die geistigen Strömungen unseres Jahrhunderts,** München 1948; **August Brunner — Erkenntnistheorie.** Köln, Verl. J. P. Bachem, 1948, str. 378, 9,50 DM.; **Bela von Brandenstein — Das Bild des Menschen und die Idee**

des Humanismus, Bregenz/Vorarlb. 1948 (str. 178); A. Pfänder — Philosophie der Lebensziele (wyd. W. Trillhaas), Göttingen 1948; L. Matzat — Gesetz und Freiheit, Köln 1948, (str. 114); Alfred Schüler — Verantwortung, vom Sein und Ethos der Person. Krailing vor München, Verl. E. Wewel, 1948, str. 262; Erich Rothacker — Probleme der Kulturanthropologie, Bonn, H. Bouvier u. Co, 1948, str. 144; Ludwig Klages — Die Grundlagen der Charakterkunde, 18. überarb. Aufl. Bonn, H. Bouvier u. Co, 1948, str. 254, 12 DM.

Publikacje zbiorowe.

Dzieła Lenina i Stalina w wydaniu polskim mają ukazać się staraniem wydawnictwa „Książka i Wiedza” stosownie do uchwały Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, ogłoszonej w dniu 22 lipca 1949. Podstawą przekładu polskiego dzieł Lenina ma być ostatnie (IV) wydanie rosyjskie, a przekład dzieł Stalina ma być oparty na bieżącym wydaniu ich w języku rosyjskim. Praca wydawnicza ma być natychmiast rozpoczęta. Niezależnie od tego wydania ma być nadal kontynuowane dotychczasowe wydawnictwo poszczególnych dzieł klasyków marksizmu-leninizmu.

Institut Supérieur de Philosophie w Louvain wydaje zbiór publikacji pt. „Aristote, oeuvres philosophiques, traductions et études”. W zbiorze tym ukazały się ostatnio m. i. następujące prace: A. Mansion: Introduction à la physique aristotélicienne (2 wyd. 1945), S. Mansion: Le jugement de l'existence chez Aristote (str. VII—311, 1946 — jest to praca habilitacyjna autorki, nagrodzona przez Królewską Akademię Belgijską), F. Nuyens: L'évolution de la psychologie d'Aristote (1947).

Wydawnictwa Opera Omnia (editio leonina) Tomasza z Akwinu ukazał się tom XVI. In 4° dużego formatu str. XXV — 650. Zawiera on indeksy do tomów IV—XV, tj. Summy teologicznej i Summy contra Gentiles wraz z komentarzami Caietana i Sylwestra z Ferary. Jednocześnie ukazało się wydanie podręczne skrócone, in 8°, str. VIII — 728. W dalszym ciągu wydawnictwa mają ukazać się na pierwszym miejscu Quaestiones disputatae de veritate.

S. Thomae Aquinatis Opera Omnia, w 25 tomach folio, zapowiada firma wydawnicza Murgis, Book Publishers, 4 East 41-st Street, New York, 17, N. Y. Nowe wydanie w języku łacińskim ma być dokładnym przedrukiem wydania parmeńskiego 1852—1873 z przedmową referującą współczesne wyniki badań tomistycznych, napisaną przez Vern. J. Bourke'a i autora Thomistic Bibliography 1920—1940).

Tomy poszczególne mają ukazywać się w mniej więcej miesięcznych odstępach. Cena kompletu 325 dol.

S. Thomae Aquinatis Opuscula omnia nec non opera minora T. I, Paris, Lethielleux, 1949; jest to poprawiona reedycja wydania z r. 1927 (Ed. Mandonnet), dokonana przez P. Perrier, całość ma objąć trzy tomy: I rozprawy filozoficzne, II rozprawy teologiczne, III komentarze do Dionizjusza, Boecjusza i De Causis. Wydany tom I zawiera przedmowę (XX str.) oraz rozprawy autentyczne, mianowicie: De principiis naturae, De mixtione elementorum, De ente et essentia, De aeternitate mundi, De motu cordis, De unitate intellectus, De substantiis separatis, De operationibus naturae, De regimine Judaeorum, De regno. Dodatek pierwszy podaje część nieautentyczną De regno, dodatek drugi rozprawy apokryficzne i wątpliwe, jak De fallaciis. De propositionibus modalibus, De demonstratione, De quattuor oppositis, De natura accidentis, De natura generis, De natura materiae, De principio individuationis, De natura verbi intellectus, De differentia verbi divini et humani, De instantibus. Index auctoritatum zamyka całość tomu.

S. Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi Opera omnia, edited by F. S. Schmitt, O. S. B. Edinburgh. Th. Nelson & Sons Ltd. 1947, t. I—III, str. VIII, 290; 288; XVI, 294. Cena każdego tomu £ 2 sh. 2. Całość zamierzonego wydawnictwa obejmie sześć tomów. Trzy pierwsze były wydrukowane w Niemczech w r. 1938, nakład został jednak zniszczony na zarządzenie władzy partyjnej i obecne wydanie jest fototypiczną reprodukcją. Tom pierwszy, z pięciu reprodukcjami rękopisów, zawiera dzieła napisane przez Anzelma jako opata w Bec, tom drugi, z trzema reprodukcjami, — dzieła z okresu arcybiskupstwa. Tom trzeci obejmuje modlitwy i medytacje oraz zbiór listów, pisanych przez Anzelma, gdy był przeorem i opatem. Tomy czwarty i piąty mają objąć resztę listów, tom szósty wreszcie — fragmenty, omówienie edycji oraz indeksy.

The Complete Works and Surviving Letters of George Berkeley, ed. by Prof. T. E. Jessop and Prof. A. A. Luce, nowe to wydawnictwo w dziewięciu tomach jest pierwszą serią zbioru The Library of British Philosophers, nakładem firmy. Th. Nelson and Sons w Edynburgu. Ukazał się tom pierwszy, opatrzone wstępem i przypisami, który zawiera dwie rozprawy filozoficzne: An Essay towards a New Theory of Vision, A Theory of Vision Vindicated and Explained. Tom drugi w przygotowaniu, ma zawierać: Principles of Human Knowledge, Three Dialogues between Hylas and Philonous, korespondencję filozoficzną między Berkeleym i Samuelem Johnsonem (1720—1730).

Każdy tom ma kosztować około 30 szylingów, oddzielne tomy nie będą sprzedawane. Uzupełnieniem wydawnictwa jest książka A. A. Luce — *The Life of George Berkeley*, oparta na nowych materiałach biograficznych, w cenie 25 sh.

Philosophical Studies — Essays in Memory of L. Susan Stebbing, Professor of Philosophy at Bedford College and the foremost woman Philosopher of recent time. London, Allen a. Unwin. 15 sh. — Jest to tom studiów napisanych przez przyjaciół i kolegów zmarłej w czasie wojny uczoney, z zakresu logiki, teorii poznania, psychologii i etyki. Całość uzupełnia wspomnienie pośmiertne i bibliografia pism zmarłej; wśród współautorów są J. Wisdom, H. B. Acton, L. J. Russell i A. C. Ewing.

Zbiorowe wydanie pism Włodzimierza Sołowjewa w niemieckim przekładzie zapowiada firma wydawnicza Erich Wewel, Krailing vor München. Redakcję objął Prof. Dr Wł. Szyłkarski (Bonn) przy współdziałaniu doc. dr. Setscharewa (Bonn) i dra L. Müllera (Marburg). Całość ma wyjść w ośmiu tomach, po dwa tomy rocznie.

Verhandlungen des VIII Deutschen Soziologentages. Tübingen, 1948, str. 204 — jest to sprawozdanie ze zjazdu socjologów niemieckich urządzanego 19—21 września 1946 r. w Frankfurcie n. M. przez zreorganizowane Niemieckie Towarzystwo Socjologiczne pod przewodnictwem L. v. Wiesse. Sprawozdanie obejmuje 6 referatów i dyskusje; wśród referatów wyróżnia się dwa; L. v. Wiesse mówił o obecnej sytuacji w socjologii, podkreślając z jednej strony granice poznania socjologicznego — z drugiej strony doniosłość zastosowań socjologii w stosunkach politycznych. Jurgens v. Kempesky (redaktor Archiv f. Philosophie) w referacie o prawie natury i prawie narodów udowodnił, że ponad prawem pozytywnym istnieją wieczne zasady prawa o charakterze zasad etycznych, stwierdzających równość wszystkich ludzi i narodów.

Atti del Congresso Internazionale di Filosofia a Roma 1946. Vol. I. Il Materialismo Storico, str. LIX, 453 — 1.000 lire; Vol. II. L'Esistenzialismo, str. 577, — 1.200 lire. Milano, Castellani, 1947—1948. Są to protokoły kongresu, który odbył się w Rzymie 15—20 listopada 1946 (zob. Ruch Fil. XVI, str. 65a), obejmujące referaty zjazdowe, w przeważającej części w języku włoskim; 27 jest francuskich, 6 hiszpańskich, dwa niemieckie i jeden angielski.

Attualità Filosofiche, Atti del III Convegno di Studii Filosofici Cristiani tra Professori Universitarii — Aloisianum — Gallarate, Padua Editrice Liviana 1948 str. 370, lire 800 — za-

wiera sprawozdanie ze zjazdu filozoficznego, który odbył się 13—15 września 1948 i zgromadził prócz włoskich uczestników także przedstawicieli innych narodów romańskich.

Wydawnictwa ciągłe.

W zbiorze *Philosophie de l'esprit* wychodzącym pod redakcją L. Lavelle i R. Le Senne ukazały się trzy nowe tomy: Ed. Morot-Sir — *Philosophie et mystique* (str. 272), tegoż autora *La pensée négative* (str. 399) oraz J. Guittou *Essai sur l'amour humain* (str. 257).

The Philosophy of Bertrand Russell, tom piąty wydawnictwa The Library of Living Philosophers (zob. Ruch Fil. XVI, str. 192b), ukazał się w drugim poprawionym wydaniu w r. 1946 i zawiera treść następującą: Bertrand Russell — *My Mental Development* (autobiografia, str. 1—20); Hans Reichenbach — *Bertrand Russell's Logic* (s. 21—54); Morris Weitz — *Analysis and the Unity of Russell's Philosophy* (s. 55—122); Kurt Gödel — *Russell's Mathematical Logic* (s. 123—154); James Feibleman — *A Reply to B. Russell's Introduction to the Second Edition of the Principles of Mathematics* (s. 155—174); G. E. Moore — *Russell's „Theory of Descriptions“* (s. 175—226); Max Black — *Russell's Philosophy of Language* (227—256); Philip P. Wiener — *Method in Russell's Work on Leibniz* (s. 257—276); Albert Einstein — *Remarks on Bertrand Russell's Theory of Knowledge* (s. 277—292); John Laird — *On Certain of Russell's Views Concerning the Human Mind* (s. 293—316); Ernest Nagel — *Russell's Philosophy of Science* (s. 317—350); W. T. Stace — *Russell's Neutral Monism* (s. 351—384); A. P. Ushenko — *Russell's Critique of Empiricism* (s. 385—418); R. M. Chisholm — *Russell on the Foundations of Empirical Knowledge* (s. 419—444); H. Ch. Brown — *A Logician in the Field of Psychology* (s. 445—474); J. E. Boodin — *Russell's Metaphysics* (s. 475—510); J. Buchler — *Russell and the Principles of Ethics* (s. 511—536); E. Sh. Brightman — *Russell's Philosophy of Religion* (s. 537—556); E. C. Lindeman — *Russell's Concise Social Philosophy* (s. 557—576); V. J. McGill — *Russell's Political and Economic Philosophy* (s. 579—618); B. H. Bode — *Russell's Educational Philosophy* (s. 619—642); Sidney Hook — *Bertrand Russell's Philosophy of History* (s. 643—678); Bertrand Russell — *Reply to Criticisms* (s. 679—742). Książkę zamyka bibliografia pism Russell'a (s. 743—790), za lata 1895—1945, obejmująca 390 pozycji, oraz indeks terminów (s. 792—816).

The Philosophy of Ernst Cassirer, ukazała się w r. 1949 jako tom szósty wydawnictwa The Library of Living Philosophers (zob. Ruch Fil. XVI, str. 192b), Str. XVIII + 950, cena 6 dol. Według ustalonego w tym wydawni-

ctwie wzoru następują kolejno autobiografia filozofa, 21 rozpraw różnych autorów, omawiających wszechstronnie jego poglądy oraz odpowiedź Cassirera na komentarze i krytyki. Zamyka całość dokładna bibliografia pism Cassirera. (E. Cassirer, jeden z czołowych przedstawicieli marburskiej grupy nowokantystów, ur. 1874 r., usunięty w r. 1933 z katedry profesorskiej w Hamburgu, przeniósł się do St. Zjedn. AP.)

Deus et Anima, Archiv für christliche Dichtung und Philosophie, (Universitätsverlag Bonn) brzmi tytuł wydawnictwa, na którego czele stoi Włodzimierz Szykarski, obecny profesor Uniwersytetu w Bonn (Honneff am Rhein, Hölderhoff-Stift. Deutschland Brit. Zone). Dotychczas zostały wydane następujące tomy: A. Dyroff — *Einleitung in die Philosophie: Grundprobleme der Erkenntnistheorie, Metaphysik, Ethik und Ästhetik*. 1948. Str. IV + 452. DM 12. A. Dyroff — *Ästhetik des tätigen Geistes*. T. I. *Die Objektivität des Schönen*. Str. XVI + 328. T. II. *Die Subjektivität des Schönen*. Str. 152. 1948. DM 15. Obie książki zostały wydane ze spuścizny pośmiertnej wybitnego profesora Uniwersytetu w Bonn Dyroffa (1866—1943); W. Szykarski — *Jugendgeschichte Adolf Dyroffs* (mit einigen Streifzügen durch die Jahre seiner Reife und Vörlendung). Zweite Aufl. 1948. Str. 240. DM 6. Zapowiedziano szereg dalszych tomów, jak również serię „Kleine Schriften aus der Sammlung Deus et Anima” w trzech cyklach „Dostojewski — Sołowjew — Nietzsche”, „Sołowjew und Tolstoj”, „Teichmüller — Dyroff”.

W zbiorze *Forschungen zur Logik und zur Grundlegung der exakten Wissenschaften* wydawanym przez Prof. H. Scholza (zob. Ruch Fil. XV. str. 144b) ukazały się w czasie wojny prace: K. Schröter — *Ein allgemeiner Kalkülbegriff* (Heft 6, 1941), W. Ackermann — *Ein System der typenfreien Logik I* (Heft 7, 1941), K. Schröter — *Axiomatisierung der Frege'schen Aussagenkalküle* (Heft 8, 1943). W związku z tym zbiorem pozostaje nadto: K. Schröter — *Was ist eine mathematische Theorie?* Jahresber. d. Deutschen Mathem. Vereinigung 53, 1 (1943), str. 69—82.

Czasopisma.

Przegląd filozoficzny, zeszyt czwarty rocznika XLIV (1948), został poświęcony Kongresowi Filozoficznemu w Amsterdamie i zawiera dwanaście spomiędzy 22 polskich referatów zgłoszonych na ten Kongres, niektóre w postaci rozszerzonej (pozostałe były już częściowo drukowane po polsku gdzie indziej, wszystkie były ogłoszone w językach obcych w Aktach Kongresu, (zob. Ruch Fil. XVI. str. 192a).

Przegląd Filozoficzny wydał podwójny zeszyt (roczn. XLV, 1949 z. 1—2) pod tytułem *Estetyka współczesna*, objętości 300 str. Zeszyt zawiera 13 rozpraw poświęconych różnym zagadnieniom współczesnej estetyki, wśród nich dwie napisane przez autorów zagranicznych: T. Pawłow, prezes Bułgarskiej Akademii Nauk i członek Akademii Nauk ZSRR przedstawił podstawy estetyki marksistowskiej, a H. D. Aiken z Harvard University omówił dążenia estetyków amerykańskich. Treść zeszytu uzupełnia wspomnienie pośmiertne poświęcone Władysławowi Witwickiemu (z portretem) oraz sprawozdanie informacyjne o wydarzeniach na polu estetyki w różnych krajach.

Myśl Współczesna z 1—2 (31—32) za styczeń—luty 1949, podaje w rubryce Kronika Radziecka szczegółowe sprawozdanie z dyskusji na temat estetyki radzieckiej, którą zorganizowała w marcu 1948 r. Akademia Nauk Społecznych przy CK WKP(b) w Moskwie (zob. Ruch Fil. XVI str. 200a); sprawozdanie obejmuje referat M. M. Rozentala i obszernie streszczenie głosów dyskusyjnych (s. 100—122). W tym samym zeszycie został zarazem wydrukowany przekład referatu W. F. Bieriestniewa i P. S. Trofimowa: *Projekt programu kursu „Podstawy marksistowsko-leninowskiej estetyki”* (s. 122—139).

Zeszyty „Nowych Dróg” — wybór prac marksistowskich (przekłady). I. Seria filozoficzna 1. (1949) str. 164; czasopismo „Nowe Drogi” przystąpiło do wydawania nieperiodycznych zeszytów specjalnych pod powyższym tytułem, których celem ma być udostępnienie w polskich przekładach cenniejszych artykułów z zagranicznej literatury marksistowskiej. Wydany zeszyt pierwszy serii filozoficznej zawiera: WŁ. LENIN — *Materializm a empiriokrytycyzm* (wyjątek) s. 5—24; A. MAKSIMOW — *Walka Lenina z „fizycznym”* (powinno być fizycznym) idealizmem (Bolszewik 2, 1949) s. 25—42; M. CORNFORTH — *Walka ideologiczna w nauce* (wyj. z książki *Science for Peace and Socialism*) s. 43—65; E. GŁUSZCZENKO — *Przeciwko idealizmowi i metafizyce w nauce o dziedziczności* (Woprosy filozofii 2, 1948) s. 66—88; G. KURSANOW — *Reakcyjna gnoseologia neopozytywizmu i jego „teoria” pojęć* (Izw. Akad. N. ZSRR, ser. ist. i filoz. V, 5, 1948) s. 89—109; H. NAAN — *Współczesny idealizm „fizyczny” w USA i Anglii w służbie religianctwa i reakcji* (Woprosy filozofii, 2, 1948) s. 110—142. Kronika: *Projekt programu kursu materializmu dialektycznego i dziejowego dla wyższych zakładów naukowych* (opracowany jako podstawa do dyskusji przez grono wykładowców z polecenia wydziału nauk społecznych Min. Szkolnictwa Wyższego ZSRR i opublikowany w czasopiśmie *Woprosy filozofii* 1, 1948) s. 143—164.

Collectanea Theologica, organ polskiego Towarzystwa Teologicznego, pod redakcją profesorów W. Kwiatkowskiego, A. Klawka, P. Chojnackiego i Wł. Rostana (Warszawa, Krakowskie Przedmieście 26/28), po dziesięcioletniej przerwie wojennej został wznowiony rocznikiem XXI za rok 1949, który podaje m. i. nekrolog ks. Stanisława Kobyłeckiego, em. profesora psychologii w Uniwersytecie Warszawskim (zm. 1. XI. 1939) oraz omówienie w języku francuskim książki ks. P. Chojnackiego, *Filozofia tomistyczna i neotomistyczna* (Poznań 1947).

Życie Nauki, t. VII nr 37 (1949) podaje recenzję pióra prof. N. Łubnickiego z trzech podręczników logiki, napisanych przez trzech autorów marksistów W. F. Asmusa (po rosyjsku), A. Kolmana (po czesku) i H. Lefebvre'a (po francusku); wszystkie trzy ukazały się w r. 1947.

Studia Philosophica, *Annuaire de la Soc. Suisse de Philosophie*, t. VIII (1948), str. 224, Bazylea, Verl. f. Recht und Gesellschaft, zawiera następujące rozprawy: L. BISWANGER — *Über den Satz von Hofmannsthal „Was Geist ist erfasst nur der Bedrängte“*. I. M. BOCHEŃSKI (Fribourg) — *Réflexions sur l'évolution de la philosophie*. O. F. BOLLNOW (Mainz) — *Der Mittag*. P. HÄBERLIN (Bâle) — *Zwei Erklärungen*. A. HEUSS (Köln) — *Die Stellung der Biologie in den historischen Wissenschaften*. G. E. MULLER (Oklahoma) — *Der Begriff der Erkenntnis und die Logik der Philosophie*. J. C. PIGUET — *Etre et valeur en esthétique*. R. SAVIOZ (Zurich) — *Liberté et causalité dans la Philosophie de Ch. Bônnet et de Maine de Biran*. Tom zamykają recenzje książek A. Silva-Tarouca, H. Bartha, I. M. Bocheńskiego i A. Lalanda'a.

Synthese (zob. *Ruch Fil.* XVI str. 55b) w n-rze 1—2 (maj-czerwiec 1946) tomu V, którym wydawnictwo zostało wznowione po sześćdziesięcioletniej przerwie wojennej, daje dla różnych swych działów programowe artykuły wstępne. W dziale *Unity of Science Movement* artykuł taki skreślony przez Ottona Neuratha na krótki czas przed śmiercią (zmarł w Oxfordzie przy końcu grudnia 1945 r.) podaje wojenne koleje głównych przedstawicieli i sympatyków tej grupy (z Polski wymienia małżonków Lindenbaum jako nieżyjących) oraz charakteryzuje program logicznego empiryzmu.

Sigma, conoscenza unitaria — pod tym tytułem pojawiło się w r. 1947 czasopismo pod redakcją Giuseppe Vaccarino i Vittorio Somenzi, nakładem Editric Partenia (Roma, Via Giovanna di Bulgaria 24-A), drukujące artykuły w językach włoskim, francuskim lub angielskim, poświęcone zagadnieniom podstaw psycholo-

gicznych i logicznych matematyki, fizyki i biologii, analizie języka naukowego, jedności nauk, jak również „technice filozoficznej”. Ukazało się dwa tomy (I—1947, n-ry 1—3, L. 600; II—1948, n-ry 4—9, L. 900), po czym czasopismo przestało wychodzić, zlewając się z *Methodos* (zob. niżej).

Methodos — Rivista trimestrale di Metodologia e di Logica Simbolica — nazywa się nowe czasopismo, które wychodzi od początku r. 1949 staraniem Centro Italiano di Metodologia e Analisi de l'Linguaggio a nakładem Casa Editrice La Fiaccola w Mediolanie (Milano, via Bagutta 18). Prenumerata rocznika 1949 wynosi 1.500 lirów lub 4 dolary. Artykuły są drukowane w językach włoskim, francuskim, niemieckim, lub angielskim, artykuły nie angielskie są podawane z pełnym tłumaczeniem na angielski. Wydawnictwo dzieli się na dwie sekcje: Sekcję metodologii, którą redaguje instytucja wydawnicza (Centro j. w. — via Giuseppe Colombo 79, Milano Italia) oraz Sekcję logiki symbolicznej, której naczelnym redaktorem jest I. M. Bocheński (1, Place G. Python, Fribourg, Suisse) a komitet redakcyjny tworzą: K. Ajdukiewicz (Poznań), P. Bernays (Zurich), E. W. Beth (Amsterdam), M. Black (Cornell University), J. L. Destouches (Sorbonne), P. Destouches-Fevrier (Paris), K. Dürr (Zurich), R. Feys (Louvain), F. Gonseth (Zurich), A. Heyting (Amsterdam), St. Jaśkowski (Toruń), J. Joergensen (Charlottenlund-Kopenhaga), J. Łukasiewicz (Dublin), K. R. Popper (Londyn), U. Saarnio (Helsinki), H. Scholz (Münster i. W.). Po czasopiśmie *Collectanea Logica*, które powstało w Warszawie w r. 1939 jako organ Polskiego Towarzystwa Logicznego i które zostało przez wojnę unicestwione, jest to pierwszy w Europie międzynarodowy organ poświęcony wyłącznie logice i metodologii.

La scuola polacca di logica — sprawozdanie pod tym tytułem pióra Giuseppe Vaccarino ukazało się w rzymskim czasopiśmie *Sigma, Conoscenza Unitaria*, (paźdz. 1948 r.) Vol. II fasc. 8—9, str. 527—546. (Editrice Partenia, Roma). Cena zeszytu 250 lirów.

Archives Internationales d'Histoire des Sciences, kwartalnik wydawany przez Union Internationale d'Histoire des Sciences, z subwencji UNESCO, nakładem firmy Hermann et Cie Edit., Paris wychodzi od r. 1947 pod naczelną redakcją prof. Aldo Mieli; nadto do Komitetu redakcyjnego należą A. Cortesao (UNESCO), M. Gliozzi (Turyn), A. Reymond (Lausanne), G. Sarton (Cambridge USA), P. Sergescu (Bukareszt), Ch. Singer (Londyn), G. Vetter (Praga), C. de Waard (Vlissingen). *Archives* są kontynuacją wydawanego przez wojnę przez prof. A. Mieli czasopisma *Archeion*. Podają (w językach francuskim, włoskim, hiszpań-

skim, angielskim lub niemieckim) rozprawy na tematy ogólne oraz z historii nauk, sprawozdania Międzynarodowej Akademii i Międzynarodowej Unii Historii Nauk (zob. Ruch Fil. XVI str. 204), recenzje i krytyki, nekrologi itd. Polskimi współpracownikami czasopisma są A. Birkenmajer i Cz. Białobrzęski.

Cahiers Internationaux de Sociologie, nowe czasopismo półroczne rozpoczęło wychodzić od października 1946 r. w Paryżu, nakładem Editions du Seuil (27, rue Jacob, Paris 6-e). Redaktorem naczelnym jest G. Gurvitch (Uniwersytet w Strasburgu); do komitetu redakcyjnego należą socjologowie z uniwersytetów i instytutów francuskich, angielskich i amerykańskich m. in. Florian Znaniecki (Univ of Illinois). Cena w prenumeracie 400 fr. rocznie. Tom I zawiera następujące artykuły: GEORGES GURVITCH, La vocation actuelle de la sociologie; ERNEST W. BURGESS, Méthodes de la recherche sociologique; GABRIEL le BRAS, Secteurs et aspects nouveaux de la sociologie religieuse; HENRI LEVY-BRUHL, Sur les sources sociales de l'obligation juridique; MAURICE LEENHARDT, Ethnologie de la parole; FLORIAN ZNANIECKI, Sociométrie et sociologie; ROBERT S. LYND, Sociologie et planification; GEORGES FRIEDMANN, Automatismes et travail industriel; MIKEL DUFRENE, Existencialisme et sociologie; PIERRE MAXIME SCHUHL, Xavier Bichat et la théorie de la prééminence de la main droite.

Theoria, szwedzki kwartalnik filozoficzny, poświęcił ostatni swój (15) rocznik uczczeniu prof. A. Nymana (A philosophical miscellany presented to Alf Nyman 12. 3. 1949, Lund 1949, str. 432). Tom zawiera 38 rozpraw autorów szwedzkich i zagranicznych w językach angielskim, francuskim i niemieckim oraz bibliografię pism prof. Nymana.

Zeitschrift für Philosophische Forschung (zob. Ruch Fil. XVI str. 55 b, należy częściowo sprostować podane tam wiadomości) wychodzi od września 1946 r. w miejsce czasopisma Kantstudien, które zostały zakazane przez władze okupacyjne w r. 1945 (Kantgesellschaft i Kantstudien zostały rozwiązane z powodów politycznych w r. 1938; brak wiadomości o dalszych ich losach). Prospekt wydawniczy oznajmia: „Zeitschrift für philosophische Forschung wchodzi w miejsce Kantstudien, aby stać się odbiciem życia filozoficznego w Niemczech oraz jego stosunków wzajemnych z zagranicą. Chce ona, zachowując najlepsze tradycje, być łącznikiem między przeszłością i przyszłością. Obył nam było dane odtworzyć tysiączne związki przez nieszczęsną wojnę zerwane z filozofami we wszystkich krajach i nigdy więcej ich nie utracić”. Czasopismo ma służyć bezstronnie przedstawicielom wszystkich kierun-

ków i dziedzin filozofii, wymagając jedynie wysokiego poziomu naukowego; zaprasza również współpracowników zagranicznych. Wychodzi kwartalnie, w rocznej objętości 600—640 str. druku; drukuje artykuły, sprawozdania, recenzje i wiadomości bieżące. Redaktorem jest Dr. G. Schischkoff, (13 b, Schlehdorf am Kochelsee, Obb.). Do komitetu redakcyjnego należą: E. v. Aster (Konstantynopol), O. Fr. Bollnow (Moguncja), W. Bröcker (Kiel), N. Hartmann (Göttingen), W. Hellpach (Heidelberg), J. E. Heyde (Rostock), E. Hochstetter (Göttingen), E. Hoffmann (Heidelberg), W. Jaeger (Cambridge USA), A. Kastil (Schönbühl b. Melk), Ph. Lersch (München), P. F. Linke (Jena), H. Pichler (Greifswald), K. Reidemeyer (Marburg), Fr. J. v. Rintelen (Moguncja), B. Russell (Cambridge), W. Szilasi (Freiburg i. Br.), R. Zochler (Erlangen). Firmą nakładową jest Pan-Verlag Rudolf Birnbach, Wurzach/Württ. Postfach 22, Germany USA-Zone. Prenumerata roczna DM. 30.

Philosophisches Jahrbuch (dawniej **Philosophisches Jahrbuch der Görresgesellschaft**) kwartalnik, zamknięty w r. 1942, rozpoczął na nowo wychodzić od r. 1946, w którym ukazał się jeden zeszyt oznaczony jako tom 56. Jednocześnie zmieniła się redakcja czasopisma, którą po prof. Dr. E. Hartmannie objął jako następca Prof. dr. Georg Siegmund. Czasopismo wychodzi nakładem firmy Parzeller u. Co, Fulda (w amerykańskiej strefie okupacyjnej). Cena zeszytu 4 DM, prenumerata roczna 14 DM. Współpracownikami są m. i. M. Grabmann, H. Scholz, W. Szykarski, F. J. v. Rintelen, H. H. Kühn.

Geistige Welt, Vierteljahrsschrift für Kultur- und Geisteswissenschaften, Schriftleitung Hans Jantzen; München, Filser-Verlag — wychodzi od r. 1946 i zawiera m. i. następujące rozprawy: B. SNELL — Die Entdeckung der Menschlichkeit und unsere Stellung zu den Griechen; A. DEMPF — Schelling, Baader, Görres; E. MASTE — Grundriss einer Soziologie des politischen Lebens; E. KRIS — Zur Psychologie des Vorurteils; A. WENZL — Hundert Jahre philosophische Tradition in München; H. J. MULLER — Bemerkungen zur Weltkultur; F. EGLON — Vom Menschen und der Gestaltung; K. H. BODENSIEK — Von der romantischen Illusion; R. STADELMANN — Die Geschichtsphilosophie Gian Battista Vico's; G. F. HARTLAUB — Grenzen der antiken Kunst; G. FREY — Begrenzung als geistige Situation der Gegenwart; W. HAFTMANN — Der Glaube an die Krise; W. OTTO — Vom Impressionismus zum Surrealismus.

Archiv für Philosophie (zob. Ruch Fil. XVI, str. 55b) nr 1, który ukazał się z datą 1948 r., zawiera: KEMPSKI J. v. — Kant und der Geist

der europäischen Philosophie; SCHOLZ H. — Logik, Grammatik, Metaphysik; DURR K. — Bemerkungen zur aristotelischen Theorie der modalen Formen; BROCK E. — Denken und Wirklichkeit; COHN J. — Goethes Gedicht „Wiederfinden“; MULLER A. — Die Philosophie im katholischen Kulturkreis. Zeszyty mają wychodzić w nieregularnych odstępach czasu. Cena zeszytu 7,50 DM, w prenumeracie za 10 zeszytów cena zeszytu obniża się na 6 DM. Nakładcą jest W. Kohlhammer Verlag, Urbanstrassé 12—16, Stuttgart.

Journal of the History of Ideas, wychodzący w Nowym Jorku, poświęcił nr 4 tomu IX (1948) jubileuszowi 75-lecia Artura O. Lovejoy, em. profesora John Hopkins University. Jubilat jest wybitnym historykiem myśli ludzkiej oraz założycielem wymienionego czasopisma w r. 1940.

The Marxian Way, kwartalnik pod redakcją M. N. Roy, wychodzi od r. 1947. Adres redakcji Calcutta, 15, Bankin Chatterje Street. Renaissance Publishers; Prenumerata roczna 100 rupii sr. Treść t. II (1947/48) nr. 2: DWIGHT MACDONALD — The root is man; SIBNARAYAN RAY — Philosophy of radicalism; ALFRED OVERTON — Art and the Machine; M. N. ROY — The origin of Life. T. III, nr 2—3 (1948/49): PH. SPRATT — Morality and political practice; P. LANGEVIN — Materialism, mechanistic and dialectic; G. D. PARIKH — Planning and freedom; M. N. ROY — An essay in writing history; PH. FRANK — The Unity of Science; L. SHASTRIJOSHI — Rise and Development of Indian Philosophy; M. D. VIDWANS — Socialist jurisprudence; R. L. NIGAM — The crisis of our time; S. CHAUDHURY — Planning and democracy.

Revista de Ideas Esteticas wychodzi od r. 1942 jako kwartalnik, wydawany w Madrycie przez Instituto Diego Velasquez (Duque de Medinacoli 4). Jest to obok *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* (zob. Ruch Fil. XVI str. 56a) oraz *Revue d'Esthétique* (zob. Ruch Fil. XVI, str. 194b) trzecie poświęcone estetyce czasopismo o zasięgu międzynarodowym.

Słowniki, bibliografie.

Polski Słownik Biograficzny (zob. Ruch Fil. XVI, str. 56b) przynosi, prócz podanych już poprzednio, następujące życiorysy filozofów: zeszyt 24 — DOWGIRD Anioł Ks., 1776—1835 (ks. M. Klepacz); zes. 26 — DWORZACZEK Ferdynand, 1804—1876, lekarz i filozof medycyny (L. Zembrzuski i W. Ziembicki); DYGA-SIŃSKI Tomasz Adolf, 1839—1902 (W. Wolert); DZIEDUSZYCKI Wojciech. 1848—1909 (St. Kieniewicz); zeszyt 31 — FISZER Franciszek, 1860—1937, warszawski filozof kawiarniany (Wł. Tatariewicz); zes. 32 — FRENKEL Karol, 1891—1920 (K. Ajdukiewicz); zes. 33 —

GABRYL Franciszek ks., 1866—1914 (ks. Al. Usovicz); GARBOWSKI Tadeusz, 1869—1940 (R. J. Wojtusiak); GARFEIN-GARSKI Stanisław, 1867—1928 (Red.). Nieuwzględniony został Dworzaczek I. K., tłumacz Descartes'a, krytyk i współpracownik Biblioteki Warszawskiej (Struve. Wstęp krytyczny do filozofii. 1903; str. 9, 469).

Encyklopedię katolicką opracowuje w myśl rezolucji zjazdu Polskiego Towarzystwa Teologicznego (zob. Ruch Fil. XVI str. 207 b) Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Całość została zaprojektowana na kilkanaście tomów. Ma ona informować jasno i treściwie, z uwzględnieniem najnowszych badań, ma też podawać aparat bibliograficzny.

Bibliographie de la Philosophie, wydawnictwo Institut International de Philos. (zob. Ruch Fil. XVI, str. 196 a) — ukazał się zeszyt 1 tomu V (str. X + 322), który przynosi bibliografię filozoficzną 33 państw za pierwsze półrocze 1947. Cena zeszytu 1,200 fr. fr.

Bulletin Analytique, Philosophie (zob. Ruch Fil. XVI str. 196 a) — dotychczas ukazały się tomy I i II za lata 1946 i 1947 oraz z tomu III zeszyty 1 (str. 1—114) i 2 (str. 115—216), obejmujące dwa kwartały 1948 r. Wydawnictwo dostarcza na żądanie mikrofilmowych odbitek z artykułów uwzględnionych w bibliografii. Przyjmuje nadto do depozytu w swym archiwum prace rękopiśmienne, które z powodu trudności wydawniczych nie mogły ukazać się w druku i udostępnia je przez zamieszczenie ich w bibliografii i sporządzanie odbitek mikrofilmowych.

Tijdschrift voor Philosoph'e, kwartalnik wydawany w języku flamandzkim pod redakcją komitetu złożonego z filozofów łowańskich (S. Bronts, G. A. De Brie, D. M. De Petter, A. R. Henderickx, J. H. Walgrave), nakładem N. V. Vereniging voor Wijsgerige Uitgaven, Leuven (Lovanium) oraz Uitgeverij het Spectrum. Utrecht — przynosi podobnie jak *Revue Philosophique de Louvain* (zob. Ruch Fil. XVI, str. 196 b) repertorium bibliograficzne bieżącej literatury filozoficznej, uwzględniając zarówno wydawnictwa książkowe, jak artykuły z czasopism, w układzie rzeczowym, z dołączeniem odrębnie alfabetycznego rejestru nazwisk. Repertorium ma obejmować zasadnicze publikacje ukazujące się w językach łacińskim, włoskim, francuskim, hiszpańskim, portugalskim, angielskim, niemieckim i holenderskim; literatura innych języków jest uwzględniona w miarę dostępności źródeł. Repertorium za rok 1949, w zeszytach 1 (luty 1949), 2 (maj 1949) oraz 3 (sierpień 1949) 11-go rocznika czasopisma (z osobną paginacją, str. 1—164, 165—280, 281—360), przynosi materiał bardzo bo-

gaty doprowadzony do ostatnich czasów. Prace polskie są notowane starannie i bezbłądnie.

Goblot E. Le vocabulaire philosophique ukazał się w nowym wydaniu, Paris, Colin, 16°, str. 518, cena 175 fr. fr.

Philosophenlexikon, którego autorem jest W. ZIEGENFUSS, wychodzi nakładem firmy Walter de Gruyter w Berlinie; ukazał się zeszyt 1 (A-K) z datą 1949 r., cena 30 MK. Od dawna zapowiadane to wydawnictwo wypełnia lukę po wyczerpanym leksykonie Eislera (zob. Ruch Fil. XV s. 125a).

Lexicon of St. Thomas w pięciu tomach został zapowiedziany przez Catholic University of America Press. Tom pierwszy miał ukazać się w sierpniu 1949 r.; następne zaś w odstępach kwartalnych.

Who's Who in Philosophy, informator osobowy, wyszedł nakładem Philosophical Library (New York City, 15 East 40th Street). Cena dol. 4,50.

Wykłady, odczyty, referaty

POLSKA AKADEMIA UMIEJĘTNOŚCI, Wydział Filologiczny — Komisja Filologiczna. — 22. I. 49. PLEZIA M.: Postać Arystotelesa w historii i w legendzie. **Wydział Historyczno-Filozoficzny**. — 26. X. 48. TATARKIEWICZ Wł.: Filozofia analityczna. — SUCHODOLSKI B.: Zagadnienie klasyfikacji prądów pedagogicznych. **Komisja Filozoficzna**. — 29. X. 48. KRZYŻANOWSKI A.: Przyczyny wzrostu i upadku cywilizacji wedle A. Toynbee. — 14. I. 49. LESZCZYŃSKI J.: Teoria światła wedle Hansa Corneliusa. — 1. IV. 49. CZEŻOWSKI T.: Etyka jako nauka empiryczna. — 22. IV. 49. SKOWRON S.: Zagadnienie ewolucji. — 13. V. 49. SZUMAN S.: O rozwoju psychicznym jako postępie. — 27. V. 49. GAWECKI B.: Realizm ewolucyjny. **Doroczne publiczne posiedzenie**. — 25. VI. 49. BIAŁOBRZESKI Cz.: Fizyka przed pół wiekiem a dziś.

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK, Komisja Filozoficzna. — 4. XII. 48. REUTT J.: Badania psychologiczne nad wahaniem. — 7. XII. 48. DĄBBSKA I.: Sceptycyzm i agnostycyzm we współczesnej epistemologii.

KOŁO NAUKOWE NAUCZE POZNAŃSKIEGO TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK. — 25. IX. 48. WITKOWSKI J.: Czy świat się powtarza?

TORUŃSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE, Wydział I Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych. 24. V. 47. GÓRSKI Karol: Bogdan Jański jako socjalista. — 22. VI. 48. HO-

ŁUBOWICZ Wł.: Studia nad metodami badań warstw kulturowych w prehistorii polskiej. — 22. VI. 48. ZDRÓJKOWSKI Zb.: „Praktyka Kryminalna” Jakóba Czechowicza, jej źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego Zachodniej Europy. — **Komisja Historyczna**. 20. VI. 47. GÓRSKI Karol: O interpretacji i wartościowaniu w historii. — **Wydział II Filologiczno-Filozoficzny**: 28. I. 48. WOŁOSZYN S.: O normie pedagogicznej. — 28. I. 48. RUTSKI J.: Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie. — **Wydział III Matematyczno-Przyrodniczy**. 21. V. 47. JAŚKOWSKI S.: a) Trzy przyczynki do dwuwartościowego rachunku zdań. — b) O zmiennych zdaniowych zależnych. — c) O pewnych grupach klas zbiorów i ich zastosowaniu do definicji liczb. — d) O pewnej metodzie rozstrzygania wyrażeń algebry klas z funkcją addytywną. — 19. III. 48. JAŚKOWSKI S.: Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych. —

WARSZAWSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE. — 16. II. 49. DOROSZEWSKI W.: Rola świadomości w ewolucji języka. 26. II. 49. CHMIELEWSKI J.: Sin Li Hue (współczesny system filozoficzny dr. Feng-Ju-Lan'a). — 31. III. 49. JABŁOŃSKI W.: Dzieje rozwoju myśli chińskiej. — 19. V. 49. DREWNOWSKI J. Fr.: Narzędzia (uwagi z dziedziny prakseologii). — 25. V. 49. GRZEGORCZYK A.: Zagadnienie logiki modalnej. — 27. V. 49. AJDUKIEWICZ K.: Definicja prawdy a idealizm. — 29. V. 49. GREGOIRE F.: L'histoire de la philosophie des sciences en France. — 20. VI. 49. HOSTELET G.: L'emploi des indices dans les sciences. — Odczyty 26. II. i 27. V. odbyły się w Łodzi. — Wykaz odczytów Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego podany w Ruchu Fil. XVI s. 197 b należy uzupełnić pozycją: 18. II. 48. MORAWSKI S.: O estetyce Burke'a.

KRAKOWSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE. — 15. I. 49. CHOYNOWSKI M.: Zagadnienie definicji nauki. — 26. II. 49. SZEWCZUK Wł.: Krytyka teorii postaci. — 12. III. 49. BRZEZICKI E.: Funkcje płatów czołowych na tle doświadczeń z lobotomią. — 2. IV. 49. KLINGER J.: Próba krytyki podstaw estetyki Etienne Souriau. — 28. V. 49. REICHMAN F.: Zapowiedzi neoplatonickie w pismach Plutarcha i Maksyma z Tyru. — 28. VI. 49. SUCHORZEWSKA J.: Transcendentalizm i psychologizm w kantyzmie.

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE. 26. II. 49. JAŚKOWSKI St.: O funkcjach modalnych i przyczynowych w logice symbolicznej. — 30. III. 49. BŁACHOWSKI S.: Dziedziczność i środowisko w psychicznym rozwoju człowieka. — 7. V. 49. AJDUKIEWICZ K.: O pojęciu istnienia. — 13. V. 49. ŚWIĘ-

ŻAWSKI S.: Metoda przyrodoznawstwa u Rogera Bacona i Alberta Wielkiego. — 30. V. 49. AJDUKIEWICZ K.: Definicja prawdy a zagadnienie idealizmu.

TORUŃSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE. — 8. II. 49. CZEŻOWSKI T.: Jak rozumieć „sens życia”. — 22. III. 49. REUTT J.: Próba psychologicznej analizy wahania. — 31. V. 49. WALLIS M.: Koncepcje biologiczne w humanistyce ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji pokolenia — 14. VI. 49. RZEUSKA M.: Kluczowe kryterium oceny utworu literackiego.

WROCŁAWSKIE TOWARZYSTWO FILOZOFICZNE. — 15. I. 49. KREUTZ M.: Kilka uwag o sprzeczności i zmianie. — 29. I. 49. PERKAL J.: W sprawie sprzeczności i zmiany. — 12. II. 49. KREUTZ M.: W. Witwicki jako psycholog; KRUK-OŁPIŃSKI W.: W. Witwicki jako pedagog. — 19. II. 49. GAWECKI B.: Zeszyty filozoficzne Lenina. — 26. II. 49. HEINRICH W.: Realizm w sztukach plastycznych i jego społeczne podłoże. — 6. III. 49. NOWAK N.: Uwagi w sprawie nauki Spinozy o zasadniczych funkcjach duszy. — 26. III. 49. LUTMAN R.: Realizm w historii. — 23. IV. 49. KOKOSZYŃSKA-LUTMAN M.: O doświadczeniu jako podstawie wiedzy. — 30. IV. 49. GAWECKI B.: O przedmiocie poznania. — 7. V. 49. POGONOWSKI J.: Fr. Engels w słowackiej literaturze naukowej. — 14. V. 49. CHOJNACKI P. ks.: Ontologia egzystencjalna jako filozofia kultury. — 21. V. 49. ZAWADOWSKI L.: O elementach systemów semantycznych. — 28. V. 49. JAŚKOWSKI St.: Jak rozumieć „wartość logiczną”. — 11. VI. 49. ŚEUPHECKI J.: O pewnikach logicznych. — 18. VI. 49. RADZIEJEWSKI J.: O początkach myślenia logicznego i matematycznego u dziecka. — 25. VI. 49. OSSOWSKI L.: Materializm dialektyczny w językoznawstwie.

POZNAŃSKI ODDZIAŁ POLSKIEGO TOWARZYSTWA PSYCHOLOGICZNEGO. 21. V. 1949. BŁACHOWSKI S.: Zagadnienie reformy studiów psychologicznych. — 28. VI. 1949. BIELAWSKI O.: O genotropizmie.

PAŃSTWOWY INSTYTUT HYGIENY PSYCHICZNEJ. Oddział w Toruniu. — 29. III. 49. LEWICKI A.: Co to jest charakter. — 30. IV. 49. LEWICKI A.: Struktura charakteru.

KONWERSATORIUM PSYCHOLOGICZNE PRZY ZAKŁADZIE PSYCHOLOGII WYCHOWAWCZEJ U. W. — 27. I. 49. KRUK-OŁPIŃSKI W.: Poradnictwo zawodowe w szkołach amerykańskich. — 17. II. 49. RABANOWSKA H.: Działalność RTPD. — 7. IV. 49. WITWICKI T.: Badania sprawności umysłowej metodą wkładanek. — 21. IV. 49. Dyskusja nad referatem T. Witwickiego. — 5. V. 49. ZAWIRSKA J.: Postawy młodzieży dojrzewającej robotni-

czej i chłopskiej. — 19. V. 49. CZARNIEWICZ M.: Systemy i instytucje społeczno-karne w Anglii. — 2. VI. 49. Dyskusja nad referatem J. Zawirskiej. — 9. VI. 49. SKOWRONKÓWNA I.: Badania w zakresie czytelnictwa w Ministerstwie Kultury i Sztuki.

POLSKIE TOWARZYSTWO FILOLOGICZNE. Koło Krakowskie. — 23. IV. 48. BROŻEK M.: Pseudo-Arystotelesa „O wszechświecie”. **Koło Lubelskie.** KURANC J.: Moralia Plutarcha. **Koło Toruńskie.** — 8. II. 49. ELZENBERG H.: Stoicyzm i postawa stoicka. **Koło Warszawskie.** — 16. XI. 47. PLEZIA M.: Wstępy do Platona. — 22. II. 48. DĄBBSKA I.: Mity Platonskie. — 10. V. 48. MAYKOWSKA M.: Zbrodnia i kara w „Prawach” Platona. — 12. II. 49. DĄBBSKA I.: O ideale filozofa w starożytności. Walne Zgromadzenie Towarzystwa. 13—14. VI. 49. DUSZYŃSKA B.: Organiczny ustrój świata jako jedno z zasadniczych pojęć filozofii starożytnej.

Koło Filozoficzne Studentów U. M. K. w Toruniu. 16. XI. 1948. PRZESŁAWSKA H.: Rola jednostki w historii według Plechanowa. — 25. I. 1949. KUBIŃSKA H.: Egoizm i altruizm w postępowaniu człowieka. — 25. III. 1949. MOESE H.: Problem człowieka uspołecznionego. — 7. VI. 1949. WOLNIEWICZ B.: O pewnej postaci realizmu krytycznego.

KOŁO PEDAGOGICZNO-PSYCHOLOGICZNE STUDENTÓW U. M. C. S. w Lublinie. — ŁUBNICKI N.: Filozofia i psychologia w Związku Radzieckim. — ZIEMNOWICZ M.: Autorytet w wychowaniu. — TOMASZEWSKI T.: Zdolność człowieka w zależności od wieku. — MARGUL M.: O nowe podstawy badań psychologicznych. — MARGUL M.: Zmiana stosunku człowieka do zwierzęcia. — MARGUL M.: Zasady doboru młodzieży do szkół wyższych.

POWSZECHNE WYKŁADY UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO, cykl: Kultura Klasyczna epoki Peryklesa. — 22. II. 48. KROKIEWICZ A.: Protagoras i Gorgiasz.

Dr. GEORGES HOSTELET z Brukseli, b. dyrektor Instytutu Socjologicznego Solvay, przybył do Polski na zaproszenie Uniwersytetu Łódzkiego i wygłosił następujące odczyty: a) w Uniwersytecie Łódzkim 10. VI. 49. La méthodologie de l'analyse experimentale, oraz 11. VI. La méthodologie des sciences pratiques; b) w Krakowskim Towarzystwie Filozoficznym 14. VI. Le schème interpretatif de la production des faits; c) w Warszawskim Towarzystwie Filozoficznym 20. VI. L'emploi des indices dans les sciences.

Prof. INGARDEN ROMAN wygłosił odczyt p. t. „Zagadnienie normy” 27. IV. 49. w Zw.

Zaw. Pracowników Sądowych i Prokurator-
skich w Krakowie.

Dr. LEWICKI ANDRZEJ wygłosił na Kursie dla wychowawców wczasów letnich (grupa ZAMP w Toruniu) 16./17. V. 49. odczyt p. t. „Psychologia dziecka trudnego”.

Prof. Miodoński Jan wygłosił odczyt p. t. „Zasady myślenia lekarskiego” 25. IV. 49 w lokalu Instytutu Matematycznego w Krakowie.

UROCZYSTE POSIEDZENIE KU CZCI PROF. DR. WŁADYSŁAWA WITWICKIEGO.

Dnia 2 lutego 1949 r. o godzinie 12-ej w Auli Kolumnowej Uniwersytetu Warszawskiego odbyło się uroczyste posiedzenie ku czci Profesora Władysława Witwickiego urządzone przez Uniwersytet Warszawski i Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne. Posiedzenie zagał przedstawiciel Uniwersytetu Warszawskiego Prorektor Prof. Dr. Kazimierz Kumaniecki oraz przedstawiciel Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego Rektor Prof. Dr. Tadeusz Kotarbiński, po czym przemawiali charakteryzując twórczość naukową i pedagogiczną Prof. Witwickiego: Prof. Dr. St. Baley, Prof. Dr. E. Geblewicz, Dr. M. Żebrowska i Dr. J. Budkiewicz. Na zakończenie Dr. J. Kreczmar odczytał wyjątki z dzieł Prof. W. Witwickiego.

Akademia ku czci Władysława Witwickiego odbyła się 21 stycznia 1949 r. w Łodzi, staraniem Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego.

I. Ogólnopolski naukowy Kurs marksistowski dla studentów filozofii i socjologii został zorganizowany przez Ośrodek Naukowy przy Szkole Partyjnej K. C. PZPR i Zarząd Główny ZAMP w Warszawie w dniach 4—20. IX. 49. Program zawierał wykłady: 1) O partyjności w filozofii — zagadnienie walki z kosmopolityzmem w filozofii (PROF. A. SCHAFF), 2) Źródła ideologiczne marksizmu — na tle moskiewskiej dyskusji filozoficznej (ADLER), 3) Dwa kierunki w filozofii (KRAJEWSKI), 4) Niektóre zagadnienia teorii poznania — teoria odbicia (ADLER), 5) Dialektyka jako teoria rozwoju i metoda (KRAJEWSKI), 6) Dialektyka a prawo przyczynowości (KRAJEWSKI), 7) Materializm dialektyczny a historyczny (prof. A. SCHAFF), 8) O siłach napędowych rozwoju społecznego — decydowanie „ostatniej instancji” (GUTT), 9) Materializm dialektyczny i historyczny w Polsce (prof. A. SCHAFF), 10) O teorii formacji społeczno-ekonomicznej (ADLER), 11) Teoria dyktatury proletariatu (ERLICH), 12) Demokracja ludowa jako odmiana dyktatury proletariatu (ERLICH), 13) Jak organizować prace Kół Naukowych (ZAWADZKI). — Po każdym wykładzie odbywały się ćwiczenia dyskusyjne.

INSTYTUT FILOZOFII AKADEMII NAUK ZSRR łącznie z Instytutem Historii Nauk Przyrodniczych odbył 15. X. 46 posiedzenie dla uczczenia 30-lecia pracy naukowej i nauczycielskiej Prof. A. A. MAKSIMOWA. Posiedzenie zagał Prof. B. M. Kiedrow, wicedyrektor Instytutu Filozofii przemówieniem charakteryzującym prace prof. Maksimowa w dziedzinie historii nauk przyrodniczych, po czym Jubilat wygłosił wykład: „O historycznych i logicznych elementach w historii nauk przyrodniczych”.

INSTYTUT FILOZOFII AKADEMII NAUK ZSRR odbył 25. IV. 49 posiedzenie poświęcone 40 rocznicy ukazania się pracy Lenina: „Materializm i empiriokrytycyzm”. Posiedzenie otworzył obszernym wykładem Prezes Akademii S. O. Wawiszow, po czym wygłosili referaty MITIN M. B.: „Materializm i empiriokrytycyzm” W. I. Lenina — wielkoje teoretyczeskoje orużije partii w borbie protiv idealisticeskoje reakcii. — KOSZTOJANC Ch. S.: Leninskoje uczenie ob oszczuszczenii i dannyje sowremiennogo jestiestwoznanija. — STOLETOW W. N.: O principie naprawlennogo izmieniennija žiwjoj prirody w swietie idej „Materializma i empiriokrytycizma” W. I. Lenina.

Le Centre d' Etudes de Logique Symbolique w Paryżu wspólnie z Section Française de la Société Internationale de Logique et de Philosophie des Sciences tamże zorganizowały w styczniu i w maju 1948 r. dwie kolejne serie wykładów (Journée d'etudes de logique), które wygłosili: GRISS G. F. C. (Gouda, Hol.), BOULIGAND G. (Sorbona, Paryż), BETH E. W. (Amsterdam), BARZIN M. (Bruksela). Protokoły przemówień utwalone fototypicznie są przechowane w Centre de Documentation Universitaire (C. D. U. Place de la Sorbonne, Paris).

UNIwersytet w FRYBURGU SZWAJCARSKIM urządził w lecie 1949 r. międzynarodowy kurs wakacyjny. W serii Les grands courants de la pensée européenne wygłosili cykle po 9 wykładów prof. I. M. BOCHEŃSKI: Le matérialisme philosophique, prof. A. de WAELEHENS (Louvain): L'existentialisme, oraz prof. I. THOMAS (Hawkesyard, Anglia): Le réalisme contemporain.

ASSOCIATION FOR SYMBOLIC LOGIC zorganizowała 31. XII. 47 w Columbia University (New York) obchód stulecia logiki symbolicznej od ukazania się w r. 1847 dwóch ksiązek o przełomowym dla logiki znaczeniu, mianowicie BOOLE G.: „The Mathematical Analysis of Logic”, oraz De MORGAN A.: „Formal Logic, or the Calculus of Inference necessary and probable”. Z tej okazji wygłosili odczyty: BETH E. W. (Amsterdam): The Origin and Growth of Symbolic Logic, HEYTING A. (Amsterdam): Formal Logic and Mathematics, FEYS

R. (Louvain): Logique formalisée et philosophie (z dużym uwzględnieniem literatury polskiej). Wszystkie trzy odczyty zostały wydrukowane w Synthese VI, 7—8. (1948). s. 268—289.

Prof. FRANK P. (Cambridge, Mass.) wygłosił odczyt: „Science teaching and the Humanities” na 7-m dorocznym zjeździe pod tytułem: Conference of Science, Philosophy and Religion, który odbył się we wrześniu 1946 r. w Uniwersytecie w Chicago. Odczyt został wydrukowany w Synthese VI, 9—12, (1948) s. 382—410.

Prof. H. M. KALEN wygłosił 7, 8, 9 grudnia 1948 r. w Columbia University (New York) trzy odczyty z fundacji the Matchette Lectures pod ogólnym tytułem „Patterns of Progress”, mianowicie: „The Will to Progress”, „Cultural Lag”, „Of Death and the Future”; odczyty te ukażą się w osobnej książce.

Organizacje

Polskie Towarzystwo Filozoficzne.

II. Walne Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Filozoficznego odbyło się 2 czerwca 1949 r. w Warszawie. Przewodniczący Zarządu Prof. Tadeusz Kotarbiński zagał obrady, poświęcając wspomnienie zmarłym w ostatnim roku przedstawicielom nauk filozoficznych w Polsce. Sprawozdanie z działalności Towarzystwa za rok ubiegły, przedstawione przez Zarząd podaje, że do P. T. F. należą towarystwa filozoficzne w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Lublinie, Wrocławiu i Toruniu. Wyszły z druku: Przegląd Filozoficzny, roczn. XLIV, zes. 1—4, Ruch Fil. t. XVI, zes. 1—4, Studia Phil. t. III. Nadto Zarząd wystąpił z inicjatywą wydania wszystkich prac Stanisława Leśniewskiego, łącznie z opracowaniem wykładów na podstawie notatek uczniów. Uzyskano zgodę na druk ze strony Komitetu Ministrów do Spraw Kultury i rozpoczęto prace przygotowawcze. Warszawskie Tow. Filozoficzne przygotowuje wydanie „Państwa” Platona w przekładzie Wł. Witwickiego z subwencji przyznanej przez Komitet Ministrów do Spraw Kultury. Lubelskie Tow. Filozoficzne wydało zeszyt „Sprawozdań” za lata 1945—48. Zarząd czynił starania o wyjazd ośmiu przedstawicieli na Kongres Filozoficzny w Amsterdamie; wyjazd nie został zrealizowany, a jedynie Min. Oświaty opłaciło składkę członkowską za zgłoszone osoby. P. T. F. przystąpiło za zgodą Min. Spr. Zagr. do Międzynarodowej Federacji Towarzystw Filozoficznych. Sprawozdanie kasowe zawiera następujące pozycje: **Dochody.** a) Subwencja M-twa Oświaty za r. 1948 zł 1.200.000,—, b) Subwencja Prezydium Rady Min. za r. 1948 zł 2.000.000,—, c) Składki członkowskie zł 6.000,—, d) Procenty bankowe zł 4.124,—, ogó-

tem zł 3 210.124,—. **Rozchody.** 1) Wydawnictwa a) „Przegląd Filozoficzny” zł 1.476.000, b) „Ruch Filozoficzny” zł 494.735, c) Studia Philosophica zł 618.503. — Razem wydawnictwa zł 2.589.238. 2) Subwencje dla towarzystw a) Warsz. Tow. Filozof. zł 298.240, b) Lubelskie Tow. Filozof. zł 10.000, c) Wrocławskie Tow. Filozof. zł 10.000, d) Toruńskie Tow. Filozof. zł 10.000. — Razem subwencje zł 328.240 3) Wydatki administracyjno-rzeczowe a) Personalne zł 66.000, b) Diety delegatów na Walne Zgrom. i Kom. Rewiz. 41.500, c) Zwrot składki członk. uczestnikom Międz. Kongresu zł 17.000, d) Wydatki biurowe zł 27.200. — Razem wydatki admin.-rzeczowe zł 151.700. 4) Zwrot M-stwu Skarbu 3% oszczędności z subsydiów M-twa Ośw. i Prezydium Rady Min. zł 120.022. Suma wydatków zł 3.189.200. Saldo na 1. VI. 1949 zł 20.924,—. Powyższe sprawozdanie wraz z wnioskiem Komisji Rewizyjnej (prof. Harasek, prof. Łubnicki, prof. Ossowska) o absolutorium dla Zarządu a zarazem o wyrażeniu mu uznania za jego działalność przyjęto jednomyślnie. Następnie przyjęto wniosek prof. Kotarbińskiego: Walne Zgromadzenie zaleca wszystkim Towarzystwom podniesienie składki członkowskiej do 1.200 zł rocznie, z tym, że 800 zł będzie się odprowadzać do kasy Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, w zamian za co członkowie otrzymają rocznik Przeglądu Filozoficznego i Ruchu Filozoficznego, 400 zł zostanie zaś na użytek miejscowy. Odsyłając pieniądze należy przesać Zarządowi również listę wpłacających członków, po czym Zarząd nadesłane członkom wspomniane czysopisma. W wolnych wnioskach wysunęto dezysydaty dotyczące studiów filozoficznych, odczytów naukowych i wydawnictw.

Warszawskie Towarzystwo Filozoficzne.

Doroczne Walne Zgromadzenie Warszawskiego Towarzystwa Filozoficznego odbyło się dnia 1 czerwca 1949 r. Posiedzenie zagał prof. Tadeusz Kotarbiński, poświęcając wspomnienie zmarłemu członkowi Towarzystwa, Prof. Benedyktowi Bornsteinowi oraz Prof. Władysławowi Witwickiemu. Sprawozdanie z działalności Towarzystwa za rok ubiegły zawiera, co następuje: W składzie Zarządu obranego na Walnym Zgromadzeniu 17. IV. 1948 r. (zob. Ruch Fil. XVI. str. 201 a) zaszła ta zmiana, iż na posiedzeniu Zarządu dn. 2 lutego br. dokooptowano dr. Tadeusza Witwickiego w miejsce dr. M. Rękasa, który przeniósł się do Łodzi. Przyjęto 4 nowych członków Towarzystwa, dwóch spośród członków zmarło.

Uważany uprzednio za zaginiony księgozbiór przedwojenny Towarzystwa odnalazł się w ubiegłym roku w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego. Został on ocalony w wielkiej mierze dzięki śp. Danucie Krzeszewskiej, która w czasie pożaru przeniosła książki osobiście do

głównego gmachu biblioteki. W listopadzie ubiegłego roku Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego zwróciła Towarzystwu 3203 tomy, co łącznie ze zwróconymi w r. 1946 196 tomi daje 3399 tomów. Przedwojenny stan księgozbioru wynosił 3469 tomów, strata wynosi więc zaledwie 70 t. Wobec straty ksiąg inwentarzowych, zdekompletowanych katalogów i braku pomieszczenia na 3000 tomów pierwszym zadaniem było zdobycie szaf i półek, a następnie nowe zinwentaryzowanie i skatalogowanie tego księgozbioru. Na ten cel otrzymano specjalne subsydlum Polskiego Towarzystwa Filozoficznego w wysokości 235.000 zł. W ciągu 6 miesięcy od grudnia ub. roku uporządkowano księgozbiór, skatalogowano 2430 t., zinwentaryzowano 2000 t., pozostaje do skatalogowania 773 t., do zinwentaryzowania 1203 t. Biblioteka Towarzystwa otrzymała od Redakcji Przeglądu Filozoficznego wymienionych nowych prac filozoficznych przeważnie francuskich 230 t., ponadto zakupiono w r. 1948 w kraju i zagranicą za sumę 50.235 zł 134 tomy; łącznie biblioteka posiada obecnie 4529 tomów, z tego już dostępnych dla czytelników, skatalogowanych i zinwentaryzowanych 2811 tomów. **Dochody:** 1. Subsydlum Ministerstwa Oświaty, przekazane przez Polskie Towarzystwo Filozoficzne 248.240 zł, 2. Subsydlum Prezydium Rady Ministrów 50.000 zł, 3. Składki członków 6.800 zł, 4. Procenty bankowe 1527 zł, 5. Pozostało z poprzedniego okresu 13 zł. — Łącznie 306.580 zł. **Wydatki:** 1. Na zakup urządzeń biblioteki 100.750 zł, 2. Na zakup nowych książek 50.235 zł, 3. Na prace zleczone biblioteczne oraz biurowe 11.102 zł, 5. Na składkę członkowską dla Polskiego Towarzystwa Filozoficznego 1000 zł. — Łącznie: 304.217 zł. — Saldo na dzień 1. VI. 1949. 2363 zł. Na wniosek komisji rewizyjnej zebrani udzieliłi jednomyślnie absolutorium ustępującemu Zarządowi. Następnie dokonano wyboru przez aklamację przewodniczącego Towarzystwa w osobie prof. Tadeusza Kotarbińskiego. W miejsce ustępujących członków Zarządu Prof. Janiny Kotarbińskiej oraz Dr. Rękasa obrano prof. Adama Schaffa i Tadeusza Witwickiego. Reszta członków ustępującego Zarządu została wybrana ponownie. Komisję rewizyjną obrano również w dawnym składzie, a mianowicie: dr. Wanda Łempicka, dr. Janina Budkiewicz, prof. Wacław Radziwonowicz. — W dalszym ciągu posiedzenia obrano trzech delegatów na walne zebranie Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, a to Prof. Tadeusza Kotarbińskiego, Prof. Janinę Kotarbińską oraz Prof. Marię Ossowską.

Polskie Towarzystwo Psychologiczne.

Myśl założenia P. T. P. od dawna żywa (por. Ruch Fil. XIV str. 158 b) została ujęta konkretnie w Krakowie na konferencji profesorów psychologii 15—20 maja 1946 (zob. Ruch Fil.

XVI. str. 64 a), tam też w ogólnych zarysach przedyskutowano projekt statutu, który po wprowadzeniu poprawek i uzupełnień przedstawiono II-iej Ogólnopolskiej Konferencji psychologów w Warszawie 18. VI. 1946 (zob. Ruch Fil. j. w.). Zgodnie z uchwałami, jakie zapadły na tymże posiedzeniu, Profesor Błachowski rozpoczął dn. 1. X. 1946 starania o zatwierdzenie statutu przez władze i zarejestrowanie Towarzystwa. Z dniem 15. VII. 1948 Polskie Towarzystwo Psychologiczne zostało wpisane do rejestru.

Pierwsze zebranie organizacyjne członków założycieli P. T. P. odbyło się dnia 9 maja 1949 w Warszawie w lokalu Zakładu Psychologii Wychowawczej. Na zebraniu tym dokonano wyboru Zarządu Głównego w następującym składzie: Prof. Stefan Błachowski — przewodniczący, Prof. Ryszard Dreszer — zastępca przewodniczącego, Mgr. Natalia Reuttowa — skarbnik, Dr. Józef Reutt — sekretarz, Mgr. Julia Wegnerowa — bibliotekarz. Do Zarządu wchodzi nado przewodniczący oddziałów. Funkcje redaktora wydawnictw powierzono profesorowi Błachowskiemu. W skład Komisji Rewizyjnej weszli: Przewodniczący — prof. Czesław Znamierowski; członkowie — z. prof. Marian Wachowski, z. prof. Helena Stoniewska; zastępcy — Dr. Maria Żebrowska, Prof. Dr. Stanisław Tync.

Postanowiono zorganizować 8 Oddziałów, powierzając to zadanie wymienionym poniżej osobom: Warszawa — prof. Baley, Kraków — prof. Heinrich, Wrocław — prof. Kreutz, Lublin — prof. Tomaszewski, Łódź — prof. Dryjski, Toruń — z. prof. Lewicki, Katowice — doc. Pieter, Poznań — prof. Błachowski.

Ustalono wysokość składki 100 zł miesięcznie dla członków zwyczajnych i najmniej 100 zł miesięcznie dla członków wspierających. Walne zgromadzenie w r. 1950 uchwalono połączyć ze zjazdem naukowym. Prof. Błachowski przedstawił program pracy na czas najbliższy: wydawnictwo Kwartalnika Psychologicznego (tom XV. ma być poświęcony pamięci Prof. Witwickiego), prace nad polską bibliografią psychologiczną (podjęte wspólnie z Zakładem Psychologicznym U. P.), ułożenie encyklopedycznego słownika psychologicznego. Zadecydowano utworzyć komisję terminologiczną przy Zarządzie Głównym, która zajęłaby się uzgodnieniem podstawowej terminologii oraz uzupełnieniem opracowanego przez doc. Pietera słownika, zawierającego na 350 stronach zarówno krótkie definicje, jak i encyklopedyczne opracowanie 200 terminów. W skład komisji powołano prof. Błachowskiego jako przewodniczącego oraz prof. Geblewicza, doc. Pietera i prof. Tomaszewskiego. Opracowanie i wydanie słownika ma być wspólnym zadaniem całego Towarzystwa.

Ustalono, że do dnia 1. I. 1950 wszystkie oddziały przedstawią Zarządowi Głównemu programy pracy z kosztorysem oraz sprawozdania z działalności. Jako wytyczne przyjęto: 1. Rocznie każdy oddział powinien zorganizować przynajmniej 4 zebrania naukowe z referatami, których streszczenia mają być przesyłane Zarządowi Głównemu, 2. Prace badawcze podejmować należy w zakresie możliwości finansowych Oddziału, 3. Wskazana jest popularyzacja zagadnień psychologicznych drogą wykładów publicznych.

T. W.

Poznański Oddział Polskiego Towarzystwa Psychologicznego odbył 21 maja 1949 r. Walne Zgromadzenie, na którym dokonano wyboru Zarządu w następującym składzie: przewodniczący prof. Stefan Błachowski, zast. przew. prof. Ryszard Dreszer, sekretarz dr Józef Reutt, skarbnik mgr Natalia Reuttowa, bibliotekarz mgr Julia Wegnerowa, członkowie Zarządu ks. doc. Mieczysław Dybowski, mgr Tadeusz Krajewski. Komisja Rewizyjna: prof. Adam Wiegner, z. prof. Marian Wachowski, dr Władysława Mielczarska, zastępcy: dr Oskar Bielawski, mgr Izabella Kozłowska.

Warszawski Oddział Polskiego Towarzystwa Psychologicznego odbył 9 czerwca 1949 r. Walne Zgromadzenie, na którym dokonano wyboru Zarządu w następującym składzie: przewodniczący prof. Stefan Baley, zast. przew. prof. Bronisław Biegeleisen, sekretarz dr Tadeusz Witwicki, skarbnik mgr Eliza Bychowska, członkowie Zarządu: dr Janina Butkiewicz, prof. Eugeniusz Geblewicz, prof. Maria Grzegorzewska, dr Janina Kączkowska, dr Maria Żebrowska. Oddział Warszawski liczy 62 członków zwyczajnych.

Krakowski Oddział Polskiego Towarzystwa Psychologicznego odbył 17 czerwca 1949 zebranie organizacyjne, na którym dokonano wyboru Zarządu w następującym składzie: przewodniczący prof. Stefan Szuman, zast. przew. prof. Eugeniusz Brzezicki, sekretarz dr Emilia Turska, skarbnik mgr Stanisław Piwoń, bibliotekarz mgr Jadwiga Popiel, członkowie Zarządu dr Stanisław Skalski i dr Mieczysław Choynowski.

Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej z siedzibą w Warszawie zawiązało się w pierwszych dniach stycznia 1949. Towarzystwo obejmuje swą działalnością całą Polskę, ma również prawo tworzyć w poszczególnych miastach Polski swoje delegatury. Statut Towarzystwa określa trzy cele, a mianowicie: 1. Przeciwdziałanie psychologicznemu wyniszczeniu narodu, 2. Podniesienie poziomu zdrowia psychicznego i moralnego jednostki i społeczeństwa, oraz 3. Wychowanie człowieka dostosowanego do współczesnych form życia

społecznego i ożywionego uczuciami braterstwa dla całej ludzkości.

Z ważniejszych środków do realizacji tych celów wymienić należy: 1. opracowywanie przez psychiatrów, psychologów, pedagogów i socjologów zagadnień życia współczesnego, istotnych dla zdrowia psychicznego i moralnego obywateli, 2. tworzenie ośrodków badawczych w zakresie higieny psychicznej, 3. organizowanie w tej dziedzinie współpracy z czynnikami państwowymi i międzynarodowymi, 4. akcję wydawniczo naukową, publicystyczną i odczytową, 5. utrzymywanie kontaktu z pokrewnymi instytucjami w kraju i zagranicą, 6. współpracę z Państwowym Instytutem Higieny Psychiczej.

Towarzystwo dzieli się na sekcje, jak np. sekcja higieny psychicznej w nauczaniu i wychowaniu, sekcja higieny psychicznej pracy, sekcja opieki psychologiczno-społecznej nad neurotykami i psychopatami, sekcja higieny psychicznej w związku z cywilizacją, kulturą i moralnością i inne.

Instytut Badań Literackich został otwarty 6. XI. 1948 r. Wśród czterech jego zakładów znaczenie filozoficzne posiada Zakład teorii literatury i metodologii badań literackich. Instytut liczy 11 samodzielnych pracowników naukowych oraz 19 adiunktów i asystentów. Na jego czele stoi Stefan Żółkiewski. Statut Instytutu wymienia w p. 1. jego zadań: organizowanie, prowadzenie i popieranie prac badawczych i publikacji z dziedziny nauki o literaturze. Prowizoryczny adres Instytutu: Warszawa, Krak. Przedmieście 17, pok. 208.

Państwowy Instytut Matematyczny, utworzony Rozp. R. Min. z 20. XI. 1948. (Dz. U. R. P. nr 56, poz. 443) jako samodzielna placówka naukowo-badawcza, podlega Ministrowi Oświaty, ma składać się z trzech wydziałów: I. matematyki teoretycznej, II. matematyki stosowanej, i III. wydawnictw matematycznych; wydziały dzieląc się będą na sekcje jako podstawowe jednostki organizacyjne, wśród sekcji będzie jedna poświęcona filozofii i logice matematycznej. Zadaniem wydziałów I. i II. ma być m. i. organizowanie indywidualnej i zespołowej pracy badawczej, cykli wykładowych, seminariów i zebrań sprawozdawczych w sekcjach i poszczególnych ośrodkach matematycznych, zatrudnienie młodych utalentowanych jednostek w pracy naukowej, współpraca z instytucjami zagranicznymi. Wydziały mają nadto otrzymać prawo przeprowadzania doktoratów i habilitowania. Będą też one podejmować się prac związanych ściśle z techniką i innymi dziedzinami praktyki. Wydział wydawniczy, rozporządzający personelem wysoko ukwalifikowanych redaktorów technicznych, tłumaczy, korektorów i wyspecjalizowanych stenotypistek, bę-

dzie mógł fachowo opracowywać maszynopisy przeznaczone do druku, dbać o należyte wykonanie robót drukarskich, wydawnictw własnych i powierzonych mu przez inne instytucje, przejmie też wszelkie zlecane mu sprawy handlowe (buchalteria, kolportaż), wymianę, rozsyłkę odbitek, starania o subwencje, przydział papieru itp.

Projekt Instytutu został opracowany przez Polskie Towarzystwo Matematyczne oraz aprobowany przez Radę Główną przy Min. Oświaty. Organizatorem Instytutu jest Prof. K. Kuratowski. Adres Instytutu: Warszawa, Śniadeckich 8.

Wydział historii i filozofii Akademii Nauk ZSRR odbył 3 czerwca 1949 r. posiedzenie, na którym przyjęto sprawozdanie Zarządu z czynności za okres 1946—1948 i dokonano wyboru członków Zarządu na nowy okres trzyletni 1949—1952. Do wydziału należy 19 rzeczywistych członków Akademii i 31 członków korespondentów. W obrębie Wydziału działa szereg instytutów naukowych m. i. Instytut filozofii. Na 67 posiedzeniach naukowych w ciągu trzechlecia przedstawiono 136 prac. Organem Wydziału jest dwumiesięcznik „Izwestija A. N. ZSRR sierija istorii i filozofii”, w trzyletnim okresie sprawozdawczym wyszło 18 zeszytów powyższego czasopisma. Zawierają one rozprawy, krytyki i recenzje, oraz referaty prac doktorskich. Do nowoobranego zarządu należą: Sekretarz - przewodniczący Wydziału B. D. Grekow, zastępcy sekretarza E. M. Żukow i A. D. Udalcow, członkowie G. F. Aleksandrow, I. E. Grabar, N. M. Drużinin, M. B. Mitin, S. P. Tołstow, S. Ł. Utczenko.

Instytut Filozofii Akademii Nauk ZSRR utworzył w r. 1946 Sekcję socjologii, której przewodniczącym został Prof. M. P. Baskin.

Fińskie Towarzystwo Filozoficzne w Helsinku, którego przewodniczącym jest Prof. E. Kaila, zbiera się co miesiąc na posiedzenie naukowe. Pozatym istnieją w Helsinku: **Koło filozoficzne**, poświęcone zagadnieniom logiki matematycznej pod przewodnictwem prof. U. Saarnio, **Towarzystwo psychologiczne**, oraz **Towarzystwo pedagogiczne i socjologiczne**.

Węgierskie Towarzystwo Estetyczne (A Magyar Esztetikai Tarsasag) w Budapeszcie wznowiło w r. 1946 wydawnictwo swego rocznika **Mouseion**. Francuskie streszczenia podają następujące tytuły rozpraw w tym roczniku: BARANSKY-JÓB L. — Les perspectives de l'esthétique moderne; KOTANYI A. — L'architecture moderne; HAMVAS B. — Bartóg; KEMENY K. — Henry Moore; MEZEI A. — La poésie surréaliste; MANDY S. — Picasso; BALINT A. — A la mémoire de Louis Vajda;

VARGA L. F. — La nature et la beauté; SZABO L. — L'art et la religion.

Conseil International de Philosophie et des Sciences humaines. Konstituujące walne zebranie tej instytucji odbyło się w dn. 18—21 stycznia 1949 r. w Brukseli. Uczestniczyły w nim przez swych delegatów m. i. Fédération intern. des Sociétés de Philosophie oraz Union académique intern., Comité intern. des Linguistes, Comité intern. des Sciences historiques. Przewodniczącym zarządu został wybrany Prof. J. Rueff, jego zastępcami Prof. Sommerfelt i Prof. Harold Bell. Bruksela będzie siedzibą zarządu, który ma odbywać zebrania raz do roku. Sekretariat zarządu będzie czynny w Paryżu, w stałym związku z UNESCO.

Institut intern. des sciences théoriques w Brukseli inaugurował uroczystym posiedzeniem 22 stycznia 1949 r. czynności powstałej w jego łonie Académie intern. de Philosophie des Sciences. Przemówienia inauguracyjne wygłosili Prof. Dockx, dyrektor Instytutu, oraz imieniem zagranicznych członków Akademii Prof. R. Bayer z Paryża. Na zakończenie Prof. R. Collin z Uniwersytetu w Nancy wygłosił odczyt o przyszłości biologii.

Société internationale de Logique et de Philosophie des Sciences — sekcja belgijska — odbyła pierwsze zebranie 29 stycznia 1949 r. w obecności 35 członków. Do Zarządu Sekcji zostali wybrani Prof. M. Barzin, Ph. Devaux (sekretarze), Dockx (skarbnik), J. Dopp, R. Feys (zast. przewodn.), Frère, Manneback, Van der Velde (przewodniczący), Van der Vyvere, Verecken. Prof. Ch. Manneback wygłosił odczyt: La connaissance de la nature en physique actuelle.

Ruch sygnificzny w Holandii. Grono hollenderskich uczonych, głównie z kół matematyków, filozofów i językoznawców, jak profesorowie Brouwer, Mannoury, van Ginneken, Kruseman i i., jeszcze w okresie pierwszej wojny światowej oraz w okresie międzywojennym zainicjowało stworzenie organizacji, której zadaniem byłoby dążenie do międzynarodowego porozumienia w sprawach politycznych i społecznych, punktem wyjścia zaś i podstawą miało być badanie języka jako narzędzia porozumienia, a w szczególności takie ustalenie znaczeń najważniejszych w nauce i w życiu terminów, które by usunęło wszelkie nierozumienie się wzajemne i uniemożliwiło nadużywanie wzniósłych haseł dla celów walki i ucisku. Zwolennicy wymienionego programu zorganizowali się w r. 1937 jako International Society for the Study of Signific (w brzmieniu francuskim Groupe Intern. d'Etudes de Linguistique Psychologique) i założyli czasopismo Synthèse jako swój organ (zob. Ruch

Fil. XVI, str. 55 b); do nich przyłączyła się grupa przebywających w Holandii dawnych członków Koła Wiedeńskiego z O. Neurathem na czele, otwierając w Synthèse dział p. t. Unity of Science Forum. Wydawnictwo Synthèse było zawieszane od r. 1942 do 1946. W r. 1946, 24—31 sierpnia, odbyła się „Second International Significal Summer Conference” w St. Michael (Naarden) w Holandii, zainaugurowana bardzo uroczystie, bo z udziałem Rządu i Dyplomacji (był obecny m. i. Ambasador ZSRR); w konferencji, prócz dawniejszych uczestników, wzięła udział grupa amerykańska, występująca jako American General Semantics Movement — jej założycielem jest Alfred Korzybski, Polak, ur. w r. 1879, wychowany w Warszawie, który po pierwszej wojnie światowej osiadł w Chicago i tam swoją działalnością pisarską pod wpływem sygnifików holenderskich (Manhood of Humanity — the Science and Art of Human Engineering, 1921, str. XLIII, 264; Science and Sanity — an Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics, 1933, str. XX, 798; 2 wyd. 1941) zainicjował prąd społeczno-wychowawczy, który znalazł dość znaczne grono wyznawców. Ilustracją zainteresowań i wpływów sygnifików jest spis odczytów, wygłoszonych w czasie konferencji z 1946 r., której tytuł ogólny brzmiał „Science and Culture in the interests of reconstruction”:

L. E. J. BROUWER (Amsterdam — przewodniczący konferencji) — General view on the history of the Signific Movement in the Netherlands; G. DAVY (Paris) — Qui s'exprime s'oblige; C. F. P. STUTTERHEIM (Tiel, Netherlands) — Significs and Linguistics; F. WAISMANN (Oxford) — The many-level-structure of Language; E. W. BETH (Amsterdam) — Logical and psychological aspects in the consideration of language; G. LUTFALLA (Paris) — Theorie économique et sociologie économique; K. R. POPPER (London) — Empirical Refutation as a procedure of science; G. BOURGIN (Paris) — Le problème du travail et la Révolution de 1848; P. REIWALD (Genève) — La psychologie des foules au service de la reconstruction; A. J. WESTERMAN HOLSTIJN (Amsterdam) — Psycho-analysis and „Psychology of Totalities”; D. M. EMMET (Manchester) — The idea of importance; N. WESTENDORP BOERMA (Amsterdam) — The nature of moral judging; W. F. ZUURDEEG (Utrecht) — Can we obtain objective knowledge? J. J. M. REESINCK (Wageningen, Neth.) — On Korzybski; E. A. PRITCHARD (New York) — Everyday Language and the Structure of our Total Response System; A. KORZYBSKI (Chicago) — The challenge of Laws and Principles; F. GONSETH (Zurich) — Qu' est que la logique? A. MERCIER (Berne) — Lois de la Nature et Constructions de l'Esprit; G. MANNOURY (Amsterdam) — Sociobiology; P. BERNAYS (Zu-

rich) — Quelques Points de vue concernant le problème de l'évidence; D. VAN DANTZIG (Amsterdam) — Procedures of empirical science; E. VAN GELDER (Zeist) — Significs and the younger generation. Trzecia tego rodzaju konferencja odbyła się w r. 1947 (zob. Ruch Fil. XVI, str. 208 b), czwarta w r. 1948. (Zob. w rubr. Zjazdy)

Komitet międzynarodowy wymiany dzieł wartościowych i wydawnictwa „Collection Synthèse” powstał przy redakcji czasopisma Synthèse (zob. Ruch. Fil. XVI, str. 55 b). Zadaniem Komitetu jest ułatwienie międzynarodowej wymiany dzieł, które zdaniem jego zasługują na szczególną uwagę, drogą współpracy między wydawnictwami, inicjowania tłumaczeń itd. Temu celowi ma służyć też projektowane wydawnictwo Collection Synthèse, kontynuujące serię rozpoczętą przed wojną. Jako nr. 4 ma w nim ukazać się książka Prof. I. M. Bocheńskiego Précis de Logique Mathématique.

Société Française d'Esthétique odbyło 15 stycznia 1949 doroczne zebranie, które wybrało zarząd na okres trzyletni w następującym składzie: Charles Lalo (przewodniczący), Etienne Souriau (zastępca przewodniczącego), Raymond Bayer (sekretarz generalny), Georges Jamati, Pierre Guastalla, André Veinstein, Jaques Krafft.

Société Internationale de Logique et de Philosophie des Sciences, Section française ukonstytuowała się z Prof. M. Borel jako przewodniczącym; do zarządu należą nadto: G. Bachelard, R. Bayer, L. de Broglie, M. de Broglie, J. L. Destouches, A. Lalande, R. Poirier. Sekcja liczy 112 członków.

Organizacja Centre Italo-Français d'Etudes sur l'Humanisme w Paryżu zorganizowała ośrodek badań nad Humanizmem, mający na celu rozwój wiedzy o myśli humanistycznej Odrodzenia, o wpływie starożytności klasycznej na tę epokę i o związkach między różnymi narodowymi prądami Humanizmu. Organizatorami są profesorowie H. Bedarida, A. Renaudet i G. Le Bras z Paryża oraz prof. E. Castelli z Rzymu.

Centre International de Synthèse w Paryżu (12 rue Colbert), fundacja, której przewodniczy H. Berr, zorganizowała na wiosnę 1947 r. 13-y „Tydzień Syntezy” poświęcony zagadnieniom psychologii. Przebieg i wyniki obrad, w których brali udział prof. R. de Ruyer (Nancy), prof. P. Guillaume (Sorbonne), prof. Debessé (Strassburg), prof. I. Meyerson (Tuluza), Dr. Minkowski, Masson-Oursel, A. Dumas i i. będzie ogłoszony w osobnym wydawnictwie jako tom trzeciej serii „Pour la Science”, obejmującej poprzednio wydane Qu'est-ce que la Matière? i L'Energie dans la nature et dans la vie.

Le Centre d'Etudes Sociologiques powstał w Paryżu w r. 1946 (obok istniejącego dawniej Institut Français de Sociologie) celem rozwijania działalności w trzech kierunkach: badawczym, szkoleniowym i dokumentacyjnym. W skład komitetu naczelnego wchodzi najwybitniejsi socjologowie francuscy z różnych ośrodków z H. Levy-Bruhlem na czele. Organem instytucji są Cahiers Internationaux de Sociologie.

Mind Association odbyło swe 48 doroczne walne zebranie 9 lipca 1948 r. w Durham; przewodniczył prof. W. H. T. Barness. Przewodniczącym stowarzyszenia na rok następny został prof. H. D. Lewis z University College of Bangor (Walia); prof. E. G. Moore został obrany członkiem honorowym.

Aristotelian Society i Mind Association odbyły wspólny doroczny zjazd 8—21 lipca 1949 r. w Bangor (Walia) z następującym programem: H. D. Lewis — Revelation and Art; B. A. Farrell, M. Braithwaite, C. A. Mace — (symposium) — Causal Laws in Psychology; H. L. A. Hart, G. E. Hughes, J. N. Findlay (symposium) — Is there Knowledge by Acquaintance?; R. Rhees, T. D. Weldon, P. Nowell-Smith (symposium) — Science and Politics; A. H. Hannay, J. Holloway, M. Macdonald (symposium) — What are the Distinctive Features of Arguments used in Arts Criticism.

Philosophy of Science Group powstała w czerwcu 1948 r. jako oddział British Society for the History of Science w Londynie. Zadaniem tej organizacji ma być studium logiki i metodologii nauki w ogóle oraz nauk poszczególnych (przyrodniczych i humanistycznych) a także utrzymywanie związków między badaniami specjalnymi i filozofią nauki. Zarząd grupy tworzą: H. Dingie (przewodniczący), K.R. Popper, F. I. G. Rawlins, G. J. Whitrow, A. C. Crombie. Adres brzmi: Department of History and Philosophy of Science, University College, Gower Street, London, W. C. 1.

International Association of University Professors and Lecturers (13, Old Square, Lincoln's Inn London W. C. 2) zorganizowała walne zebranie w Bazylei 18—23 kwietnia 1949 celem przedyskutowania projektu założenia Międzynarodowego Uniwersytetu z siedzibą w Szwajcarii, przeznaczonego dla posiadaczy dyplomów innych uniwersytetów. Przewidziane jest stworzenie na początek Fakultetu Nauk Społecznych z obszernym programem, obejmującym także filozofię.

Sociedad Espanola de Filosofia została założona w Madrycie 29 maja 1949. Prezesem towarzystwa został obrany prof. J. Zaragueta.

Institute for the Unity of Science ukonstytuował się na podstawie statutu zatwierdzonego 31 lipca 1947 r., założycielami jego są Rudolf Carnap, Charles W. Morris, Hans Reichenbach, Philipp Frank, i Milton R. Konvitz, którzy tworzą zarazem zarząd Instytutu. Statut wymienia jako cele Instytutu: popieranie ruchu jedności wiedzy na podstawach naukowych, prowadzenie badań nad psychologicznymi i socjologicznymi podstawami wiedzy, publikowanie wydawnictw służących jedności wiedzy, podtrzymywanie międzynarodowego ruchu jedności wiedzy oraz kontynuowanie wydawnictw wychodzących dotychczas pod firmą Unity of Science Movement. Siedzibą Instytutu jest miasto Ithaca w stanie Nowego Jorku. Organem Instytutu jest Unity of Science Forum przy czasopiśmie Synthèse, które podaje informacje dotyczące powstania Instytutu i ruchu jedności nauki (t. VI, nr. 3—4, str. 158—167).

Charles S. Peirce Society (zob. R. Fil. XVI, str. 63 b) odbyła swe doroczne walne zebranie 27 grudnia 1948 r. w University of Virginia z następującym programem: M. H. THOMPSON Jr. — The Paradox of Peirce's Realism; J. K. FEIBLEMAN — A View of the Future of Peirce's Ideas. Zmieniony adres sekretariatu Towarzystwa brzmi obecnie: Frederic H. Young, 77 Edgemont Road, Upper Montclair, New Jersey.

Association for Realistic Philosophy (zob. Ruch Fil. XVI, str. 205 a) odbyła swe zebranie 28 grudnia 1948 r. w University of Virginia — z odczytem: H. KUHN — Some Reflections on Reason and Being.

American Society for Aesthetics odbyła swe doroczne zebranie w dniach 1—3 września 1948 w Harvard University; program obejmował następujące tematy: 1. Problems of Meaning and Representation in the Arts; 2. Aesthetics of Music; 3. Aesthetics and Valuation; 4. Psychological Problems of Art; 5. European Conferences on Art and Philosophy.

Eastern Division of the American Philosophical Society — skład Zarządu w r. 1949: W. T. Stace (przewodniczący), J. Wild (zast. przew.), M. C. Nahm (sekretarz i skarbnik), S. Hook, F. H. Anderson, L. W. Beck, H. S. Leonard.

Pacific Division of the American Philosophical Society — skład Zarządu w r. 1949: P. Marhenke (przewodniczący), J. R. Reid (zastępca przewodn.), H. L. Searles (sekretarz i skarbnik), D. A. Piatt, J. L. Jarrett Jr., D. Rynin, B. Savery.

American Philosophical Association, Eastern Division odbyła doroczne zebranie w grudniu 1948. Przewodniczący prof. H. W. SCHNEI-

a
DER (Columbia Un.) wygłosił odczyt p. t. *Metaphysical Vision*. Przewodniczącym na nową kadencję został prof. W. T. Stace (Princeton Univ.).

Pacific Division of the American Philosophical Association odbyła swe 22 doroczne walne zgromadzenie 27—29 grudnia 1949 w Stanford University-California, z następującym programem: H. G. TOWNSEND, D. A. PIATT, A. FALLICO — Should ethics be taught (a) as a theory of moral value, (b) as a means by which the student may adjust himself to his changing social environment, or (c) as both?; E. O. SISSON — Radical Naturalism; W. T. JONES — „Cause” and „Influence” in Historical Writing; Fr. ANDERSON — Ethics as a Science; H. MILLER — A Quantitative Criterion of Value; S. C. PEPPER — Values and Value Judgments; W. B. HOLTHERR — The Subject-Matters of Aesthetics and Criticism; J. L. JARRETT — Some complementary Key Terms in Aesthetics; A. P. USHENKO — The Aesthetic Object; Ch. E. BURES, — G. H. WATSON — Tautologies and Semiotic; H. L. SEARLES — Form and Content in Empirical Science; H. F. SCHOTT — Individual Responsibility as a Consequence of the Relativity of Freedom; D. A. PIATT — Philosophy, Pragmatism and Human Bondage; C. RAU — The Ethical Theory of Jean-Paul Sartre; B. SAVERY — The Good, from the Absolute to the Relative to the Relative Absolute.

Southwestern Philosophical Conference odbyła swe 10 doroczne walne zebranie 19—21 grudnia 1948 r. w Uniwersytecie Oklahoma z następującym programem: G. MUELLER — A Report from Europe; M. ten HOOR — A Report on the X Intern. Congress of Philosophy; F. L. SAMPSON — World Philosophy and UNESCO; P. A. CARMICHAEL — Aesthetic Contrast and Contradiction; I. MCGREAL — Is Beauty Aesthetic Value?; J. S. FULTON — Science and the Naturalisation of Man; R. A. TSANOFF — The Creative Temper of the Moral Will; H. N. LEE — Concerning the theory of Induction; A. BERNHART — An Intuitive View of Symbolic Logic; E. G. BALLARD — A Paradox of Measurement; G. HINRICHS — De Biran on Psychology and Metaphysics; A. J. BAHM — Existence and Its Polarities; C. W. BERENDA — The Status of Physical Laws and Fundamental Particles; W. H. WERKMEISTER — Science, Its Concepts and Laws; D. L. MILLER — The Social Dimensions of Pure Research.

Mediaeval Academy of America odbyła swe 24 doroczne zebranie 8 i 9 kwietnia 1949 w Toronto w Kanadzie. W czasie obrad prof. E. GILSON, umyślnie przybyły z Paryża, wygłosił odczyt: *Mediaeval doctrines and their classification*.

Fédération Internationale de Sociétés de Philosophie — spis członków tej instytucji, podany w *Ruchu Fil.* XVI, str. 203b—204a, należy uzupełnić następującymi pozycjami: *Société Internationale de Linguistique Psychologique*, *Société internationale de Logique et de Philosophie de Sciences*, *Société Russe de Philosophie des Sciences*, *Union Mondiale des Sociétés Catholiques*.

Zjazdy

Zjazd Matematyczny w Pradze w r. 1949.

W dniach 28 sierpnia do 4 września 1949 r. odbył się w Pradze pierwszy wspólny polsko-czechosłowacki zjazd matematyczny, noszący podwójną nazwę: 7-go Zjazdu Matematyków Polskich i 3-go Zjazdu Matematyków Czechosłowackich. Przybyło 45 polskich uczestników, ponadto goście z Węgier i Francji. Przewodniczącymi obrano prof. W. Sierpińskiego i prof. B. Bydzowsky'ego. Każdy z prelegentów (z wyjątkiem gości) używał języka ojczystego: polskiego, czeskiego lub słowackiego. Wygłoszono 13 odczytów plenarnych i ponad 100 komunikatów na sekcjach. Przykład zastosowania metod matematycznych do ekonomii podał G. ALEXITS (Budapeszt) w odczycie plenarnym: *Fondement d'une théorie mathématique du développement du capitalisme monopoliste*. Logice matematycznej i podstawom matematyki poświęcono odczyt plenarny: S. JAŚKOWSKI (Toruń) — Aktualne zagadnienia z zakresu podstaw matematyki, oraz 9 komunikatów na sekcji 1, mianowicie: H. GRENIEWSKI (Warszawa) — Zastosowanie kilku pojęć teorii liczb w rachunku zdań. S. JAŚKOWSKI (Toruń) — Z badań nad rozstrzygalnością rozszerzonej algebry Boole'a. B. KNASTER (Wrocław) — O rozdzielnosci relacji monotonicznej. J. ŁOŚ (Wrocław) — 1. O pojęciu niezależności w metamatematyce, 2. O pojedynczej rozstrzygalności macierz dwuwartościowego rachunku zdań. H. RASIOWA (Warszawa) — O rachunku funkcyjnym Lewisa. L. RIEGER (Praha) — Teoria struktur logiki Brouwerowskiej. J. SŁUPECKI (Wrocław) — 1. O pewnej definicji prawdopodobieństwa. 2. O tak zwanych algebrach pełnych. S. J.

5-ta Ogólnozwiązkowa Konferencja Kierowników Katedr Marksizmu-Leninizmu i Filozofii w ZSRR. Organ Ministerstwa Szkół Wyższych ZSRR — „Wiestnik Wyższej Szkoły”, 1949 r., nr. 8 — poświęcony jest w całości sprawozdaniu z wymienionej konferencji, która odbyła się w lipcu 1949 r. (czwarta konferencja była w 1945 r.). Celem jej było — podzielić się doświadczeniami i nakreślić plany dalszych ulepszeń w nauczaniu marksizmu-leninizmu i filozofii.

Podstawowy referat wygłosił Minister Szkół Wyższych ZSRR S. W. Kaftanow pt. „O stanie

nauczania marksizmu-leninizmu i filozofii w wyższych zakładach naukowych i środkach jego ulepszenia". O doświadczeniach w pracy katedr marksizmu-leninizmu i filozofii mówili — profesorowie i docenci: Szewcow N. S. (Moskwa), Patrikijew F. N. (Moskwa), Nieznanow S. W. (Moskwa), Szewczkow H. J. (Leningrad), Czagin B. A. (Leningrad). Plenarne prace konferencji obejmowały zagadnienia nauk społecznych w ogóle, zaś sekcje dotyczyły pracy katedr marksizmu-leninizmu, filozofii i politycznej ekonomii. Konferencja i dyskusje wykazały osiągnięcia i braki w dziedzinie nauczania marksizmu-leninizmu i filozofii z podkreśleniem faktu, że w ostatnich latach udoskonalila się praca tych katedr jak i ich poziom ideowo-teoretyczny.

W dyskusji poruszono i omówiono m. inn. następujące podstawowe zagadnienia a) wzmożenie walki z reakcyjną burżuazyjną ideologią, b) demaskowanie współczesnej filozofii amerykańskiej, c) konieczność bardziej ostrego i głębokiego demaskowania różnych prądów filozofii burżuazyjnej, d) umiejętność wykazywania w nauczaniu bojowego rewolucyjnego ducha marksizmu-leninizmu i zapoznawania studentów nie tylko z cytatami, lecz uzbrajania ich w twórcze idee rewolucyjnej teorii, e) aktualizowanie nauczania, f) jak należy organizować studiowanie pracy Stalina „O dialektycznym i historycznym materializmie”, g) zależność wyników pracy pedagogicznej od stopnia zaawansowania członków katedry w pracy naukowej, h) brak pomocy i kierownictwa jako przyczyna zaniedbań w pracy, i) każda katedra powinna pracować kolektywnie nad jednym lub dwoma problemami i wyniki prac ogłaszać drukiem, j) katedry muszą przygotować nowe kadry pracowników nauki, k) plan nauczania kursu podstaw marksizmu-leninizmu.

Szczegółowym rozważaniom poddano również zagadnienie metody pracy pedagogicznej. Stwierdzono, że większość katedr nie prowadzi odpowiednio prac pod względem metodycznym i to ma ujemny wpływ na jakość pracy pedagogicznej i naukowej tych katedr. W związku z powyższym w dyskusji omawiano zagadnienia: a) potrzeby wymiany doświadczeń w zakresie metody pracy, b) konieczności podjęcia inicjatywy w kierunku metodyki nauczania przez Oddział nauczania nauk społecznych Ministerstwa Szkół Wyższych ZSRR, c) reorganizacji i ulepszenia zajęć seminaryjnych, d) główne zadanie metodyczne katedry polegać powinno na opracowaniu sposobów analizy „Krótkiego kursu historii WKP(b)”, e) systematyczne dyskusje na posiedzeniach zespołu katedry nad wykładami i ćwiczeniami prowadzonymi przez jej członków sprzyjają podniesieniu ich poziomu.

Dyskutowane także były zagadnienia naukowo-organizacyjne. Wykazano

np. jak rozkład zajęć źle ułożony w uczelni ujemnie wpływa na przebieg prac i na osłabienie systematycznej kontroli samodzielnych zajęć studentów.

Wielu uczestników dyskusji rozpatrywało kierowniczą rolę katedr marksizmu-leninizmu w szkołach wyższych i ich stały wpływ na kierunek ideowy całej pracy pedagogicznej uczelni. Wszystkie wystąpienia na plenum i w sekcjach szły w kierunku walki o charakter partyjny nauczania, o zdecydowany atak na przeżytki kapitalizmu w świadomości ludzi, o nieprzejednaną postawę wobec najmniejszych przejawów burżuazyjnej ideologii, apolityczności, obiektywizmu, formalizmu, kosmopolitycznych poglądów, czystego technicyzmu i resztek błędnej idealistycznej metodologii. Nauczanie teorii marksizmu-leninizmu — podkreślano na konferencji — może być wtedy skuteczne, gdy wykładowcy opanują podstawowy faktyczny materiał z innych dziedzin nauk specjalnych tj. przede wszystkim z tych dziedzin, które są głównymi w danej uczelni. Jest nie do pomyślenia udoskonalenie pracy na katedrach nauk społecznych bez zmiany stosunku tych katedr do pracy naukowej w ogóle. W związku z tym na konferencji wysunięto szereg krytycznych uwag pod adresem instytutów Akademii Nauk i czasopism dotyczących teorii nauk. Zwrócono również uwagę na znikomą produkcję naukową wykładowców nauk społecznych — specjalnie akcentowano, że jeśli wykładowca przestaje być twórczym, zatracą poczucie nowości, wyklada według starych konspektów — skazuje się na zagładę. Wykładowcy — mówiono — powinni więcej czytać i więcej myśleć nad zjawiskami życia współczesnego, uczyć się uogólniać i analizować to, co dookoła się dzieje, należy studiować nie tylko dokumenty archiwalne, ale i te wspaniałe materiały, które codziennie daje nasze bogate, tętniące życie, praktyka komunistycznego budownictwa. Specjalnie podkreślono, że wykładowcy nauk społecznych nie powinni ani na minutę zapominać, że oni przede wszystkim są działaczami politycznymi bolszewickiego typu i w swojej pedagogicznej i propagandowej pracy winni być wzorem partyjności i nieprzejednania wobec wszelkich przejawów burżuazyjnej ideologii.

Dla otoczenia specjalną troską i opieką wszystkich katedr nauk społecznych postanowiono zreorganizować dotychczasowy Oddział nauczania nauk społecznych Ministerstwa Szkół Wyższych ZSRR na Urząd nauczania nauk społecznych Ministerstwa Szkół Wyższych ZSRR. Ten właśnie Urząd ma podjąć trud realizacji postulatów i założeń związanych z nauczaniem nauk społecznych, które konferencja wysunęła. Wymieniony Urząd ma się stać w swej istocie operatywną naukowo-metodyczną centralą, która prowadzi systematyczną i głęboką pracę z kadrami pedagogicznymi omawianych ka-

tedr. W związku z zagadnieniami, na które zwróciła uwagę Konferencja, Kolegium Ministerstwa Szkół Wyższych ZSRR uruchomiło trzy Instytuty dla podwyższenia kwalifikacyj wykładowców marksizmu-leninizmu. Rozszerzono również praktykę skierowywania wykładowców marksizmu-leninizmu, politycznej ekonomii i filozofii do szkół wyższych w Moskwie, Leningradzie, Kijowie i Taszkencie dla dokończenia kandydackich i doktorskich prac. Uczestnicy studiów mają roczne urlopy płatne z dotychczas otrzymywanymi poborami i stypendium w wysokości 500 rubli miesięcznie.

K. M.

Congrès International de Philosophie des Sciences ma odbyć się w Paryżu 17—22 października 1949 r. Przewodniczącymi kongresu są: E. Borel i G. Bachelard, do prezydium honorowego należą J. Hadamard i A. Lalande. Obradować ma 11 sekcji, w każdej będzie około 10 odczytów. Uczestnicy Kongresu są podzieleni na trzy kategorie: 1. zaproszonych do wygłoszenia odczytów, 2. zaproszonych do udziału w dyskusji, 3) słuchaczy. Tylko uczestnicy ostatniej kategorii płacą wpisowe 500 fr. Korespondencję należy kierować do Mlle S. Delorme, Secrétariat de l'Institut International de Philosophie 61.rue du Mont-Cenis. Paris (18-e).

Première Semaine Sociologique, organizowana przez Centre d'Etudes Sociologiques w Paryżu (XIII-e, 82, Boulevard Arago) odbyła się 3—5 czerwca 1948 r. na temat „Industrialisation et Technocratie” z następującym programem: M. BYE — Industrialisation et démocratie: vers un quatrième pouvoir économique? CH. BETTELHEIM — Les techniciens constituent-ils une classe sociale? R. ARON — Les techniques de maniement des individus et des foules. G. FRIEDMANN — Les techniciens et la civilisation technicienne. A. VARAGNAC — Industrialisation et experimentation sociale. J. VERNAUT — Le développement actuel de la technique et les transformations de la structure sociale. H. LEFEBVRE — Les conditions sociales de l'industrialisation. J. DURET — L'Economie dirigée et la technocratie. H. J. LASKI — L'Etat, les Proletaires et les Technocrates. E. MOUNIER — Les sources psychosociales du mouvement anti-technicien. G. GURVITCH — La technocratie est-elle un effet inévitable de l'industrialisation? — Sprawozdanie z przebiegu obrad będzie opublikowane w osobnym tomie.

Zjazd pt. **The fourth International Significal Summer Conference** w 's Graveland 21—26 sierpnia 1948 r. miał za główny temat zagadnienie zastosowań i stosowności lingwistyki psychologicznej, semantyki i logistyki oraz dyskusję rezultatów osiągniętych pod tym względem w rozmaitych krajach. Program jego obejmował

po przemówieniach wstępnych następujące referaty: K. DURR (Zurich) — Logik als Forschungsmethode. J. PIAGET (Genewa) — L'analyse psychogénétique et l'épistémologie des sciences exactes. W. BRITZELMAYR (Monachium) — Interpretation von Kalkülen. B. INHELDER (Genewa) — Contribution à l'étude de la formalisation spontanée chez l'enfant. P. H. ESSER (Bennebrock) — La fonction de la denomination. J. DESTOUCHES-FEVRIER (Paryż) — Contradiction et complémentarité. P. BERNAYS (Zurich) — Über die Ausdehnung des Begriffes der Komplementarität auf die Philosophie. G. F. C. GRISS (Gouda) — Sur la négation (dans les mathématiques et la logique). J. L. DESTOUCHES (Paryż) — Le rôle de l'activité subjective dans l'élaboration des notions de la physique moderne. A. RAPOPORT (Chicago) — Verbal difficulties in the application of newtonian physics. CHR. P. RAVEN (Utrecht) — Formalization of the fundamental concepts in some biological fields. L. van HAECHT (Bruksela) — Les aspects psychologique et logique de l'analyse du langage. A. B. M. BRANS (Haga) — Sanitation of press, radio and film by means of psycholinguistic methods. E. J. WALTER (Zurich) — Anwendung der Logistik und analytischen Sozialpsychologie in der Grundlagenforschung der Sozialwissenschaften. G. BOURGIN (Paryż) — La méthode sociologique des sondages de l'opinion publique. M. BARIOUX (Paryż) — La traduction dans les sondages internationaux. F. DENK (Erlangen) — Ueber das Problem der exacten Sozialwissenschaften. N. WESTENDORP BOERMA (Amsterdam) — Application of significans and logistics to the foundation of jurisprudence. R. HOUIN (Rennes) — Des rapports de la règle de droit avec son expression linguistique. A. MERCIER (Bern) — La classification des humanités. Przemówienia zjazdowe zostały wydrukowane w czasopiśmie *Synthese* VII 1—2, 3, 4.

Société Bernoise de Philosophie oraz **Société Suisse pour l'histoire de la médecine et des sciences naturelles** zorganizowały zjazd naukowy pod tytułem „Unité et méthode dans la science” 11—13 kwietnia 1946 r. w Bernie. Wygłoszono 15 referatów, prelegentami byli uczeni szwajcarscy oraz Holender i Duńczyk, różnych specjalności. Referaty zostały wydrukowane w czasopiśmie *Synthese*, t. V i VI.

XVII Kongres Niemieckiego Towarzystwa Psychologicznego odbył się w Getyndze 26—29 września 1948 r., po dziesięcioletniej przerwie (XVI Kongres odbył się w Bayreuth w r. 1938, zob. *Ruch Fil.* XIV st. 165 a). Referaty wygłoszili m. in. GOTTSCHALDT (Berlin) — Aufbau der Begabung; ROTHACKER (Bonn) — Der traditionelle Wissenschaftsbegriff der Wahrnehmung; BRENGELMANN (Göttingen) — Aufbau

des Gedächtnisses; CONRAD (Marburg) — Abbau der Gestaltfunktion bei Hirnverletzungen; LERSCH (München) — System der Strebungen; WELLEK (Mainz) — Charakter, Existenz, Struktur; DUCKER (Marburg) — Anteil der Aufmerksamkeit an den automatisierten Handlungen; WILDE (Göttingen) — Über die Genese des Raumes; REVERS (Würzburg) — Das Gewissen; RUDERT (Leipzig) — Gemüt; BORNE-MANN (Münster) — Faktorenanalyse; MUNSCH (Hamburg) — Seelische Struktur von Magenkranken; HEISS (Freiburg) — Psychische Verlaufsgestalten; HELLPACH (Heidelberg); WARTEGG, WOLF (Pyrmont), HISCHÉ (Hannover) i. i. wygłosili referaty z zakresu etnopsychologii i psychologii społecznej.

Arbeitstagung: „Naturwissenschaft — Religion — Weltanschauung“ — pod tym tytułem odbył się 1—3 kwietnia 1948 w Claustal-Zellerfeld (Oberharz) zjazd naukowy niemieckich przyrodników, filozofów przyrody i teologów (protestanckich i katolickich) z inicjatywy i staraniem Max-Planck-Gesellschaft. Obrady odbywały się w budynku Akademii Górniczej, wobec około 400 słuchaczy. Wygłoszono m. i. następujące referaty: H. SJEDEN*TOPF — Erkenntnisgrenzen der Physik des Weltalls; A. MULLER — Der Normbegriff als Bindeglied zwischen Natur- und Geisteswissenschaften; P. JORDAN — Bewusstsein und Wirklichkeit; F. J. PRECHT — Die Geburt der Philosophie in Heraklit und ihre Funktion in der geistigen Lage der Gegenwart; H. REMY — Naturwissenschaft und Philosophie; H. DINGLER — Das Geltungsproblem als Fundament aller strengen Naturwissenschaften; A. WENZL — Philosophie der Gegenwart und ihr Verhältnis zur Naturwissenschaft.

Istituto di Studi Filosofici w Rzymie organizuje Międzynarodowy Kongres Studiów Humanistycznych, który odbędzie się w dwóch częściach, 24—27 września 1949 w Rzymie (Academia dei Lincei) oraz 28—30 września t. r. we Florencji (Pal. Medici Riccardi). Tematem Kongresu będzie „Humanizm i nauki polityczne”. Przewodniczącym kongresu będzie Prof. E. Castelli (Istituto di Studi Filosofici, Università di Roma), na którego ręce należy nadsyłać referaty zjazdowe; ich objętość nie może przekraczać 18 stron maszynopisu.

Drugi panamerykański kongres filozoficzny odbył się w Columbia University (New York City) 28—31 grudnia 1947 r., łącznie z ogólnym zgromadzeniem American Philosophical Association i 44 dorocznym zebraniem oddziału wschodniego tegoż stowarzyszenia. Prezesem komitetu organizacyjnego był Prof. Cornelius Krusé. Akta kongresu ukazały się jako specjalny zeszyt kwartalnika *Philosophy and Phenomenological Research* (IX, 3, z marca 1949, str. 345—626), obejmujący 29 referatów.

Poprzedni pierwszy kongres odbył się 24—30 września 1944 w Port-au-Prince (Haiti); sprawozdanie z jego obrad podaje wydawnictwo *Travaux du Congrès International de Philosophie consacré aux problèmes de la connaissance, organisé par la Société Haitienne d'Etudes Scientifiques* (str. 447).

Międzynarodowy Kongres Matematyczny odbędzie się 30. VIII. — 6. IX. 1950 w Cambridge (Mass) w St. Zjedn. AP; organizatorami są Uniwersytet Harvard i Amer. Tow. Matematyczne. Wśród siedmiu sekcji kongresu szóstą ma tytuł Logika i filozofia, siódma zaś Historia i nauczanie. Komitet organizacyjny pragnie zapewnić uczestnikom Kongresu spoza Ameryki bezpłatne kwatery i utrzymanie. Ogłoszenia i komunikaty należy kierować do American Mathematical Society, 531, West 116-th Street, New York City 27, USA.

Uniwersytet Wisconsin, w związku z obchodem stoletniego istnienia, zorganizował w Madison 13—15 stycznia 1949 symposium na temat ogólny „Science and Civilisation” z następującym programem: I, The Origins of Science: R. P. McKEON — Aristotle and the Origins of Western Science; L. THORNDIKE — Some Unfamiliar Aspects of Medieval Science. II, The Philosophy of Science: M. BLACK — On the Definition of Scientific Method; E. NAGEL — The Meaning of Reduction in the Natural Sciences. III, Dyskusja na tematy I i II. IV, K. LARK-HOROWITZ, Ph. Le CORBEILLER — Physics as a Cultural Force. V, Science and Life, Science and Society: O. TEMKIN — Metaphors of Human Biology; W. F. OGBURN — Science and Society. VI, Dyskusja na tematy IV i V.

Mountain Plains Philosophical Conference odbyła się w Uniwersytecie Colorado 15. i 16. X. 1948 z następującym programem MORRIS B. — The Conflict of Naturalism and Non-naturalism — loci of the conflict in contemporary thought; ogólna dyskusja na temat „Consequences for a World Conflict”; konferencja okrągłego stołu na temat „Value Objectivity and Value Subjectivity” — „In the Sciences” (T. D. STORER), „In the Social Sciences” (H. G. ALEXANDER) „In Religion and the Humanities” (H. SMITH).

New School for Social Research — w Nowym Jorku (zob. R. Fil. XVI, str. 209 a) zorganizowała w r. 1948 dwie kolejne konferencje semestralne dotyczące metod filozofii i nauk specjalnych. Pierwsza 9 maja 1948 miała jako temat sesji porannej „The Keynesian Approach to Business Cycles” z referatami „In Defense of Keynes' Logic and Theory” (M. KALECKI), „The Limitation of the Keynesian Method” (W. S. VICKERY); tematem sesji popołudniowej było „Crucial Problems in Contemporary Physics”

z referatami „Assumptions of the General Theory of Relativity”, (R. W. BRIDGMAN), „The Quantum Theory and Relativity Theory” (P. A. M. DIRAC). Tematem konferencji z 21 listopada 1948 w sesji porannej było „Current Challenges to Free Inquiry” (A. BERLE i J. OPPENHEIMER), w sesji popołudniowej „Nature and Spiritual Values” z referatami: „The Innocence of Poetry and its Natural Sanction” (J. C. RANSOM), „Time and the Human Spirit” (G. BOAS).

Wiadomości osobiste

Prof. Roman Ingarden został w r. 1949 członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności na wydziale historyczno-filozoficznym.

Kazimierz Sołnicki nadzw. profesor pedagogiki w Uniwersytecie Toruńskim został mianowany z początkiem roku akademickiego 1949/50 profesorem zwyczajnym.

Prof. Zygmunt Karol Mysłakowski z Uniwersytetu Jagiellońskiego został mianowany 22. III. 1949 r. profesorem zwyczajnym pedagogiki i organizacji szkolnictwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Maria Ossowska, prof. n. nauki o moralności na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego, przeniosła się z początkiem roku 1948/49 na analogiczną katedrę w Uniwersytecie Warszawskim.

Prof. Adam Schaff z Uniwersytetu w Łodzi objął z początkiem roku 1948/49 jako profesor nadzwyczajny trzecią katedrę filozofii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Doc. Józef Pieter został mianowany 16. V. 1949 r. profesorem nadzwyczajnym psychologii rozwojowej na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego.

Doc. Izidora Dąbska przeniosła swą habilitację z Uniwersytetu Warszawskiego do Uniwersytetu w Poznaniu.

Prof. Henryk Barycz z Uniwersytetu Jagiellońskiego został przeniesiony jako profesor nadzwyczajny historii wychowania i oświaty na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Wrocławskiego.

Katedry historii i filozofii medycyny na Wydziałach lekarskich uległy redukcji w związku ze zmianą ustroju studiów, Prof. Szumowski (Kraków), Prof. Wrzosek (Poznań), Prof. Ziembicki (Wrocław) przeszli na emeryturę. Prof. Bilkiewicz (Gdańsk) objął katedrę psychiatrii.

Prof. Kazimierz Ajdukiewicz bawił w marcu 1949 r. w Anglii jako gość British Council. W

czasie swego pobytu wygłosił w Cambridge w Trinity College i w London University College odczyt p. t. „The definition of truth and the problem of idealism” zaś w London School of Economics odczyt p. t. „Experience and logic”. Ponadto odbył w Oxford w Magdalen College konferencję na temat własnych koncepcji semantycznych z profesorami i studentami Uniwersytetu Oxfordzkiego.

Prof. Henryk Mehlberg (Wrocław) został zaproszony przez Uniwersytet w Toronto (Kanada) jako „visiting professor” z „Lady Davis Foundation” na letni semestr 1949 oraz zimowy semestr 1949/50. Prof. Mehlberg prowadzi tam seminarium dla kandydatów do doktoratu pt. „Idealizm i realizm w filozofii nauki”.

Prof. Andrzej Mostowski (Warszawa) zaproszony został przez Princeton Institute for Advanced Study i spędził tam półrocze od grudnia 1948 do czerwca 1949 r. Na prośbę Ruchu Filozoficznego prof. Mostowski nadesłał następującą relację ze swej podróży:

Podaję poniżej kilka informacji o stosunkach naukowych w dziedzinie logiki w Stanach Zjednoczonych. Pragnę zaznaczyć, że podane tu informacje są bardzo fragmentaryczne, nie zajmowałem się bowiem badaniem amerykańskich studiów logicznych w ogóle, lecz interesowałem się tymi ośrodkami, w których uprawiana jest logika matematyczna i to przy tym taka, która ma bliższy kontakt z matematyką.

Ze wszystkich krajów świata Stany Zjednoczone posiadają w tej chwili najliczniejsze i najlepsze ośrodki badań w zakresie logiki matematycznej. Nie znaczy to jednak, by nauka ta była wykładana we wszystkich uniwersytetach. Olbryzmią większość uniwersytetów amerykańskich nie ma wykładowcy tego przedmiotu i logika jest tam wykładana tylko na wydziałach filozoficznych, często tylko jako logika tradycyjna.

Logika matematyczna jest jednak reprezentowana na najwybitniejszych uniwersytetach. Wykłady i seminaria z tej logiki prowadzone są w tak wybitnych uczelniach jak uniwersytet w Princeton (A. Church), uniwersytet Harvard (W. Quine), uniwersytet Columbia w Nowym Jorku (E. Nagel), uniwersytet w Chicago (R. Carnap), uniwersytet stanu Kalifornia w Berkeley (A. Tarski), uniwersytet stanu Kalifornia w Los Angeles (H. Reichenbach), uniwersytet w Madison (S. C. Kleene), uniwersytet Cornell w Ithaca (B. Rosser). Również znakomity Institute for Advanced Study w Princeton, który wywiera przemożny wpływ na matematykę amerykańską, posiada wśród swych członków stałych jednego logika, K. Gödla. Ten ostatni pracuje teraz zresztą więcej nad fizyką teoretyczną niż logiką.

W niektórych z wymienionych uniwersytetów wykłady logiki odbywają się w ramach

wydziałów matematycznych, w innych (np. w Chicago i w Nowym Jorku) w ramach wydziałów filozoficznych. W tym drugim wypadku studenci matematyki, uczęszczający na te wykłady, mają odpowiednio zmniejszone obowiązki w zakresie swych studiów czysto matematycznych. Jest rzeczą ciekawą, że logika dla matematyków mieści się w ramach tzw. graduate course, t. j. kursu dla doktorantów. Znamość logiki wśród matematyków jest więc znacznie mniej powszechna niż u nas.

Praca twórcza w dziedzinie logiki jest na ogół bardzo żywa. W ciągu pięciu miesięcy, w czasie których uczęszczałem na seminarium logiczne w Princeton, $\frac{2}{3}$ referatów wygłaszanych na tym seminarium dotyczyło własnych prac referentów. W ciągu ostatnich dwóch lat Princeton wydał 2 doktorów na podstawie tez z logiki (L. Henkin, J. Kemeny), Harvard — 4 (H. Hiż, J. Mayhill, L. Novak, H. Wang), Berkeley 1 (J. Robinson). W przygotowaniu jest kilka podręczników i monografii z logiki. (Church, Kleene, Rosser, Quine). Association for Symbolic Logic liczy ponad 200 członków i odbywa regularnie raz do roku wspólne zjazdy na przemian z amerykańskim towarzystwem matematycznym i filozoficznym.

Moja osobista działalność w Stanach Zjednoczonych wyrażała się w odczytach i referatach, których tytuły niżej podaję: 1. Referat na zjeździe Association for Symbolic Logic na temat wspólnej pracy A. Tarskiego i mojej p. t. Undecidability in the arithmetic of integers and in the theory of rings. 2. Referat na seminarium logicznym w Uniwersytecie Princeton p. t. Elimination of axiom schemata in the axiomatic systems of set theory. 3. Odczyty w Uniwersytecie Columbia w New Yorku, w klubie matematycznym w Princeton, w Uniwersytecie w Chicago i w Uniwersytecie w Madison na temat: Undecidable sentences in the set-theory and in the arithmetic of real numbers. 4. Dwa odczyty w Uniwersytecie w Seattle (Washington) p. t. Axiomatic of set-theory oraz On decision problems. 5. Trzy odczyty w Uniwersytecie w Berkeley (Kalifornia) p. t. Recent researches in the foundation of set-theory, Absolute properties of arithmetical systems i Basic notions of mathematical logic. 6. Dwa odczyty w Los Angeles, jeden w Uniwersytecie stanu Kalifornia p. t. Independence of the axiom of choice, drugi w Uniwersytecie południowej Kalifornii p. t. On the problem of undecidable sentences in mathematics.

Prof. Włodzimierz Szykarski, który w r. 1919/20 wykładał filozofię w Uniwersytecie Wileńskim, a potem przez szereg lat uczył na Uniwersytecie w Kownie, jest od r. 1946 profesorem Uniwersytetu w Bonn (w brytyjskiej okupacji), zajmując utworzoną dla niego katedrę „Für das Geistesleben des slavischen Ostens” na wydziale filozoficznym.

Prof. Amadeusz Silva Tarouca objął katedrę filozofii systematycznej na Uniwersytecie w Grazu.

Richard Müller-Freienfels, profesor filozofii w Wyższej Szkole Handlowej w Berlinie, usunięty z katedry w r. 1938, objął ponownie katedrę filozofii i psychologii na wydziale ekonomicznym Uniwersytetu Berlińskiego w r. 1946.

Prof. Eino Kaila został powołany na członka utworzonej w r. 1948 Akademii Finlandzkiej; w jej skład wchodzi czterech przedstawicieli nauk, trzech artystów i trzech literatów.

Uniwersytet fiński w Helsinkach ma następujących profesorów nauk filozoficznych. U. Saarnio (logika), O. T. Ketonen (filozofia nauk), E. G. Ahlman (etyka), H. W. Ruin (estetyka), A. J. Lehtovaara i K. von Friaandt (psychologia). Profesorem filozofii na Uniwersytecie w Turku jest A. Salomaa.

Prof. H. Oldewelt z Uniwersytetu w Amsterdamie został mianowany na katedrę filozofii ogólnej Uniwersytetu w Stambule jako następcą prof. E. v. Aster.

Prof. Ch. W. Hartshorne z Uniwersytetu Chicago wykłada w r. ak. 1948/49 w filii tego uniwersytetu zorganizowanej w Frankfurtu nad Menem, natomiast prof. H. Acton (Londyn) i prof. E. Fink (Fryburg w Bad.) wykładać będą w roku następnym w Chicago.

William James Lectures w Uniwersytecie Harvard na rok 1949/50 obejmuje prof. K. R. Popper z Londynu. Wśród poprzednich prelegentów tej fundacji byli B. Russell, J. Dewey i E. Gilson.

Konkursy i nagrody

Komitet Ministrów dla spraw kultury przyznał w r. 1949 m. i. nagrodę naukową pierwszego stopnia w kwocie 500.000 zł prof. Janowi Dembowskiemu za całość pracy naukowej. Wśród wyróżnionych zaś w dziedzinie nauk humanistycznych jest prof. Adam Schaff jako autor pracy „Wstęp do teorii marksizmu”.

Prof. Dr. Władysław Tatarkiewicz otrzymał nagrodę naukową Polskiej Akademii Umiejętności za dzieło „O szczęściu”.

Prof. Dr. Tadeusz Szczurkiewicz otrzymał nagrodę miasta Poznania za całość pracy naukowej.

Redakcja Przeglądu Filozoficznego ogłosiła konkurs na recenzję książki z zakresu filozofii. Pierwsza nagroda wynosi 25.000 zł, druga 15.000 zł, trzecia 10.000 zł, nadto Redakcja zastrzegła sobie prawo druku nadesłanych na

konkurs recenzji za honorarium 1500 zł od strony druku. Termin nadsyłania prac konkursowych, ustalony pierwotnie na 1. X. 1949, został przedłużony do 1. I. 1950 r.

Académie des sciences morales et politiques w Paryżu ogłosiła konkurs na pracę naukową z terminem 1952 r. Pytanie konkursowe brzmi: Les normes logiques ont-elles un caractère de jugements de valeur analogue à celui des normes morales ou esthétiques?

Zarząd Fundacji David F. Swenson — Kierkegaard Memorial Fund postanowił przyznać na rok 1949/50 — i podobnie na lata następne — stypendium (fellowship) w kwocie co najmniej 500 dolarów, które winno być zużyte na studium myśli Sören A. Kierkegarda (1813—1855). Stypendium będzie udzielane bez różnicy wiary, narodowości i rasy. Stypendysta może obrać dowolnie miejsce pracy. Pożądane są — ze względu na przedmiot — zainteresowania religijne i znajomość języka duńskiego. O informacje należy zwracać się pod adresem: The Secretary of the Swenson-Kierkegaard Memorial Committee, Dr. Paul L. Holmer, Department of Philosophy, 300 Folwell Hall, University of Minnesota, Minneapolis 14, Minn. — USA.

Varia

Reforma studiów uniwersyteckich w Polsce, wprowadzająca trzyletnie studia zawodowe, po których dopiero ma nastąpić dalszy tok studium naukowego, obejmuje w r. 1949/50 pierwszy rok na wydziałach prawniczych oraz częściowo humanistycznych (historia, historia sztuki, filologia polska, rosyjska, angielska, romańska, niemiecka, klasyczna) i matematyczno-przyrodniczych (matematyka, fizyka wraz z geofizyką, chemia, biologia, geografia). W ściśle określonym programie wykładów i ćwiczeń pierwszego roku mieści się z przedmiotów filozoficznych: Dla prawników Wstęp do nauki o państwie i prawie (2 godz. tyg. w semestrze zimowym), Logika wraz z ćwiczeniami (2 godz. tyg. w obu semestrach). Dla humanistów: Materializm dialektyczny i historyczny (2 godz. tyg. w obu semestrach).

Program nauczania psychologii i pedagogiki w liceach pedagogicznych, obowiązujący jako przejściowy na rok 1948/49, został ogłoszony w załączniku do zarządzenia Ministra Oświaty z dn. 10. II. 1949 (Dz. Urzęd. M.in. Ośw. nr 3, poz. 20). Program psychologii obejmuje I. Uwagi wstępne (cele, rozplanowanie materiału i wymiar godzin, wskazówki do realizacji programu), II. Materiał nauczania dla klasy trzeciej 3 godz. tyg. —, wiadomości z psychologii ogólnej, wiadomości z psychologii rozwojowej. Program pedagogiki po uwagach wstępnych

podaje materiał nauczania dla klasy czwartej (4 godz. tyg.), mianowicie: O czynnikach i procesach wychowania; o instytucjach wychowawczych; praca szkoły podstawowej; do czego zmierzamy w pracy szkolnej; sposoby i środki oddziaływania wychowawczego w szkole podstawowej; nauczyciel, jego kształcenie i samokształcenie.

Centre de Documentation du Centre National de la Recherche Scientifique (18, rue Pierre Curie, Paris 5-e) dostarcza mikrofilmowych odbitek fotograficznych ze wszystkich artykułów naukowych, wymienionych w wydawnictwie bibliograficznym Bulletin Analytique (zob. Ruch Fil. XVI, str. 196 a). Ta sama instytucja podejmuje się sporządzania odbitek mikrofilmowych z wszelkich dostarczonych jej materiałów archiwalnych, rękopiśmiennych itp.

Biografię John Locke'a na podstawach źródłowych opracowuje Maurice Cranston (10 Wellington Square, Oxford) i prosi wszystkich posiadaczy jakichkolwiek dokumentów lub pamiątek współczesnych, które mogłyby mieć znaczenie dla opracowania, o podanie mu tego do wiadomości.

Nekrologia

Adam (Jacek) Woroniecki, urodzony w Lublinie 21. XII. 1878 r., uczęszczał do szkół w Warszawie, studia uniwersyteckie, najpierw przyrodnicze zakończone dyplomem licencjata, potem teologiczne, odbywał we Fryburgu szwajc. Wstąpił do zakonu dominikanów i zajmował stanowiska nauczycielskie w różnych zakładach zakonnych, zagranicą i w Polsce; w r. 1919 zostaje profesorem teologii moralnej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, 1922—1924 jest jego rektorem, w l. 1929—1933 jest profesorem teologii moralnej i pedagogiki w rzymskim Angelicum. Resztę życia spędza we Lwowie, w Warszawie i w Krakowie, gdzie zmarł 18 maja 1949 r. Bibliografia jego prac obejmuje ponad 150 pozycji; ogłosił m. i. Les principes fondamentaux de la sociologie thomiste (1909), Katolickość tomizmu (1924), U podstaw kultury katolickiej (1935), Umiejętność rządzenia i rozkazywania (1947), Katolicka etyka wychowawcza, 2 t. 1948.

Henryk Roman Jakubanis, urodz. 1 marca 1879 r. w hucie żelaznej Kulebaki w gub. Niżnogradzkiej (Rosja), ukończył uniwersyteckie studia w zakresie filologii klasycznej na Wydziale historyczno-filologicznym w Kijowie; jako bliższy przedmiot badań obrał sobie filozofię grecką. W r. 1908 został docentem prywatnym Uniwersytetu Kijowskiego, przez szereg następnych lat bawił na studiach zagranicznych, przeważnie w Niemczech i we Włoszech. W r. 1917 był jednym z współorganizatorów Pol-

skiego Kolegium Uniwersyteckiego w Kijowie jako profesor filozofii; zarazem w r. 1919 został profesorem filozofii w tamtejszym Uniwersytecie państwowym i piastował przez pewien czas różne godności akademickie. Od r. 1922 do r. 1945 był profesorem filozofii Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie. Zmarł po długiej chorobie 7 kwietnia 1949 r. Gruntowny znawca i miłośnik filozofii greckiej, zwłaszcza Platona, działał głównie przez kontakt osobisty z uczniami, pisał bardzo niewiele. Ogłosił drukiem m. i. Otwuki platonizmu w lirice Szillera (1904); Empedokł-filosof, wrzecz i czarodziej — dane dla jego rozumienia i oceny (1906); Ocena siłogizmu i najważniejsze momenty jego historii (1910); Znaczenie drevniej filozofii dla współczesnego miroszerczenia (1910); Bohdan Rutkiewicz — wspomnienie pośmiertne (Przegl. Fil. 1934).

Feliks Koneczny, ur. 1. XI. 1862 r. w Krakowie, profesor historii Europy Wschodniej w Uniwersytecie Wileńskim 1919—1933, zmarł w Krakowie 15. II. 1949 r. Interesował się zagadnieniami historiozoficznymi i moralistycznymi; w tym zakresie ogłosił między innymi: Polskie Logos a Ethos 2 t. (1921); Kultura czynu u Staszica (w Księdze zbiorowej „Stanisław Staszic”, 1926); Prawa przyrody a ducha (Przegl. Powsz., 1927); Etyki a cywilizacje (Przegl. Powsz. 1931.); Zawisłość ekonomii od etyki (1933); O wielości cywilizacji (1935); Rozwój moralności, 2 t. (1938).

Jan Rutkowski, ur. 8. IV. 1886 r. w Warszawie, profesor historii gospodarczej w Uniwersytecie Poznańskim, zmarł w Poznaniu 21. V. 1949 r. Był jednym z twórców i najczynniejszym kierownikiem ruchu naukowego, który przyjął nazwę naukoznawstwa, kładąc sobie jako program wszechstronne badanie wszelkich objawów życia i rozwoju nauki oraz jej organizacji. W tym zakresie ogłosił szereg rozpraw w wydawnictwie Nauka Polska, w Sprawozdaniach Poznańskiego Tow. Przyj. Nauk i w Życiu Nauki.

Maurice Blondel, jeden z czołowych umysłów Francji, urodzony w Dijon 1861 r., zmarł 5 czerwca 1949 r. w Aix-en-Provence. Uczeń Ollé-Laprune'a i Boutroux, głosił „aktywizm” katolicki, przeciwstawiający się czystemu intelektualizmowi. Od r. 1897 był profesorem Uniwersytetu w Dijon, w r. 1926 ościemniął i ustąpił z katedry. Ogłosił drukiem m. i.: L'Action, Essai d'une critique de la vie et d'une science de la pratique (1893), De vinculo substantiae et de substantia composita apud Leibnitium (1893), Lettres sur les exigences de la pensée contemporaine en matière d'Apologétique (1896), Histoire et Dogme (1904), zbiór artykułów w czasopiśmie Annales de Philosophie chrétienne rozwijających filozofię akty-

wizmu, zwłaszcza La tache de la Philosophie d'après la Philosophie de l'Action, 1906; Le Procès de l'Intelligence, 1922, Le Problème de la philosophie catholique ((1932), La Pensée 2 t. (1934), L'Être et les êtres (1935), L'Action 2 t. (1936), Lutte pour la civilisation et philosophie de la paix (1939), La Philosophie et l'Esprit chrétien 2 t. (1944—46). Pracując do ostatniej chwili pozostawił gotowe do druku książki: De l'assimilation i Le sens chrétien.

Jean Laporte, profesor i dyrektor studiów filozoficznych na Sorbonie, zmarł w Paryżu 6 grudnia 1948 r. Jego głównym dziełem jest La doctrine de Port-Royal (1923) w dwóch tomach. Ogłosił nadto m. i.: Le problème de l'abstraction (1940), L'Idée de nécessité (1941), Le rationalisme de Descartes (1945).

Perceval Frutiger, docent Uniwersytetu w Genewie, wieloletni sekretarz Société Suisse de Philosophie i przewodniczący grupy genewskiej Société Romande de Philosophie, zmarł 4 II. 1949. Był autorem wybitnej monografii Les mythes de Platon (1930), ogłosił nadto m. i. Volonté et conscience, essai de monisme spiritaliste (1920).

Maurycy Maeterlinck, znakomity poeta belgijski pochodzenia flamandzkiego, laureat nagrody Nobla, urodzony 29. VIII. 1862 w Gandawie, zmarł 7 maja 1949 r. w Nicei. W swoich utworach filozoficznych o charakterze na wpół poetyckim głosił mistyczny optymizm, połączony z postawą moralistyczną o zabarwieniu stoickim. Napisał m. i.: Le Trésor des Humbles (1896), La Sagesse et la Destinée (1900), La Vie des Abeilles (1901), Le Temple Enseveli (1902), Le Double Jardin (1904), L'Intelligence des Fleurs (1907), La Mort (1913), La Vie de l'Espace (1927), La Grande Férie (1929), La Grande Loi (1933); liczne jego pisma były tłumaczone na język polski.

Martin Grabmann, urodzony 5 stycznia 1875 r. w Winterhofen (Bawaria), filozof i teolog katolicki, profesor Uniwersytetu najpierw w Wiedniu a od r. 1918 w Monachium, członek dziewięciu akademii i doktor honorowy czterech uniwersytetów, wybitny historyk filozofii średniowiecznej, zmarł 9 stycznia 1949 r. w Eichstätt w Bawarii. Napisał m. i.: Die Geschichte der scholastischen Methode 2 t. (1909—11); Thomas v. Aquin (1912 — 5. wyd. 1925); Die echten Schriften des hl. Thomas v. Aquin (1919); Die Philosophie des Mittelalters (1921); Die Kulturphilosophie des hl. Thomas v. Aquin (1925); Mittelalterliches Geistesleben (1926); Die Geschichte der katholischen Theologie (1933).

Bernhard Bawink, ur. 30 czerwca 1879 r. w Leer (Fryzja), fizyk i filozof przyrody, wydawca miesięcznika „Unsere Welt”, ostatnio

profesor Uniwersytetu w Münster, zmarł 27 czerwca 1947 r. w Bielefeld. Ogłosił m. i.: *Ergebnisse und Probleme der Naturwissenschaften*, Eine Einführung in die heutige Naturphilosophie (1913, 9 wyd. 1948); *Hauptfragen der heutigen Naturphilosophie* (1927/28); *Die Naturwissenschaft auf dem Wege zur Religion* (1933); *Eugenik* (1934); *Das Weltbild der heutigen Naturwissenschaften und seine Beziehung zur Philosophie und Religion* (1947).

Guido di Ruggiero, profesor historii filozofii w Uniwersytecie Rzymskim, urodz. 1888 r., zmarł w Rzymie 30 grudnia 1948 r. Minister Oświaty w r. 1944, był jednym z najwybitniejszych umysłów we Włoszech. Jego głównym dziełem była wielka historia filozofii (filozofia grecka, filozofia chrześcijańska, filozofia Renesansu i Reformacji, filozofia nowożytna, filozofia współczesna) opracowywana przez lat 30, wydawana w poszczególnych częściach, które były tłumaczone na różne języki. Ogłosił nadto m. i.: *La scienza come esperienza assoluta* (1913), *Storia del pensiero politico meridionale nei secoli XVIII i XIX* (1922), *Storia del Liberalismo europeo* (1925).

Pantaleo Carabellese, profesor filozofii na Uniwersytecie w Rzymie, ur. 6 lipca 1877 r., zmarł 19 września 1948 r. Napisał m. i.: *La Teoria della percezione intellettuale di A. Rosmini* (1907), *L'essere e il problema religioso* (1914), *La critica del concreto* (1921), *Il problema filosofico come teologia* (1931), *Da Cartesio a Rosmini. Fondazione dell'ontologismo critico* (1945).

Adolfo Levi, profesor historii filozofii na Uniwersytecie w Padwie, ur. w r. 1878, zmarł 9 sierpnia 1948. Napisał m. i.: *Il concetto del tempo nei suoi rapporti coi problemi del divenire e dell'essere nella filosofia greca sino a Platone* (1911), *Il concetto del tempo ... nella filosofia di Platone* (1920), *Sull'interpretazione immanentistica della filosofia di Platone* (1920), *Sceptica* (1921), *La filosofia di T. Hobbes* (1929), *Il problema dell'errore nella filosofia neo-criticista* (1931).

Wydawnictwa nadesłane

CZEŹOWSKI T. *Logika*. Wwa. PZWS. 1949, s. 274, zł 600.

HRYNIEWICZ St. *Czymże jest naprawdę życie człowieka?* Katowice, 1947, s. 152.

HEINDEL M. *Chrześcijaństwo Różokrzyżowe*. Wwa. Koło Studiów Chrześcij. Różokrzyż, s. 16.

LUKIAN z SAMOSATY. *Dialogi wybrane*. (Tł. Wł. Witwicki) Wr. — Wwa., Książnica-Atlas, s. 281.

Łoś J. *Podstawy analizy metodologicznej kanonów Milla*. Lublin, 1947, *Annales Univ. M. C. S.* vol. II, 5, s. 269—301.

PASTUSZKA J. ks. *Filozofia a religia*. Lublin, 1949, *Tow. Nauk KUL* s. 23.

RYTEL M. *Psychologiczne odpowiedniki pojęć*. Lublin, 1947, *Annales Univ. M. C. S.* vol. II, 6, s. 303—372.

REUTT J. *Badania psychologiczne nad wahaniami*. Pł. 1949, PTPN. *Prace Kom. Filozoficznej t. VII, z. 4*, s. 167.

SCOPUS — wydawnictwo *Tow. Przyjaciół Univ. Hebrajskiego w Jerozolimie w Polsce*. Wwa. 1948, s. 44, zł 150.

WUDEL W. *Filozofia materialistyczna epoki Wielkiej Rewolucji Francuskiej*. Wwa. 1948, *TUR* s. 157.

BOCHEŃSKI I. *On Analogy. The Thomist*, v. XI (1948) 4, s. 424—447.

BOCHEŃSKI I. *Réflexions sur l'évolution de la philosophie*. Sonderdruck aus „*Studia Philosophica*” s. 24.

DYROFF A. *Ästhetik des tätigen Geistes*. Teil I, II. Bonn, *Deus et Anima*, s. 151, 326.

DYROFF A. *Einleitung in die Philosophie*. Bonn 1948, *Universität*, s. 452.

FELBER St. *Vedomie a podvedomie*. Bratislava, 1948, *Slovenska Akademia Vied a Umeni*, s. 126.

SCIACCA M. F. *La Fine del Laicismo et la speranza del Cattolismo* (odbitka). Firenze, 1949, s. 8.

SCIACCA M. F. *La crisi della coscienza europea*. (odbitka) Firenze, 1949, s. 5.

SCIACCA M. F. *Caratteri essenziali della metafisica dell'esperienza interiore*. (odbitka) Firenze, 1949, s. 6.

SCIACCA M. F. *Necessità dell'assoluto nella civiltà moderna*. (odbitka) Firenze 1949, s. 5.

SCIACCA M. F. *Neoscolastica e spiritualismo cristiano*. (odbitka) Genova, 1949, s. 384—397.

SCIACCA M. F. *La metafisica e i suoi problemi*. (odbitka) Pavia, s. 293—313.

SCIACCA M. F. *La crisi della civiltà e la speranza dell'Occidente*. (odbitka) Messina, 1948, s. 73—83.

SCIACCA M. F. *Verità ed esistenza di Dio*. (odbitka) Genova, 1949, s. 4.

SCIACCA M. F. Gentile interprete del Rosmini. (odbitka) Firenze, 1948, s. 244—258.

SCIACCA M. F. Maurice Blondel (odbitka) s. 2.

SIRACKY A. Kultura a Mravnost. Bratislava, 1949, Slovenska Akademia Vied a Umeni, s. 182.

SZYKARSKI Wl. Solowjew und Dostojewski, Bonn, 1948, Deus et Anima, s. 72, RM 5.00.

SZYKARSKI Wl. Jugendgeschichte Adolf Dyroffs. Bonn, 2 Aufl. 1948, Deus et Anina, s. 239.

WYSER P. Thomas von Aquin, Fribourg-Louvain, 1948, s. 78.

Biuletyn Państwowego Instytutu Książki t. II (1949), nr. 3. Łódź.

Bulletin de la Société Philosophique de Fribourg a. III. (1948) nr. 3—7. Fribourg.

Collectanea Theologica a. XXI (1949) nr. 1. Varsaviae.

Dziś i Jutro r. V (1949) nr. 29 — 40 (191—202). Warszawa.

Eos r. XLIII (1949) z. 1, 2. Vratislaviae.

The Journal of Aesthetics and Art Criticism v. VII (1949) nr. 1—4. Baltimore.

Kulturny Prehľad r. II (1949) z. 6, 7, Bratislava.

Kwartalnik Filozoficzny t. XVIII (1949) z. 1. Kraków.

Kwartalnik Psychologiczny t. XIV (1948) z. 3—4. Poznań.

Myśl Współczesna r. III (1948) nr. 11—12 (30—31); r. IV (1949) nr 1—9 (32—40). Łódź.

Oświata i Kultura r. V (1949) nr. 1—2. Kraków—Warszawa.

Philosophic Abstracts t. VIII (1947) nr. 26. New York.

Philosophisches Jahrbuch t. 56 (1946) t. 57 (1947); z. 1—4; t. 58 (1948) z. 1, 2, 4; t. 59 (1949) z. 1. Fulda.

Philosophy and Phenomenological Research v. IX (1948) nr. 2—4. Buffalo—New York.

Sprawozdanie Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk t. XV (1948) nr. 2 (39). Poznań.

Przegląd Powszechny t. 227 (1949) nr. 1—9 (682—690). Warszawa.

Psychologia Wychowawcza t. XIII (1948) nr. 3/4; t. XIV (1949) nr. 1. Warszawa.

Science & Society t. XII (1948) nr. 3, 4; t. XIII (1949) nr. 1—3. New York.

Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności t. XLVIII (1947) z. 8—10; t. XLIX (1948) z. 1—10; t. L (1949) z. 1. Kraków.

Tijdschrift voor Philosophie t. XI (1949) nr. 1—3. Leuven.

Wiedza i Życie r. XVIII (1949) z. 1—10. Warszawa.

Znak r. IV (1949) nr. 15. Kraków.

Życie Nauki t. VI (1948) nr. 35—36; t. VII (1949) nr. 37—39. Kraków.

ERRATA

do autoreferatu: Tadeusz Kotarbiński — O pojęciu metody (Ruch Fil. XVI, str. 135—136).

Str.	Wiersz	Zamiast:	Ma być:
135	25	określonej	o określonej
„	26	nazywa	nazwa
„	6 od dołu	„Droga	„Droga“

PRZEGLĄD FILOZOFICZNY

KWARTALNIK

ZAŁOŻONY PRZEZ WŁADYSŁAWA WERYHĘ W R. 1897

Wydawany przez Polskie Towarzystwo Filozoficzne

REDAKTOR

WŁADYSŁAW TATARKIEWICZ

==== Rocznik XLV (1949) zeszyt 1-2 ====

ESTETYKA WSPÓŁCZESNA

Redakcja i Administracja: Kraków, ul. Lenartowicza 18 m. 4

Skład Główny: Księgarnia PZWS Warszawa, Plac Dąbrowskiego 8

STUDIA PHILOSOPHICA

Commentarii Societatis Philosophicae Polonorum

An Organ of Polish Philosophical Society
published only in English and French
————— founded 1935 —————

EDITORS

Kazimierz Ajdukiewicz, Roman Ingarden, Kazimierz Twardowski †

POZNAŃ (POLAND), ŚNIADECKICH 60

Volume III (1939-1946), Poznań 1948, pp. 465

formerly edited

Vol. I, Leopoli 1935, pp. 499

Vol. II, Leopoli 1937, pp. 519

KWARTALNIK FILOZOFICZNY

wydawany przez Polską Akademię Umiejętności

Redaktor R O M A N I N G A R D E N

Komitet Redakcyjny: Kazimierz Ajdukiewicz, Tadeusz Kotarbiński
Adam Krokiewicz, Władysław Tatarkiewicz

Adres Redakcji: Kraków, ul. Biskupia 14 m. 15

Adres Administracji: Kraków, ul. Sławkowska 17

Tom XVII (1948), str. 320 (zesz. 1-2, 3-4)

Tom XVIII (1949), str. 326 (zesz. 1, 2, 3-4)

KWARTALNIK PSYCHOLOGICZNY

założony w r. 1927

organ Polskiego Towarzystwa Psychologicznego

Redaktor

Stefan Błachowski

Poznań, ul. Fredry 10

Tom XIII, Poznań 1947, str. 337

Tom XIV, Poznań 1948, zeszyt 1-2, str. 177; zeszyt 3-4 str. 219

TREŚĆ. Pogląd na świat czy światopogląd (D. Gromska) — s. 1. Sprawozdania: R. Ingarden, Spór o istnienie świata t. II (T. Czeżowski) — s. 8. M. Ossowska, Motywy postępowania — z zagadnień psychologii moralności (Cz. Znamierowski) — s. 11. B. Bornstein, Teoria absolutu — Metafizyka jako nauka ścisła (T. Kotarbiński) — s. 13. K. Marc-Wogau, Die Theorie der Sinnesdaten. Probleme der neueren Erkenntnistheorie in England (J. Kotarbińska) — s. 16. N. Bobbio, The Philosophy of Decadentism, A Study in Existentialism (B. Gawecki) — s. 23. R. Wellek - A. Warren, The Theory of Literature (I. Sławińska) — s. 24. Polemika: Odpowiedź na recenzję dr. Tadeusza Witwickiego (R. Ingarden) — s. 29. Uwagi w związku z recenzją dr. Tadeusza Witwickiego o pracy pt. „Przedstawienie celu a postępowanie” (J. Reutt) — s. 31. Odpowiedź na uwagi prof. Romana Ingardena (T. Witwicki) — s. 37. Odpowiedź na uwagi dr. Józefa Reutta (T. Witwicki) — s. 37. Autoreferaty z odczytów i wykładów: N. Łubnicki, O likwidowaniu zagadnień metafizycznych przez zastosowanie metody postulatów — s. 39. H. Elzenberg, Stoicyzm historyczny i „stoicyzm” w rozumieniu potocznym — s. 44. M. Wallis. Koncepcje biologiczne w humanistyce ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji pokolenia — s. 46. M. Rzeuska, Kluczowe kryterium oceny utworu literackiego — s. 48. W. Heinrich, Realizm w sztukach plastycznych i jego społeczne podłoże — s. 50. M. Kokoszyńska-Lutman, O doświadczeniu jako podstawie wiedzy — s. 51. B. Gawecki, O przedmiocie poznania — s. 51. P. Chojnacki, Ontologia egzystencjalna jako filozofia kultury — s. 52. St. Jaśkowski, Jak rozumieć „wartość logiczną”? — s. 54. J. Śłupecki, O pewnikach logicznych — s. 55. Przegląd czasopism. Kwartalnik filozoficzny — s. 56a. Kwartalnik Psychologiczny — s. 56a. Myśl Współczesna — s. 56a. Przegląd Filozoficzny — s. 56b. Psychologia Wychowawcza — s. 57a. The Journal of Aesthetics and Art Criticism — s. 57a. The Journal of Philosophy — s. 57b. Mind — s. 58b. Philosophisches Jahrbuch — s. 59a. Philosophy — s. 60a. Philosophy and Phenomenological Research — s. 60b. Revue Internationale de Philosophie — s. 61b. Synthèse — s. 61b. Theoria — s. 63b. Woprosy Filozofii — s. 64b. Zapiski bibliograficzne, a) prace polskie i przekłady na język polski: 1948 — s. 65a. 1949 — s. 70b. b) prace w językach obcych: 1946 — s. 79a. 1947 — s. 81a. 1948 — s. 85a. 1949 — s. 91a. Wiadomości Wydawnicze. Publikacje jednostkowe — s. 93b. Publikacje zbiorowe — s. 99a. Wydawnictwa ciągłe — s. 100b. Czasopisma — s. 101a. Słowniki bibliograficzne — s. 104a. Wykłady, odczyty, referaty — s. 105a. Organizacje — s. 108a. Zjazdy — s. 114b. Wiadomości osobiste — s. 118a. Konkursy i nagrody — s. 119b. Varia — s. 120a. Nekrologia — s. 120b. Wydawnictwa nadesłane — s. 122a.

CONTENTS. On the Term „World Outlook” (polish — D. Gromska) — p. 1. Critical Reviews: R. Ingarden, The Dispute about the Existence of the World, vol. II (polish — T. Czeżowski) — p. 8. M. Ossowska, Motives of Conduct — Some Problems of Moral Psychology (polish — Cz. Znamierowski) — p. 11. B. Bornstein, Theory of the Absolute — Metaphysics as a Science (polish — T. Kotarbiński) — p. 13. K. Marc-Wogau, Die Theorie der Sinnesdaten (J. Kotarbińska) — p. 16. N. Bobbio, The Philosophy of Decadentism (B. Gawecki) — p. 23. R. Wellek - A. Warren, The Theory of Literature (I. Sławińska) — p. 24. Polemics (R. Ingarden, J. Reutt, T. Witwicki) — p. 29. Author's Digests; N. Łubnicki, On Liquidating Metaphysical Problems by means of Postulate-Method — p. 39. H. Elzenberg, The Historical Stoicism and the „stoicism” in Common Opinion — p. 44. M. Wallis, Biological Conceptions in the Humanities with Particular Regard to the Conception of Generation — p. 46. M. Rzeuska, Key Criterion in the Literary Valuation — p. 48. W. Hein-

rich, The Realism in the Arts and its Social Foundation — p. 50. M. Kokoszyńska-Lutman, Experience as the Basis of Knowledge — p. 51. B. Gawecki, The Object of Knowledge — p. 51. P. Chojnacki, The Existential Ontology as Philosophy of Culture — p. 52. St. Jaśkowski, How to Understand the „Logical Value“? — p. 54. J. Shupecki, On Logical Axioms — p. 55. Philosophic Periodicals — p. 56. Bibliography: Polish Works and Translations — p. 65. Foreign Works — p. 79. Publisher's News — p. 93b. Lectures — p. 105a. Associations — p. 108a. Congresses and Meetings — p. 114b. Personal News — p. 118a. Competitions and Rewards — p. 119b. Varia — p. 120a. Necrology — p. 120b. Received Books and Periodicals — p. 122a.